

4-29-2018

10 Deportation - Turkish Telegrams I

Krikor Guerguerian

Follow this and additional works at: https://commons.clarku.edu/adana_court_martial

Recommended Citation

Guerguerian, Krikor, "10 Deportation - Turkish Telegrams I" (2018). *Adana Confiscation (Courts Martial)*. 10.
https://commons.clarku.edu/adana_court_martial/10

This Book is brought to you for free and open access by the Private Materials (Archive 2) at Clark Digital Commons. It has been accepted for inclusion in Adana Confiscation (Courts Martial) by an authorized administrator of Clark Digital Commons. For more information, please contact mkrikonis@clarku.edu, jodolan@clarku.edu.

KRIEGER

Աստիճի 67

1

2

(Գալարի ժամերի Եֆիզ և Գուր)

Եֆիզի և Գուրի շարքի և Եֆիզ

դարձաբար խառնի զօրհան ի թիւսիսի յարձուրդարի.
Եֆիզի և Գուրի և Եֆիզի ի թիւսիսի և Գուրի և Եֆիզի.
Եֆիզի և Գուրի և Եֆիզի ի թիւսիսի.

10 ժամեր սաեր 330 Գալարի. արքի արքի

Յուզարդար 8 ժամեր սաեր 330
Զիւզար

(Գալարի ժամերի օգուր)

Եֆիզի և Գուրի յարձուրդար

Եֆիզի և Գուրի յարձուրդար և Գուրի և Եֆիզի
Եֆիզի և Գուրի յարձուրդար և Գուրի և Եֆիզի

Աստիճի 68

2

Եֆիզի և Գուրի և Եֆիզի և Գուրի և Եֆիզի և Գուրի
և Եֆիզի և Գուրի և Եֆիզի և Գուրի և Եֆիզի և Գուրի
] 7 յարք 331 Եֆիզի և Գուրի և Եֆիզի և Գուրի

Զիւզար

Ռէին — օգուրեր
(պատրիստիկական օգուր)

Յէզիւսի մարտնչութիւնը —

Յէզիւսի մարտնչութեան մասին բազմաթիւ գործեր կ'ընդհանրեն օգուրը:

Ս 8 Տրեհու
Ճեզար

(օգուր)

Երկրային մարտնչութիւնը

արտիքէն իրաւ օրնաւս յարգելի պարտութիւններ
ճեզար պարտէ իր հիւանդները թաղելիս մարտնչութեան
իրաւունքը զայնման հիւանդները պէտք է կար ճաշար
մա պարտութիւններէն զօրնաւս յարգելի գործերէն
Տրեհու պարտութիւններէն իրաւ օրնաւս

Երբեք հարգելի ու մարտնչի

Ռէին

Ճեզար

Աստիճակ 69

(Օգուր)

Ներքին գոծաբանություն

Նախնիներ

Մուրա ունենալը շարժիչ է :

— Կրկն ունենալ է վրաճրբեր երջիմաբ հարպիչի ունենալից բիշակիտ ձեւիւնաբէ թէւրս էրէճիչարր

— Գաւալարրեր յուհանկակ Ներքինարրեր վէ յուհանկակ է վրա- գրեր յուհանկակ Մարրիչիտի ունենալից թէւրս էրէճիչարր.

— էլ յար ապիւրիչ հարպիչ արրիւնի թէւրս զուսաճազարր.
« Եվար » « »

— Կարրիւնաբ յուհանկակաբար աւր յուհանկակ ի յուհանկակ Ներքին գոծաբանարրաբ թիւ զուսաճազ վէ յուհանկակ արրիւն- ակէ էր վարիչ Ներքինիւնի թէւրս զուսաճազա գաւար Ներքին գոծաբանարր արարիւն յուհանկակ Ներքին գաւաճազարր.

— արա մայր շրակաբէ թէւրս զուսաճազարր.

— Կարիւնաբար վէ թրակաւր վէ աւր Ներքին Մարիւն- իւն է հարիւնակէ Կեռիւն էրարր թէրիւն յուհանկակ վէ արարր ձեւ վէ սեւակակ խրարիւն էրէ արիւնակաբ գրգ իրրիւն ունենալ արար արրիւնէ Կեռիւնէ իւրարր.

հարպիչ Նարր արա Մարիւն իւր

x

(Կարգի ճիշտագր օգուր)

Միակամ շրջրի պէս է քեզ արիւն

13 թիւրիեր սաեր 330

Մեծիկերէն զարպաղըն

Երստի, կրուսա, պաւարրոն, պարթիէնէր զէ քանիս մի-
նարպ մահէլերպէի ճիւղիար միսլար վարիարալա մահիէ մաէ
օլարազ պէր զէնի սթի խասալը հարչ է քրապը նիհալէն պր
հաքիւսա զարպար ճիւլ զէ ճիւր իսթիաբը պուլուսուլ պուլու
մարրըբը իսթիալը իւլար միթուլըր.

Կարչ սթի Կարն իւլի

Երստի մեթասարրիքըրըս

x

Տ. 15 թիւրիեր սաեր 330

Մերիկերպէ օլաւ իւլ ճիւղիբը արիւնի պէլերպէ
օւլալը իրա իրա էրբըր. քարա քուրապարրը պու
թիւկրալը սէվ ճիւլըրըս կեթիկերի ճիւլէնի իւլի
կեթի իսթիէ էրչ ճիւղի սալի օլարազ ելա շրգա-
րըրը զէ պուրալալա մալիւմալ վերբըր. մահպուսիբը
թարալիէս իւլի պարթիպէ էր վերիէնէլար.

16 թիւրիեր սաեր 330.

Երստի

Աւստրիական Դո

Կ

յի՛նս — Կէհակագրի շա՛քի Կէ՛յի թալանա՛ծ Կէ՛յի քա՛նի-
լի՛նէ նապո՛ր արժէ՛թի՛նէ շէ՛քի՛նը Կիր թէ՛կերա՛քը վար. 0 Կէհա-
կագրի շա՛քի Կէ՛յի թէ՛կերա՛քը Վարսու՛նէ ի՛նէ ալազար օլու-
ղըր Կէհակերի՛յօր. հարձա՛ս հարձ Դ-ա՛թը հարպի՛նէ Կի՛նէ Վր-
պարի՛նէ Կրի՛յօր. 0 Գուլըրը.

(Կապի Դ-աթի օգուր.)

Իսմար հազըր Կէ՛յի վուսուլը իւլըրի՛նէ Կէ գարարի՛նի
արս վապի՛նէի խի՛թա՛նըր Կաթէ Կտրի՛նէ Կրթի՛նէի գու՛վէ-
թի Կաղըս Կէ՛յի իւլը իսթիհարա՛թարս Կուլուըր՛յօրըր. թէ՛-
քիար Վարսու՛նէ իւլը ի՛նէ ի՛նէ Գու՛նէ Կի՛նէ Կէլըր. Իսմար
հազըր Կէ՛յի Կտրի՛նէի Կոլ Կուր՛նա՛րս օլու Վարի՛նէի,
Կաղըրըրս Կիւլըրի՛նէ ա՛նէ թալարըրըր Իսմար
Վերի՛նէ Կրթի՛նէ Վորոլս գարար սարգա Կէ հէր Կիր
Վեսարի՛նէ Վարսու՛ն թէ՛քի՛նս Կիր Վրգար գու՛վէթ իւլը
Կի՛նէ օլուըր. Իսարի՛նէ թի՛նէ Կիւլը գարի Կիւլըր
արըրըր վար. Կուլըր Կրթի՛նէ նազ Կիւլը Կէ Կարար
օրըրըր արգա Կէ Կաղըրըրս իսթիհարա՛ն Կիւլը իսուսըր-
արս Կիր գարար իթիհար Կիւլըր հէնը Կուլը Կիւլըրըր.

Կէհակագրի շա՛քի

à suivre

(Suite)

պահրբբբբ —

Կէհակարպի շաքիր Կէյէ

Սապասթի օրապա իշբեիզ գալմանըզարր Կիրպիբ Տէսէլէսիբբէ
գրահա Տիւհիս Կիր վապիթէյի Կիրիտիպէ Կիթէթ Իւրէ իրապոսա
Կէճաբ Կարիթէթ Կիրբիզ. Կուրապաբ Կարիթէթ Կարիթէթ օլաբ Կա-
գուպ Դէճիզ Կէյ սիւն լապրս Կէլէ Իլահաթ վէ իւարիճար
Կէթիրի Դէթարի: } 17 իրըրբի սաբ 330

Իէրս — Կտորիւյօրսբբբբ Կէհակարպի շաքիր Կէյիբ իթէթի-
լարբ Սաթաուսէ իլէ շիպիթիլէ ալազար վար Կարիթիար ասիթ-
իլէ Կազգրբբ Եւթալաի Կիրիթիաբ Կիրիթ.

Դէվար Կէյ — արզ Կիպիս, փաշա Կարիթիլերի---

Իէրս — սօբա սիւն Կալմայօր, փաթիլի Կիլարիթիթ Կալմայօր

Դէվար Կէյ — Կէպիթիբ Կէճարթի Կրպիլեր Սութալաուէ
Իթիթիլի Կիթիլ Կէթիլի գրաիարարր - Կէպիթիզ Կուլարր
սիվզ Կիպիս. Կրահա Կիլէլ Կրպիլերպէ իսպիթիս Կօզարր.

Իէրս — շիւրի շու իթիլէ Կրաթաուէրէ Կէ՞ ալալայօրսբբբ?
Իթէթիլար Սաթաուսէյի Կէհակարպի շաքիր Կէյիբ Տէճուրիլիթի
ալալալիլմայօրսբ ?

Դէվար Կէյ — ալալալայօր, փաշա Կարիթիլերի-

Իէրս — սօբա սիւն Կէլէ իթիլէ Կրաթ իթէթիլար Սաթ-
աուսէ — գօճաբաբբբբբ, իթիսբբբբ, Կէ՞ իսէ, Կէ՞ սրիթի-
լէ 0 Տէճուրիլիթի իթա Կիթիլ իսէ — սիւբ Սազաճրբբբ
Կէթիլիլար փաթիլիլի Կիլարիթիթ Կէթիլար Կալմայօր Կա-
լարր Կրզգար Դէլ Կիրիթ - սիլ Կուլ Կալիլ իթազգի Կիրիթսբբբբ?

Դէվար Կէյ — Կէպիթիլ իթիլէ Կրաթ իսպիթիթի
Կրիթիլայօրս Կիթիլար. 0 Կէճաբաբ Եւթալալիլի Կիթիլ
Իթիթաբ Կու սարիլիլ Կուլալալիլ օլաթազ.

Աւստրիա 71

5

Դիտա — Եւանջիլ օգուր, էֆեզորս ?

Խաւոսար պէյ (պաւլոս վեֆրի) — Տրեսաւարէ պուլուարսըր-
արար, թէլէկրաֆու թարիխի ? ...

Դիտա — սեօյլեյօրու էֆեզորս, 17 թէլլիբի սաւի 330
Խաւոսար պէյ (պաւլոս վեֆրի) — Եֆեզոր պէյի էսեսարբա

պէյի

Դիտա — էֆեզո, պրիպէ Եֆեզոր պէյի, Տեմուրիտի էսեսարբա
պա պէսէրիֆ. Դաւի պու թէլէկրաֆու թալաւաթ փալաւա լէ լիպէ
օլուսար, թէլլիլար Տարսուսէ ին պէհապի շաֆր պէյի
վէ քոլարալա Տերֆէր ուսուսիբե պազար օլուարբար սըր
պր սուրէթի կեօրիլար, սը թապիֆ էթէլարբար.

Եֆեզոր պէյ — սը էթիլիս կրպի, փալա հապէթիլի, պէպիւի
պուլարըր Տեմուրար հարպիէ Եֆեզորի Եսեսար պրիլարուս
պր սուրէթի պարապա վապիէ կեօրիլար, պէյի թէլազր էթէրիս.

Օգուր

Տերֆէյ գօծաբաւարբար

Տերգուս Տահիրէ էֆրապաւ օլուս էսար Տրիլի կեօրիլի
Թապուրլա սեվէ կրիլէթի թէլէ Տեմուրիտի Տրեսարպիլիէ Խաւ
թէլաւէյէ Եթրրլարազ Խաւաւաւէպի իֆազիթալ օլուս ինպի
պրիլիէ վերիլէ էսր իւլիլիէ սեվգ կրիլէթի գարաթ լիվարբար
Խապէ գըրաւըր օլուար թէլլիլար Տարսուսէթ Տապուս Տալիւս
Դիւլիւպի պուլուսար Խապէ գըրբար. 10-2-331

Թէլլիլար Տարսուսէպի պրեպալը

Իրաս էլ պի

Դիտա — Խալաւի հալէպէ կեօրիլիէ Եֆեզոր սարս վէ
պր պէլիլի վիլալիլի իլիլիլի Տրեսարիլի կրիլիֆ լէպի գուվիլի
վէ վիլալիլի իրապ էհեմիլիլի պալիլիլի պուլուարբար իլիլի
էր իֆալիլիլի Խապէ կրիլիլիլիլի հալէպ վալիլի էպազր Եֆէլ պէյ
Թապէ կրիլար. պէլիլիլի կեօրիլիլի Տեմուրարբար Տրեսարիլի կրիլար.

Աստիճակ 72

յի՛րա — 17 աղօթքով թարիխիսէ կրպուճ վայրի վարժարան
շի՛քրէ ինչ պիտ թելկրաճ չե՛ստըսերից. պուստա հե՛տիւմէ՛ն իշկերի
Ներժեցի ուժնու՛րեթ գարրղարղը աւլաղըլըսօր. նե՞՞ Կե՛րսիւից?

Ներգիւար յի՛ճրի պէ — նե՞՞ Կի՛ր Է՛ֆեպի՛մ?

յի՛րա — օգու՛յրուց (լապի՛ թիւթիւր օգուր =)

Կրպուճ վայրի վարժարան պէ հաւերպի շա՛քր պէյն

Տ. 15 աղօթքով 330 իշարրերը պաւս վե պուրապա կերի-ղարիսիւր պաւս
պր պէվարե ի՛ֆապի՛կերեպէ կրճերիկի պրպի՛ն յիշի՛նքի հարե՛կի
Տիւթիւմի օլմարգլար աւլաղըլըսօր. պրեպէ ալէն Տիւթի Տիւթի
խարընըր ֆեպի՛կերեպէ ֆի՛նտ ի՛նայ կրիյօր. Տա՛ւս հե՛լա կրճեր
վարաւարղարընըր ի՛ճաւի վե սեպի՛ն Էսապէ հե՛տիւմէ՛ն վե Տիւթի
Ֆեվգիլապի Տիւթի պէ օլմարըրաւ պու իւսաւապա ի՛նայ կրէ թե՛՛սթար
ի՛նարղա գալպերիթ թարժիթի զալի՛ն օլմամար պրիւսի՛նիկի պէ
Տիւթարըրըր.

Ներգիւար յի՛ճրի

Ներգիւար յի՛ճրի պէ — Էվկէ՛ն Է՛ֆեպի՛մ, քօղրուարըր, թե՛խաթիւր
կրիյօրուճ. Էվկէ՛ն պեպի՛կի պէյն պր շե՛յ սօրժաղարըր. պէ հաւ
կրպի շա՛քր պէ. սե՛ֆերպի՛նի վե՛մարըրա Տիւթարեպէ իւսերըրա Տիւթար
պէ Էվկէ՛նի պր կրիյի՛մ վե՛նի իւրաւմար վարաւի՛ն Է՛Նիլի՛ն օրաւ
կրի՛նի. օրաւա պուսաւա կրճերիկի քարժա Տիւթարաւա պուս
նըրարըր. հե՛ր վարժ թաղաւարըլար ի՛նիւսաւա պրի՛նիկի հարե-
ֆի՛ն կրիյօրարըր. Էրէ՛ն օլմարա կերի-ղար պրպի՛ն թարա՛ֆընըրաւ օլմար
կրպի օլմարա ալըր վե՛մարա Տիւթարեպէ ի՛նի-ե հարըրըրա պուսաւա
լար, Տիւթարաւի վարաւա շարղարըլար; Կի՛րի՛ն, ֆազա՛ն աւլաղըլըսօր.
Ֆի՛ր վարժ օլա Տիւթարիկի Տիւթի Տիւթարաւի օլմամարըր. ալըր.
քաւ ալըրա պր թիւթիկի թե՛՛նի Տիւթար կրէ՛նի, պր հարա օլմար
աւ պր թարա՛ֆ գալա՛մարըր, Կի՛րի՛ն. օլա իւկերի՛ն պրպի՛ն Տիւթ
ի՛ն ուժնու՛րեթ Էպարըրըր Տիւթարաւա = — թարի՛ն ֆեպի՛նի ալըր
Էպարըր Տարա օլմամար պէյն քարի՛ն նեպի՛ն վարժարղա պու

à suivre

(Suite)

խելկրաֆը կհասկանա՞ր — սիգ իհարիլերիլէ կորիւշիւզ վէ լազը կէլէ սու-
րէօրն աւլաշմաղա, հրււեր Նուախէլէլէ չալըլերու; արիւրի վէ սու, հեօթի-
Նիթ Տիւրախիլէ արիւր; արիւրս քօրապը աւաւրը օւնաւիլէ արաւըրա
հրււեր աւիւրիլէ (relation, frequentation) Նուախապար իրիւ րունալ իլէ
խալըլըլ արի շէլիրի. Նուախիւկիւլէ էվկել խալըլըլըլըր -

յիւր — օգուլըրու.

(պախիլիլէ Նապըրը խալըլալէ արի զաւրիւրալալալ արիւրալըրիլ շալիր
արի խալըլըրալ յիլիլիլի սուախիլէ չէլիլէ վէ արալալիլ յիւրիլ-
րիլ արաւալալ իլէլկրաֆալ իլէլըրալ օգուլըր)

պախիլիլէ Նապըրը խալըլալէ արի զաւրիւրալալալ յիլիլիլի սուախիլէ
խալըլըլ հալըր արիլիլ զուալըր իւլիլիլիլ --- էլախիլիլիլ

յիւր — արգաւըրալըլ զաւրալ օգուլըրու

(չալըլ իլախիլալ շէլիլ արի օգուլըր)

Կէհախիլըրիլ շալիր արիլիլ

Նապըլըլ օրալալ իրիւլ զաւրալըլըրըր --- էլախիլիլիլ.

Տիւրախալ յիլիլիլ արիլ — էվկել քօրիլըր. էրել զօլիլըր

Նապըլ արիլ — Նալըլըր արիլիլ իլիլիլալ Նախալիլիլ իւրիլ,
արիւր Կէլիլիլ արիւրալ իլիլալիլըր էլիլըրըր — զալիլալալ
ճիլիլիլիլ արի խալըլըլ հալըլիլիլիլ Նախալըրալըր, Նալըլըր
ճիլիլ արիլիլ արիլ խալըլըլ զուլիլիլիլիլ արիլիլիլիլ օ իլիլալըրալըր
= Նախալըր իրիւ Կրիլիլիլիլիլիլ, զալըլ էլիլիլըր. արիլիլ ընալ
իւլիլիլիլ ճիլալ Նալըլըրու.

Առնիճի 73

7

ըհիս — օգույթերս

(պատկոճ քաղաքի շէքից պէս օգուս)

Երպոսւմ վիշակեթեկ

շիքիկ

պիպակի հալլ օղաւանագորր. պեհակերպի շաքի պէկէ, աիպարի.
Թրապոսօքաքի թիպա պէկ Երպոսւմ Վերիկի ունուտի ալալոլլաքա
իթիիսապ օղաւանգորր. թիպա պէկի Երիեկ քաղաքի Վիսալ Վերիսապ
պէկ Կեօքերիկեճեքի 9 թէլիթի սաթ 33 □

Արւելյճաւ ասիկի

ըհիս — Վերիկի ունուտիկ Գալլոլ

Վերիսապ շիքիկ պէկ — արւելյճաւ ասիկի պէկ թէլիլաթ
Ճարտուակի Խալլը. Երպոսւմ Գալլոլ. Կաթի պեհակերպի շաքի
պէկ թէլիլաթ Ճարտուակի Վերպուկ պէլիլի Էֆեքի. թիպա պէկի
Վերիկի ունուտիկ իթիիսապ Էթիլիկի իլիւ պիլ թէլիլաթ Ճարտու-
ակի թէճա Երիթոլլ; պեհակերպի շաքի պէկէ Խալլոլ - Թրապոսօքա
քի թիպա պէկի պիլ Կեօքերիկի զրեքի թիպա պէկ Վերիկի ունու-
տիկ ալալ օղաւանգորր.

ըհիս — Արւելյճաւ ասիկի պէկի Թալիլի Էթիլիկի Ճարտուակ
պէ՞ արի? արի Թալիլաթ օղաւանգոր ալալոլլոլլոլլ.

ըհիս — Թէլիկի օգույթերս

(պատկոճ քաղաքի շէքից պէկ Թէլիկի օգուս:)

Իթիիսապ վէ թէրագի Վերիկի ունուտիկ
պէլիլի շէլի օղալ իլիլի Արպուիլի Թալիլաւ ալալ գոճա
Կալլոլլա Էլի պէլի Գիլիլիլի արի շէլիկի Թորոլա շիլի Թոլա զր-
գալլոլլոլլոլլ Ճա Էլ իթիիսապ արպ օղաւանգոր.

աստուալ քաղաքի Վիսալ

թուլի

քոթթոլ Կալլոլլ պէկ Էֆեքի Գալլոլլալլոլլա

16 Գալլոլլ Էլիլի 330

Վերիսապ շիքիկ

am 62 287

Աստիճակ 75

Եկե՛ք — մարտը հասցնո՞ւմ եմ ասել քանի որ հարկը
 իշխանության ստանալիս պիտի անցնի ինչպես թանկագին
 պաշտոնագրերի պես մեծությամբ պիտի գնա՞ որ հարկահանքեր
 պիտի գողանան ինքնուրույն պայմաններով և պակաս
 պիտի լինի և պիտի լինի արդար՝ սրտախեղությամբ հրեղին
 պիտի լինի և պիտի լինի անհավատ և անկասկած և
 պիտի լինի և պիտի լինի անհավատ և անկասկած և
 պիտի լինի և պիտի լինի և պիտի լինի և պիտի լինի և
 պիտի լինի և պիտի լինի և պիտի լինի և պիտի լինի և

Աւսերֆա 77

11

14

Երիս — արդե «եղեր Տէճուս» ստեղծումս պր Տէճուսերս վարձը?
 Կրնս պէջ — «եղեր Տէճուս» պր Տէճուսարդ պէ պէ-երս
 օրնսն կար կարարը:

Երիս — օրնսն թարաւըրդ կրար պր Տէճուսերս վար-
 ձըդ պո Տէճուս, օսնալըրդ պէթթթթթ թարաւըրդը թերթիի կար-
 զրարս թերդ. պո պարպէթի թթթթարարար իսն կրթթթթթթ.

Կրնս պէջ — «թարաւ իճար?») պէջ պր Տէճուս վար-
 օրնսն կրթթթթթթթթթթթ; պո կր թարաւըր կրթթթթթթթթ թար-
 րաւ, կարս թարաւըր. կար օսնալըր թարթթթթ պր կարս կար-
 փաւըր. ասրս պո կր կրթթթթթ թարթթթ զարար կրթթթթ թթթթ
 կարս թարաւ պո ար. ի կրնսն օսնալըր պոթթթթթ ի կրե
 փարթթթթթթ. իւրթթ պր թթթթ Տէճուսթթթթթ օսնալըրըր
 կարս օրն թարթթթթ թարթթթ կրթթթթ, թարսն պոթթթթթթ
 զարթթթթթթ; ասրարս պրթթթ թարթթթ, պո օսնալըր
 թարթթթթթթ զարար կրթթթթթթ, կարս թարաւըր Տարար.
 պրթթթթթթ թարթթթթ զարթթ պրթթթ արարարարար. օսնալըր թարթթ
 թթթթթ թարթթթթ, օսնալըր կրթթթթթթթթթթ թթթ կրթթթթթթ
 օրնսն զարար կրթթթթ թարսն թարթթթթ պարարսն զարթթթ
 թթթթթ պրարարար. պարարարթ կրթթթ պրթթթ թարթթ
 պրթթթթթ օրնաւըր. կարթթթթթթթթթ, թարարարարար զար-
 թթթթ իրարարար կրար թարսն թարարթթթթթ, կրթթթթթթ
 կրթթթթթթթթ պարսն իր փարսն կրթթթթթթ. Տէճուս պո ար-
 թթթթ պարարսն իրարթթթ զարար պո օսնալըրըր փարթթթթ
 օրնալըրսն պրթթթթ կրթթթ ի կրարթթթթ թարթթ կրթթթ.

Երիս — պո ասարար զարար թարարթթթ պար կրթթթ
 կրարթթթ պրթթթթթթթ?

Կրնս պէջ — թարար կրթթթթթ. պրթթթթ օսնա-
 թթթ թթթթ կարարարար

Մտխարարը. եսեի ներ ուսուր ճեպի յիլի հարսբա յուր-
 թարար ճեպի հարսբաթեր, ճեպի հարսեր, ճեպի յոսերը
 շնոր հարսիկի պիւսե ակնի առ ուսուլ օգարը կրճեպիկ-
 ճիթեի պիւսա յճեսե հարի, չրեջի; ազար քիթիկի պուր-
 նալարը եսեի « թիւրճ յիլիկի Եօգար, թիւրճ հարս Եօգար;
 եարերս օսմալը յոսեր վարար; օսմալը հարս վարար;
 պիլիկի քիթի մաարը կրճեպիկի. չրեջի = թապի պիկի
 յիլիկի թարսալ. եարերս օսմալը յիլիկի վար պր. հապալի;
 պիլիկի թիւրսարսա կիթ օսմալը թապիկի եարերս պիլ-
 լիկի. պիլիկի օսմալիկի թապիկի քազար պիլիկի օ-
 սմալիկի իրեպի արապ յիլիկի, թիւրճ յիլիկի, հրեի յիլիկի
 վար. յիլիկի պիլիկի յիլիկի վար. առ պիւսա ներ յիլիկի
 յիլիկի թապիկի հարի. վե օսմալը պիլիկի թիւրսարս
 գուլիկի թիւրսարս թիւրսարս հարի. չրեջի օսմալը պիլիկի
 ալալ յիլիկի գապի կիթիկի հարսա յիլիկի պր թիլի-
 կարը մաարս իրեպար հարի. Եօգար կիթիկի օսմա-
 լալ, յիլիկի թիւրսարս Եօգար; պիլիկի թիլիկի մաար օս-
 մալ պիւսա առ ուսուրսար թիւրսար հարի.

Ինչիս — կիթիկի արս ալալ. թիլիկի վե թիւրսարս
 յիլիկի թարսարսա վա-գուս կիթիկի վե կիթիկի
 հարսի պիլիկի թիլիկի թիլիկի վե թիւրսարս հրե-
 արսա պր կիթիկի թիլիկի կիթիկի օսմալը կիլիկի
 թիլիկի թիլիկի առ ուսուրսար թիւրսարս
 յիլիկի թիլիկի օսմալը թիւրսարս հարի.

սրբա սէջ — էֆեզոս, կէ՛ճ զլարագ խառնէր ալսոր, վէ թաւ
 պի՛ր թե՛նա՛նջա սէջի։ գրա՛տէ խառնէր ալսորալարք։ խառնէր ալ-
 սորգձա սրահիւթի՛ն նալրըբոյա հարսի՛ն նալրըբոյա սու թո՛ւ
 յէ՛ էֆիւ՛նաբեր, սր-թե՛նալրալարքը թեպիպիթ խառնալ զլարագ
 թառնայ էպիջորք։ թե՛նա՛նջ հե՛օթիւ՛նի՛ն սրահիսի՛ն է՛նա՛նջ սէլաի-
 յէթիթո՛ղ հօգ. պո՛սէ թառնայ էպիլար։ սու թառնայ իւ՛նթիթէ պի՛ր
 թազո՛ւ հէ՛նէթ թառնգիթի՛նէն կէ՛սպիթիլարիթիթ վէ պի՛ր թազո՛ւ
 յէ՛նէն նալրըբոյա խառնէր վէրսի՛ն։ քա՛նք սու սուրիթի՛ն է՛նալ
 ալրըբոյա։ վէ սու սրահիսիլարս է՛նալ ալսոր սէ՛նալ էպիջորք։

սրբա սէջ — պի՛ր թե՛րն է՛նալ ռա՛նալ թալա՛նէսիթ
 թիթ ռա՛նալ թալալ էպիթ։ թիթ ռա՛նալ, թալալի էֆեզիթիթ
 ալսոր, հէ՛նէթի սրահիսալ ալսոր իլլէրն նալա՛նալ ալսի՛նէրիթ գա-
 րըձալարք թառնայ։ սրահի ալսի՛ն զիլար է՛նալարք թալալ
 յէ՛նէ գոյճալ։ սրահի թիթ ռա՛նալ ալսոր սէ՛նալարք սալրա-
 յա՛նալարք։ սալրալարք թառնի՛ն սրահի էֆեզի յէ՛նալիթիթիթ թե-
 ալալագ էպիթ իլլէրն ղալրս է՛նալ ալսի՛ն իլլիթագ էթաթ,
 յեր սրահիթիթ էթաթ, թալալի թառնայ։ թառնայիթիթ թալալ
 յէ՛նէ զիլար պի՛ր, թալալի զիլար զիլար էֆեզի էպիթ, թալալի
 հե՛օթիւ՛նի՛ն ալսոր իլլէրն գոյճալ։

(Suite)

Յանտրաճարհ կլեկրիւ, ապիւ գարգաշար =

23 թղթիքի սաքի 330

[Իւտրի Տրֆիթիար հիւկիթի զապիւ սիւնիւր հիւկիթի խոճայա
կիւօպիթիւե թրպպիլի թալիպիսիւթի թիի հիւկիթիթի
Տիճիթապարրեր ալիե թագարիւ կիւկիթիթիթի. առ հիւկիթիլի
հիւկիթի Տրիթիթի Տիլիթիթի Տրիթիթի կիւկիթի թալիլիթիթի
Տրիթիթի թալիլիթի թալիլիթի թալիլիթի կիւկիթի]

պոճիթի Նապիւր կիւկիթի գարգաշարիւ

թիւս — արիկիլիթիթիթիթի զգուրթի (արիկիլի Նապիլիթիթի
օգուրթի կիւ սարիլիթիթի արիկիլիթի թալիլիթի թալիլիթի կիւկիթի
թիլիթիթի օգուրթի)

Աւերիքի 86

20

յի՛րս — շիճերէն գապար օգուստե թի՛նկրա՛քլար կիօթիթիյօրթի
թի՛շթիւթը յարսուսւի ին՛ յերթիկ ուսուսիթի արի իսպարթար վար:

Աիթրժ պէ՛յ — իսպար =

յի՛րս — եւս³

Աիթրժ պէ՛յ — Իսթրպաւ՛ օ գապար գուսկիլի պէ՛յիլ ;
ձի՛վապ պէրէսէ՛ս՝ պրիկի պրիկի սուսա պուսարսլըրս իսպարթ
կերիթիթի իսպարթար Կօզարր-

յի՛րս — Կարի՛թիկի ապթիթիլէն պրիկ յիսպարիլէն կերիթի-
Աիթրժ պէ՛յ — պէ՛հարթիթի շաթիթ պէ՛յ քօղրուսթա քօղրուսթ
թի՛շթիւթը յարսուսւիթի արսաւթ օլմաթ արթարթիլս ---

յի՛րս — փի՛թ կի՛, յիսպար յի՛թի պէ՛ն Կազարր-

Աիթրժ պէ՛յ — պրիթիլէ քօղրուսթա քօղրուսթ յիսպարիլէ իլիլ
վարթա պուսաւմաւթ ; օսու իսվարի իթիլ-

յի՛րս — արիթիլիլէ Կարիթիկ վարթարթիլս յիսպար յի՛թի
պէ՛ն Կազարթարար արիլ Կազար-

Աիթրժ պէ՛յ — Կազարթար ին՛, գապարթի ճիլիթիթիլ-

յի՛րս — արիլթիլ իսլէն յիսպար օլմալ, իսլէն Կազարր-

Աիթրժ պէ՛յ — փի՛թ ուսուս իսպարի կերի պրի սպէս պէ՛յիլ-
արի, Կիլիթիլ = պապի իսլէն ճիլի ճիլիթի իլիլ Կարթարթ-
արիլիլիլիթի իլիլ պրիթի իսպար իթիլիթի թի՛շթիւթը յարսուսւի
ձի՛թիլիլէն արազարարարր-

յի՛րս — Կիլիլիլ ?

Աիթրժ պէ՛յ — օ պրի թի՛նկրա՛քլար օգուսթ, Կիլիլիլ-
(իսպար, Կազար, պրիթիլ, արիլ իսպարթիլս յիսպար յի՛թի
պէ՛ն կիօթիլիլ ձի՛թի Կազարթար ճիլիլի կերիլիլ վի սարիթի
Կիլիլիլ պրիլ կերիլիլ օլա պիսթա թի՛թար օգուսթր.)

յի՛րս — փի՛թ սիլս. օզարթ յիթիլիլ յիսպարթար կերիլ
պէ՛ն պրի իսպարիլիլ պուսուսարիլիլիլիլ, քօղրուսթա քօղրուսթ

(Suite)

Տախապետի հետքեր իրերս :

Արթի պէս — Գիտօրհայի Տառալարան քոզրուքա քոզրույա
Տախապետի հետքորդ. Տրտիար շիքրի պէս Կարճորդ. Տրտիար
պէս թիւսասար Կրեճիճ, 0 վարժա ին Տախապետի Կրեճիճի-
Կաթ քոզրուքա քոզրույա Գիտօրհայի Տառալարան Տախապետի
հետքորդ. Գիտօրհայի Տառալարա Տրտիար պէս սորա Կրեճորդ-

Ինչիս — Կու « Կրեճ » Թապիրեպե Տաղար Կրեճիճ ?

Արթի պէս — Իրի Կուլարան Կապե Կրեճ Կրեճորդ,
Կապե Կրեճիճի Տրտիարի Կրեճորդ, սորա Կուլարա
Ինտրարան, Կուլարան, Ինտրի Կրեճիճի Կրեճիճի
արանքարան Գոճիճ Կրեճորդ.

Ինչիս — Շիքրի սուտ Կուլարանքի վրասեճ շի-
քիճիճի Տախապետի Կրեճիճիճի Գոճարալարա շիքիճի-
քիճի Տախապետի Կրեճ Իրիճ, Գեպիճի ճիճիճի Կապիճի-
Նիճի. Տրտիար Գոճարա Կապիճի Տաղար Գոճարա Ինչիճ ?

Արթի պէս — Շիքիճի Գոճարա Կրեճիճի. Թապիր Կապիճի-
Նիճի Կապիճիճի Կրեճիճիճի Կրեճիճի Կրեճիճի Կրեճիճի Կրեճիճի-
Տաղար Կապիճի Կրեճիճիճի Գոճարա Կրեճիճի Կրեճիճի.

Աստիճակ 87

21

Իհրա — Կուսարը թե՛ քաղաք-Տրեպե հասը ղձնգլա էվգա քր
 իսկաճիցից Կուսը վազք էթէ՛ք Կոզրու՛Յրարը ? Կըլէ՛ք Կու-
 քարաթը իհրեպէ հէր ճէսը Կրր հազգը վար, Տրեպե դասրը
 Տրաթի՛ճեթեպէ հազգը վար, էթեպիլեթիթեպէ Կէլէ՛ք քարաթը վար.
 Ե՛է՞ Կէլաիիցիցից Կուսը վազքա թարաթը էթարթըս.

Իհրա — Իթիթիսար վէ թե՛րազգի քրրգարաթա Կրր ղաթ
 էվրազ Կոթթոր Կարը Կէլ թարաթթեպաթա Կրրըլարգաթա Կոթրա
 էթարթար Կուսարեպէ Կու- թաաաաա թարաթա էթեպիթըս ?
 Կէթք Կէլ — Իդիթար ճէթար, էթլէ ղձնը.

Իհրա — Կարը՞ ճաարեպէ էթար ?

Կէթք Կէլ — Կարը Կէլ՞

Իհրա — Տրեպաթ ղըլէթի Կէլ.

Երևի — ան թեղիւսեր յարսուսի հագարեզա արգարաղարր-
 արգարա արի շոգարրերե յերթեզի ունուսի յիթիւի թեկերախար
 վար. յերթեզի ունուսի, յարհար յիթիւի պէտ պէտ չեթիւիւր,
 պուլարգա արաղարրորթի թեղիւսեր յարսուսի ին յերթեզի
 ունուսի արի րապրաար վարսը =

Երևի — (պարսի ճարտարի խիթապի) օգուսը -

(պարսի իւլ յիթի վեարի թեղիւս օգուսը)

Երևի — իթի ան վե հասար թեկերախար յարապիտի
 յեթուսիւի իթի կեթիւիւսը -

րրա պէտ — կեթիւիւսի արի յիթիւս, յերթեզի ունուսի
 թեղիւսեր յարսուսի ին ուսու ուսարա արի արաղար Եօգ.
 ան չեթ թեկերախար, արաղարա կեթե վե թեղիւսեր յարսու-
 սիւս կեթե թեկերախարր. արաղարա կեթիւիւսի յերթեզի,
 յարա պեթիւիւսի շարարա, պեթիւիւսի շարի պէտ շար
 արգա արաղար արաղար կիւսի թեղիւսի կիւսի հարա-
 թեղիւս իթիւիւս կեթիւս. արիւս շարի հարի ճարսը թեղիւս
 արաղարի վիւսիւսի ան շարար իսուս վարար, ին ան թեղ-
 իւսեր յարսուսի վե օսու թարազա յարի թեկիւս
 վե Գրա յարիւսի չեթիւս շարար արաղար կեթիւսի կեթ
 արիւսի ճարա արի ճարի շարար թեղիւսի րապր օգուսը.
 օսուս ոսուս շարարս չեթ յերթեզի ունուսի չեթիւս ան
 թեղիւսեր յարսուսի ին թեղիւսեր վարար. հարա պարարր
 արաղարի թեղիւսի արարա արարա օսուսը գօսարա
 ար արազա անուսը, ան կեթիւս, կեթիւսիւսի, կեթի-
 թի ունուսի շարի գաւար կեթիւսի. կեթիւս իթի կեթիւս
 հարա թիւսի վե կեթիւս արաղար գօսարա, թեղիւսեր յար-
 սուսի արաղար ճարի հարա անուսը արարա արի
 գաւար արաղար թեղիւսի անուսը արարար. արա գաւար

à suivre

(Suite)

Խառն էպիլեպսիայի ռեզսիվը սրբապատկարացումը, պաշտոնը,
 կոորդինացիայի նախնական ինչ արագացումը վարարը, մե նախնական պաշտոն
 պիր շեյ ինչ - էվելուցիական արդ էթարիս - պեհակարաբե շախիր պեյթե
 հարկեթիարթուս վազրթ ռեզսիվը իչիւս, ըսուս հազգրեպա պիր
 շեյ արդ էպիլեպսիայի, եօգսուս պրեթիւս գաւաւարթուս արդ էպիլեպսիայի
 ժեթիւս ուսուսթեթե ինչ շիլար յարսուսն ինչ խախիր ձիւս հիչ
 պիր արագացումը եօգրար - յրեւիագաթ պու կրար շեյլեթ իչիւս յրեւ
 յարսուսն էպիլեպսիայի, Օ պիր իարսուսն ~~է~~ հարսուսն էպիլեպսիայի, պեպեթիւս
 պեթի գաւաւարթ պու պրր -

յիւս — յիւսի իֆարթեպիլեպսիայի էպիլեպսիայի ինչն աւաւարթուսի ինչն
 մե իարթիլեպսիայի յիւսիլեպսիայի ինչն էթար յրեւիլեպսիայի, գրիւս
 յարսուսն իարթ ինչն շիլար յարսուսն գրիւս յարսուսն վար -

յիւս պեյ — յիւսիլեպսիայի պուսարթուսեպ, ըսուս արդ
 էպիլեպսիայի, փարթուս հարթիլեպսիայի, պու իարթ պիր ինչն իարթուս
 կրար կոորդինացիայի, պեպեթիւսն պիր ինչն շիլար յարսուսն վար -
 պրրիլեպսիայի նախնական էպիլեպսիայի յարսուսն ինչն էթար -

Վե պու ճեպիկի հարստան, քիչովե ճրթագաստ քարիկիցե-
 իղ կեորիչօր պու ճեպիկի կասաթե պի-թիւ գաւառիցե իլանի
 էթեթ իթիչօրու՝ իթիթի պիթ թեղիլիթօր ճարանու ճեպուպի,
 պոււլար, պապր վիլայիթիթի, սաւազարթ, գալպարթ պու
 թեհեթի իլթի իլարի էթեթ իլիւ ճաւարճի գուճեթի-
 քիւ անիթի իթիլայիթիցե պուլար ճեպիկիցե թեպիկի
 քիւ ճարագարթ գուճեթիթիթի, պու գուճեթիթի թեղիլիթօր
 ճարանուիթի ճարարթ գուճեթիթի թեպիկի պիթ պիթ ճեպ-
 իլիթի. ճեպիլ թեպիկի էթիթիթի թալլայիլ սեճ էթեթ իլիւ
 ճաւարճի իթիլայի էթեթօր ճարանի իլիլարարթի ճաւ-
 արճայի օրպու ճեպիկի հարստան կեթիլիթօրի իթի թալլ ճաւ-
 արճի կեթիլիթօր. օ թեպիկի օ ճրթագաստ վագրի, օլպրգիլ
 էթի պապր թուլար Վե իլ իլարի սալլար օ ճեպիկի թեպիկի
 քիլարթ պիթ գալլ քալիթի Վեթիլիթօր. թալլարթիլիթօրլար;
 օրպու իլիթ թեղիլիթօր ճարանու ճարճօր. յիթի պու իլ,
 կասաթե ուլի պիթ ճարագար իլիւ թեհարի կիթ թեղիլիթօր
 ճարանուիթի գարթիլիթօր.

Աստիճի 90

24

Երևի — արգասաղարթերուց առ իրան պէտքի « անար
 պիւտեթիտի թե՛նքիք յուստիւթար իճրա կիւպիւթի՛ք իցիւ
 ծաւարան գուպեթիթի զարթ ճիւթի օլծարեպառ քո-
 լար արթ թե՛ջիւթար յարսուսի վիճուար կիթիթիթի
 պուլուպորթ վի պու թե՛ջիւթար յարսուսիթի արկիթ, կար-
 արիթ անարթիթիթ յիւպութ օլառ թե՛ջիւթար յարսուսիթի
 պաղգա օլարթեր անլիւթի, արթ պուս արթ յար-
 վիւթարթի վարթ

DEPORTATION
OR
EXTERMINATION?
ACCORDING TO TURKISH
OFFICIAL DOCUMENTS
BY KRIEGER

Numar0 26226. Kol Ordu 3/1288

APPENDIX

Kayseri Fırka

Kumandanlığı Vekâletine.

24 Haziran 331 tarihli ve No 118

telgrafa cevap:

Dahiliye nezaretinin işbu
tebliğata umumiyesine tevfiiken
nefyedileceklerinin Halep vi-
lâyetine gönderilmesi muvafıktır.

25 Haziran 331.

Kol Ordu Kumandanlık

Vekili:

(Halil Rejai).

To the Acting Commander
of the Kayseri Division.

Reply
Response to the telegram
dated 24 June 1915, No 118

In accordance with the
communication of the Ministry
of the Interior, you may send
to Aleppo those who are to
be exiled.

June 25, 1915.

The Acting Commander of
the Army:

(Halil Rejai)

Yozgat Mutasarrıflığına

İncirli kariyesinin 70 hane Protestanlarını mutasarrıf vekili Kemal Efendinin itlaf ettirdiğini Yozgatta mukim İncirli kariyeli Berber Misakın ve Karabıyık kariyesi Ermenilerini kurtarmak kasdıyla Müslüman eden Yarı köylü Yakup Hoca bildiği ihbar olunduğundan merkumı ve sair icap edenlerin malümatlarına bilmüracaâ tutulacak zapt ~~olan Paşa köylü Yakup Hoca~~ varakasının acilen irsalı ve hulusesinin ba telgraf işârı işârı.

Kara Bıyık kayiresi 250 hane Ermenilerini muhafaza-ı hayatları için bunları Müsülman etmiş olan Paşa köylü Yakup Hoca Mutasarrıf vekili Kemal Keye nazaren onların katli şerrien caiz olamaz demesi üzerine, Kemal Beyin cevaben "Hoca Efendi, sen şeriatla Müsliman ettin, bende siyasetle keserim" dediğini ve Kara Bıyık kariyesinin iki yüz hane erkeklerinin kafesini kesdirdiğini Hoca Yakup Efendinin bildiğini ve İncirli ~~kayira~~ kariyesinin yetmiş hane Protestanlarında kesdirdiğini Yozgatta mukim İncirli kariyeli Berber Misakın bildikleri haber verildiği cümlei tahkikattan olmakle, gerek Yakup Hocanın ve gerek Berber Misakın ve sair icap edenlerin şehadetleri zapt edilerek ilk posta ile tesyarı ve hulasesinin ba telgraf işârı.

(Tehcir Divanı Harbı Örfi Reisi:

Mahmut Hayret)

Kemal Beye

Tevfik Beye

Kayseri mutasarrıfı Kemal Bey ile muarefeniz varmıdır?
Kayseri jandarma kumandanı Hayrı Bey ile muarefiniz
varmıdır?

İşte Kayseri mutasarrıfı Bey 19 Şubat 335 tarihli
1545/403 numarulu tahriratında Boğazlıyan ve Kum Kuyu meza-
lâminden bahs etmiştir.

Tahriratı okuyun.

İşte tanımadığınız size bir göna husumeti olmayan bir
mutasarrıf mezalim vuku'na tastik ediyor. Mezalimi vakianında
Boğazlıyanda, Kum Kuyuda olduğunu yazıyor.

Boğazlıyan jandarma takım kumandanı Hulusi imzasıyla
Kayserinin Yazı Çını karakol kumandanına yazmış olduğu mahrem
işaretle 331 senesinin on ikinci ayının on yedinci on seki-
zinci gecesi tarihini havi bir varakada "mıntakanız civarında
vatan hakkında hınayette bulunan bir takım casus Ermenilere
sevkiyat edilmiştir yani bunlar mahıv menfasına gönderilmiş-
tir. Cesetlerini yarın öylene kadar o civardan kaldırılmacağı
ordu kumandanlığının emri iktizasındandır. Boğazlıyan kayma-
mı Beyin emriyle ecsadın ehaliye kapattırılması ehemmiyetle
ihtar olunur" denilmiştir.

Takım kumandanı Hulusi imzalı mahrem işaretle vara-
kayı okuyun.

Erkelet jandarma mintaka kumandanı vekili Rahmi Efen-
dinin ve Yazı Çelebi karakol kumandanı Savfet Efendiler tara-
fından 23 Şubat 331 tarihinde Kayseri jandarma merkez Bölgü

kumandanlığına yazılmış ve oradanda 23 Şubat 331 tarihinde Kayseri tabur kumandanlığına olan tahriratta Boğazlıyanda Şubatın on yedisinde dört jandarma muhafazasında Yazı Çelebi kariyesine sevk olunan otuz altı Ermeniye Boğazlıyan jandarma karakol kumandanı İhsan Çavuş yedi nefer jandarmalrıyla gece saat üç buçukta gelerek Ermenilerin kollarını bağlayarak Yazı Çelebi kariyesinin Boğazlıyan tarafına köy haricine çıkardıkları ve bunlardan on biri ipleri kesip kaçabilmiş isede, diğer yirmi beş Ermeniye tüfenklerle itlaf ettiklerini ve İhsan Çavuşun bazı rüfekasıyla yine geceleyin Boğazlıyana avdet ettiği ve orada kalan dört jandarmanın alessabah bir hendek kazıp maktul Ermenileri defn ettikten sonra onlarında Boğazlıyana gittikleri müharrerdir."

Buna ne dersiniz?

Okuyun dinlesinler.

İşte tahriratta vukuat ceryan ettiği vechle hikaye edilmiş ve bunun münderecatı Boğazlıyan jandarma takım kumandanı Hulusi imzalı tahrirat münderecatında muhit bulunmuştur.

İşbu tahrirat imha edildi demek imiş "imha ettik" ma'anasında olmak üzere "sevk ettik ta'abiri" kullanılır imiş.

Feyyaz (Beye)

Sen hangi senelerde hangi memuriyetlerde bulundun?

Mahkeme âza mülazimliğinden ne sebeble çıktın yahod çıkarıldın?

Tahsildarlığa hangi tarihte tayin olundun?

Âza mülazimliğe maaşın kaç gurus idi?

Tahsildarlık maaşın kaç kuruş idi?

Evkaf memurlığına kimin delayetiyle kabul olundun?

Senden tercümei hal varakası istemedilermi?

Yozgatta âza mülazimliği ve tahsildarlık etmiş olduğunun evkaf nezaretince nasıl anlaşıldı? Senden evrakı müsbite \notin istemedilermi? Senin kavlı müceretine inanıp, adliyeden, maliyeden mesbuk el hıdme deyimi farz ettiler? Senden hüsnî hal mazbatası istemedilermi?

Kimin zamanı nezaretinde evkaf memuru oldun?

Cemiyet mensubı olup olmadığını anlamağa luzum görüldülermi?

Anlamaksızdan sana nasıl memuriyet verdiler?

İttihat cemiyetine hangi tarihte girdin?

İttihat mensubı olmayanlara vermedikleri halde sana nasıl verdiler?

İttihat cemiyetine hiçmi girmedin yoksa girdikten sonra çıkmağımı mecbur oldun? Girmemek yahod cemiyete girmiş iken

çıkmağım ne esbaba mebhidir?

Tehcir zamanında hiç bir vazife deröhde ettinmi?

Madamki evkaf memuru sıffetiyle Yozgatta bulundun teh-
cirin sureti vuku'ını anlat bakalım.

Tahsildar Gazanos Efendi nerede katl edilmiştir?

Ermeni kadınlarını Yozgatlı Divanın oğlu Hamdi ve Boz
Tepeli Mehmet ve sen toplamışsınız?

Vartavaryanları tanırmısın?

Cevizden ma'amul büyük saat veuç masa ve minderleri
serilâ dantelalı beyaz takımları ve saire aldığınız haber
veriliyor .

İçindey bulduğun sevk komisyonu Ermeni kilisesinden
başka bir mahelde ictima ettimi?

İşbu komisyonunda senden başka daha kimler bulundular?

~~Katli cereyanı~~ Sevk olunacaklara verdiğiniz vesikalarda
ne yazılıyor idi?

Katlı ve itlaf cinayetine başlanması için silâh atarak
işaret verir imişsiniz.

Keller deresinde katl ve itlaf edilen Ermenilerin hiyni
itlafında tarafınızdan silâh atılarak iyaret verilmiş ve katl
cenayetine başlanmıştır.

Keâlerden Yarış deresine götürmüş olduğunu Ermeni zükür
ve enasını orada tefrik ederek kadınları başka yöden götür-
menizin sebebi nedir?

Erkekleri götürdünüz tarafta papaz Agop Efendiye "sizin
va'adeniz bitti kesilmeniz için emr geldi işte emrde buradadır
ayin ayetinize yapınız ahrete hazır olun" demişsiniz.

Maznun Tefvik Efendi(ye)

Ermenilerin silâhları hangi tarihte toplandı?

Tehcirder ne kadar evvel idi?

Hapshânenin mahkumini cinaiyesi hangi tarihte salıverildi?

Bunlardan ne miktarı jandarma yazıldı?

Teşkilat-ı Mahsuseyi kim yaptı?

Yozgat heyeti merkeziyesinin reisi senmi idin?

Uzun Hacinin kardeşi Şükrü, Cedit Zâde Hüsni, jandarma on başısı İbrahim çete başı tayin edilmiştir. Bunlardan her birinin çetesinde kaç nufus var idi?

On iki yaşından yokarı çocukları topladırıp hükümet tevkifhanesine ve bodrumlara doldurmuş teffik etmişsiniz. Sebebi ne idi?

Yozgat kasabasından ve Yozgat sancığının mülhakatı umumiyesinden sevk olunan Ermenilerin miktarı ne dir?

Bunlar kaç kafiyle sevk olundular?

Yaya olarak sevk olunan Ermenileri kaçar kaçar kollarından bağlar idiniz?

Bunları ikişer ikişer bağlamış olduğunuz anlaşılıyor.

Yozgatın Taş Köprü mahalesinden Tefvik Zâde Abdan kimin tarafından çete başı tayin olundu?

"Anamız bizi bu gün için doğurmuştur"deyerek ehalinin kendisine iltihakı için teşvikat ve tahrikatta bulunmuş, öyledir?

Tehcirden evvel jandarma mevcudını tezi'id ettiyiniz vakıt yeniden jandarma ~~Dağıstanlı İsmayil Onbaşı~~ silkine kaç kişi kaid ettiniz? Jandarma tahsisatı şehriyesi ne kadar edildi?

Jandarma Dağıstanlı İsmayil On başı dört yüz kişilik bir kafleyi kırk kadar jandarma ile görmüş.

Ebelerin Rıza ve Reji kolcusı Çerkes Saçlı Ahmet ve Çerkes Mempeçe Teffikin Omar ile ve Sibilmenli Yusuf, Dağıstanlı İsmayil Onbaşı hep çete başı imişler. Bunlardan başka daha kimler çete başı oldular.

Tevfik Beye

Yozgat hapishanesinden elli yedi (57) mahkumin ve tevkifhanedende sekiz (8) nefer katl mütehimleri tahliye edilmiş ve bunların yani altmış beş (65) canilerin teşkilat için Çoruma gönderilmiş oldukları anlaşılıyor. Bunu tasdik edermisiniz?

Yozgat jandarma tabur kumandanının 3 Şubat 335 tarihli müzeyyel cevabının "1" rakamı kısmını okuyunuz, sıra numarası 8 dir.

Yozgat kadı sabıkı Ramzi Efendinin 10 Şubat 335 tarihli müzeyyel cevabını okuyunuz. Sıra numarası 10 dir.

Yozgat şube reisi Binbaşı Tevfik Beyin 5 Şubat 335 tarihli teskireyi cevabiyesini okuyunuz. Sıra numarası 11 dir.

Yozgattan sevk edilen Ermenilerin birinci kaflesi Sivastan başka tarafa gidebilmişlermi yoksa katl ve itlaf, yoksa katl ve itlaf ve nehre ilka edilmişlermi?

Bunların istirahatlarının her hal temini lâzimesi zımında Necatinin Çorumdan Yozgat tariki ile Sivasa vasfı Gani Beye çekmiş olduğu bir servese buyurulmuştur. Buna ne dersiniz?

Jandarma Kumandanı Tevfik Efendiye

Terzili vukuatını anlat, bakalım.

Terzili vukuatının tahkikine kim gitmiştir?

331 Temmuzunda Ak Dağ Madeninde bulunduruzmu?

Orada bulunmuşsunuz, jandarmaların yaptıkları mezalimden dolayı takibat icrası lüzumu fırka kumandanlığından size

2

emr verilmiş. Böyledir?

Zabt kâtibine emr:

Fırkanın 171 numaralı, 15 Temmuz 331 tarihli şifre mahlulunu oku. Dinlesin.

İzâm ettiğiniz vakıanın mahiyeti fırka kumandanlığının 177 numarada 16 Temmuz 331 tarihli şifresi mahlulundan anlaşılıyor.

Okunsun:

İşke ehemmiyetsiz bir şey imiş, sende orada imişsin.

Bin beş yüzden (1500) fazla Ermeni katl edildiği
Boğazlıyan şübe reisinin 18 Numaralı 14 Temmuz tarihli
fırkanın 167 numaralı 14 Temmuz tarihli
Fırkanın 169 numaralı 14 Temmuz tarihli.

Jandarma Çavuşu Hüseyin Avni nerededir?

"Mahallî müretteblerini sevk edildi" demek ne demektir?

Bundan makset katl ve itlaf edildi demek midir?

Kol ordunun Kayseri fırka vekâletine 27 30 numarada mühim ve mustacel dir işaretle 23 Temmuz 331 tarihli şifre.

8 Kanunı Evvel 1918 tarihli "Jamanag" gazetasından.

Elyevm Edirne valiliğine tayin edilmiş olan
Bilecik ve Samsun mutasarrıfı Cemal Beye.

"Jamanag" gazetasının 3353 tarihli nüshesinde "Tekzibe
Karşı Tekzip"- "ben ihtar Bilecik Ermenileri iŝhat ederimki
anleri tehciirden kurtartım.

Cemal Bey- mesuliyetiniz anlatmak için sizin bir kaç
yolsuzluğını meydana koyalım.

Asker ailelerinin tehcir etmemek için size verilmiş olan
emre muhalif olarak bu müsüllü biçareleri ölümden kurtarmak
istemediniz, onların kısmı âzamı bu gün mahv olmuştur. mütekait
zabıttandan Aramian Krikor Efendinin ailesi tehcir edildikten
sonra asker ailesi sıfetiyle ve müsa'adeyi mahsuse ile tekrar
Bilecike gelmişti, emrinizle tekrar tehcir edildi ve Halep
çöllerinde ma'aile mahv oldu, bunun mesulu kimdir? Tehcir emri
size tebliğ ve tarafınızdan ilan edildikten sonra Ermeni memur-
larını azl ederek k efradı ehali gibi onlarda tehcir ettiniz.
Bu biçarelerin kısmı âzamı vefat etmişlerdir, vicdanınız var
ise değrusunu söyleyin, bunların mahvından dolayı mesul deyil-
misiniz? Asker ve memur ailelerinin tehciirden istisnası için
bana emr verilmedi deyebilirsiniz, buki böyle bir emre müsteniden
Bankı Osmanının bir Ermeni Memuru ve bazı asker aileleri/~~sizin~~
~~emrinizle~~ tehciirden istisna edilerek Bilecikte kaldılar. Mef-
luclar haleti nezidi bulunanlar sizin emrinizle tehcir edil-
dikleri halde, memur ve asker ailesinin emrsiz orada bırakılmış
~~sıkax~~ olmaları farzedilebilirmi? Buna ihtimal verebilirmi?

Benide muğayiri insaniyen bir tarzda tehcir etmedinizmi?

Ben Hudavendikâr vilâyetinden verilmiş olan vesikamı size gösterdim. Elyevm Brusanın kısmı idare komiseri Fuat Bey olvakıt Bilecikte sizin komiseriniz idi, onun vesatiyle sizâ vesika gösterdim.

Vesikanın Sureti

Hudavendikâr vilâyeti polis müdüriyeti tahrirat kalemi
19 Ağustos 331.

Bilecik düyunı umumiye harir teftiş memuru Ohannes Melkisetekina memurinden olmakle kendisi ve zevcesi Yevkine ve mahzumu Hırant sevk olunmayacaktır.

İmza:

Polis Müdürü:

Mahmut Celaleddin.

İşbu vesikanın size ibrazından tam iki gün sonra iki süngülü çetelerle jandarma Çavuşu ikametgâhıma gelerek on dakika zarfında Bilecikten tebaidi talep ettiler. Bunlar sizin ve ğbi nazir jandarma kumandannınız Rifât Beyin emirlerinizte vuku buldu.

Feci ve müthiş bir vesika

Tehcir esnasında Ermenileri katl ve imha etmek için İttihat ve Terakki tarafından teşkil edilen çetelere talimetname suretidir.

Madde 1

Cemiyetler kanunun üçüncü ve dördüncü maddelerinden istifade olunarak bilumum Ermeni cemiyetlerin kapatılması ve hiyet idareleri ile bu meyanda öteden beri İttihat ve Terakki hükümeti aleyhine çalışanları kâmilten tevkif ve Musul ve Bağdat gibi vilâyete sevk ile yolda ve okalarda imha etmek.

Madde 2

Bilumum Ermenilerin her türlü silahlarını toplamak.

Madde 3

Münasip ve sahitti hususiyâl ile efkârı İslâmiyeyih ihzar etmek. Van, Erzerum ve Adana gibi zaten Ermenilerin kendi hareketleri ile İslâmlardan nefret kazandıkları mahallerde Rusyanın Bakuda yaptığı gibi mürettep vakâlar ihtaz etmek.

Madde 4

Erzerum, Van, Mamuretulaziz ve Bitlis gibi vilâyette icraatlı tamamen ehaliye bırakmak ve askerile kuvvei inzibatiyeyi zahiren katl amı men için

kullanmak. Ve Adana, Sivas, Bursa, İzmit ve İzmir gibi yerlerde bilâkis İslâmlara kuvveyi askeriye ile müzaheret etmek.

Madde 5

İmhanın bilhassa elliden aşağı erkekler ile mektep muallimlerine tatbik, (kızlar ile çocuklar İslâm edilmek için kalsın).

Madde 6

Firara muaffak olabileceklerin ailesini ortadan kaldırmak ve memleketleri ile alâkalarını tamamen katı edecek tedabür ittihazı.

Madde 7

Ermeni hükümet memurlarının casusluk ettikleri ileri sürülerek bilumum devait ve söbat hükümetten tarâ ve ihraçları.

Madde 8

Orduda bulunanların ciheti askeriyyece münasip surette imhaları.

Madde 9

Hareketi her yerde birden başlamak ve bu suretle müdafaa esbabı ehzarına vakıt brakmamak.

Madde 10

İşbu tebliğatin mahremiyetine ve yalnız bir

iki kişi arasında kalmasına fevkelâde ihtimam olu-
nacaktırbb

Tehcir olunan Ermenilerin katlı ve imhası
bir vec bala gösterilen tâlimâtname mücibince icra
edildiği hakikat olup tavsilattan sarfı nazar ile
işbu vesikayı aynen derc ediyoruz.

APPENDIX

Numaro 4/1744, 2917.

Kayseri Fırkası Kumandanlığı Vekâletine.

Erkânı Harbiyeye.

27 Nisan 331 de başlanılan nefi muamelesi 12 Temmuz 331 tarihine kadar 446 kişiye baliğ olmuştur, bunların kafesi divanı örfice nefiye mahkum edilenlermidir yoksa şüpheli olduklarından nefileri iktiva edilenmidir? İkinci kısımdan ise şüpheli olduklarına ciheti askericede kanaat bahş edille mevcudmıdır?

14 Temmuz 331.

Ankara Kol Ordu Kumandanlığı:

(Halil Rejai).

Mustaceldir

Kudsu Ermeni Katoğikos ve Patriki

Sahak Efendi Hazretlerine

Meriyeti ahkâmına İrade-i Seniye Hazreti Padışahi şerefsudur buyurularak bu kerre neşr u ilân edilen Ermeni Katoğikos ve Patriki Nizamnamesi hükmünce Sis ve Eçmiazin Katoğikoslıkları tevhit edilerek, Dersaadet ve Kudus Ermeni Patrikleri dahi Katoğikoslığa ilaveten öhdi valalarına tevcih buyurulmuş, ve ol babde lâzım gelen beratı âlinin derdesti tasdir ve tesyir bulunmuş olduğu tebliğ ve tabrik edilir.

Takvim-ı Vakayide münderic bulunan Nizamnameyi mezkûre ile Kudus Manastırı memuriyeti valalarına mahalı izâmeti ittihaz edildiği gibi Rum Patrikhanesi Nizamnamesinde gösterilen esasa tevfikeyen mâyeti asilanelerinde bir meclisi ruhani ve bir de meclisi muhtelit teşkili kararlaştırılmış ve Katoğikos ve Patriklik ile Murahhasalarıkların usulu intihabiyesi dahi esasi mezkûre tatbik edilmişdir.

Heyeti ruhaniyenin hukuku meşruayı mezhebiyenin muhafaza ve teyediyle beraber riesayı ruhaniye avamın teesiri tahtında bırakarak vezayifi mezhebiyelerinin serbestce icrasına mani ve devlet ve cömaatca netayici müessisefeyi dayı olan ve cömaatı sairede emsali bulunmayan teşkilât-ı cismaniyenin lâğvı ile Ermeni cömaatı umuru mezhabiyesenin tarzı idaresi dahi usulu umumîyeye tevfikeyen olunmuştur.

Nizamnameyi mezkûrin bil etraf mütaleası ile şu hususda devletce teakik edilen maksadı müşfikaneyi hüsnî

2

taktır, ve memuriyeti cedideyi valakarilerinde dahi Şimdiye kadar meŐhut olan asarı sadakat ve reviyeti iraye ile hŐkŐmeti seniyenin hakkı asilanelerindeki Őmn u itimŐdının tealisine intiham buyurulmaları kâviyen mŐntazırdır.

28 Temmuz 34

Nazır Vekili:

Halil.

APPENDIX 1

Numara 945 1/2

Ankara Kol Ordu

Kumandanlığı Vekâletine

Şifre.

Kayseri Ermeni Murahhasası Hosrov Efendinin tertibatı ihtilaliyedeki derececi müzareketi divan harbı örfice derdesti tahkik isede, haiz olduğu imtiyaz dolayısıyla divanı harbı daveti Patrikhane vasıtası ile tebliğat icrasına müvekkif olup buna tarafı mutesarraf iken tevessül olunmuş isede emrinin vüridi ve tebliğat ifası zemanе mütevekkif bulunduğu ve bu müddet esnasında merkum iykai mevsedetten ve icrai teşvikten halı kalamayacağı cihetle burada bekası mahzurlu görüldüğünden bilâhara divanı harca ~~mukamesi~~ muhakemesi gıyabında takip olunabileceğine göre şimdiden Selefkenin Mot kazası gibi Ermeni olmayan bir mahale mefyu teb'idi esbabının istikmalı ile emru inbası ehemmiyetle mâruzdur.

2 Haziran 331

Kayseri Fırka Kumandanlığı Vekili:

Şehabeddin.

APPENDIX 2

Numara 2157

Kayseri Fırka Kumandanlığına

Şifre.

2 Haziran 331 ve 945 1/2 Şifreli telgrafa cevap.

Mebusan ve ayiandan başka her kim olur ise olsun, divanı harbî örfice celp olunur. Murahhasa Efendi Patrikhane vasıtası ile celbine mecburiyet yoktur. Heman celp olunarak tahkikatı lâzime icrası lâzımdır. Oradan teb'idi için nezarete yazılmıştır.

3 Haziran 331

Kol Ordu Kumandanı:

Halil Recai.

APPENDIX 3

Numara 294

Harbiye Nezaretine:

Kayseri Ermeni Murahhasası Hosrov Efendinin Kayseri tertibatı ihtilaliyesinde methal bulunduğu anlaşıl原因 olarak derece müşareketi divanı harbı örfice tahkik olunmak üzere Patrikhane vasıtası ile mümaileyhin divanı mezkûre celbi vakte muhtac olduğu ve bu müddet esnasında iykâi mevsedet ve ikai teşvik ve melanetten hali kalmayacağı cihetle Kayseride bekâsı mahzurlu görüldüğünden gıyaben muhakemesi ruyet olunmak üzere Ermeni olmayan bir mahale teb'idi esbabinin istikmalî onbeşinci fırka kumandanlığı vekâletinden bildirilmiş idi. Cevaben mebusan ve ayandan başkalarının divanı harbı örfiye bilâ tereddüt celp olunabileceği ve binaenaleyh murahhasa Efendinin Patrikhane vasıtası ile celbine luzum ve mecburiyet olmadığından heman celp ve muhakemesinin icrası tebliğ edildiğinden mümaileyhin teb'idine müteallik muamelesinin ifasına müsaade ve keyfiyetin inba buyurulması mâruzdur.

3 Haziran 331

Kol Ordu Kumandanı:

Halil Ecaî.

APPENDIX 4

Ankara Kol Ordu Kumandanlığı

Vekâletine

Şifre.

3 Haziran tahrirate cevap:

Kayseri murahhasası hakkında fırka kumandanlığı vekâletine icra kılınan tebliğat muafıktır. Takibatı kanuniyenin tesrii ile divanı harbî örfice belmakakeme hamında sadır olacak hükme kararının inbası.

4 Haziran 331

Harbiye Nazırı Namına:

Müsteşar İsmail.

APPENDIX 5

Numara 2258/4

Kayseri Fırka

Kumandanlığı Vekâletine

Şifre 5/11

3 Haziran 331 telgrafa zeyl:

Murahhasasa Efendinin teb'idi hakkında nezarete yazılan telgrafa cevaben mevruğ telgrafta mümaileyhin tesrii muhakamesi ile lahik olacak hükmün inbası luzumu bildirildiğinden muhakemesinin neticei kararın inbası matluptur.

8 Haziran 331.

Ankara Kol Ordu Kumandanlığı:

Halil Recai.

APPENDIX 6

Numara 601

Ankara Kol Orud

Kumandanlığı Vekâletine.

8 Haziran 331 telgrafa cevap:

Kayseri Ermeni murahhasası Hosrov Efendi cereyan eden muhakeme neticesinde tertibatı ihtilaliyeye muttalı olduğu sabit olmuş ve hareketinde esbabı muhaffife kanuniye mevcut olmasına nazaran kürek cezasının kırk yedinci madde mucibince onbeş sene kalebentliğe divanı harbî örfice bugün mahkum edilmek üzere evrakı berai tesdik derdesti takdim bulunmuş olduğu.

9 Haziran 331.

Onbeşinci Fırka Kumandan Vekili:

Şehabeddin.

APPENDIX 7

Harbiye Nezaretine

Şifre.

7 Haziran 331 telgrafa cevap:

Kayseri Murahhasası Hosrov Efendinin bilmuhakeme onbeş sene kalebentliğe Kayseri divanı harbî örfisince karar verilmiş ve evrakının da postaya tevdi olunduğu fırka kumandanlığı vekâletinin telgrafisinden anlaşılmıştır, arzı malûmat olunur.

10 Haziran 331.

Ankarada Kol Ordu Kumandan Vekili:

Halil Rıcaî.

APPENDIX 8

Numara 188

Beşinci Kol Ordu Kumandanlığı

Vekâleti Aliyisine

Tahrirat.

Tertibatı ihtilaliyede medhaldar olmasından dolayı muhakemesi icra kılınan Kayseri Murahhasası Hosrov Efendi hakkındaki mazbatayı hükmiye muteferruat berai tasdik leffen takdim kılınmıştır.

10 Haziran 331.

Beşinci Kol Ordu

Divanı Harbî Ürfisi Reisi:

Kaymakam Tevfik.

APPENDIX 9

Kayseri Fırka Kumandanlığı

Vekâletine

Kayseri Murahhasası Hosrov Efendinin firarına meydan verilmeyecek vechile tedabır ittihazı ehemmiyetle tebliğ olunur.

15 Haziran 331

Beşinci Kol Ordu Ahzı Asker

Heyeti Reisi:

Miralay Halil Recâî.

APPENDIX 10

Kayseri Divanı Harbî Örfî Riyasetine
Tahrirat.

Tertibatı ihtilaliyede metheldar olmasına mebdi muhakemesi icra kılınıp 10 Haziran 331 tarih ve 188 numaralı tahrirattınızla gönderilen murahhasa Hosrov Efendi hakkındaki evrakı tahkikiye bir kerre daha tedkik edilmek ve harbiye nezaretinden varit olup zeylen 15 Haziran 331 tarih ve 2395 numaralı tahriratle tebliğ kılınan telgrafname maaline ve mülkiye ceza kanunnamei hümayunun elli dördüncü maddesinin zeylie nazaren muktezası temmül olunmak üzere evrakı mezkûre teferruatı ile muen ve leffen iade ve irsal kılındı.

16 Haziran 331

Beşinci Kol Ordu Ahzı Asker Heyeti Reisi:

Miralay Halil Rocaî.

APPENDIX 11

Kayseri Fırka Kumandanlığı Vekâletine

16 Haziran 331 Şifreye cevap:

Mümaileyh hakkında verilen ceza az görüldü baş kumandanlık vekâletinin 15 Haziran 331 tarih ve 2395 numara ile zeylen ve doğruca divanı harbî örfiye irsal ve tebliğ kılınan emirnameleri münderecatına tevfikân muktezası teemmül ve ona göre hükmü karar verilmek üzere evrakı iade edildiğinden yeniden verilecek karara göre hakkında muameleyi kanuniye yapılacağı derkârdır.

17 Haziran 331

Beşinci Kol Ordu Ahzı Asker Heyeti Reisi:

Miralay Halil Recâî.

APPENDIX 12

Ankarada Beşinci Kol Ordu Kumandanlığı

Vekâletine.

Müstakbel Ermeni beyliği teşkiletine matuf tertibat ve istihzartı ihtilâliyeyi idare edenlerden Kayseri ve tevabii murahhasası Hosrov hakkında verilen hükmü havi mazbata berai tasdik evrakı müteferriyası ile maen ve leffen takdim kılınmıştır.

/21 Haziran 331/

Beşinci Kol Ordu Kayseri Divanı Harbî Reisi:

Kaymakam Tevfik.

APPENDIX 13

Numara 118.

Beşinci Kol Ordu
Kumandanlığı Vekâletine.

Kayseri mütesarrıflığından mevzut dahiliye nezaretinin 22 Haziran 331 tarih ve müstecel ibareli şifreli telgrafnamesi âtide gösterilmiştir. Buradan gerek divanı harbî örfice, gerek hükûmeki mahalliyece teb'idlerine lüzum gösterilen ve esamı defterleri verilenler haklarında olunacak muamele istilan olunur.

24 Haziran 331

On Beşinci Fırka Kumandan Vekili:

Şehabeddin.

APPENDIX 14

Ermenilerin iskânlarına tahsin edilen minatık görülen lüzum üzerine tadil ve tavsi edilmiştir.

Kerkuk sancağının İran hududuna 80 kiloletro mesafede kâin kasabat ve kuradahi dahil olduğu halde Musul vilâyetinin havalli cenubiye ve garbiyesi, Dirbekir hududuna 25 kilometro dahilinde, Habur ve Fırat nehirleri vadisindeki mamureler dahi dahil olmak üzere Zor sancağının cenup garp cihetleri, Halep vilâyetinin kısmı şimalisi müstesna olmak üzere şark ve cenup ve ciheti garbisindeki kâffei kura ve kasabat ile Suriye vilâyetinin Havran ve Kerek sancakları dahil olmak üzere şimendifer güzergâhlarından 25 kilometro dahilinde veki ve iskân edilecektir, sevkiyatına göre tertip ve icrası tahminen tebliğ olunur.

22 Haziran 331

Dahiliye Nazırı:

Talât.

APPENDIX 15

Numara 2626

Kol Ordu 3/1288

Kayseri Fırka Kumandanlığı Vekâletine

24 Haziran 331 tarihli ve Numara 118 telgrafa cevap:

Dahiliye nezaretinin işbu tebliğata umumiyesine tev-
fiken nefyedileceklerinin Halep vilâyetine gönderilmesi mu-
vafıktır.

25 Haziran 331.

Kol Ordu Kumandanlık Vekili:

(Halil Recai).

APPENDIX 16

Adod 157.

Numara 4/1739.

Şifre Mahlulı.

Bu gece dahi Erminlerden yirmi iki şahs menfalarına
teb'id edildiklemi.

Dosiyesine: Erkân Harbiye /13.

APPENDIX 17

Harbiye Nezaretine Tahrirat

Mahrem ve Müstacel.

Müstakbel bir Ermine beyliği teşkiline

APPENDIX 17

Ankara Kol Ordu Kumandanlığı Vekâletine
24 Haziran 331 tarihli telgrafa lâhikadır.

Hükûmet idareten teb'idlerine luzum gördüğü yüz
Ermeniye bu gece celp ederek tahtı nezarete alınmış ve Sivas
tariki ile Diyarbekire sovk u teb'id etmek üzere bulunmuş
olduğu berai mulûmat mâruzdur.

25 Haziran 331.

On Beşinci Fırka Kumandan Vekili:

Şehabeddin.

APPENDIX 18

Kayseri Fırka Kumandanlığı Vekâletine

Şifre.

27 Haziran 331 tarihli Şifreye Cevap:

Bu gibilerin daha emin tarik olmak üzere Halep vilâ-
yetine teb'itleri münasip görülmektedir, binaenaleyh bu gün
makina başında mütesarrıf Beyle de görüşüldüğü vechile heye-
cana meydan kalmamak üzere bunların sureti mahremaneco ter-
cihen geceleri ve kısım kısım nefyedimelri muvafıktır.

Mütesarrıflıkla bilmüzakere ifayı icabı ile inbası.

27 Haziran 331.

Beşinci Kol Ordu Kumandan Vekili:

Halil Reçâî.

APPENDIX 19

(Kol Ordu Kumandanlığına)

Kayseriye merbut Talas, Germir, Muncusun nahiyeleri dahilinde bulunan iki yüz sekiz Ermeninin teb'idleri luzumu mutesarıflıktan bildirilmektedir, nereye teb'it edildiklerinin emru işarı.

27 Haziran 331.

On Beşinci Fırka Kumandan Vekili:

Şehabeddin.

APPENDIX 20

Ankara Kol Ordu Kumandanlığına

Hükümet tarafından görülen luzum üzerine tahtı nezarete alınmış olan Kayserili seksen üç Ermeninin bu gece Nigde tariki ile ve divanı harbî örfî kararı ile teb'itleri icap eden otuz altı neferinde Sivas tariki ile Halebe sevk edildikleri arz olunur.

28 Haziran 331.

On Beşinci Fırka Kumandan Vekili:

Şehibeddin.

APPENDIX 21

Aded 114

Numara 427

Harbiye Nezaretine Tahrirat, Mahremdir.

Kayseri hükümet mahaliyesince devamı ikametleri zaruri görülen Kayserili seksen üç Ermenini 27/28 Haziranda Nigde tariki ile ve Kayseri divanı harbî örfisince teb'idlerinde aynı gecede Sivas tariki ile Halebe sevk edildikleri on beşinci fırka kumandanlığı vekâletinin işarına atfen berai malûmat arz olunur.

28 Haziran 331.

Beşinci Kol Ordu Kumandan Vekili:

Halil Recaî.

^ karar verilen
keza 36 nefer
Ermeninin

APPENDIX 22

Şifre Tamâm.

Muhtelif memaliki ecnebiyede, hafi ve celi, akd eyledikleri kongrelerde, tahtı karare aldıkları vechile, tedabiri icrayeye/ ~~vaxsilâh~~ tevessül, ~~vaxsilâh~~ ve bomba, ve dinamit, ve silâh gibi alâta muharribei nariye tedarik ve ihzar ve ihfa ve neşriyet ile tertibatı ihtilâliye teşebbüs ettikleri, gerek dersaadet ve gerek diger divanı harbı örfilerce, icra kılınan tahkikatla sabit olan Ermeni komitelerinin yektil ile irtibatı tebeyyun eden, ceraimi muhtelifelerinde maksadı müsterek, muhtar ve müstakil bir Ermenistan teşkilinden ibaret olduğu, tahkikatı carile ile, mertebci subute isal edilerek, keyfiyet dersaadet divanı harbı mintakasında olvechile tavsil ve tasrih kılındı.

Ve bilcümle evsafı ile, tezahur eden mahiyeti cürme, ve esası maksat, ve teşebbüsün derecesine nazaren kanunu umumiye cezanın elli dördüncü maddesinin zeyli ahkâmı tatbik edildiği halde diger bazı divanı harbı örfilerce, tamikatı lâzımoden zuhul ile, yalnız emaliki mahrusa ahalisinden bulunan Ermenileri İslâmlar aleyhine tahrik maksadı cile, tertibatı ihtilâliyede bulduklarının zekri ile, iktifa ve ora göre, tatbikat icra kılınması muhtelif divanı harblarda takibi ile zaruretin tecviz edilmekle beraber, ceraimi mürtet irtidat olduğu derkar olan, ef'al için suveri muhtelifede tatbikatı intac eylediği anlaşılmış, ve bu ise, maksadı kanuniye ile menviyatı muvafık görülememiş olmakla' işin gereği gibi tamiki ile tevhid tetbikat edilmesi, hususun mintakınız dahilindeki divanı harbı örfiyelere sureti minasibe ve mahremanede tebliği.

28 Haziran 331.

Başkumandan Vekili ve Harbiye Nazırı:

Enver.

APPENDIX 23

Kayseri Fırka Kumandanlığı Vekâletine

Mahrem Şifre.

Ermenilerin teşebüsât ve harekâtı ahirei isyaniye ve tertibat u istihzaratı melunalarının muhtar bir Ermenistan teşkili maksadına matuf olduğu kattiyen tahakkuk etmekle mahiyeti cürme ve takib olunan gayeye ve teşebbüs nakilin derecesine nazaren bunlar hakkında kanunu umumi cezanın elli dördüncü maddesinin zeyli ahkâmının luzum tatbiki ve bu suretle bilumum divanı harblerce tehvidi tatbikat edilmesi bu Herre de baş kumandanlık vekâletinden emru tebliğ buyurulmakla olvehile ifai icabi Kayseri divanı harbı örfi riyasetine tebliğ kılındığından husul malûmat ile ona göre takibi muamele olunması.

29 Haziran 331b

Kol Ordu Kumandan Vekili:

Halil Recâî.

APPENDIX 24

Kayseri Divanı Harbî Örfî Riyasetine: Şifre,
Ankara Divanı Harbî Örfî Riyasetine: Tahrirat.

Ğayet Mahrem.

15 Haziran 331 tarihli zeylname ilcde tebliğ olunduğı üzere Ermenilerin teşebüsât ve harekâta isyaniye ve tertibatı iztihzaratı melumamesi muhtar bir Ermenistan teşkili maksadına matuf olduğı katiyyen tahakkuk etmekle mahiyeti cürme ve takip edilen masad u gayeye ve teşebüsün derecesine nazaren bunlar hakkında kanunu umumî cezanın elle dördüncü maddesinin zeyli ahkâmının luzumu tatbiki ve bu suretle bilumum divanı harblerce tevhidî tatbikat edilmeki bu kerre de baş kumandanlık vekâletinden tebliğ buyurulmakla Ermeniler hakkında verilecek kararın buna göre itası teb'id olunur.

29 Haziran 331

Ankara Kol Ordu Kumandanı:

Halil Recai.

APPENDIX 25

Şifre.

Bu gece Kayseri mütesarrıflığından alınan tezkerede Efkere nahiyesi merkezinin içinde silâhlar patladığı cihetle müfrezei askeriye talep edilmiş ve bir mucibi talep nihiyei mezkûreye yirmi kişilik bir müfreze derhal sevk olunmuştur. Henüs sureti denmiyede bil işar yok isede gece filhakita nahiyei mezkûrede silâhlar atıldığı tahakkuk etmiş ve icra kılınan taharriyat neticesinde nahiyenin haricindeki bahçelerden birisinde boş bomba elde olunan otuz kadar Ermeninin Kayseriğe gönderilmekte olduğu anlaşılmıştır. Tahkikat ve taharriyat neticesi arz olunacaktır.

30 Haziran 331

On Beşinci Fırka Kumandan Vekili:

Şehabeddin.

APPENDIX 26

Ankara Kol Ordu Kumandanlığına

Şifre.

Bu kerrede divanı harbî örfî kararı ile on altı Ermeninin Sivas tariki ile Halebe sevk edildikleri mâruzdur.

30 Haziran 331.

On Beşinci Fırka Kumandan Vekili:

Şehabeddin.

APPENDIX 27

Ankara Kol Ordu Kumandanlığına

Şifre.

Bu kerrede tebi'idlerine luzum görülen on nefer Ermeninin divanı harbî örfî kararı ile bu gece Sivas tariki ile Halebe sevk edildikleri.

1 Temmuz 331.

On Beşinci Fırka Kumandan Vekili:

Şehabeddin.

APPENDIX 28

Harbiye Nezaretine

29 Haziran 331 tarihli tahrirata zeyldir.

Kayseri divanı harbî örfisinde bu kerrede teb'idlerine karar verilen 26 Ermeninin iki kafiilde Sivas tariki ile Halebe sevk edildikleri on beşinci fırka kumandanlığı ve-kâletinin işarına atfen berai malûmat arz olunur.

1 Temmuz 331

Kol Ordu Kumandan Vekili:

Halil Recai.

APPENDIX 29

Ankara Kol Ordu Kumandanlığına

Şifre.

Bu gece dahi yirmi sekiz Ermeninin Sivas tariki ile Halebe teb'id edilmiş oldukları mâruzdur.

2 Temmuz 331.

On Beşinci Fırka Kumandan Vekili:

Şehibeddin.

APPENDIX 30

Harbiye Nezaretine

1 Temmuz 331 Şifre tahrirata zeylidir.

Teb'idlerine karar verilen yirmi sekiz Ermeni daha Kayseriden Sivas tariki ile Halebe sevk edildikleri berai malûmat arz olunur.

3 Temmuz 331

Kol Ordu Kumandan Vekili:

Halil Recâî.

APPENDIX 31

(Ankara Kumandan Kol Ordu Kumandan Vekâletine)

Şifre.

30 Haziran 331 tarihli telgrafnameye lahikadır.

Nahiye mezkûreye azimat eden heyet tarafından icra kılınan tahkikat ve taharriyette silâhların kimler tarafından atıldığı hakkında bir emare istihsal edilmemiş ve ancak işbu eslihayı atanların haneleri içerisine girerek gizlendikleri ve geçen bekciler tarafından sesilmelerine mebni firar ederlerken meni takip için bir kaç silâh atıp savuştukları elde edilen bir kaç gra fişenkleri ile tezahür etmiştir, bahçesinde iki boş bomba bulunan bahçe sahibinin mahfuzen Kayseriye götürüdüğü ve kariye ahalisinden olup bu vukuatta ademi malûmat beyan eden ve evlecece teb'idleri takarrur eyleyen eşhasında celp ve teb'id edildikleri mütesarrıfılığın işarını atfen mâruzdur.

4 Temmuz 331.

On Beşinci Fırka Kumandan Vekili:

Şehabeddin.

APPENDIX 32

Ankara Kol Ordu Kumandanlığına

Şifre.

Bu gecede altmış altı Ermeninin mahalı menfalarına sevk edildikleri mâruzdur.

5 Temmuz 331.

On Beşinci Fırka Kumandan Vekili:

Şehabeddin.

APPENDIX 33

Harbiye Nezaretine Şifre

3 Temmuz 331 telgrafa zeyldir.

Kayseri mantakasından dün gecede altmış altı Ermeninin Halebe sevk olundukları berai malûmat mâruzdur.

6 Temmuz 331.

Kol Ordu Kumandan Vekili:

Halil Recai.

APPENDIX 34

Ankara Kol Ordu Kumandanlığına

Şifre.

Bu gece Ermenilerden yüz otuz dört kişinin menfalarına sovk edildikleri mâruzdur.

8 Temmuz 331.

On Beşinci Fırka Kumandan Vekili:

Şehabeddin.

APPENDIX 35

Aded 154

Şifre Mahlulı

Bu gece Ermeni milletinden elli bir neferin menfa-
larına sevk edildikleri mâruzdur.

11 Temmuz 331.

Fırka On Beş Kumandan Vekili:

Şehabeddin.

APPENDIX 36

Kayseri Fırkası Kumandanlık Vekâletine

11 Temmuz 331 şireye cevap:

Elli bir nefer Ermeniler divanı harbı örfi mahkümü
midir yoksa şüpheli olupda nef'ileri icap edenlerden midir?
Ve bunlardan ise şüpheli olduklarına ciheti askeriyecede
kanaat gelmişmidir? Suratı beyano.

12 Temmuz 331

Kol Ordu Kumandan Vekili:

Halil Recai.

APPENDIX 37

(Ankara Kol Ordu Kumandanlığının Vekâletine)

Şifre.

Bu gün Erkilet ve Muncusun nahiyeleri dahilindeki bazı kuraye firarı Ermenilerin tecavüz eyledikleri Kayseri mütasarrıfı tarafından istihbar kılınmış ve iş'ar vuku bulmuş olması üzerine birer müfreze sevk kılındığı ve netice tahkikatın başkaca bildirileceği mâruzdur.

12 Temmuz 331

On Beşinci Fırka Kumandan Vekili:

Şehabeddin.

APPENDIX 38

Aded 12

Şifre Mahlulı

Cevap 12 Temmuz 331 ve No 2869 Şifreye:

Merkumının yerlerinde eslâhî memnû^a zuhur hasebiyle divanı harbî örfice bir ve iki seneye mahkum edildiklerinden Kayseride ikâmetleri mahzurdan görülemeceyi divanı harbî mezkûr müddâi umumiliyinden bu müzekker^e bildirilmiş fitnei sui takımından buldukları cihetle menfalarına gönderilmiş olduğ^u.

13 Temmuz 331

Kayseri Fırka Kumandan Vekili:

Şehabeddin.

APPENDIX 39

41764

Harbiye Nezaretine

14 Temmuz 331 tarihli şifreye şifreli zeyldir
Kayseri divanı harbi örfisince teb'idlerine karar
verilen dokuz Ermeninin daha mahalli menfalarına sevk edil-
dikleri mâruzdur.

⁶
(15 Temmuz 331)

Ankara Kol Ordu Kumandan Vekili:

Halil Recai.

APPENDIX 40

Harbiye Nezaretinden gönderilen şifre telgraf
25 Haziran 331 tarihli tahrirata cevap:
Harekâtı ihtilâliyeyi irade edenlerden Kayseri ve
tevabii Ermeni murahhasası Hosrov Efendinin Kayseri divanı
harbi örfisinin karar vechile zulben edamına iradei seniye
sadır olunmuştur.

15 Temmuz 331.

Harbiye Nazırı Namına:

Suleymen Fethi.

APPENDIX 41

This must be before No 39.

Şifre Mahlulıdır

Numara 173

Divanı harbî örfice teb'idlerine karar verilen dokuz Ermeninin bu gece menfalarına sevk edildikleri mâruzdur.

15 Temmuz 331.

Kayseri Fırka Kumandanı Vekili:

Şehabeddin

APPENDIX 42

Harbiye Nezaretinden Şifre Telgraf

Gayet Mustaceldir.

15 Temmuz 331 tarihli şifre telgrafa zeyl:

Kayseri ve tevabii Ermeni murahhasası Hosrov Efendi hakkındaki idamın işarı ahire kadar tehiri luzumu müstaceliyeti maslahata binaen doğruca Kayseri mütesarrıflığına tebliğ edilmiştir.

16 Temmuz 331.

Harbiye Nazırı Namına:

Suleyman Fethi.

APPENDIX 43

Beşinci Kol Ordu Kumandanlığı Vekâletine

16 Temmuz 331 tarihli şifre telgrafa zeyldir.

Telkinatı mevsedet kârane ve harekâtı ihtilâliyeye cüratı indel muhakeme sabet olan Kayseri ve tevabii murahasası Hosrov Efendinin Kayseri divanı harbî örfiyesinde verilen idam/müebbed kürege tahvilî hususane iradei padişahî sudur buyurulduğu varid olan ve tezkireyi samiyede işar buyurulmuş ve tenfizi ahkâmı zammında olbapteki iradenin sireti musaddakal leffen irsal kılındığı gibi iradete münderic olan Kevork hakkında de onbirinci kolordu kumandanlığında tebliğat icra kılınmıştır.

16 Temmuz 331

Harbiye Nazırı Namına:

Suleyman Fethi.

APPENDIX 44

(Ankara Kol Ordu Kumandan Vekâletine)

Şifre

Kayseri ve tevabii Ermeni Murahhasası Hosrov Efendi hakkındaki hükmü idamın işarı ahire kadar tehiri harbiye nezaretinin emru tebliğine atfen Kayseri mütesarrıflığından alınan 17 Temmuz 331 tarihli tezkere ile tebliğ edildiği berai malûmat mâruzdir.

19 Temmuz 331.

On Beşinci Fırka Kumandan Vekili:

Şehabeddin.

APPENDIX 45

(Ankardda Beşinci Kol Ordu Kumandan Vekâletine)

Şifre.

Kayseride Ermeni Papazının idama mahkûmiyeti esbâbını bildiriniz.

20 Temmuz 331.

Harbiye Nazırı:

Enver.

APPENDIX 46

Baş Kumandanlık Vekâletine

Şifre.

20 Temmuz 331 şifreye cevap:

Kayseri murahhasası Hosrov Rusyada teşekkül eden Ermeni komitesi kongresine iştirak ve belahire Kayseriye gelerek kongre mukarrâtını Ermenilere telkin eylediği ve kendisi komite riessasından bulunduğu Kayseri divanı harbî örfisinde icra kılınan muhakemesi neticesinde tahakkuk ederek mülkiye ceza kanunnamesinin elli dördüncü maddesinin zeyline tevfiiken idama mahkum edilmiştir.

21 Temmuz 331.

(Ankara Kol Ordu Kumandanlığı Vekili:)

Halil Recaf.

APPENDIX 47

Ankara Beşinci Kol Ordu(Kumandanlığı)Vekâletine

Şifre

Bu gece kasaba ve kuradan elde edilen muzir Ermenilerden on dört kişi mürettelerine sevk edildiği mâruzdur.

22 Temmuz 331.

Boğalıyan Şübe Reisi:

Mustafa.

APPENDIX 48

Numara 3011

Boğazlıyan Şübe Riyasetine

Şifre.

22 Temmuz 331 tarihli şifreye cevaptır.

Merkumini ne mürettebatı olarak nereye sevk edildiklerinin izahen inbası.

22 Temmuz 331.

Beşinci Kol Ordu Ahzı Asker Heyeti Reisi

ve Kol Ordu Kumandan Vekili:

Halil Recai.

APPENDIX 49

Kol Ordu Kumandan Vekiline

Şifre

22 Temmuz 331 tarihli ve No 3011

şifreye cevaptır.

Mezkûr Ermeniler muzir olduklarından dolayı jandarma çavuşu Hüseyin Avni vesaiti ile katl edildikleri mâruzdur.

22 Temmuz 331.

Boğazlıyan Şübe Reisi:

Mustafa.

APPENDIX 50

Kayseride Onbeşinci Fırka Kumandanlığı Vekâletine

~~Şifre~~. Tahrirat.

Kayseri divanı harbî örfî riyasetinin

20 Haziran 331 tarihli ve 203 numaralı

tahriratına cevap

Telkinatı mefsedetkârane ve harekâtı ihtilâliyeye cüratı indel muhakeme sabit olan Kayseri ve tevabii Ermeni murahhasası Hosrov Efendinin Kayseri divanı harbî örfiyesince verilmiş olan idam cezasının meclis vükela kararı ile müebbed kürege tahvilî hususana sadır olan iradci padişahî suretî musaddakası leffen irsal kılınmış ve iradede münderic olan Kevork hakkındade onbirinci kol ordu kumandanlığına tebliğat ifa kılındığı harbiye nezaretinden varid olan olbapteki tahriratta bildirilmiştir, olvehile icabı beyan olunur.

7 Ağustos 331

Beşinci Kol Ordu Ahzı Asker Hevâti Reisi:

Halil Recâî.

FOREWARD

Kayseri mulhakatında katli nufus ve nehbi emvala müca-
seret etmiş ve adedi seksen yüzden fazla olan çete efradı ca-
neyesinin sergerdelerinden yani çete başlarından bazısının
esamisi:

Mebusu mevkufun biraderi İmamzade Reşit,

Taşcızade Ömer,

Fevzizade Osman,

Kâtipzade Nuh,

Bıçakcızade Mehmet,

Sultan Hamamında Cıncınlı Hanında Gözübüyükzade Sabit,
elyevm Kayseride İttihat murahhası vekilidir.

Boğazlıyanda bir Ermeni katli etmiş olmasından dolayı
mevkuf iken tahliye ve teslim edilen Akçe Kayalı Zade Sureyya.

Müfti Ramzi Efendinin karınbaşı polis Sobih,

Hıcazade Kâmil,

Kayseri İttihat ve Terakki murahhası Cemil elyevm Boğaz-
lıyanda iddiği İmamzade Reşit Ermeni kilise manastırının bazı
elbise-i ruhaniyesini aşırması ve Kürkcüzade Ömer Efendinin oda-
sının bir köşisine gizlemiş olduğu halde tahminen bir bir bu-
çuk mah evvel derdest edilmiş polis müdüriyetine götürülmüş.
Salifülzıkr elbise-i ruhaniyeyi kendisi sakladığını itiraf
dahi etmiş olduğu halde her nasılsa serbest bırakılmış olma-
sına mebni Kayseri tarafına savuşduğu işidilmiştir.

Kayserinin Surp Garabed manastırının jangoçına enva-ı
işkenceler yaparak zi kıymet eşyanın ve ayini ruhani icrasına

mahsus murassa tacların hıfz olunduğu hazinenin yolunu öyren-
dikten sonra tacların mücevherlerini sökerek ceblerine dol-
durmuş olan canilerin esamisi:

Miralay Şehap Bey,

Mahut Sabur Saminin ^{pederi} ~~biraderi~~ Derrazzade Sami,

Mahut Sabur Saminin biraderi Nurallah,

Kayseri Mutasarrıfı esbaki Zekâ-i Efendi ki ey elyevm
Eskişehirde olduğu işidilmiştir.

Şehap Beyle Zekâ-i, Sami ve Nurallah Efendilerin işbu
yağmagirliklerinde hazır bulunmuş Kayserili müteveffa Miralay
Osman Beyin mahtumu Yüzbaşı Arif Bey elyevm Trabzonda bulun-
maktadır. Arif Bey bu halı Havyar Hanında 95 numaralı odada
mukum Mina Efendiyey dahi hikaye etmiştir.

Mümaileyh Yüzbaşı Arif Bey yagma zamanında Miralay Şehap
Beyin maiyetinde bulunmuştur.

Meclisi Mebusan Riyaseti Celilesine

2 Teşrinisani 1332 tarihli ve 62 numaralı
tezkere-i âlilerine cevaptır.

Geçen ictimaa zarfında meclisde isbat-ı vicut etmemiş olan mebusandan Erzurum Mebusu Vartkes ve İstanbul Mebusu Zohrap Efendiler Diyarbekir Divan-ı Harb-ı Ürfisince vuku bulan talep üzerine Diyarbekire izam edildikleri sırada Çerkes Ahmet ile çetesi cfradı tarafından katl olunarak katilleri Şam Divan-ı Harb-ı Ürfisince bilmuhakime idam edildikleri, ve Bitlis Mebusu Çeraz Efendi seferberliğin ilânından mukaddem Avrupaya giderek avdet etmemiş ve Arğını Mebusu Stepan Efendinin elyevm ben hayat olmadığı işaret-ı mahiliyeden anlaşılmış ve Van Mebusu Vramyan Efendi Van isyanı sırasında Bitlis civarında telef olup, Papazyan Efendi dahi Muştâ çetelerçe iltikak ve onları idare ettiği sırada maktul düşmüş ve Kayseri Mebusu Tumayan Efendi geçen ictimadan evvel terki vatan ederek o vakittan berru memleketine avdet etmediği tahakkuk etmiş olduğu ledel muhabere ~~makliye~~ Dahiliye Nezareti Celilesinden izbar kılınmıştır, Efendim.

2 Sefer 1335 ve 15 Teşrinisani 1332

Sadrâzam:

Mehmet Sait.

İstanbul mebuslarından Krikor Zohrap Efendi Diyarbekire
azimet ederken buradan geçerek^k rahatsızlığına mebni tedavisi
zımında nazil bulunduğu otelo davet edilip bil muayene esasen
marazı azvii kalba müktela olduğu ve (hınabı sadr) növbetine
düçar olduğu anlaşılmış ve lâzım gelen tedavisi icra edilmiştir.
Baade esna-i rahta vefat eylediği verilen haber üzerine Urfayâ
bir saat mesafesinde bulunan - mahale azimet eolip Krikor
Zohrap Efendi olduğu görülmüş. Muayene edildikte esasen müb-
tela olduğu marazı azvii kalbiden füceten sektze-i kalbden ve-
fat eylediği tibben tahakkuk cylediğini muşir rapor taktim kı-
lındı.

7 Temmuz 331.

Urfa Belediy Tabibi:

Mühür: Urfa Livası Belediye Tabibi: Bahri.

Diyarbakire azimet etmekte iken mevcut olan sekte-i kalb hastalığından vefat ettiğinden ayini diniyesinin icrasıyla defn edilmesi için davet olunarak mütevefanın nezdine vardığında tabib tarafından muayenesi olunup sekte-i kalb hastalığından vefat ettiği ifade edilmekle tarafımdan dahi usul ve adeti diniyemize muvafık suretle merasim ve ayini mahsuse ile defn edilerek taktis olındığını müşir işbu varakayı Urfa kilisası ruhbanından olarak ita ve taktim eyledim.

7 Temmuz 331.

Urfa Ermeni Kilisası

Rahiblerinden Kürkcü Vanisoğlu

Papaz Hayrabad

Elda-i

Mühür: Hayrabad.

Baladeki mühür Urfa Ermeni kilisası rahiblerinden Vanisoğlu Hayrabadin mühürü zatisi olduğu tastik olunur.

8 Temmuz 331.

Mühür.

8 Şubat 335

Evkafı Himayun Nezaret Celâlesine

4 Şubat 335 tarihli 116778 umumî ve 7 hususi numaralı tezkere-i âliye-i cevabie-i nezaretpenahilerinde Feyyaz Beyin hıdemat-ı adliye ve maliyede bulunduğundan bahsla, Yozgat Evkaf memurlığına tâyini 21 Temmuz 330 tarihli arzuhalında istida edildiğinden ol vechle tâyin edildiği beyan buyurulmuş isede, Ankaraya yazılmış olan 23 Temmuz 330 tarihli 191 hususi numaralı tahrirat-ı âliye müderecat-ı mümaileyhin hüviyeti Nezareti Celilelerince mâruf ve hıdemat-ı adliye ve maliyeside zaten malum imiş gibi bir mâna ifade etmekte olmasına ve bahs ettiği hıdematının sıhhet ve ademi sıhheti Nezareti asifanelerince mechul gibi bir tarz beyanı mütadamın görünmesine ve bu ise mümaileyh hakkında müfaddatın bir taraftan malumat-ı katiye alınmış olduğuna delalet eylesine nazaren mümaileyh mâruzat-ı hakkında kanaati kamile-i teşkil edecek malumatının hangi taraftan alınmış olduğunun bil etraf tahkik ve işâr buyurulması tekrar reca olunur olbabde...

Şube resi olup vesika-i askeriye münasibetiyle Diyarbekire gelmiş olan Yüzbaşı Süleyman Efendiye Kaymakamı sabıkı Nesimi Beyin sureti katlı hakkında bir malumat-ı olmadığı sual olundukta Vali Reşit Beyin Diyarbekirde bulunduğu zamanda bu vilâyete hem hudud olan Bitlis vilâyetinin Melaz ve Bulakör kazaları ~~şayia-i istilası üzerine istilasına uğradığı~~ İyınca kazasında düşmen istilasına uğradığı İyınca kazasında şayi olması üzorine bu kaza ehali İslâmiyesi çalıyana gelerek mevkii harba getmek için gösterdikleri arzuya mümaileyh Nesimi Bey müsaîd bir tavrda bulunmuş ve düşmenler şayia-i istilası üzerine Ermenilerin bir fenalık yapmalarına mahal kalmamak için sair mahallerde başladığı gibi neticede cem ve sevkleri hususunda emri sedih olmadığından bahsla teenni ve tereddüd... göstermiş ve muaheren omr verildiği halde Ermenilerin şüpheli kısmı celb ve tevkif olunarak umumuna teşmil etmemiş olmasıyla enzarı mahaliyede kendisi namuslu ve dirayetli bir Kaymakam tanınmakla beraber esbabı meşruheden dolayı düçarı tetkik ve itiraz olmuş ve keyfiyet valii müşarileyhe aks etmesi üzerine oraya bir tahkik memuru dahi ~~etmemiş~~ ^{gelerek kaymakamın} o hususdaki hal ve efaalına tahsin etmemiş ve bir kaç gün sonra ve maiyetinde jandarma mülazımı-Evvel Harun Efendi Çerkes jandarmalarından mürrekkep bir kuvvetle bağıteten viceye ~~tesadüf eden mümaileyh Nesimi Beyin firar etmemesi~~ gelerek orada bulunan ve bir iş için,...bir nahiyede tesadüf eden mümaileyh Nesimi Beyin firar etmemesi için pür telaş olarak icabını düşünmekte iken Nesimi Bey merkez kazaya çıka gelmiş ve gün

ortasında Harun Efendi refakatındaki jandarmalardan isimleri mechul iki neferi katıp Diyarbekire valinin nezdine götürmek üzere Nesimi Beyi yola çıkararak bir kaç saat mesafe katı etmelerleriyle beraber Nesimi Beyin katl edilmiş ve maktel civarında defn olunmuş idiği etrafa derhal aks etmiş ve o sırada Ermeni çeteleri bulunmasına ber vechi meşruh muhafaza tahtında sevk edilmediğini nazaren Nesimi Beyin Çerkes jandarmalar tarafından esna-i rahta katl olunduğu ve buda valinin emri hususun e müstenid idiği şayiesi tavaturen devran etmekte bulunduğunu mahremane beyan eylemiştir.

Ali Hakkı

Mazhar.

Y. 707

Ovacık ile Başiskele dört Ermeni katilleri Döngöl karyeli Kasım derdest ve biraderi Rasım müdde-i umumîye teslim ifade zabıtından sonra muvakkaten serbest, bunlar veteşhis edecek Ermeni çocuğu celb olunmaktadır.

Hamidiye ile Tatar Köy arasında katl olunan Bahçecik Karnik usta katilleri Hamidiye karyesinde Batumlu Hüseyin ve amucazadesi Mehmettir. Hüseyin derdest adliye verildi.

Sakar Bıçkı karyesine semti mechuldan ateş açarak karyeden Artini cerh edenler mechuldur. Köy muhafaza olunmaktadır.

Zor Oğulları müstemindirler, musallahen gezmiyorlar ve para topladıkları yoktur İznikte Türk köyleri arasında dırlar, Yetim Oğulları istimandan sonra müsallahen geziyorlar gerek bunlar ve gerek ahiren müstemem Arnavut Mahmut ve f. refekası katıldan mazmundurlar, takibat olunuyor .

Penyamin katl edelmemiş, Rupen takl edilmiş. Patin ikramide karyesinden Laz Recep derdest olunmuştur.

İzmit 4110

3 Mayıs 335.

Harbiye Nezareti Celilesine

İttihat (ve Terakki) Cemiyeti Merkezi Umumîsi âzasından
Bahaettin Şakir Beyin tahtı riyaset ve idaresinde bulunan
Teşkilât-ı Mahsusa kaç fırkadan

ve her biri kaç ar alay ve taburlardan mürekkep olduk-
larının

ve bunların hangi hapışhanel^{er}/~~er~~ mahkumini cinayiye-
sinden hangi tarihte teşkil edilmiş olduğunu

ve bunlardan ne miktarı hangi hapışhane mahkumini
cinaiyesinden alındığının

ve bunların başında kaç miralay, kaç kaymakam,
kaç binbaşı, kaç yüzbaşı ve mülazım olmak üzere

kaç ümera ve küç zabitan istihdam edildiğinin

ve bunların esamisinin

ve içlerinde hangılarının rütbeleri hangi tarafın
işâr ve inhasıyla terfi edilmiş idiğinin,

ve maktul Yakub Cemil ve muvazafen emr

ve işârına müsaade Celile-i Nezaretpenahileri şayan
buyurulmak babında,

ve zabitan mektebli yahut alaylı ve yahut haricten
ve açıktan alınmış olup olmadığını acilen (inbası).

C 711

Babıâli

Dahiliye Nezareti

Kalemi Mahsusu

İşbu vakaa failleri gerek bonim ve gerekse alay kumandanı Beyin Cerahyan Efendi ile müşteriken icra eyledikleri tahkikata före ^r Kâsim ve ^r ⁱ Kasım isede ciheti adliye bu tahkikat-ı kâfi görmüş olmadırki merkuman tevkif edilmedi maahud milletlerin hiddetle ve saika-i intikanla vicude getirdikleri vekayi-i mezkürenin yani İslâm ve Ermeni maktulların faillerini zahire ihrac zımında daha semerecâr bir tahkikat icrası her halde mümkün olamaz itikadındayım vekayi-i saire hakkındaki izahatın cedvelde ve her vakaanın kendi hizasında musarrah bulunduğu ve İzmit dahilinde ve bilhassa Adapazarı kasabasında yakın zamanlarda mühim vekayi tehaddüs etmiş olduğu müstahber olduğundan bunlarında mahalleri polis heyetinden sual buyurulmasını arz ederim.

İzmit Jandarma Alay Kumandanı Vekili

1/42, 7/103

Polis Mdriyetine

Hizmet taburunda mstahtem Ermeni ve amele efradının
ism ve memleketlerini mbeyin defter rabten taktim kilin-
mıştır Efendim.

4/1/34.

Halep Menzil Mfettişi:

Kaynakam Hamdi.

Mutasarrıfa 33/20

Kaleme 6 minhu

Cemil.

Ankara Vilâyetine

Ankara vilâyeti merkez ve mlhakatında bulunan Ermeni-
lerden hkmetci , komiteci ve muzir zann olunan eşhasın
tehciri hakkındaki ilk emir hangi tarihte makamı vilâyete
ve Beşinci Kolordu kumandanlığına tebliğ edilmiş ve oralardan
mlhakata na vakit emr verilmiş olduğunun heman ba telgraf
işâr buyurulması ehemmiyetle reca olunur.

24 şubat 335.

Tehcir Divan-ı Harb-ı rfisi Reisi.

Ankara Vilâyetine

Yozgat muhasebeci Vehbi ve Evkaf memuru Feyyaz Efendilerin bir takım...ile birleşerek ehali Müslümiye Ermeniler mahallerine teşvik ve tahrik ettiklerini ve ezcümle Sarı Hamzalı Çiftliği, Burun Kışla, Çakmak, Çat Kebir, Bebek, Kara Yatub kariyelerinde nehb ve garet icra ettirdikleri ve muhilli asayiş diğer bazı efalada cüract ettikleri, ve mahalı vakıyaya bir heyet izam kılındığı ve tahkikatın mufasalen bildirileceyi Boğazlıyan mevki kumandanlığınınⁱⁿ~~in~~/Ankara Kolordu işaretine atfen Onbeşinci Fırka kumandanlığından Ankara Kolordu kumandanlığına çekilmiş olan 168 numaralı 14 Temmuz 331 tarihli şifre telgraf münderecat-ı serehesinden olmakla olbabde icra kılınan tahkikat neticesinin acilen ba telgraf işaretine ve dosyasi meyanında mevcut olmak lâzım gelen evrakı tahkikiye ve fizlekesinin veyahut suveri musadakasının acilen ilk posta ile tesyar buyurulması ehemmiyetle reca olunur.

11 Mart 335

Tehcir Divan-ı Harb-ı Ürfi Reisi.

Dördüncü Kolordu-i Himayun Kumandanı
Devletlü Cemal Paşa Hazretlerinde mevrut
Telgrafnamelerinin suretidir.

Halep Vilâyeti Vasıtasıyla Giligya Katoğikos
Sahak Efendi Hazretleri

Cevap. Kariben Halebe muvaseletimde arzu ettiğiniz
vechle malumat ederiz. Cenabı Hakk cümleye doğru yola heda-
yet etsin.

6 Haziran 331.

Dördüncü Ordu Kumandanı:

Cemal.

Halep Ermeni Katoğikoslığına

1. Muhtelif mevakiya sevk olunan Ermeni ehalisinden
her hangi birinin mal şahs veya namusuna tecavuz vakı olu-
yormu? Eger oluyorsa ve olmuş ise vakaa tasrih ederek bana
bildirmenizi reca ederim.

2. Mümkün olan muavenet ve suhulet gösterilecektir.
3. Yakında Halepte sizinle görüşeceğimi ümüd eder^{im.}

8 Haziran 331.

Dördüncü Ordu Kumandanı ve Bahriye Nazırı:

Cemal.

Tarafımızdan Dördüncü Kolordu-i Himayun Kumandanı
Devletlû Cemal Paşa Hazretlerine taktim
olunan arizenin suretidir.

Devletlû Efendim Hazretleri,

Mahalı muhtelifeye gönderilen Ermenilerin mal ve şahs
ve namusları hakkında tecavuz ve tâdiyat vuku bulmuş ise,
tavsilat-ı lâzıme ve malumat-ı sahihe arzına dailerine me-
zuniyet ita buyurmaları hasabiyle bir taraftan ağır ve bir
taraftan da merğup olan şu vazifenin ifasına emr âlii kuman-
danilerine itibaren ictisar eylerim.

Mart 355 tarihinde
İrade-i Seniye-i Hazreti Padişahiye
iktiran ediyen Kararname ile müteşekkil

DİVAN-I HARB-I ÖRFİ

Muhakemat Zabıt Ceridesi.

Reis: Mustafa Nazım Paşa,

Âza : Mirliya Zeki Paşa, Mirliya Mustafa Paşa,

Mirliva Ali Nazım Paşa, Miralay Recep Ferdi Bey.

Büyükdere Tehciri Muhakemesi.

Vicahen muhakemeleri icra edilen maznunların esamisi:

Büyükdere Merkez Memuru sabıka Kerim Bey, Büyükdere
Muhtarı Laz Celal Efendi, Büyükdere mukim eşrafdan Sela-
nikli Refik Bey, Büyükdere mukim Hafız Mahmut Efendi.

Karar Sureti.

Büyükdere mantakasında sâkin anasırı gayri Müslümünün
tehciri hükümetce verilen mehel kâfiyi mahzâ menafiye şahsiye
ve hassalarının temini emeliyle taklil ve şu suretle muhaci-
rinin emval ve eşyalarını olduğu gibi bırakmağa icbar ve
emvalı metrukelerini yağma ve gart ve mahfuz olanlarında
aleti mahsus istimaliyle ahz ve şirkat sirkat eyledikleri
iddiasından dolayı maznunu aleyhum olan Büyükdere Merkez
memuru sabıka Abdulkerim ve tüccardan Selanikli Refik Bey-
ler ile Rizeli Celal ve Hafız Mahmut Efendi haklarında icra
kılınan muhakemat neticesinde istima olunan tarafeynin iddia
ve ifadat ve müdafaa-ı ve biccümle evrakı dâva ve zevabıtı

3618 numaralı Takvim-i Vakayiye Merbuttu.

mahkeme münderecat-ı serapa mutalaa ve tetkik ve keyfiyet
 tâmik olunduktan sonra icabı ledelmüzakere maznununi mümai-
 leyhümden Abdulkerim ve Refik Beylerin emvalı mezkürceyi yağma
 ve ğart ve emvalı mebhuseden mahfuz olanlarıda sırkata cürât
 eyledikleri hakkında kanaatbahş ve vicdan olacak bir göna de-
 lail ve imarata destres olunamayup ancak mümaiyleyh Abdulkerim
 Beyin ahkâmı celile-i İslâmiye ve kavanini mevzua-i Osmaniye-
 nin emir ve ~~ittihaz~~^{ityanına} tabiiyen bilumum anasırı yekdiglerinden
 tefrik etmeyerek muhafaza-i ırz ve can ve mallarının temin
 ve hukuk-u âmmenin her göna hatr ve halelden vikayesi akten
 vezafinden olduğu halde ahvalı harbiye dolayısıyla ciheti
 askeriyeden gösterilen lüzum üzerine bilihraç mahalli ahire
 nakl olunan eşhasın emvalı menkule ve gayrı menkulelerinin
 hüsnü muhafazası için ciddi bir tetbir ittihaz etmemek suretiy-
 le işbu vazife-i mevducsinde bila sebebi makbul ihmal ve te-
 rahi göstererek eşhası merkumenin emvalı menkulelerinin ziya'a
 uğramasına ve emvalı gayrı menkulelerinin de dıçarı hasar olma-
 sına sebebiyet verdiği ve Refik Beyin dahi tarafı devleti
 âliyeden bir göna selahiyet ve mezuniyeti olmaksızın muna-
 sebattar bulunduğu ekâbiri memurin ile temasta bulunmasına
 iğtiraren memurini mülkiye ve zabıtaya müteferri bazı mevaddı
 icra ederek kezalik hukukû ibadın ziiana bais olduğu şuhudu
~~ıddiasına~~ müstemienin maelkasım ve alelderecat vuku bulan
 şehadatından ve muhakemat-ı cariyyeden mütehassıl kanaat-ı
 vicdaniye ile sabit ve nümayan ve müdde-i umumîlik makamının
 mümaiyleyhümanın beraetleri yolundaki iddias-ı ve müdafaa

vekillerininde bu hususa mütedair müdafaaları iltifata gayri şayan bulunmakla mümailoyhümeden Abdulkerim Beyin ol vechle vazife-i memuresine sui istimal ek etmek ve Refik Beyin dahi bervechi muharrer bir göna selahiyet ve mezuniyeti olmaksızın memurine müteferri bazı mevaddı icra eylemek fiillerinin fail-leri olduklarına ve Abdulkerim Beyin hareketi mülkiye ceza kanunname-i hümayunun yüzikinci ve Tevfik Beyin fiilide kanunu mezkürün yüzotuzuncu maddelerine muvafık ve maddetini mezküriyetin dahi biibaretiha: "Memurinin devletten biri vazife-i memuriyetini ifada bila sebebi makbul ve ihmâl ve terahi eyler veya amirinin ahkâmı kanuniyeye müsteniden ita eylediği evamiri kezâ bir göna sebebi makbul olmaksızın icra eylemezse, memuriyetinin derecesine göre üç liradan yüz liraya kadar ceza-i hakti alınır ve işbu ihmâl ve terahiden veya amirin kanuna müstenit olan evamirini âdemi icradan devletce bir mazarat husula gelmiş ise derecesine göre bir haftadan üç seneye kadar haps cezasıyla beraber müebbeden veya muvakkaten rütbe ve memuriyetten mahrumiyet cezası dahi hükm olunur ve bu fiilden efradca bir göna zarar hasıl olmuşsa, oda başkaca tazmin ettirilir". "Her kim devleti âliyeden selâhiyet ve mezuniyeti olmaksızın hokbehot memuriyeti mülkiye ve askeriye sıffetinde görünür veyahut bu memuriyetlere müteferri mevaddı icra eylerse üç aydan eksik olmamak üzere haps cezasıyla mücazat olunur, " ibaratını natık olduğundan işbu mevaddı kanuniye ahkamına tevfi ken Abdulkerim Beyin bidayeti tevkifi olan 12 Cemazülevvel 37 tarihinden bilitibar bir sene müdetle hapsine bir sene müddetlede memuriyetten mahrumiyetine ve

Tevfik Beyin dahi ibtida-i tevkifi olan 21 Recep 337 tarihinden itibaren ve esna-i muhakemede kendisinin dalyanı olmayıp mücerret taze balık yemek için dalyanı tuttuğunu söylediği halde Aleko ve Ömer Efendilerin müştereken müstecir buldukları dalyan kontratını kendi üzerine korhen ciro ettirmesi ve taze balıkla iktifa etmeyerek ancak otuzbeş lira bedeli icar mukabilinde bütün dalyan ve ağlarla varidat-ı sairenin sahibi olan Alekonun binsekizyüz liralık hisse-i temettüini ahz etmesi sebebi şiddet add olunarak iki sene müddetle ~~px~~ hapsa konulmasına ekseriyetle ve Celal ve Hafız Mahmut Efendilerin/^eifâzlı müddeabiha mücaseretleri usulen sabit olmadığından beraetlerine ve bunlardan Celal Efendinin sebebi ahire mebni mevkuf eden muhakeme esnasında bu babde medheldar oludkları hissolan bazı zevat hakkında dahi takibat-ı kanuniye icrasına ittifakı ara ile ve vicahen karar verildi.

23 Şaban 337

24 Mayıs 335.

Recep Ferdi, Ali Nazım, Zeki, Nazım.

Maznunu aleyhünden Refik Bey hakkında mucibi mesuliyet bir cürmü kanuni sübut bulmadığından ve zaten ekseriyetin kararı vechle müdde-i şahsiler kabul edilmediği gibi dâvayı şahsiye dahi bu mahkemede ruyet olunmadığından ve Abdülkerim Beye gelince mümaileyhin amirinden almış olduğu emri ifa ederek şahsı hiç bir menfaata çalışmamış ve nehb ve sirkata mücaseret edenlerle haneleri cebren ~~§~~ girenlerden bâzıları hakkında hal ve zamanın müsaadesi nisbetinde takibatta bulun-

muş ve şikâti^{ya} vakıanın esbabı asliye vemâkulesi maettessüf
ciheti askeriyeye mensup bazı zabitan ve efradın harekâtından
münbais olmuş idiği şuhudun ifadatından ve cereyanı muhake-
meden anlaşılmiş ve nefsi paytahta umumen gözleri önünde
vuku bulmuş olan Büyükdere naklı hane meselesindeki tazyikat
ve tesryâtın başkalarından aranılması icap edeceği derkâr
bulunmuş ve zaten cebr ve şiddet ile hanelere giren ve eşyayı
sırkât eden ciheti askeriyeye mensup zevatın gönderilmeleri
Nezareti Celilesine işâr olunduğu halde henüz gönderilmemiş
olduğundan mümaileyhuma Refik ve Abdulkerim Beylerin dahi
beraetleri reyindeğim.

Mustafa.

Divan-ı Harb-ı Örfi Zabıt Heyeti Amiri:

Abidin Dav'er.

T A B L E

O F

C O N T E N T S

Takvim-ı Vakayi

Devleti Âliye-i Osmaniyenin

Ceride-i Resmiesidir.

22 Haziran 1336

Cumadan başka her gün neşr olunur.

Kavanin ve Nizamet

Menafii Âliye-i vataniye hilafına fiil ve hareketle-
rinden dolayı Maltada mevkuf bulunanların maaşlarının katı
ve möhtacı muavenet ailelerine maaş bulunanların maaşlarının
hakkında kararname.

Mehmet Vahdettin.

Madde 1. Henafii Âliyeyi vataniye hilafına fiil ve hare-
ket ve esaitlerinden dolayı Maltada tahtı tevkife alınmış
olanlardan tekait ve mazaliyet ve sair maaşat-ı zatiye fusu-
lundan maaş muhassas bulunanların maaşları sın tediye tarih-
lerinden itibaren katı olunmuştur.

Madde 2. Birinci madde mucibince maaşları katı olunan-
ların va ailelerinden bikudret ve möhtacı muavenet olanlar var
ise möhtacin nizamnamesinde şeraiti sülsüden maluliyet ve
akarap kaydı aranmaksızın nizamname-i mezburdeki derecat da-
hilinde möhtacin tertibinde maaş tahsis olunur.

Madde 3. İşbu kararname tarihi neşrinden müteberdir.

Madde 4. İşbu kararnamenin icrasına Maliye Nazırı me-
murdur.

Meclisi Umumînin ictimaında kanuniyeti teklif olun-
mak üzere işbu kararnamenin mevkiî miriyetçe vazının irade

2

eyledim.

27 Ramazan 1338 15 Haziran 1336.

Sadrâzam ve Hariciye Nazırı ve Harbiye Nazırı Vekili: Damat Ferid

Şeyhulislâm ve Mearif Nazırı vekili: Abdallah,

Bahriye Nazırı: Mehmet Sait,

Şura-i Devlet Reis Vekili: Ethem,

Maliye Nazırı ve Dahiliye Nazırı Vekili: Reşat,

Ticaret ve Ziraat Nazırı: Hüseyin Remzi,

Evkafı Himayun Nazırı ve Nafia Nazırı Vekili: Osman Rifât

Takvim-ı Vakâyi

Numara 4061

7 Cemazülevvel 1339

17 Kanunusani 1337

Kavanin ve Nizamât

Balkan harb-ı ve harb-ı umumî müsebbib ve hareket-ı harbiye mesulları divan harbinin lağvıyla vezaifinin erkân divan-ı harbında tevdi hakkında kararname.

Mehmet Vah^{il}tettin.

Madde 1. Balkan harb-ı ve harb-ı umumî müsebbib ve hareket-ı harbiye mesulları divan-ı harbi lağv edilmiş ve bilumum vezaifi erkân divan-ı harbına tevdi edilmiştir.

Madde 2. Lağv olunan mezkûr divan-ı harbin heyeti tah-^ükikiyesi biri Mirliiva olmak üzere yedi zattan m^ürekkeben ke-makan ifa-i vazife eder.

Madde 3. İşbu kararnamenin icrasına Harbiye Nazırı ~~tarixi~~ tarihi neşrinden müteberdir.

Madde 4. İşbu kararnamenin icrasına Harbiye Nazırı memurdur.

Meclisi Umumînin ictimaında kanuniyeti teklif edilmek üzere işbu kararnamenin mevki meriyeti vazını irade eyledim.

3 Cemazülevvel 1339, 13 Kanunusani 1337

Sadrâzam: Tefvik,

Şeyhülislâm ve Evkafı Hümayun Nazır Vekili: Nuri,

Adliye Nazırı ve Mearif Nazırı Vekili: Arif Hikmet,

Harbiye Nazırı ve Bahriye Nazırı Vekili: Ziyaettin.

Hariciye Nazırı ve Ticaret ve Ziraat Nazırı Vekili: Safa,

Şurayi Devlet Reisi ve Dahiliye Nazırı Vekili: Mustafa Arif,

Maliye Nazırı ve Nafia Nazırı Vekili: Reşit.

Takvim-i Vakayi

Numara 3995

Pazar 18 Sefer 1339

31 Teşrinievvel 1336

Mehmet Vahtettin

Birinci divan-ı Harb-ı Örfi riyasetine müteakkit Ferik Hürşit Paşa ve âzalıklarına erkânı harbiye Miralay-ı Abdülkerim ve tetkik ve tasfiye Komisyonından açıkta Miralay Ömer Cemil ve tetkik ve tasfiye Komisyonu âzalarından açıkta Miralay Nazif Beyler ile âza mülazımlıklarına Bolu divan-ı harbından açıkta suvari Binbaşısı Sabit ve erkân divan-ı harbında Binbaşı Mehmet Ali ve mütekayit Binbaşı Rafet Beyler tayin kılınmıştır.

İşbu irade-i seniyenin icrasına Harbiye Nazırı memurdur.

Sadrâzam: Tevfik, 14 Sefer 339, 27 Teşrinievvel 1336

Haribiye Nazırı: Ziyaettin.

Numara 3917

Takvim-i Vakayi

31 Temmuz 1336

Tevcihat

Mehmet Vahtettin

İkinci idare-i örfiye divan-ı harbında inhilal eden âzalık mahaline levazimat-ı umumîye fabrika ve imalethaneler müfettişliğinden mütekayit Miralay Recep Ferdi Bey tayin olunmuştur.

İşbu irade-i seniyenin icrasına Harbiye Nazırı memurdur.

10 Zilkâde 1338

27 Temmuz 1336

Sadrâzam ve Harbiye Nazırı Vekili: Damat Ferit.

Adliye ve Mezhep Nezareti

Mezahip Müdüriyeti

Aded 4

Hulasi 1

Ermeni Katoğikos ve Patrikliği Canibi Valasına,
Rütbetlû Efendim Hazretleri,

Şamın rutubeti iklimiyesiyle imtizac edememekde olmalarına binaen ahvalı hazirenin indifana deyin maiyetleriyle beraber diğer bir mevkide berayi tebdili hava muvakaten ikâmetlerine ruhset istidasında mutadamin vuruğ eden takriri valaları ba tezkere-i senaveri Babıâliye taktim olunarak Meclisi Mahsus Vükela kararıyla cevaben şerifvarit olan tezkere-i samiyede zatı velakarıyla bil muhabere Surya vilâyetinin kısmı şemalisi dahilinde münasip bir mahalı ikâmet intihap olunması tebliğ ve izbar buyurulmakla havalii mezkürde maiyetleriyle beraber muvakaten ikâmet eylemek üzere tehsip ve ihtiyar eyleyecekleri mevkin beyan ve inhasına hişmet buyurulması siyâkında şükke-i senaveri tor kim kılındı Efendim.

2 Recep 336 ve 14 Nisan 334

Adliye ve Mezahip Nakırı namına:

Müteşar

Yusuf Kemal.

Sivas, Erzurum, Tokat, Merzifun
Emvali Metruke Komisyonu

Aded.

Zabıt varakası sureti dir.

1334 senesi Mayısın dördüncü günü, öylenden evvel, saat on raddelerinde, telakkı eylediğimiz emir üzerine, Bahtiyar Bustanı mahallesinde vakı, Mühtedi Tefvik Efenidinin hanesine gidilerek, Sufaya içeri girildikte, çepenin sağ tarafındaki, odanın bir dolabında, meşin iki çanta görilesi üzerine, hanede mevcut bulunan, 53 (elli üç) yaşlarında olduğu ifade eden Elmas nam kutu ve bizler derununda balada cins ve mufredat-ı muharrer ikiyüzyetmişbir aded, hulliyat ve Rus ruplilerie zuhur eylemiş ve bu esnada, haneye gelen Tefvik Efendi ile birlikte mezkür çantalar bağlanarak, Komiser Mahmut ve mümaileyh Tefvik Efendiler tarafından, üzeri temir edilmiş olduğu mübeyyin, işbu n zabıt varakası tanzim kılındı.

Fi. 4 Mayıs 1334.

Bezirci Karakolhanesi Komiseri: Mahmut Nedim,

Tasfiye Komisyonunda Adliye Âzası: İbrahim Fevzi,

Başkâtip: Tahsin,

71 numaralı Polis: Abdulaziz,

İnzibat-ı Asekri Memuru: Ömer,

Yalnız ikiyüz yetmişbir adad dir.

Muvafık dir: 5 Teşrinievvel 1335

H. Tahsin.

Bahriye Nezareti Celilesine

Gayet Mahrem ve esrâr

Gayet mustacel

1 Haziran 1331

Fabrikalarda ve tersanede Ermeniler tarafından, suyu kasd musammamem olduğundan mahreci möhtemel olan Ermenilerin işden kard ile, şüpheli olanların esamisinin irsalı babında emr u ferman.

Dahiliye Nazırı Müsteşar Vekili:

Suphi.

Bahriye Nezareti Celilesine

22 Temmuz 1331.

Tersanelerde ve fabrikalarda çalışan Ermenilerin ihracı emr olunur.

Baş Kumandanlık.

Harbiye Nezareti Celilesine

Cevap, 26 Temmuz 1331.

22 Temmuz 1331 tarihli Başkumandanlık tarafından Bahriye Nezaretine irsal olunan, Ermeni k ameleler hakkında ihrac emri mucubince, şüpheli olan Ermeni amelelerin listası, merfufen irsal olundu.

Bahriye Nazırı:

Cemal.

Bahriye Nezareti Celilesine

21 Agustos 1331

Şehit, esir, mecruh ve ileli saireden vefat edenlerin emvalı metrukeden - Ermenilerin - ailelerine meccanen hanelerine ibane emr olunur.

Harbiye Nezareti:

(Enver)

Harbiye Nezareti Celilesine

7 Eylûl 1331.

28 Agustos 331 tarihinde yirmi liman reisleri emr ita olunmuştur. Ermeniler için kayıkçı olmak memnu olduğunu işâr olunur.

Bahriye Nazırı Vekili.

Bahriye Nezareti Celilesine

29 Agustos 1331.

Şişlide tapa fabrikası civarında bulunan Ermeni hanelerin tahilgyesi icra edilmiş dir.

Dahiliye Nazırı:

Talât

Kanun/
Sevkiyat hakkındaki/berveçhiatıdır

Madde 1. Vakti seferde Ordu ve Kolordu ve Fırka kumandanları ve bunların vekilleri ve müstakil mevki kumandanları ahali tarafından, herhangi bir suretle, emaviri hükûmete, ve müdafaa-i memlekete, ve muhafaza-i asayişe, müteallik icraat ve tertibata karşı muhalefet ve silâhla tecavuz veya mukavemet görürlerse derakap kuvva-ı askeriye ile, şiddetli surette tedibat yapmağa ve tecavüz ve mukavemeti esasden ihma etmeğe mezun ve mecburdur.

Madde 2. Ordu ve müstakil Kolordu ve Fırka kumandanları, icabat-ı askeriyeye mbeni, veya casusluk veya hiyanetlerini hissettikleri kura ve kasaba ahalisini münferiden veya müctemeian diger mahallere sevk ve iskân ettirebilirler.

Madde 3. İşbu Kanun tarihi neşrinde müteberdir.

13 Recep 1333

14 Mayıs 1331.

(Başkumandan Vekili):

Enver.

Suret

Erzurum Posta Telgraf Baş Müdüriyeti, 13

Kemah Posta Telgraf Müdüriyetine

İhtiyar zabıt vekili Gökçe Saadi Bey tarafından Ermenilerin çıkarılması sırasında İstanbula İhsan Efendiye Ahmet Rıza Bey vasıtasıyla hemşiresi namına paket verildiği~~ni~~ Erzincan divan-ı harbından soruluyor, mümaileyh tarafından kaç adet paket verilmiştir? Numara ve tarihleri ne dir? Kıymet ve sıkletleriyle mezkür paketlerin neden ibaret olduğunun serien bildirilmesi.

16 Mayıs 332.

Baş Müdür:

İhsan.

Kemah

43

Erzincan Baş Müdüriyetine

Cevap numara 13/16 Mayıs 332 merkezimize Gökçe Bey tarafından 24 Temmuz 331 tarih ve 138 numara 1315 gramlı üç bin kuruş kıymetinde Dersaadette Çatalca Mutasarrıfı Mahmut Beyden Müteveris Hanım namına bir parça paket tevdi edilmiş olup Âyan âzasından Ahmet Rıza Bey vasıtasıyla hemşiresi namına verildiği izbar buyudulan paketin Erzincan yahut diğer mütecavireden verilmiş olacağı melhuzdur.

17 Mayıs 332

Kemah Posta Telgraf Müdürü:

Mehmet.

Aslina mutabıktır:

20 Mayıs 332.

Mühür: Erzurum Posta Telgraf ve Telefon

Baş Müdürü:

İhsan.

İşbu sual ve cevap sureti musadakası Baş Müdüriyetin 76 hususi numaralı 20 Mayıs 332 tarihli tezkere-i cevabiyesiyle Erzincan divan-ı harb-ı Örfi heyeti tahkikiyesi riyasetine gönderilmiştir.

Mardinde Zor Kadısı

Ahmet Asım Efendiye

Fâziletli Efendim:

Zor sancağındaki Ermenilerin Musula sevki esnasında Zor mutasarrıfı esbaki Zeki Bey tarafından ika edilen katl ceraimi hakkındaki malûmatı fazlanelerinin (mahlefen) ve izahen ve ziylen inba buyurulması dahiliye nezareti celilesinin istilamına mebni mütemennadır, Efendim.

3 Kânunı Evvel 334.

Tahkik Memurı:

Mardinde Tahrirat Müdürü:

Muhlis.

Mardin Jandarma

Tabur Kümandanı:

Abdel Melek.

Ermenilerin sevk ve nakli esnasında daileri Mardinde idim, Zor sarcağına tahvili memuriyet ederek oraya gitdiyimde, sevkiyat hitam bulmuş idi, mutasarrıf Zeki Beyde Zorda bulmadım, ancak Ermenilerin Zeki Bey tarafından sevk edildiğini ve bu meyanda kadı Hasan Fehmi Efendinin yanında hizmetçi bulunan Urfalı bir Hristiyan kadını mümaileyhin hanesinden cebren aldırıp sevk ettirdiğini Akvalı nasdan işittim, başkaca malûmatım yoktur.

5 Kânunı Evvel 334.

Mardinde Zor Kadısı:

Asım.

Mardin kadısı fazileli Hasan Fehmi Efendiye.

Zor mutasarrıfı esbakı Zeki Bey tarafından sevk edilen Ermeniler meyanında nezdi fazılanelerinde bulunan bir Hristiyan kadının hanesinden cebren çıkarılarak sevk edildiğini işidildiğini Zor kadısı Ahmet Efendinin tezkere cevabısında beyan ve işar ettiği halde tezkere fazılanelerinde bahs edilmiş olduğundan hakikatı halin zeylen inba buyurulması mütemennadır.

16 Kânunı Evvel 334.

Tahkik Memuru - Tahrirat Müdürü:

Halis.

Bir kerre mümaileh Zeki Bey ile mülkiye müfettişi Emin Bey bendeniz olmadığım bir sırada, bende haneye gelerek selamlıkta oturmuşlar ve gitmişler, bir çay yapılmasına bende haneye haber göndermişler. Urfalı olup sevke tabi Lusia isminde bir kadın hizmetçi çay yapıp kendilerine getirmiş. Bade nereli olduğunu ve nerede ne gibi tahsil gördüğünü hulasa hüviyetini sormuşlar. O arada geldim. Sizin hizmetçi emsali görülmemiş tahsili aliye görmüş bir mektebe muallime yapacağını Zeki Bey bade beyan bendeniz dahi sitayişle ahlak ve mezayasını tekrarla taltifini istirham ettim, müfarih haneye fetti. O esnada her ikisi gittiler. Bir sabahlayın yeni hanede bulunmadığım esnada birgöndererek muallime yapacağını beyanıyla talep etmesine karşı almış götürmüş. Bir müddet gelmediğinden şüphelenerek mutasarrıfı mümaileyhe haber gönderdiğimde malûmatı olmadığını beyanla cevap verdiler. Hanede sekiz mah zarfında hizmeti mesbukesine karşı ziyadesiyle bilğat gittim. Cevapen bunlar gibi güzel tahsil görmüş komitelere bırakmayacağını ve katien sevk edeceğini emr etmeleriyle avdet ettim. Hatta hatır için iki üç kinaye ederek bade tarafından tard ederek bade sevk edilmek suretiyle muvafakat edeceğini beyan etti isede haneye teessür icap ettireceğinden bir takım üşeraya teslim ve köprü üzerinde feryat ve figanla sevk ve Çeçenlere teslim ettiğini badehu sual ve tahkik ettim isede cebr ile muamele ve sevk ettiğini arz ederim ferman.

16 Kânunı Evvel 354

Mardin Kadısı:

Mühür: Hasan Fehmi.

Kaç Hisar müdürü Derviş Efendiye dahi
tezkere yazılarak cevap istenilmesi üzerine
ziyirde muharrer cevabı yazmıştır.

Vallah-i azim, Rayyielen meşhudatımı beyan ederim,
şöyleki tahminen üç buçuk sene mukattem Diarbekir vali vekili
Bedri Beyden aldığım emri telgrafi üzerine Mardine gittim. Bir
gece Mardinde kaldım, ferdası gün bendenizle müşarüleyh müşaviriyle Bedri
Bey ve Mardin Belediye reisi Hıdır ve Mardin tücarından Şehtne
Zade Davu^t Çelebilerle Diarbekir jandarma alay kumandanı Sürey-
ya Bey birlikde Ras-Ul-Ayne getip Ehsepce nahiyesi dahilinde
bulunan bekare Araplarının develeri ücretle ikinci orduya za-
hire nakl etmek için, Meşayihleriyle görüşmek ve onları ikna^ı
etmek üzere nahiyeyi mezkürenin merkezine gittik bir gün bir gece
kaldık, o sırada Hasiçcede Ermeni kafilesini tesaddüf ettik,
ledelsuali Zor sancağında bulunan Ermeniler Zor sancağına tabi
Sur, Şeddavi, Eçseme nahiyelerine sevk olunmakta olduklarını
işittik ve hakikaten Hasiçcede bir kafikeyi dahi gördük. Biz
orada iken, Zor mutasarrıfı Zeki Bey dahi Hasiçceye gelerek
Ermenilerin sevkinde meşgul itigini^ü söyledi. Biz oradan hare-
ket ettikten sonra, mumailleyhin ma'aşla teşkil ettiği iki yüz
atlıdan mütecavuz sivariler marifetiyle ve kindisi başlarına^e
bulunduğu halde mezkür kafikeyi Nersun zemiye sevk ettiğini
görmedik, fakat istimalımıza göre kendi emriyle kısmen itlaf
ettiğini tavatıran işittik, lakin reyülayn müşahade edemedik
çünkü biz orada yalnız bir gün bir gece kaldık. Binaen aleyh
keşvi hakikat için o esnada Ras-Ul-Ayn kazası kaymükamı ve
Sur, Ruştavi, ve Hasiçce müdürleri kimler ise onlardan istif-

sar buyurulursa daha ziyade vuküfları bulunacağı maruzdur.

3 Kânını Evvel 334

Dermesede Koç Hisar Nahiye Müdürü:

Derviş.

Mardin Sancağı

Tahrirat Kalemi

Aded 830

Dersaadet Tedkiki Seyiat Heyeti

Riyaseti Aliyesine:

Atufetli Efendim Hazretleri,

17 Kânını Evvel 334 tarihli şifre telgrafnamede postaya verildiği arz olunan Zor mutasarrıfı sabıka Zeki Beyin ika ettiği ceraime ait buraca bazı zevattan istihsal olunabilen malümatı havi evrak, yedi kıta olarak aynen ve lefen takdim kılınmakla, keyfiyeti vusulunun emr ~~ıxfarmanx~~ ve işar buyurulması babında emr u ferman hazreti men lehül emrindir.

14 Rasül Evvel 337

17 Kânını Evvel 334

Mardin Mutasarrıfı:

M. Barsam.

Mardinde Zor Ceza Reisi Osman Beye yazılmış olan tezkarei istifsariyeye zeylen verilmiş olan cevabı sureti.

Musul cihetine sevk olunmak üzere Halep tarafına Zora vurud eden Ermeni muhacirleri Nehri Fırat üzerindeki Kebir köprüden geçirilip peyderpey şimala doğru sevk edildikleri görülmüş isede bunlar nereye ve ne vechile sevk edildikleri hakkına meşhubatı acizi bulunmayip ancak vaktile bu husus için Çeçen efradı istihdam edildiği istihbar kılınmış ve agrabı mezkürenin isim ve şöhret ve ikametleri meçhulum olup katl ve imhaya dair başka malumatın ve meşhubatın bulunduğının arzile takdim olunur, Efendim.

4 Kânunı Evvel 334

Zor Ceza Reisi:

Osman Nuri.

Mardin Tahrirat Müdüriyetine

Tahrirata Valaları cevaptır.

Zor mutasarrıfı esbaki Zeki Beyin Ermeni imha ve itlâfına ait muamelâta hakkında beyanı hakikat etmekliğin istilam olunuyor. Zeki Beyin Zora vurudundan bir kaç gün sonra etraf ve (eknafta) tehciyen Zor sancagına sevk ve orada içtima ettirilen nüfusu Ermeniyeye Haburda iskân ~~ettirilecekleri~~ ¹⁷ ettirilecekleri ifadesile, Fırat, Sur, Şeddavi, Hasiçce müdürlerini bilteptil yerlerine Çeçen Suleyman Beyin riyaseti altında yüzü mütecavuz Çeçen teşkilatını bil icra Çeçen ruesalarını nevaki mezküre müdüriyetlerini badel tayin Ermenilerin emri sevklerine mübaşerak ederek kafil kafil Çeçenlerin riyaset ve idareleri altında sevk edildikleri gibi Aşara kazasıyla Abu Kemal Matta Aane kazalarına sabiken berai iskân sevk olunmaları daha bil iade Habur boyuna sevk eylediklerini bilir isemde, katl ve imhalarını reyeleyn müşahade etmediğim beyan olunur, Efendim.

11 Kânunı Evvel 334

Mardin Kadısı:

Hasan Fehmi.

Mardin Belediye Reisi

Hıdır Çelebiye:

Rifatlu Efendim,

Zor sancağındaki Musula sevk esnasında Zor mutasarrıfı esbaki Zeki Bey tarafından ika edilen, kaül ve imha ceraimi malümatı valalarının mahlifen ve izafen ve ziylen inba buyurulması dahiliye nezaretin celilesinin istilâmına mebni mütemenna dır, Efendim,

3 Kânunı Evvel 334

Tahkik Memuru

Mardin Tahrirat Müdürü:

Muhlis.

Jandarma Tabur Kumandanı:

Abdel Malek.

Vaktıyla bu iş için mülkiye müfettişi Sabri Beye izahat vermiş idim. Aradan iki seneden ziyade murur ettiğinden vakia hatrında temamiyle kalmadığından, hatrıma geleni mael kasem yazıyorum, iki sene mukaddem vali vekili Bedri Bey refakatında bendeniz, alay kumandanı Süreyya, tabur kumandanı Şevket Beylerle Koçhisar nahiyesi müdürü Derviş Efendi, tüccardan Davut Çelebi ile Ras-Ul-Ayn Bekare aşireti ikinci orduyu zahire naklı için develerinin icar suretiyle celp etmek üzere gitmiş idik.

Ras-Ul-Ayn alay kumandanı Sureyya ve tabur kumandanı Şevket Beylerle müdür Derviş ve Davut Çelebi aşireti mozküreye gittiler, iki gün sonra vali vekili Bedri Bey ile kaymakam

Refik ve bendeniz dahi Ceşçe nahiyesi merkezine gittik. Miğrep zamanı vasıl olduk. Miğrepten sonra Zor mutasarrıfı Zeki Bey dahi geldi, vali Beyle konuşmağa başladılar ve ne için buraya geldiğimizi sordular. Deve için geldik alay kumandanı aşaire gittiğini ve kendin^{sine}~~ine~~ beklediğini Bedri Bey söyledi, kendisi dahi bu Ermeniler sevkiyatı için geldiğini ve bir kaç kafilе yolda telef ettiğini söyledi, orada bulunan Çeçenlere hitaben "Sizi asacağım, çok suî istimalat yapıyorsunuz, ben sizinle böyle mukavele etmemişim, ben bu Ermenileri itlaf etmek üzere size mallarını verdim, siz bil nefa itlaf edeceksiniz, halbuki Ermenileri Araplara teslim ediyorsunuz, öldürüyorlar ve mallarını siz alıyorsunuz, bu katıyyen olamaz, siz öldüreceksiniz, böyle yapmasanız hepimizi idam edeceğim, bundan böyle Araplara verirseniz umum Ermeni mallarını sizden alacağım," sonra valiye hitaben: "Efendim, Araplara öldürütürüyorlar, bu katiyyen mukavele hilâfında iş yapıyorlar." Vali etrafa bakarak cevap vermedi, yemek geldi, yemeği yedik, herkes kendi yatağına gitti, sabahleyin bendeniz kışla dahilinde geziniyordum, Habur boyunda ve kenarında kalabalık gördüm, jandarma Mustafadan sordum, Ermeni kafillesi olduğunu söyledi. Res-Ul, Ayndan gelmiş Asbur Şeddavi tarafına gidecekler. Bu kafilе etrafındaki Araplar niçin jandarma ve Çeçenler tarafından tard ediliyorlar?

"Kafileden bir şey almamak ve bir şey satmamak için tard ediyorlar. Niçin? Çünkü bu kafilе metrukâtı hepsi Çeçenlere kalacaktır, onun için kabul etmiyorlar. Nasıl olur? Bunlara tayin veriliyor mu?"

"Hayır, dedi, hem tayin vermiyorlar, hem eşyasını sat-

miyor." "Ne yiyorlar?" - "İşte bak, çocuklar hayvan tersi arıyorlar, içindeki arpa tanelerini yiyorlar, hattâ hayvan laşeleri bile yiyorlar."

Bunun üzerine gittim Bedri Beye meseleyi söyledim, mutasarrıftan sordu."Bu Ermenilere tayin vermiyorlar? "Hayır, dedi, havale yok. Tahsisat vermiyorlar? "Yazınız, Efendim, havale talep ediniz, nasıl böyle aç bırakıyorsunuz? gunahdır. "Ne yapalım, havale vermiyorlar." Bunun üzerine vali bendenizden sondu: "Paranız varmı? -"evvet, var, dedim, otuz lira. -Ceşçe müdüriyetine veriniz, bunlara etmek alsın." Otuz lira verdim, iki saat sonra buğday ile darı getirdiler, degirmen olmadığından, çığ çığ avuç avuç taksim ettiler, mezkür kafile dahi tahminen iki üç bin nufus raddesinde idi, çığ olarak sahreyi yediler. Gün, alay kumandanı aşair rüosasını müstashiben Ceşçeye geldi, gerek kendisi ve gerek tabur kumandanı ve gerekse Koçhisar müdürü ve Davut Çelebi bu halleri gördüler, fakat Ras-Ul-Ayn katli yahut itlafını göremedik, yalnız kef söyledi, ve her kes aleni Ermenileri itlaf ettiklerini söylüyorlar, meşhudatım bundan ibarettir.

17 Kânunı Evvel 334

Mardin Belediye Reisi:

Hıdır Çelebi.

Mezkür otuz lira dahi iki ay sonra Fettah çavuş vasıtasıyla bendenize gönderildi.

Hıdır Çelebi.

INTRODUCTION

(Adana)

Numara 67

Dahiliye Nezareti Celilesine

Görülen lüzümü askeri ve inzibakı üzerine, mahalı ahire nakl olunan Ermenilerin esnayı sevkinde vukua getirilen taaddiyet ve sui istimalat ile, muhalifi kanun, muamelat hakkında tahkikatı lazıme icrasıyla, mütecasırlarının divanı harbı tevdi edilmesi hakkında, emri âli nezaret penahilerine tevfi ken Dersaadetten 21 Eylûl 331 tarihinde hareketle 25 Eylûl 331 tarihinde Adanaya muvasâlat olundu.

Tahkikatı muktaziyeye esas teşkil etmek üzere dahiliye vilâyette mevcut Ermeni nüfus miktarı ile, bunlardan ne kadarını sevk, ve ne miktarının ibka edilmiş olduğunu, ve gerek vilâyet ehalisinden olup, tehcir edilen, ve gerek vilâyet ve elviesi saireden gönderilip, Adana vilâyetinin mürur eden Ermenileri, esnayı rahta taaddiyet ve sui muamelat getirilmiş olup, bu bapte serdi şikâyet eden bulunmuş olup olmadığını, cihetleri ledel istizan makamı, vilâyetten verilen cevapta, Adana vilâyeti dahilinde üç yüz yirmi bir (321) senesi tahririne nazaren - iki bin beş yüz on bir (2511) Ermeni Katoligi, ve beş bin elli dört (5054) Ermeni Protestanı ile, elli bin dört yüz altmış sekiz (50468) Ermeni-ki ceman elli sekiz bin otuz üç (58033) nüfus Ermeni mevcut olup, bunlardan kırk yedi bin iki yüz elli sekiz (47258) nüfus gönderilerek, elyevm dahili vilâyette on sekiz bin (18000) kadar Ermeninin mevcut bulunduğu gösterilmiş, ve Ermeni nüfusu mevcudesiyle sevk olunan

mıktarı arasındaki farkın iki yüz bin (200.000) raddesinde olması muktazı iken, Ermeni bakiye nüfusunun on sekiz bin raddesinde bulunması, tahriri tarihi olan üç yüz yirmi bir (321) senesinden bu ana kadar, Ermeni unsurunun şayanı nazarı dikkat bir derecede bulunan kesreti tevellüdattan ileri geldiği bildirilmiş olduğu gibi, bunların tehcir sevklerinde efratı askeriye aileleriyle Bağdat Kumpanyası inşaat ve işletme idarelerinde müstahdem Ermeniler ile akraba ve teallükatının ve ciheti askeriye hesabına işletmekte olan fabrikalar ashabıyla, buralarda müstahdem Ermeni efradı ailesinin ve erbabı vefennî sana'atın ve ciheti askeriye müteahhitleri ile, cihet askeriye, ve şimendifer işletme kumpanyası hesabına odun ka'atı teahhüt edenlerin, ve mebus olan Ermeniler ile aile ve akraba efradının gönderilmesi, ve bazı Ermenilerin ipkası hakkında nezareti celileriyle, Harbiye Nezaretinden, ve levazimatı Umumiye-i - askeriye makamından ve dördüncü onduyu hümayyun kumandanlığından tevariki mühtelifede tebliğ olunan emamiri mühtelif ve müteaddide icabatından bulunduğu izbar olunmuştur.

Adana vilâyetinden tehcir edilmiş ve vilâyet, ve elviyeyi saireden sevk olun^{up} dahili vilâyetten mürur eden Ermeni kabilelerine hiç bir suretle taarruz ve tecavuzda bulunulmaması esbabının istikmaline makamı vilâyetce sureti ciddiyede bezli gayret edilmiş, ve bu azm ve ciddiyet sayesinde üç yüz elli (350) kilometreyi mütecavız bir güzergâhdan mürur eden yüz yirmi bin (120.000) nüfusu mütecavız Ermeni kabilelerinden bazılarına mevaki mühtelifede vuku

bulan taaruz ve tecavvuzun bir carh, altı katıl ve yedi ğasptan ibaret kalmasına ve ceraimi vakia mütecasırlarında takikatı şedide ile elde edilerek divanı harblere ve mehakimi adliyeye teslim, ve tevdi edildiği tedkikatı vakıadan müsteban olmuş, ve ceraimi vakıanın ehali/^{ce}Ermenilere karşı tecavuzun mübah telakkı edilmesiyle beraber buna hükümetce iğmaz olunacağı zehabında bulunmasından ve bu zehabın hariçten vilâyete aks eden şaiya(t) ve aracıf ile teyât edilmesinden neşat eylediği gibi, umuru inzibatıyenin sinnin elliyi mütecaviz ve askerlik ve jandarmalıktan bihaber, aslıdan zerrekadar farkı ve terbiye-i inzibatıyesi mevkut müstahfız efradının hakkı ile deylet sathı olsun vazifelerine bilip ifa edememelerinin ve kendilerinde efradı ehalinin zihniyetinde bulunmalarının ve bilhassa zaptı askeriyeye temin dahil ve teessüri küllisi olduğuna vilâyetten beyan olunmuştur.

Merkezi vilâyette tahkikatı esas teşkil eden malûmatı maruze istihsal ve bu bapte tedkikatı lazıme icra ve istikmal edildikten sonra, görülen lüzum üzerine, Tarsus, Cihan, Dört-Yol, İslahiye kazaları ile, Kozan ve Osmaniye liva merakizine azimetle, oralardada tahkikat ve tedkikat icra edildikten, Tarsus kazasında üç yüz bir (301) nefer asker ailesi dahil olduğu halde, bin beş yüz (1500) karip Katolik ve Protestan ile ciheti askeriye hesabına çalışan fabrikalarda müstahdem bir miktar Ermeni ailesi, ve memleketin mühtac olduğu bazı erbabı sanayi, ol baptaki evamiri mühtelif ve müteadditeye binaen alı konularak mütebakı

Ermenilerin tehcir edildiği, ve kendilerinin esna-ı sevkinde hiç bir suretle taadüyat ve tecavuza maruz kalmadığı, ve Cihan kazasında iki yüz on dokuz (219) nufus Ermeni sevk edilip, asker ailesi ve erbabı sanaat olmak üzere yalnız altı hanenin alı konulduğu ve vilâyetten bil tehcir dahili kazadan mürur eden kabilelerden birine vuku bulan taaruz failâlerinin tamamen derdest edilerek divanı harba tevdi olduğu, ve İslahiye kazasından dahi dört yüz seksen dört (484) nufus Ermeni sevk olunup, bir kaç erbabı sana'at ile Intilli inşaat şübesinde müstahden dört beş yüz (400-500) ailenin emri mahsuse tevfi-ken ipka edildiği, ve vilâyet ve elviyei kaireden sevk edilen Ermeni kabilelerinden birine vuku bulan taaruz ve tecavuz mütecasırlarının aynen ve kâmilten tenkil olduğu, ve Kozan sancağının merkez kazasından dört bin altı yüz yirmi bir (4621) nufus, ve Kars kazasından bin dört yüz on dokuz (1419) nufus ve Hacın kazasından on bir bin kırk sekiz (11048) nufus, ve Fekke kazasından bin dokuz yüz kırk sekiz (1948) nufus Ermeninin tehcir edilip,, merkez kazasında Protestan ve Katolik, ve ashabı sena'at ve efradı askeriye ailesi, ve mebus ailesi, ve harman makinalarıyla tarlalarda müstahden amele olmak üzere, ceman yedi yüz yirmi beş (725) nufus, ve Kars kazasından asker ailesi olarak otuz sekiz (38) nufus, ve Hacın kazasından keza asker ailesi, ve malûlen ve ehli sena'at ve muhtedi olmak üzere, ceman sekiz yüz altmış üç (863) nufus, ve ~~mütebakısı~~ ~~ticaret~~ Fekke kazasında iki yüz yirmi sekizi (228) asker ailesi ve mütebakısı ticaret, ve suveri saire ile ahir kazalarda bulunanlardan ibaret olarak ceman sekiz yüz altmış sekiz

(868) nüfus Ermeni mevcut bulunduğu, ve Hacı ve Kozan kazalarından sevk olunuan Ermeni kabilelerinden bazılarına bir kaç efradı askeriye ile bazı kiracılar? ve efradı askeriye ^{mekareciler?} dahi ehali tarafından tecavuzatta bulunulmuş isede, mütecasırlarından derdest edilerek divanı harba tevdi edildiği, ve Dört-Yol kazasında ise, sekiz bin dokuz yüz altmış iki (8962) nüfus Ermeni sevk edilip, mezkür kazada Ermeni kalmadığını Kozan mutasarrıflığı ile anifüls beyan kazalar kaymakamlıklarından izbar olunmuş, ve Hacı Ermenilerinin esnayı sevkinde bazı sui istimalatları mahsus olan memurini mülkiye ve inzibatı hakkında tahkikat ve takibatı ~~ummiyesek~~ kanuniyede bulunarak haklarında muamele lazıme ifası hususada Kozan mutasarrıflığına tebliğ kılınmıştır.

Geşt-ü-gizar edilen marr-el-arz liva ve kazalardaki Ermenilerin esnayı sevklerinde bir kısım eşyayı menkulerini boraberlerinde götürüp, kısmı mütebakısının rizalarıyla ve peşin para mukabilinde be'ı ve firuht eylemiş ve emvali menkule mütebakıyeleri ile emvali gayri menkulelerinin talimatname mahsusına tevfiğin emvali metruke idare komisyonları ile tali komisyonlar marifetiyle sept ve tahrir edilerek, tahtı muhafazaya alınmış olduğu anlaşılmış isede, umran noktasından Adana vilâyetinin en muhim bir kaza olan Dört-Yolda kıymettar mevcut mebaninin elyevm bakılamamazlık yüzünden harapceye ve senevi altmış bin (60.000) liralık varidat temin eden ~~gasp ve tecavüzüne~~ portukal bahçelerinde şimdiden şunun bunun eyadii gasp ve tecavüzüne maruz ve pek az bir zaman zarfında tamamen mahva mahküm kaldığı

görülerek, memleketin en muhim bir membaı servetinin muhafazası için bunların halen idamei memuriyeti esbabının istikmalı zımnında tedabiri acile ittihazına vilâyetin nazarı dikkatı celp olunmuştur.

Ancak makamı vilâyetin bu bapte tevassül edebileceği en muhim tedbirin talimatnameye muharrer olduğu üzere emvalı mezkürenin mühacirini İslâmâyeye tevzi ve itasına ibaret kalacağı tabii ve mühacirini merkumenin ise behresizlik ve atalet ve lâkaydî yüzünden kendilerine verilen bu kabil emlakın muhafazasından ziyade mahv ve tahribine sair bulunacakları bu ane kadar nakt ve emek sarfı ile ve sayı medir neticesinde vucüde getirilebilen bu bahçe ve haneleri az zamanda tamamen mahf ve harabceye uğrayarak memleketin menabı servetinden mahrum bir harabazar haline gelmesine ve bilnetice hazineninde öşür ve vergi ve temettu ve saire namları ile senevi istifa edegelmekte olduğu muhim bir varidattan mahrumiyetine meydan kalmamak üzere, Dört-Yol kazasının muhafaza ve idamei memuriyeti zımnında merkezi hükümetce keyfiyetin pek esaslı bir surette nazarı tamm ile alınması elzem olup bunun en emin ^{şeki} ~~şekli~~ dahi âcilen fûruhundan ibaret isede, bu suret mümkün olmadığı taktirde esmanı mukasseten tesviye edilmek üzere, tekayidine mülkiye ve askeriye taraflarından iştirasına müsa'ade olunmak gibi tedabire tevassül edilmesi varidî hatır olmakla arzı vezayifi hamiyet cümlesinden add edilmiştir.

Cebeli Bereket livasına gelince, Osmaniye kazası da dahil olduğu halde, merkez kazasıyla Bahçe ve Hassa kazalarında Katolik ve Protestan olanlar ile efradı askeriye

ailelerinden ve askeri menzilleriyle Bağdat inşa'at kumpanyasında müstahdem bulunanlardan gayrı Ermenilerin tamamen sevk edildiği ve bunların esnayı sevklerinde beraberlerinde götüremedikleri emvalı menkulelerinden bir kısmını be'ı u firuht edüp mütebakı emvalı menkuleleri ile emvalı gayrı menkulelerinin komisyon mahsusları tarafından tesbit ve tahrir edilerek tahtı muhafazaya alındığı anlaşılmiş isede, esasen res'i idarede bulunmak kabiliyet ve istitadında olmayan mutasarrıfı livanın Ermeni emvalından bir kaç keçi satın almak gibi hareketi haysiyet resmiye ve şahsiyesini izale ile beraber ma'iyet memurlarına karşı infazı emru meram kudretini selp etmiş, ve bu Osmaniyede müçtemi Ermenilerin bir takım serseri eşhas ile sevkıyat ve iaseği umurında müstahdem bazı kimseler ile jandarma efradının bazıları tarafından bir çok vesilelerle para alınmak suretile düçarı teaddi ve mağduriyetlerine sebep vermiştir.

Ancak hilafı merzı olarak Ermeniler hakkında bu suretle teaddiyette bulunan eşhasın hakklarında hiyetimizin müvasiletinden mukattem vilâyet jandarma alay kumandanı tarafından bizzat tahkikatı lâzımı icra ve ceraimi vakıa mütecasırları tamamen divanı harba tevdi edilmiş olduğundan bu bapte yapılacak başka bir muamele görülememiştir.

Adana vilâyeti dahilinde icra edilen tahkikat ve tedkikat ve bu bapteki meşhudatı acizanemize tevsik zımında, Tarsus ve Osmaniye, ve Osmaniye müçtemea vilâyet ve elviyeyi muhtelif Ermenilerde temasda bulunarak kendilerinin ifadat ve şikayeti, neden ibaret olduğunu her birin-

den yegâne istifsar edildikte kâffesinin müttehiden her
 sınıkla beyanatının Bozantıda itibaren memurini sevkii ve
 inzibatıyla rivessayı hükûmetin her suretle mahzarı himayetleri
 oldukları ve Adana vilâyeti dahilinde her türlü esbabı refah
 ve istirahatlarının istikmal ve temine garret edilmekte ol-
 duğunu merkezinde bulunmakla vilâyet memurein idariye ve in-
 zibatıyesinin Ermenilerin muamelatı sevkiyesinde ibraz eyle-
 dikleri şe'air insaniyetkârane ve muamelatı fazılatkârane
 şayanı taktir ve şükran görülmüş ve Ermenilerin Bozantiya
 kadar güzârgâhda bazı memureyni mülkiye ve askeriyenin düçan
 teaddiyat ve su'i muamelatı oldukları yolundaki şikayetle-
 rinde ayrıca nazarı dikkata alınarak şikayeti vakianını
 mahiyeti delaile sübütiesiyle birlikte muameleyi mükteziyla
 tevessül edilmek üzere, alakadar olan heyeti tahkikiyeye
 sureti mahsusedetebliğ ve işar kılınmıştır.

Vilâyeti müşarileyhede icra kılınan tahkikat tavsı-
 latı mebsutiyeden ibaret olup, ancak ileride vuku bulacak
 istidla'atın/ı dahi başkaca arz olunacağı beyanı ile işbu
 rapor tanzim ve taktim kılındı.

Ol bapte emr u ferman hazreti menlehül emrin dir.

14 Teş'ini Sani 331.

Mülkiye Müfettişlerinden

Muhtar.

İzmir Jandarma Mantıka

Müfettişi Kaymakam:

Anif Hindi.

Dersaadet İstinaf Mahkemesi

Reisi Evveli:

Asem.

TURKISH official documents will
talk. This is the objective way.

The reader will ~~judge~~ ^{have to} objectively,
if subjectively, he may be pro or
CON ARMENIANS, or pro or con
Turks.

Turkish official documents are of two
categories.

1. OPEN, This kind of documents are
published in the Turkish official
organ and reveal the state
policy.
2. Secret or Confidential,

Karar suretidir

Tehcirde emvalı metrukelerini yağma ettikleri ve teh-
cirden mukaddem kendilerinin küllüyetli miktarda nukut ve
haliyatını ahz ettikleri iddiasıyla maznun aleyhima Kanğri
Meclisi İdare âzasından Kören Köylü Hasan ve Kanğri İttihat
ve Terakki kâtibi mesulı Oğuz Cemal, ve esna-i rahda Çerkez-
oğlu Artin Efendinin ihafe ve ^y tehdidiyle paralarını ahz
eylediği iddia olunan Jandarma Ali ve Şükrü çavuş,

ve Ankaraya gönderilmiş olan Doktor Rupen Çilingirian
ile rufekasının keyfiyeti taktirlerini ihzarla fiilde feren
zimedhel oldukları dava olunan Kanğri Jandarma Kumandanı
sabıki Nurettin ve kâtibi mesul Oğuz Cemal,

ve Ermeni ailelerini cebren ihdaye sevk ve kendilerini
kuraya münferiden tebiid ve hilafı emr Ermeni erkekleri
tehcir ettiklerinden dolayı anhum olup gayrı mevkufl bulunan
Kavze mutasarrıfı esbaki Şükrü, ve Jandarma tabur Kumandanı
lahıki Binbaşı Lutfi ve Polis Komiser muavini Mahir namı
digeri Fehmi

ve işbu tehciri ihzar maddesinin naşı alakadar ve feren
zimedhel oldukları iddia kılınan Kastamuni İttihat ve Terak-
ki kâtibi mesulı Hasan Fehmi,

ve Meclisi Umumî vilâyet sabık âzasından Tutçizade Cemal
ve kuraya badel tebiid Artin Efendi Çerkezian ailesini ih-
tidaya sevk ve işkence ve her birini bir kariyeye münferiden
tebiid ve mümaileyhin südemeç çocuğunu validesinden ayırmak
suretiyle ika-ı zulm eylediklerinden dolayı maznun aleyhim

Lutfi ve Jandarma Cevdet çavuş ve Şaban Özbe tebiid edilmiş olan Hacı Peterin zevcesi Albertanın paralarını çıkardarak hükûmete getirdikleri iddiasıyla maznunu anhum leva muhasebeci sabıkı Saleh Sabri ve mutasarrıfı esbak Şükrü ve binbaşı Lutfi Beylerle süvari maliye tahsildarı Mehmet Fahri ve Şükrü ve Jandarma Dikenleli İsmail ve Mahmut çavuşlar,

ve Ermeni milletinden Gazaroğlu Setrak zevcesi Vartanın mahdumu Gazeri cebren ehdaye sevk, ve mekumu kelepçe bedest olarak dard ve işkence ile getirip hastalığına ve sekiz günden vefâtına sebebiyet vermek maddesinden maznunualeyh Jandarma Salih ve Süleyman Çavuşlar,

ve Ermeni emvalı metrukesinden sırcat ve emvalı yağma ve müzadeye kapatmak suretiyle icra eyledikleri dava olunan emvalı metruke komisyon âzalarından olup 6 ve 12 Nisan 335 ve 5 ve 15 Recep 337 başlarında tevkife alınıp muvakat tevkif müddetinin hitamına binaen 6 ve 11 Mayıs 335 ve 6 ve 12 Şaban 337 tarihlerinde tekrar tevkiflerine lüzum görülemeyip tahliyeleri lüzum görülmüş olan emvalı metruke komisyonu âzasından defteri hakanı memuru Ali ve Müftii sabık Ata Efendilerle gayrı mevkuflar olarak tahkikatları icra kılınan mayan Vergi Baş Kâtibi sabıkı Hatım, esbak Polis Komiseri Ramzi ve muavini Mahir ve tücardan Hacı Şakir ve şiriki İsmail Efendiler,

ve Ermeni milletinden Nişan Kınacıyandan cebren para ahz ve merkumı bir gün hapsetmek maddesinden maznunualeyh bulunan.....ahsı asker şübesi reisi Mülazım İzzet ve yine

Artin Efendi Çerkezyanın mağaza dükânından fes ve eşya sırkati fiilinden maznunualeyhüm komiser Ramzi ve tüca`rdan Hacı Şakir ve defteri hakanı memuru Ali Efendilerle Hacı Şakirin adamı İsmail Ağa ve Müftii sabık Ata Efendiler ve ehali efradı cebr ve işkence etmek maddesinden maznunualeyhüm Jandarma tabur kumandanı sabıkı Nurettin ve Şaban onbaşı takım kumandanı Hüsnü çavuş,

ve Ermeni.....vermek suretiyle malları ziyaa uğratmak ve Ermeni ve Rum muhacirlerine un vermeyerek Ermeni kadınların ^{bazı} ~~baş~~larına "gidin, fahişilik edin" deye tahkir ve mu-dafaa-i milliye eşyasından hükûmet deruninde mevzu olmayarak sırkate eylemek ve Hacınoğlu Tateosyan otuz lira almak,

ve sair cinayatin irtivabından dolayı maznunualeyh muta-sarrıfı sabık Merii ve lahık Jandarma Binbaşısı Lutfi Beyler ve Ermenilerden Artin Efendi Çerkezyanın hanesinde kalmış olan altmış kıye rakını içerek haneden giderken eşyasını ahz ve sırkate götürdüklerinden naşı maznunualeyh komiser muavini Vehbi ve vergi Başkâtibi Saleh Efendiler,

ve Ermeni hanelerinden eşya ahz eylediklerinden dolayı maznunualeyh olan Semerce Cubucuzade Mehmet Usta ve kuyu tulumbası sırkatinden maznunualeyhüm Kuru Kayısı mahallesi imamı Abdurrahim Efendi,

ve Ermeni hanelerinden eşya sırkati fiilinden maznunualeyh belediye reisi esbakı Sururi Efendilerle kablel tehcir Ermenilerden "Sizi tehcirden istisna ettiririz" deye üçyüz seksenbeş adet lira-i Osmani fediye-i necat olarak ahz ve

kendilerinden kanun namına iane suretiyle merkulardan senet aldıkları iddiasıyla maznunaleyhüma kâtibi mesul Oğuz Cemal ve şeriki olup 31 Mart 335 ve 24 Cemazülaher 337 tarihinde tahtı tevkife alınıp 29 Recep 337 ve 20 Nisan 335 tarihinde tahliyesi karargir olan ve kararı vaki-ının heyeti itihamaca feshine mebni 15 Mayıs 335 ve 15 Şaban 337 tarihinde tekrar muvakkaten tevkif olunan Kören Köylü altmış dokuz yaşında Hasan Efendi hakkında mevkufen ve diğerleri hakkında gayri mevkuf olarak icra kılınan tahkikat-ı istintakiye neticesinde tasdili fiilini tertip ve ihzar cihetinden dolayı maznunaleyhüma ^{Kangri} hüm bulunan ~~Keferni~~ İttihat ve Terakki kâtibi mesul Oğuz Cemal ve Jandarma tabur kumandanı sabıki Nurettin ve aleyhinde vuku bulan şahid üzerine Dersaadet divan-ı harbince tahtı tevkife alınarak icra-i tahkikat edilmekte olduğu,

ve mumaileyhüme ait evrakın bera-i tevcih lüzumuna mek mebni irsalı Divan-ı Harb-ı mahsus müdde-i umumiliğinden talep edilmiş ve mumaileyhümaya ait kısmı suretleri bilih-racla havaleten irsal müdde-i umumîlik memuriyetine tevdiine karar verilmiş,

ve yine maznunaleyhümeye mutasarrıfı sabık Sırrı Beyin evrakının dahi vuku bulan talep üzerine bera-i tevhit irsalı zımında keza müdde-i umumîlik memuriyeti âliyesine taktim edilmiş,

ve tücardan Gazar Nişanyanın (Aziz Nişanın) cebren parasını ahz eylediğinden dolayı maznunaleyh olan ahzı asker şübesi reisi esbaki İzzet Efendi hakkında mesele-i mezküreden

dolayı Ankara divan-ı harb-ı asak~~ı~~ askerisinde muhakemesi icra ve intac edildiği istilâmi vakı üzerine kendi şübe-i askeri riyasetinde mevрут cevapnameden anlaşılması olmakla maznunaleyhum Oğuz Cemal ve N^urettin Efendilerle mutasarrıf sabık Sirri Bey ve mülazim İzzet Efendi k~~ı~~ haklarında itihazi karara lüzum olmadığına ve mütebaki maznunaleyhüm Kevzi İttihat ve Terakki heyeti idaresi âzasından müftii sabık Ata, defteri hakani memuru Ali ve vergi başkâtibi Saleh ve polis komiser muavini Vehbi ve esbak ~~ı~~ polis komiseri Remzi Efendilerin emvalı metrukeden Artin Efendi Çerkezyanın dükân ve hanesinde ve Hacı Petrek Efendinin dükânından eşya ve fes ahz ve sırkat eyledikleri istintaknamenin ikinci cildinin yirmi altı ve otuz beş ve kırk iki ve kırk üç ve kırk dört ve kırk beş ve kırk yedinci ve üçüncü cildinin doksanıncı sahifesinde ifadeleri mazbut Yüzbaşızade Hamdi Efendi ve Helvacıoğlu Civan ve Dellal Ahmet ve dava vekili Osman Talât ve mektep talabesinden Ömer Efendioğlu Zeki ve Tahir Efendilerle Sarı Sabikoğlu Yasinin maelkasem ve alelderecat şehadata,

ve ikinci cildin k~~ı~~ kırk yedinci sahifesinde ifadesi mazbut komisyon âzasından Ali Efendi mahdumu Nuri sureti ifadesiyle ve Gören Köyl~~ü~~ Hasan Efendinin Ermenileri tehcirde istisna ettirecekleri behanesiyle tehtit ederek klub hanesi namıyla merkumlardan üç yüz seksen beş lira ve bir kıta teberrü senedi aldığı ve bu defa tehcirde avdetlerinde Hacı Petrek ve Artin Parseğyanın tezyiki üzerine paranın

kısmı âzamını Hacı Petrekden aldığı ve sandık derunine vazı ile merkumin bir kadın vasıtasıyla göndererek derunı haneye braktırdığı istintaknamenin üçüncü cildinin 107, 119, 120, 121, 122, 124, 128 ve 134inci sahifelerinde ifadeleri mazbut Çalıköğlü Ohanes ve konduracı Kevork Dersimyan, Minas Tuzlıyan, Nışan Kınacıyan, polis Osman ve müezzin Hafız Ahmet Efendilerin ihbarat-ı muhtelefleri,

ve Hacı Petrek ve Artin Parseğyanın iddiaları delaletleriyle ve mazhunu aleyhume Jandarma Cevdet çavuş ve Bayramın Artin Çerkezyan ailesine ve gelini İsmailin Hacı Petrek zevcesinin ve Süleyman ve Salih çavuşların ve Seterin zevcesi Kalinyan ve mahtumu mütevefa.....verecek ahvalı..... eyledikleri keزالik istintiknamenin beşinci cildinin 188, 189, 190, 191, 192, 193, 199, 303, 307, 309, 311inci sahifesinde ifadeleri mazbut kaydı cedveliyesinde olmayıp otuz iki senesi heyeti ihtiyariye âzasından Serdaröğlü Osman çavuş ve kariye muhtarı.....

Ahmet Ağa ve âzadan Mustafa Ağa ve Kezbe kariyesi muhtarı Mehmet ve Kızıl kariyesi muhtarı Nohcalıoğlü Mustafa ve kariyeden Hacı Kadroğlü Şaban ve Keropy Efendi haremi Servinaz ve Şuvafet hanımlar ve Gümüšoğlü Mehmet ve Degirmenci Herencioğlü Padios ve Sağatieğlü Ağa hemşiresi Elmas ve eczacı Levon Efendi ve Hacı Veli mahtumu Vesi ve muhtar Balbu şehadat-ı mühtelifleri ve müdailerin hasrı iddiaları delaletleriyle vasıllı rütbe subut olduğından maznunlardan Gören Köylü Hasan Efendinin hareketi vakıas-ı kanunu cezanın

yüz doksan birinci maddesinin son fıkrasına ve Müfti sabık Ata ve defteri hakani memuru Kemal ve vergi başkâtibi sabıka Saleh ve esbak polis komiseri Remzi ve muavini Vehbi,

namı diğer Fehmi Efendilerinde kanunı mezkûrin iki yüz otuzuncu maddesini ve jandarma Saleh ve Süleyman ve Cevdet ve Bayram ve Dikenlili İsmailin fiillerinde kanunı cezanın yüz altıncı maddesine muvafık ceza neviden görülmüş olmakla usulu muhakemat-ı cezaiye kanununun yaz yirmi beşinci maddesi mucibince hecz ile lüzumu muhakemelerine ve cümlesinden yirmi beşer kuruş istintik harcının ahzıyla,

ve Artin Çerkezyanın hiyni tehcirinden evvel kendisinden cebren para ahzı maddesinden dolayı maznunualeyhüme bulunan jandarma Ali ve Şükrü çavuşlardan Şükrü çavuşun diğer bir cürmden dolayı Dersaadet divan-ı harbince tahtı tevkîfe alınarak elyevm mevkuf bulunduğu,

ol babdeki muhabere evrakı münderecatından anlaşılmiş olmakla tevhidî ceraim kaidesine tevfikten merkuman haklarında buraca tanzim kılınan istintaknamenin suretinin ihracıyla liicclil tevhid Dersaadet divan-ı harb-ı örfisine bevk edilmek üzere müdde-i umumîlik memuriyeti aliyesine kuraya ~~tebliğ ve icra~~ tevdiine ve hilafı emre tehciri ihtamı ve icra ve Ermeni ailelerini kuraya tebliğ ve cebren ihdaya sevk ve mallarının bu yüzden ziya'a uğradılarak mazarat-ı küllüyeğe düçar olmalarına sebebiyet vermek cürmiyle keyfiyeti tehcir ihzar etmek cürminde dolayı fiilinde zi medhel buldukları iddia olan keyfiyet mutasarrıfı esbaki

Şükrü ve Jandarma tabur kumandanı lahiki Binbaşı Lutfi, polis komiser muavini Vehbi ve İttihat ve Terakki Kastamuni kâtibi mesulu Hasan Fehmi ve Kangrili tücardan Tarlacıza Cemal ve İttihat ve Terakki âzasından Kören Köylü Hasan ve müftü sabık Ata Efendiğlerin keyfiyeti tehciri ahedanın ihzar ve icra ve ailelerini münferiden kuraya tebiid ve cebren ihtidaya sevk ve işkence,

ve südemeç çocuğu validesinin kucağından ayırmak suretiyle ika-ı zulm eyeldikleri iddia oluyorsada mumailayhuma mutasarrıfı esbak Şükrü Beyin Ermeni erkeklerinin tehcirine ve ailelerinin münferiden kuraya izamlarına ve on iki yaşına kadar çocuklarını öksüz yurduna ve sahibi... kudret zovât yanına bera-i talim ve terbiye teslimlerine ve genc ve dul kadınlarının tezvice ve ailelerin İslâm olmağa davet olunmalarına dair Dahiliye Nezaretine atfen makamı vilâyetten verilen ~~emir~~ evamiri mutaaddideyi bir sureti munazamada infaz ve jandarma Binbaşısı Lutfi Beyinde ve işbu evamiri mutasarrıf Şükrü Beyin emriyle icra olduğu komiser muavini Mahir Efendinin tebiid ve tehcir muamelâtıyla iştiğalı anlaşılamayıp ancak mumailayh Şükrü Beyin emrini ifa.....Ermeni erkeklerini hükûmete celb ve davet ve ailelerini kuraya götürmek üzere vuruğ eden kura heyeti ihtiyariyesine irac ve teslim eyeldikleri bir vechi mesduğ muamelatın.....evamirle re müstenid olduğu cihetle mülkiyeden sureti musadakları biccelb evrak meyanında mevcut evamir münderecatın tağkikin anlaşılmaış olmakla ortada mucibi mesuliyet bir cürme kanuni

görülememiş olduğundan mumailayh mutasarrıf esbak Şükrü ve Binbaşı Lutfi ve komiser muavini Vehbi Bey ve Efendilerin işbu hilaf emri ehdas tehcir ve ahiren ve kuraya tebiid ve cebren ihtidaya ettirmesine ve sübyanı validelerinin kucağından ayırmak suretiyle işkence ~~ettirmesine~~ ve iza yaptır- mak cihetlerinde..... tehciri teshil ve temin ve ihfa mad- ~~deği~~ delerinde maznunualeyhuma olan kâtibi mesul Hasan Fehmi.....

âzasından Kören Köşlü Hasan ve müftii sabık Ata ve Dol- macı zade Cemal Efendilerin keyfiyeti müddea bihayı inkâr.. ihbarları hakkında bir göna delail ve ihbarata oluna- madığı gibi maznunlardan Hasan Fehmi ve Mehmet Efendilerin esna-i tehcirde kimsede bulunmadıkları icra kılınan tahki- kattan anlaşıldığı mübeyyen bulunan polis dairesinin derkena- risinden ~~uçxatax Efendilerin~~ anlaşılmış olduğundan maznunu mümailcyhüm Hasan Fehmi ve Mehmet ve Ata Efendilerin bu cihetlerden ve Kören Köylü Hasan Efendisinde hem tarafı mezkûre bir gözden ve hemde emvalı metruke sırkati cürminde ve keza Hacı Peterin ailesini işkence ve tehdid ile parala- rını cebren aldıkları iddia olunan tahsildar Şükrü ve Meh- met Fahri Efendilerin telakki ettikleri emri infaz ve icra edip yoksa müdde-i mumailayhi cebi ve tazik eyledikleri ciheti sübut olamadığından maznunu mumailcyhümanın işbu cürmlerden ve emvalı metruke müzayedesine fesat karışdır- rak kapatmak suretiyle Nişan Finacıyanın emvalını aldığı iddia olunan tücardan Hacinin ve şeriki İsmail ve yine

tücardan Çerkezyan Artin Efendinin dükânından malı aşırıldığından dolayı aleyhine ikâme olunan davada maznunaleyh gösterilen mumaileyh Hacı Zeki ademi dikici İsmail Ağanın dahi işbu ahz cürminği irtikapları hakkında bir delil ve ihbarı kanuniye tesaddüf edilmemiş olduğundan Zencircizade İsmail Efendinin müzayedeye karışdırmak ve kapatma yapmak fiillerinde fesat koydurmak suretiyle ve Hacı Şakır Efendinin hem müzayedeye fesat karışdırmak ve kapatma yapmak fiillerinde ve İsmail Ağanın dahi dükânından mal aşırarak cürmden ve jandarma Saleh ve Süleyman çavuşların müddetk mudiye (?) Fanelyanın mahtumu Ğazerin vefatına sebebiyet verdikleri ~~karışdırma~~ ve merkume işkence eyledikleri ve merkumın vefatına sebebiyet verdikleri sabit olmayıp ve merkum Ğazerin ketenliye avdetiyle iki mah kadar iş ve gücüyle iştiğal ederek tifo hastalığından vefat eylemiş olduğu şhadetle sabit ahvalı muhakemat-ı cezaiye kanununun yüz yirmi üçüncü maddesi hükmüne tevfikeyen meni muhakemelerine ve maznunu aleyhuma muhasebeci sabık Saleh Sabri ve refekası Ata Ali ve Saleh Efendilerle Ahmanoğlu Hamdiye isnat olunan emvalı metrukede sui istimal cürmi ve tarafı memariyeyi vazifeden mütevellid olmakla

olbabdaki tebliğat-ı umumiyeeye tabien aleyhlerinde tahkikat icrasıyla keyfiyetin bir karara erkânı levadan bulunan muhasebeci sabık Saleh Sabri Beyin ve mumaileyhanın refekası emvalı metruke komisyonu âzalarından Ata ve Ali ve Saleh Efendilerle Semerci Mehmet Usta ve jandarma Ekmanoğlu Hamdi

haklarında tahkikat-ı mukteziye icrası vilâyet memurini muhakemat encümenine ait olduğundan memurini muhakemat hakkındaki kanununun mevaddı mahsusesi mucibince ol babdeki evrakı tahkikiye ve müteferruatının dosiaden bittefrik mercii aidesine irsalı zımnında müdde-i umumîlik memuriyeti âliyesine lüzum maznunaaleyh jandarma Mahmut çavuş ve tevdiine ve Hacı Peterin ailesine işkence icrası cürmünde maznunaaleyh jandarma Mahmut çavuş ve kuyudan tulumba sirkatinden dolayı.....bulunamamış mahalle imamı Abdurrahman ve Ermeni haneleri~~de~~ deruninde eşya sirkat-i keyfiyetinden maznunaaleyh olan esbak belediye reisi Sururi Efendilerin vefat eyledikleri bittahkik anlaşılmiş olmakla bir ber mucibi talep usulı muhakemat kanununun ikinci maddesi mutasarrıfca bunlar hakkındaki hukuku umumiye davasının ve Maruf Ben Nazım imzalı ihbarnamede ehali kuraya zulm icra eylemek fiiliyle maznun olan jandarma takım kumandanı Hüsnü çavuşun işbu fiili vazife-i memuresinden.....olmakla merhum hakkında tahkikat icrası için vazife-i ihbarname-i mezkürenin Hasan çavuşa ait kısmının suretinin ihracı ve merciline.....

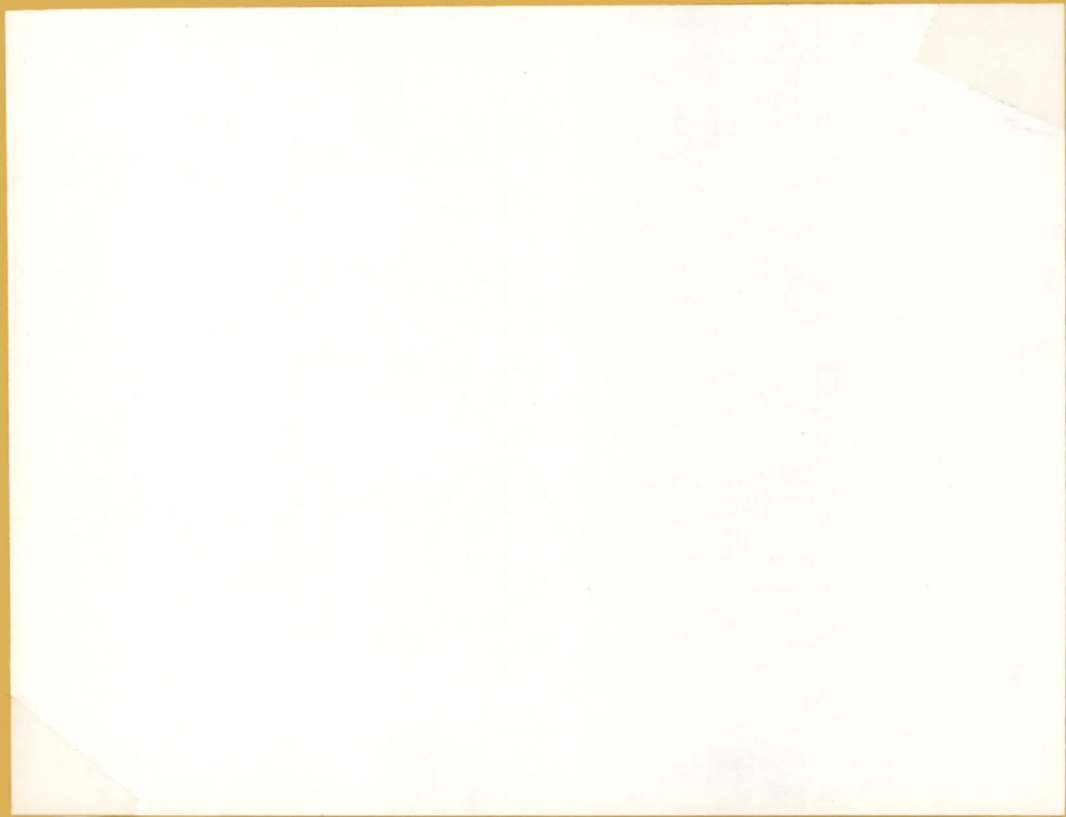
kezalik müdde-i umumilik memuriyeti âliyesine tevdiine ve mas mahkeme aksamının tasdiki ve maznunaaleyh mevkuf Kören Köylü Hasan Efendinin mevkuf^f ve yahut gayrı mevkuf olarak mahkemeye sevk edilmesi keyfiyetinin bi'eyi zımnında

12

evrakin maateferruat makamı âlii re riyasete takdime karar verildi.

29 Mayıs 335.

İşbu suret aslına muvafıktır.

Suret

Dördüncü Ordu-i Himayun Kumandanı
Devletlû Cemal Paşa Hazretlerine

İdare-i ruhaniyemdeki ahalinin sadakatından ayrılmaya-
cağına kefalet eylemiş iken cemââtımdan bazılarının mahallerin-
den tebiidleri bedbaht dailerini ma'anen mezara indirdi, bu
mezardan, vicdanı bâkınızdan merhamet dileyorum tebiid edile-
ceklerin acı kadehine cüzice tatlılandırmak için kadın ve ço-
cukların merhameti devletlerine mazhar ve tebiidden istisna
buyurulmalarını göz yaşlarıyla niyaz ederim. Hasta, hamile
kadınlar ve gayrı baliğ ve baliğ^elerden müteşekkil masumiyetin
dereler ve tepeler mezarı helakları olmasın, bunların duaları
kıymetli ömrinizi müzaid kılacaktır, kalb~~e~~lerinihakipayınıza
taktim ediyorum, biricik dileğim ya ölüm veya tezarrumun kabul
buyurulması cenabı haliki memnun kılmak için merhamet buyu-
runuz, vicdanınıza dehalet eylerim başka kapum yokdur, göz
yaşlarımı silecek bir lûtf yarama bir merhem ihsan buyurunuz,
ferman.

2 Mayıs 331.

Katoğikos Sahak.

Dahiliye Nezareti Celilesine
Suretleri

Adliye Nezareti Celilesine
Ermeni Patrikliğine

Mesa-ı mesbukemize zamimeten ve Halep Vilâyeti âliyesince gösterilen lüzuma mebni tarafımızdan icra olunan neşayih neticesi ve Maraş Mutasarrıfının mahalinde ve hükûmet namına şan ve adaleti hükûmete dehalet ettikleri taktirde mazharı afv olacaklarına dair vaki olan va'dı üzerine Zeytun firarileri ile rufekası kenduliklerinden ve silâhlarıyla teslimi nefa eylemiş ve Maraşa nakl edilmiş iken, hilafı vad yapılan yolsuzluklarının ve takiyetın ve bilhassa mevkufinden Yenidünyayan Nazaret Çavuşun şüpheli bir surette vefat edup müktezayı diyanetimiz olduğu üzre cenazesinin kilisaya götürülmesi için hiyeti ruhaniyeye tesliminden bitimtina celb olunan bir papaza defn ettirilmesi gibi muğayırı adalet ve mucibi şikâyet küylü ahvalın ta'adından şimdilik sarfı nazar eyler, ancak mevkufinden asker firarilerin afvı âliye mazhariyetlerinde delalet ve emrı adaletin Maraşda nufuz ve teesirat-ı mahaliyeden azadesi ve muhakemenin tehurden vikayesi için mevkufinin naklı dava tariki ile E Halebe kaldırılıp muhakemelerinin burada icrası ve Zeytun murahhasası Hovannes Efendinin sıfat-ı ruhaniyesine binaen netice-i muhakemeye degin Halep murahhasahanesine teslimi hususlarına müsaade buyurulması müsterham dır.

26 Eylûl sene 330.

Kilikya Katoğikosı: Sahak.

Adliye ve Mezahip Nezareti Celilesi
Canibi Samisine

Devletlû Efendim Hazretleri,

Zeytunda firari ve eşkıya derdestine ve buna mütedair ahvala dair 26 Eylûl 330 tarihli telgrafname-i dailerine zeylen ber vechi zir taktimi mârûzata ve müstediya-ı daiyanamenin inayeten nazarı arkata alınmasının istirhamına mücasaret olundu şöyleki,

Halep Valisi Atufetlû Celal Bey Efendi hazretleri tarafından Halep Ermeni murahhassası vekili vasıtasıyla dailerine iblağ olunan arzu ve tavsiyeye mebni evvel ve ahır mütadımız olduğu üzere icra eylediğimiz nesayih neticesi, ve birde Maraş Mutasarrıfı Haydar Beyin Zeytunda hükûmeti seniye namına firariler ile eşkıyanın hükûmetin şan ve merhametine dehalet ederler ise mazharı afvı âli olacaklarına dair vuku bulan va'dı üzere, umumu dahi kenduliklerinden ve silâhlarıyla teslim oldukları halde Zeytunda ve Maraşda şiddetle darb edildikleri ve muğayırı vad ve şanı hükûmetle mükteza-ı adalete hiç bir vechle tevafuk edemeyecek surette tazikât ve tahkirat-ı alenile düçar oldukları müstahberdir.

Zeytunda ve hevalesinde eşkıya derdesti ve silâh teharisi namı altında vukua getirilen uzunsuzluklar ile muhalifi kanun ve insaniyet ahvalın ta'adadı pek uzun olacağından bunların badema madde bemaadde arz olunacağı ifadesi ile şu şayanı teessüf ahvalın el'an devam etmekte bulunduğu kemalî teessüf ve teacüble istihbar kılındığı biçaregânın göz yaşlarına ve

figanlarına terciman olmak mecburiyeti ile inayeti devletlerinin erzan buyurulmasını istirhama müsaraât eylerim.

Mevkufinin Zeytundan Maraşa götürüldüğü gün Mutasarrıf mümaileyh Haydar Bey tarafından hükümet konağı önünde ahali İslâmiye ile Hristiyâniyenin emniyeti mütekabilesinin ve hüsni münasibetini ve ittihatı anasını ihlal ettiği teşvikat ve tahrikatamız nutk irad edildiği ve ettirildiği ve ferdası gün mevkufini askeri depo binasının uzurunda teşhir edercesine durdurarak her kimin davası var ise gelup düşmenini teşhis eylemesi hakkında menadiler çıkarıp ahaliye oraya cem ettirmesi ve telgrafname-i daiyanemde arz olduğun^{un} gibi mevkufinden Yenidünyayan Nazaret Çavuşun şüpheli vefatı ve mevtin kilisaya naklını muhalefet olmas^{un} ve mevkufinin daima darb ettirilip tazikat ve tehdidatla ikrarı cürm etmeğe icbar olunmaları gibi halların vukuına nazaren emri adaletin Mutasarrıf ile avamlinin nufuz ve teesirlerinden hiç bir surette âzade kalmayacağı ve vıkaye edimeceği derkâr bulunduğundan evvela firariler u için akdemce mevut bulunan afvı âlinin mevkufinden asker firarileri hakkında inayet buyurulması ve saniyen naklı mekyan tariki ile muhakemelerinin burada icrası için mevkufinin heman Halebe nakl vecelblerine dair müsaade nezaret penahilerin şayan buyurulması ve salisen mevkufin meyanında bulunan Zeytun murahhasası Hovannes Efendinin sıfatı ruhaniyesine nazaren netice-i muhakemeye deyin Halep Ermeni murahassasahanesinde kalmasına evamiri lâzımenin lîffen ve merhameten icab edenlere telgrafiyen emr u işâr buyurulması babında.

27 -25 Eylûl sene 330 An H^elp.

Edda-i

Kilikya Katoğikosı: Sahak.

Mezahip Müdürü Atufetlû
Beha (Bahaettin Şakir) Bey Efendi
Hazretleri,

Efendim Hazretleri,

Devlet ve milletin dailerine tevdi ettikleri Katoğikıslık vezaifini sureti matlubede ifa ede bilmek hususunda Adliye Nezareti celilesin~~ince~~ ibraz buyuralagelen teslihâtın teebini ~~isikisx~~ istihsalında zatı atufetlerinin hakkı daiyanemde beslediği teveccüh ve emniyeti en müessir bir amil olduğuna kalben eminim. Memuriyeti âliyelerinin kesirülmeşağil olduğunu bildiğinden her hangi bir sebeble olsun tasdi etmekten ictinap eylemekte idim, lâkin bu defa zirde arz olunacak sebepten dolayı tasdiye mecbur oldum.

Eşkıya derdesti ve çsilâh teharrisi behanesi ile Zeytun ve hevalesindeki Ermeniler hakkında Maraş Mutasarrıfı Haydar Beyin tahtı idare ve emrinde reva görülen muzayırı adalet muamelet ve icraatın ve tatbik olunan namesbuk şiddetin kalbimde hasl ettiği teesir bir taraftan ve ~~Katoğikoslık~~ ~~hidemat~~ ~~ix~~ sevgüllü hükümetimiz nezdinde Katoğikoslıktan ve Katoğikoslık hidemat-ı fedakâranesinden ziyade yaralık göstermek emelinde olan ve şevakât ve şanı hükûmete gayrı muvafık harekâтта bulunan bir Mutasarrıfın haize ehemmiyet ve şayanı vusuk görüldüğü diger taraftan Osmanlılık ruhu ile bizayet meeluf bulunan bu ihtiyar dailerini son derece dilger ve dilhun eyledi.

Zeytunda ve hevalisinde şayanı teessüf ahvalın vuku-ı ve Zeytundan Maraşa götürülen mevkufin meyânıdda bulunan Zeytun murahhasası rahip Hovannes Efendinin alelusul ve tahtı kefa-

letimizde olarak Halep murahhasasahanesine tesliminçe rui rıza gösterilmesi ve Maraş Mutasarrıfının keyfi mua^hmelat ve muğayırı hakikat işârat-ı neticesi olarak istirhamatımızın akim kalması Kılıkya Katoğikoslığının hükûmetce adeta lüzumsuz add edildiğine şübe hasıl ettirmekte dir, şu halde Patrikhaneye merbut Ermeni murahhaslıklarını misillu Kılıkya Katoğikoslığı havzesindeki murahhasalıkların dahi ruhaniyeten bittap Eçmiyadzın Katoğikoslığına rapt edilmeleri ve binnitice dailerininde infisalı lâzım geleceğinden cemâtım hakkındatatbik edilen şu muğayırı adalet ahval dolayısı ile ve sinni şeyhuhetimi tealii vetan ve tezayüdeşi şan ü şevket Osmaniyeye duahan olarak imrar etmek üzere istifaya mecburiyet hiss ediyoruz...

30 Eylûl sene 330,

An Halep

Edda-i

i

Kılıkya Katoğikosı:

Sahak.

s 121

Adliye ve Mezahip Nezareti Celilesine

Aded 595

Devletlû Efendim Hazretleri,

Zeytun ve hevalesinde zuhur olan ahval hakkında 27 Eylûl sene 330 tarihli telgrafname ve 28 Eylûl 330 tarihli ve 594 numaralı takriri dayiyânem ile vaki mâruzatımıza ilaveten ve ber tafsil zirde bazı hususatın arz ve istirhamına müsaraat olunur Efendim.

Katoğıkoslık makamına kuudumdan itibaren güzeran eden oniki sene müddet zarfında idare-i ruhaniyem dahilindeki umum Ermeni ahalisinin hususi ile Zeytun Ermenilerinin hıssiyat-ı ubudiyet ve sadakatkâranelerinin takviyesine masruf olan himemⁱ daiyânemin temami ile müsmür olduğundan daima müftehirim.

Gerçi Zeytunlu olarak şurada burada bir takım cuhelanın mahdud derecede şekavete salık oldukları görülmüş ve bundan dolayı gayetle müteessir ve müeessüf olduğum hükûmeti mahaliyece malûm bulunmuş idi. İş ve güçleri ile iştiğal ede gelen fukara ahalinin dahi memnun olamayacağı şu hal bir maksadı muhsuseye mebni olmayıp kısmen zaruret ve kısmende tarafgirliği meslek ittihaz eylemiş olan memurinin sui harekât-ı neticesinden ileru gelmekte idi. Bir an evvel derdest ve düçarı teedip olmaları bizimle beraber ahalicece matlub olan cüheranın derdesti hususunda hükûmeti mahaliyece gösterilen müsamaha yarenin kesbi vehamet etmesini badi oluyudr idi. Mamafih Maraş Mutasarrıfı Haydar Beyin Zeytunda ve hevalisinde eşkıya derdesti ve silâh teharrisi behanesi ile göstermiş olduğu harekât-ı mesai-ı mesbukemiz semeratından başka birde münevver ve meşruti hükûmetimizin anasırı mühtelifeye vefak ve ittihadı kâmile ileykdigerine merbut saklamak amalına hadim olan cümle-i himem ve tertibat-ı muhimme-i vatanperveranesi zannı daiyanemce düçarı haleğl olmaktadır.

Mutasarrıfı mümaileyhin Zeytunda müktezayı meşrutiyete ve idamesi hükûmetimizce mültezem bulunan ittihadı anasır kaziyesine küllüyen mugayrı ve kavanin ve nizamata muhalff ef'al ve icrât-ı hükûmeti merkeziyece bittab gereği gibi malûm olma-

yacağından oralarda vukua getirilen takikat ve itisafatın taadatından ve hasiyeti hükûmetin vikayesine gayet arzukeş bulunduğumuz cihetle bu hallerin bi taraf ve adil zevattan mürekkep bir heyeti mahsuse marifeti ile yegyan yegyan mahalinde tankik ve hakikatın tezahürü ve tebeyyün edecek neticeye göre mesulları hakkında icabının icrası hususunun Halep vilâyeti âliyesine emr u işâr buyurulmasını istirham eyler ve bervechi zir arz ederim ki,

1. Zeytun kazası üç kazanın redif taburunun merkezi bulunduğundan seferberlik ilânını müteakkik askerlik muamelelât-ı ve vesika ahzı gibi işler için Zeytuna giden onbin kadar İslâm nüfusunun işlerinin günlerce düçarı teehir ettirildiğinden gayetle mütazarur olmuşlar ve Zeytunda otel veya lokanta bulunmadığından Ermeni ahalisi bil mecburi bu İslâmları onbeş gün kadar beslemişler ve böylelikle İslâmlar iş ve güçlerinden ve Hıristyanlar mesarifatla mütezarur olmuşlar dır.

2. 19-45 yaşına kadar İslâmların askere gideceklerinden bunların emval ve ayalının Zeytunlular tarafından tearruz ve müdahaleye uğramayacağı hususunda Maraş İslâmlarının talebi üzerine Zeytun hükûmetince Zeytun Ermeni müteberanından teeminat olmak üzere sened taleb etmişdir.

3. Fa'ili mechul bir jandarma fişenklerinin sırkatı maddesinden dolayı 75 neferli jandarma bölüğünün Zeytuna merbut Furnuz ve Dız-dız ve Andolb ve Mihal kariyelerine sevkıyla gerek yollarda tesadüf eden Ermeni mekyareciler ve yolcular şiddetle darb edilmişler ve gerekse köylerde bulunan erkekler tazyik olunmuşlardır.

Kuvve-i zabitanın zuhurunu görerak mahza korkulá rından evlerini brakıp firar eden köylerin zevceleri darb ve tahkir edilmiş ve bazıları dahi bir iki saat mesafesi bulunan İslâm köylerine kadar sürüklenip gönderilmiştir. Bu meyanında köylerde cebren ve silâh istemek behanesiyle yeyecek ve içecek ve eşya ve zikıymet elbise ve saire ve zabt olunmuş ve tesadüf edilen erkekler bağlanarak Zeytuna izam edilmiştir.

4. Agustos evahirinde Zeytuna giden Maraş Mutasarrıfı Haydar Beye ahali tarafından kemalı hürmetle bir kâ kabuliyet icra edilmiş iken mümaileyh murahhasasa ve müteberana karşı tahkiramiz bir vaz ve harekatta bulunduktan başka eşkıya ve firarilerin ve silâhların üç gün zarfırda teslimini mübeyyin ve cebren bir teahuüdname imza ettirmiş ve esasen böyle bir çarenin neticesiz kalacağını idrak edince hükümetin şan ve şerefi namına ve dehalet edilerek a fvi âliye nail olacağını ilân ettirmiş ve eşkıya ve saire kendiliklerinden ve silâhları ile teslimi nefis eylemiş olduğu halde gerek bunları ve gerekse iş ve güçleri ile meşgul bulunan ve bir göna kabahat ve kusuru bulunmayan müteberan ve esnafı derdest ve tevkif ve şiddetli surette darb ve tazzyik edilmiştir.

5. Muğayırı evamir ve mahalının fakrı haline münafi olarak bir tabur askeri 25 gün fakir ahaliye cebren besletmiş ve vasat hisabla bu müddet zarfında un ve ekmek ve saireden mâde yevmiye 200 kıye et ve 65 kıye domates, 50 kıye soğan ve 400 kıye yaş üzüm ve duz ve yağ ve saire alarak sekene-i kasabanın kışlık hazırlığını kâmilen aldıdığı ve sefalet ve mazduriyete meydan verildiği gayet teessüfle müstahber

dir. Bu zaruret kasabanın askeri nokta altına alınarak amed-südün (?) inkıtar ve ihracat ve idhalat-ı menni ile daha ziyade kesbı şiddet etmiştir.

6. Kasaba ve kuradaki Ermenilerin hatta memnu olmayan eslâhası bile kâmilen toplanıldığı halde müktezayı müsavat ve teemini inzıbatı mahalliye olduğu üzer ahali İslâmiyenin müsellâh bırakıldığını görmekle tedehhüş iaen ahali Hristiyanienin bu babdeki hefv ve endişelerini arz ve ifadeye fikiden müteberana Kaymakam ve Mutasarrıf tarafından "Bu husus hükümetin bilecek işidir. Maksad sizlerin mahv ve evnanızdır deye" cevap veriydiği gayet muhim bir mesele dir.

7. Zeytun papazı Vağarşak Efendinin bir iş zımında ifade-i hal için Kaymakamı kaza nezdinde bulunduğu vakit mümaileyh sakalından tutularak tokatlamış, ve Furnuz manastırı reisi rahip Partuğimeos ve refiki rahip Stepan ve Mihal kariyesi papazı ile Balenk kariyesi papazları son derece şiddetle darb edilmişler, ve bunlardan mümaileyh reis rahib esirfıraş olmuşdur. Bundan başka derdest ~~xxxx~~ olunanlardan Yenidünyayan Hagopin hasta olduğundan kışlaya getirilemez olduğunun beyanı üzerine " bu sahtekârlığı murahhasa tâlim ediyor, onunda sakalından tutup sürüleceğim" diye Kaymakamın beyanatta bulunması ve mevkufinin darb edildikleri esnada mezhep ve din ve sair itikadatı diniyelerine şetm vuku bulması, hürriyeti mezhepileye derecesinden ziyade tearruz vukuunu ima etmekte dir.

8. Vuku bulan bir sırkatın faili ve malı mesruk bulunduğu halde Fındıcak kariyesinde Ermenilere ait yirmi ha-

~~meden~~ nenin tahrip ve eşyayı beytiyelerinin ihrak olduğu bir manaya haml edilmemektedir.

9. Mevkufinin Zeytundan Maraş'a nakl olundukları gün Mutasarrıfı mümaileyh tarafından vakı olan tertibat neticesi olmak lâzım gelirken ahali kasaba istikbala çıkararak Mutasarrıfın ve mevkufinin hini vurudundan mümaileyh hükümet konağı önünde ahali İslâmiye ile ahali Hristiyaniye meyanındaki hüsni iş-tiraki muhil ibarat-ı havi nutk irad etmiş ve ettirmiş ve böylelikle şerefi hükümeti ve sıffeti resmîyeyi mekasidi şah-siyeden tefrik edemeyecek derecede yararlık göstermek arzu ve emeline kapılmışdır.

10. Bununla hahişi iftirakcuyanesini ikna edemeyen Mutasarrıfı mümaileyh ferdası Cuma'a günü ~~ruk~~ Cuma namazından evvel münadi ile mevkufinin Maraş'a getirildiklerini ve bunlar-dan kimin dava ve talebi var ise teşhis ve tâyini hasm için Kışlaya gelmelerini ilân ettirildikten sonra mevkufiniñ teşhir edercesine düzdürdüğü ve bunları bir cemı vefirin tahkir ve şütüm ve envayı habeca ibaret ve tearruzuna hedef eylediği gibi, şu harekât-ı Osmanlı hıssi ile meeluf bulunan kalbimi cerihedar eylemiştir.

11. Eseri darb olarak nüzul ve rakibe ve hareketi mecalı kalmayan Yenidünyayan Nazaret Çavuş bir batanya deruninde dört kişi tarafından tevkifhaneden meydana teşhire götürülürken ankasdin kiraren yere bırakıldığı ve iskencelere düşar edildiği ve nihayet vefat ettiği halde muğayırı usul olarak kilisaya naklına ve orada ayani ruhani icrasına müsaade e'dilme-yipte bir papaz celb ettirip jandarma ve polis hazır olduğu

11 sl27

halde defn ettirilmesi ve sebebi vefatına dair alelusul bir takip raporının mevcut olup olmadığının ilân mechul kaldığı cayı teemül bir meseldir.

~~Hakime~~ Hâtîme.- Balade arz ve tadat olunan ahval ve uzunsuzlukların menafii vatan ve mekasidi hükümetle hiç bir vakit kabili teelif olmayacağına emin bulunduğum cihetle ber tafsil ifadesine ve tahkikat-ı lâzîmenin sureti mahsusa ve seriyede icrasına müsaade buyurulması istirhamına mücaheret eyledim.

An Halep 1 Teşrinievvel 330.

Edda-i

Kilikya Katoğikosı:

Sahak.

An Halep 330 Eylûl 30

Derâliyede Ermeni Patşrikliğine,

27 tarihli telgrafnamemize cevap alamadığımdan gayet müteesir oluyorum.

Zeytun mevkufinin haklı dava tariki ile buraya getirilmeleri hakkında vuku bulan mâruzatımıza rağmen Maraş'a muhakemelerine başlandığı istihbar kılındı müktezasının süratı icrası ile telgrafiyen cevap itasına an be an intizar ediyoruz.

Kilikya Katoğikosı:

Sahak.

Derâliyede Ermeni Patrikliğine

Cevap- Emri nezaretpenahi tebliğ buyurulmuştur . Esnayı takibatta müsademe vaki olmadığı aldığımız malûmattan axı anlaşıldığından umum mevkufinin mazharı afvı âli buyurulmalarına vesatetiniz mercu dır. Bu babde canibi vilâyetpenahidende Dahiliye Nezareti celilesine mâruzat vaki oldu. Neticesinin suratı inbası.

Kilikya Katoğikosı:

Sahak.

Dahiliye Nezareti Celilesine

Sureti Adliye Nezareti Celilçesine,

Dehrî hazırın kan ile yazılacak olan tarihinin sehaifi dahilinde şanlı Osmanlı tarihine merhamet ve adaleti mübeccel parlak ve kerin bir sahife daha ilave etmek üzre manka teamüli mahali olduğu vechle kazadaki ahali saire misillu silâhları bulunan ve fakrı hal ve zaruretleri neticesi olarak fiili sır-kata irtikâp eden bazı Zetunlu Ermeni mevkufinin mazharı afvı âli buyurulmalarına vesateti muessire-i devletlerini istirhama mücaseret eylerim, Efendim.

13 Teşrinievvel 330.

Kilikya Katoğikosı:

Sahak.

Kozanda Kilikya Katoğikoslığına

Kasaba haricinde vaki olan müsademe ahâli ve hükûmeti

mahaliyenin mesa-i müttehidesi sayesinde bastırılmış.

Mucibi endişe bir şey yoktur. Mutasarrıf Paşa hazretleri elyevm Zeytunu teşrif buyuruldular.

Katolik Reisi Ruhani

Zeytun Ermeni Murahhasası:

Akaryan (Akrebyan)

Haçadur.

Horen

27 Şubat 330.

Adanada Kilikya Katoğikosluğu Huzuruna,

Zeytundaki asker firarileri hakkında takibât-ı kanuniye icra olunmaktadır.

İşbu firarilerinin icab ettirdikleri hareketi askeriye bir takım cahiller bütün Zeytun ahali sadıkesi aleyhine telakki ile sui tefehüm neticesi olarak ma'zallah Zeytun ve hevalisi hakkında felaketi azimeye sebep vereciğinden hükûmeti seniyenin merhametine dehaletle care-i acil yetiştirilmesi müsterhamdır.

1 Mart 331 Halep.

Murahhasası Vekili.

Papaz Artin (Yessayan)

Derâliyede Dahiliye Nezareti Celilesine

Zeytundaki askeri firarilerinin derühti için hareketi askeriye icrasına teşebbüs olduğundan mahalli ahali fakire ile umum efradı cemaatının isticlabı minnettarisi hususunda esnayı takibatta askerlikce ilişiği bulunmayanların mazharı himaye olmaları emrinde iktiza edenlere evaimiri seriyenin tebliğ buyurulmasını merhameti devletlerinden istirhama ictisar eylerim, ferman.

Adana 2 Mart 331

Kilikya Katoğikosı:

Sahak.

Derâliyede Ermeni Patrikliğine

Zeytundaki askeri firarilerinin derdesti için icab eden hareketi askeriyenin bütün Zeytun ahaliî sadıkesi aleyhinde telakki ile sui tefehüm neticesi olarak ma'ağallah Zeytun ve hevalisi hakkında felâketi azimeye sebep vereceğinden bahsla hükûmeti seniyenin isticlabı merhameti için çare-i acil istih-salı lüzumu Halep murahhasaslığından alınan telgrafnameden müsteban olmuş bulunduğundan esnayı takıbbatta askerlikce ilişiği bulunmayanların hükûmeti seniyenin atıfet ve inayetlerine mazhariyetleri hususunda müracaat-ı acilede bulunulması ve neticesinin işârı.

2 Mart 331

Kilikya Katoğikosı:

Adana.

Sahak.

Zeytun Ermeni Murahhasaslığına

n

Asker firarilerini takip ve derdesti hususunda hareketi askeriye icrasına tevessül edildiği istihbar kılındığından askerlikce ilişiği bulunmayan efradı ahalinin hükûmeti seniyenin merhamet ve himayesine mazhariyeti merciinden telgrafiye isttirham olunur.

Firarilerin heman davete icabet ve teslimi nefis etmeleri hususunda icab edenlerle teşriki mesdi eylemeniz ve neticesini telgrafiye bildirmeniz tavsiye olunur.

2 Mart 331

Kilikya Katoğikosı:

~~Hakap~~(Adana)

Sahak.

Adanada Kilikya Katoğikoslığına

Vuku bulan müsadematta askerden sekiz maktul üç mecruh ve askere muavenet eden Zeytun ahalisinden iki maktul, dört mecruh var. Sükünet berdevam.

Mutasarrıf Paşa hazretleri ile hükûmeti mahalliyeinin harekât-ı adilane ve pederanaesi. Sadakat-ı ciddileye ve selâmeti fikriyesini emin oldukları Zeytunlu evladlarınızın teemini hususundan ibarettir.

Meselenin bir an evvel hüsni neticeye isalı hususunda icrayı icabı için behemal & Zatı pederanenizin Zeytunu teşriflerini reca ve intiza ederiz.

6 Mart 331 Meclisi Cismani Reisi:

Zeytun.

Pasilosyan.

Murahhasa:

Haçadur.

Derâliyede Ermeni Patrikliğine

Zeytun meselesinin sureti adılanede hallı hususunun ahval ve ihtiyacat-ı mahalliyeye vukufu müsellemler olan Halep Valisine ihale ve tevdi buyurulması zımında makamat-ı ülyaya müracaat olunması lâzımdır.

8 Mart 331.

Adana.

Katoğikos

Sahak.

Maraş Mutasarrıfı Huzuru Âlilerine

Zeytun murahhasası daileri müsademat-ı vaki-e de
ibğal^Z buyurulan eltafı cemelelerinden arzı minnettari ediyor.

Bu hal metbuumuz devleti edeb müddeti Osmaniyenen adl
ve atıfeti münhimanelerinin bir delili âlisi olmakla hakkı
samilerinde beslediğimiz ümüdlere hakikâten takviye-e edece-
ğinden arzı şükran olunur.

8 Mart 331.

Adana.

Katoğikos Sahak.

Zeytun Murahhasaslığına

Mutasarrıf Beye, Patrikhaneye müracaat-ı lâzımede
bulunuldu. Esbabı muhimmeden dolayı şimdilik kendim geleme-
ceğim.

8 Mart 331, Adana.

Katoğikos Sahak.

Harbiye Nezareti Celilesine

Şu sinni seyhuhetimde Sadrı iftiharımda sürur ve sea-
detimi teemin eden nokta hükûmeti metbuimin öteden berru
hakkı daiyanamede ibraz buyurduğu emniyet ve eltafı gönagön
olmuştur.

Şimdi şu dakikade çeşmi hüznimle akıttığım silazı
eşkimle istima-ı feryadımı tezarru eylerim. Nazır Paşa haz-
retleri, bir ayagım toprakta dir, reca ederim bazı serkeş-
lerin taksirat-ı için bigünah ve masum olanlarında mağduriye-
tini o âlicenab vicdanınızın tecviz etmeyeceği nukuttan ol-

duğuna kanaatım vardır. Bugün vatanın iftiharı olan o uluviyeti vicdaniye-i fahimaneleri dailelri gibi sadık bir Osmanlinin tezarruuna lûtfen ehemmiyet vereceğine eminim. Tarafı daiyanemden acizane hıdematımın icraat-ı hükûmetin müsmür olmasına hadim olacağına emniyet buyurularak Zeytuna bir hiyeti tahkikiye-i mahsusenin izamı ve hakk ve adlın tezahürine değin masuminin esirgenmesi hususunu istirham eylerim, ferman.

10 Mart 331.

Adana.

Kilikya Katoğikmsı:

Sahak.

Dördüncü Ordu Kumandanlığına,

Daima mazdurinin bargirani sıkletin tahfifi ve masumenin silabı hunini eşkini silmek vazife-i kudsiyesinin cenabı hakk tarafından uluvviyeti vicdaniye-i daveranelerine mevdu bulunduğu Adanaya teşrifleri vakit tehakkuk etmiş olub, Zeytunda ekseriyeti masuminin bir takım serkeşanın taksiratına feda edilmemesi esbabının istikmal buyurulmasını kemalî tezarru ile istirham eylerim, ferman.

10 Mart 331.

Adana.

Kilikya Katoğikosı:

Sahak.

Adanada Katoğikos Sahak Efendi Hazretlerine,

Cevap 10 Mart 331.-

Tıbkı benim nokta-i nazarımda sizinki gibi dir.

Teedibat sırf canilere hasır olunacaktır.

Ahalii masuminin mal ve can ve namusu mahfuz ve mukad-
des dir. Mahaza hiç bir yanlışığa mahel kalmamak için ahalii
sadıkenin eşkıyaya bir müzaheret zan ve hissini verebilecek
ufak bir tavr u hareketten bilkülliye-e ictinab etmelerini
ekiden ihtar ediniz.

Dördüncü Ordu Kumandanı:

Cemal.

13 Mart sene 331.

Zeytun Ermeni Murahhasa^ılığına,
imize

Fi 10 Mart sene 331 arize-i telgraf~~ına~~ cevaben Dör-
düncü Ordu kumandanlığı canibi âlisinden şerefvarid irade-i
telgrafide ahalii masumenin mal ve can ve namusunun mahfuz ve
mukaddes bulunduğu ve hiç bir yanlışığa mahel kalmamak için
ahalii sadıkenin eşkıyaya müzaheret zann ve hissini verebi-
lecek en ufak bir tavr u hareketten bile ictinab etmeleri lâ-
zım geleceği emr u izbar buyurulmuş olmakla olveche daire-i
sadakât ve ciddiyetten katiyen inhiraf olunmamasını cemaatı-
mıza tebliği ^e ekiden tavsiye olunur,.

14 Mart 331

(Adana)

Kilikya Katoğikosı:

Sahak.

Dördüncü Ordu Kumandanlığına,

Nasihe-i pak ve ~~niyat~~ ulviyeti kalbiye-i asıfanelerini
bir kat daha teeyyid eylegen irade-i telgrafiyelerini alar^aık

ibraz buyurulan asarı şefakattan dolayı gerek vücudu kıymet-
tarilerinin muhafazasını ve gerek ordu-i hümayunun her hal ve
zamanda kemali celadette muvafakiyetini cenabı hakktan niyaz
etmekte olduğumu ve ber mucibi emr ve işâr sadakat ve ciyadi-
yetten katiyen inhiraf edilmemesinin Zeytun Ermeni murahhasa-
lığına telgrafiye ihtar eylediğimi ve irade buyurulduğu tak-
dirde vazife-i kudsiye-i vataniyeemi ifa için bizzat azimette
hazır bulunduğumu arz ile kesbi fahr eylerim, ferman.

14 Mart 331.

Adana.

Kilikya Katoğikosı:

Sahak.

Zeytin Ermeni Murahhasaslığına,

Kumandanı besaletünvan Cemal Paşa hazretlerinden kemali
fahr ve ta'azimle şimdi tekrar aldığım telgrafnamede ahali
mütiyye-e ve masumenin zerre kadar mahfuzluk endişe etmeme-
lerini ve her nev hukukunun mahfuz olub bir göna sui tefehüm
hasıl olmamak için hükümeti askeriyenin biccümle tebliğatına
derhal icabet etmeleri lâzım geleceğini beyan ve ahali müti-
yyenin temami ile siyanet edilmesi için her tarafa en kati
emirler verdiklerini irade buyurulmuşlardır. Müşarileyh haz-
retlerinin müşfikâne ve alicenabane ihtiratinı cemaatımıza
tevhim ve aksi hareket edenlerin tarafımızdan dahi şiddetle
telin edileceklerini beyan etmeniz ve katiyen ihtir olunur.

16 Mart 331.

Adana.

Kilikya Katoğikosı:

Sahak.

Halep Vilâyeti Celilesine,

Sueydiyenin beş kariyesinde meskün cemaat-ı daiyanemiz efradının vesikalarının muayyene edileceği beyanı ile bila istisna büyük, küçük bütün erkeklerinin Antakiyaya celb ve oradanda bir semti bayideye sevk edildikleri ve halbuki ahali merkumenin menabii maişeti böcekçilik olub mevsimi güzeran eylediği taktirde vesile-i maişetten küllüyen mahrum ve kaht ve gılaya (?) mâruz kalmak sureti ile hükûmete bar olmak ihtimalı muhakkak bulunduğundan esnanı askeriyeden dun ve büyük olanların mahallerençe iadesi ile masum ve mazdurinin himayesine delalet buyurulmasını arzla istitafı madalet eylemişim, ferman.

331 Mart 24.

(Adana)

Kilikya Katoğikosı:

Sahak.

Dördüncü Ordu Kumandanlığına,

Ahvalı fevkelade-i hazire dolayısıyla namusu millet ve mevcudiyeti kudsie-i vatanın muhafazası uğruna o âli ve neci-bolan Sadra şiranelerini görerek mücadele etmekte olmak sureti ile pek giran olan evkat-ı asifanelerini işgal eyelediğimden naşi gayetle müteesir isemde bir taraftan vücudu kıymet-tarilerine kuvvet ve kudret ihsan buyurulmasını her bar Cenabı Hakkıdan temenni etmekle beraber yeni yeni derdler karşusunda kemali hicabla tevalii tasdiyata muzdar kaldım.

Sueydiyenin beş kariyesinde meskün cemaat-ı daiyanemizin bila istisna sağır ve yaşlı umum erkeklerini Antakiyaya

celb ve kız, kadın ve sabileri biles brakmak sureti ile a m oradanda bir semti bayideye sevk ettikleri haber alınmış ve ahali merkumenin esnanı askeriyeden dun ve yokarı olanların kariyelerine avdetlerine müsaade olmadığı taktirde yegyane vesile-i maişetleri olan böcek mevsiminin güzeranı ile acılık ve sefalete müsteğrak olarak atiyeen emri iyâşede hükûmeti seniyeve bar olacaklarından lûtfen icrayı icabı arz ve istitafi madalet eylerim, ferman.

(24) Mart 331.

Adana.

Kilikya Katoğikosı:

Sahak.

Halepte Kumandan Vekili Ş Şevki Paşa Hazretleriñe,
Dördüncü Orduyu hümayun Kumandanı Besaletünvanı canibinden dailerine keşide buyurulan irade-i telgrafide dahi teeminen işâr buyurulduğı vechle Zeytunda sadakat ve ciddiyetten katiyen inhiraf etmeyecek ahaliini masumenin mal ve can ve namusunun himayede himaye-i pederanelerine alınacağı emniyesi ile izdiyadı emri samilerini cenabı hakdan temenni eylerim ferman.

331 Mart

Adana.

Kilikya Katoğikosı:

Sahak.

Adana Vilâyeti

Tahrirat Müdüriyeti

Dördüncü Ordu Kumandan Vekili Fahrettin Paşanın Vilâyete

mevnut 27 Mart 1331 telgrafnamesi sureti.

Yalnız Zeytunda değil, memur bulunduğum mantıka dahilinde hükûketimize itaat ve sadakattan ihhiraf etmeyecek bil umum teba'anın mal, can ve namusunun inşallah-ül-kerim muhafaza ve himaye olunacağına ⁱⁿ Adana Ermeni Katoğikosı Sahak Efendiye cevaben tefhim buyurulması.

Adana Ermeni Katoğikoslığına,

Zeytun eşkıyanın adabı tabiyete muhalif olan harekât-ı tecavuzkâranesini Maraş Ermeni ahalişi umumen nefretle redd ederiz.

Maraş Ermenileri Devleti OsmaniyeYe uğruna sadakattan hiç bir vakit ayrılmayıp mal ve canımızı fedaya hazırız, huzur ve rahatımızı selb eden eşkıyayı merkumenin tenkil ve teslimi ve Maraş Ermenilerinin emniyet ve sadakatın hükûmeti seniyeeye teemini hakkında acilen tedabiri lâzıme ittihazı mütemenna dır.

2 Nisan 331

Katolik Murahhasas Vekili:

(Horen) Gabadian.

Maraş Ermeni Murahhas Vekili:

Sahak.

Protestan Reisi Ruhanisi:

Aharon.

Maraş Ermeni Murahhaslığına

Dördüncü Orduyu hümayun kumandalığı samilerinden şerefmevnut telgrafname-i adidede ahali müteyenin sıyanet edilmesi

23 s 143

hakkında her tarafa en kati emirler verilmiş olduğu irade ve işar buyurulmakle cemaatımızın sadakat ve ubudiyetinin hükûmeti seniyece asarı ile müsbet bulunmasına nazaren müttehez tedabire itimadınız elzemdir.

2 April 331

Adana.

Kilikya Katoğikosı:

Sahak.

Derâliyede Ermeni Patrikliğine,

Maraş ruesayı ruhaniyesinin 2 Nisan 331 tarihli müşterek telgrafnamesinde adabı tabiyete muhalefet edenlerden mütezarur olub mal ve canları ile vazife-i vataniyelerini ifaya amade bulduklarından sadakat ve ubudiyetleri hakkında hükûmeti seniyece aciletten teeminat itası istirham olunmakla beyanı malûmat olunur.

2 Nisan 331.

Adana.

Kilikya Katoğikosı:

Sahak.

s 157

Dördüncü Ordu Kumandanı Canibi Samisine

Adanadaki bilumum haneleri dün kemalı sükünetle teharri edildi. Miktarı ikiyüz olduğu söylenen a'adi tüfenk ve ufak tabancalardan maade esliha zuhur etmedi. Muayyen ve malûm bir töhmete ve maznuniyete müstenid olmayarak masum olduklarına kani bulunduğum bazı eşhas tevkıf oludular. Bunlar 325 senesinde Divan-ı Harbca beraat edilen veya afvı âliye mazhar buyurulan

kimesnelerdir. Mevkufiyetleri efradı ~~âk~~ ailelerinin son derece peruşaniyet ve sefaletlerini intac edeceğinden bu mazlumlar hakkında şefakat-ı hükûmetin merhametini bidriğ ve daire-ği ruhaniyemdeki bütün Ermeni cemaatının sadakatten katiyen inhiraf etmeceği hususundaki kefâleti daiyamenin lûtfen kabul buyrulmasını tezarru eylerim, ferman.

20 Nisan 331.

(Adana)

Katoğikos: Sahak

Sureiti: Dahiliye Nezareti Celilesine

Ermeni Patrikliğına .

Dördüncü Orduyu Hümayun Kumandanı

Besalet Ünvanı ve Bahriye Nazırı

Devletlû Cemal Paşa Hazretlerine

Devletlû Efendim Hazretleri,

...Her hangi bir unsura ait mehacirinin ahvalından müeesir olduğum gibi, çend mah mukaddem Halep tariki üzerinde müşahade eylediğim Rumeli muhacirini sefilesinin pek acınacak surette giriftar oldukları manzere-i elime gözlerim önünde tecessüm ettikce ve mehacirini merkumenin ahvalı esef iştimalından dolayı akıttığım göz yaşlarını tehattur eyledikce Zeytun Kulayı mütecaviresi halkının bila istisna mehacerete sevkı ile bittab hilafı rizayı fahimaneleri olarak ~~es~~ esna-ı rahda yaşamak için ihtiyacat-ı ibtidayeden bile mahrumiyetleri ve çoluk çocukları ile hasbelmevsim kesretle nüzul eden baranın iliklerine kadar geçmesi ve açık havada çamurlar üzerinde beytutet

etmek gibi ahvala muztar kalmaları ve günlerce dağ ve ormanlar arasında pek peruşan bir vaziyette buldukları ve bu esnada bazı kadınların vazı haml eylemeleri şu sinni şeyhuhetimde bittab dailerini fevkelâde müteesir eylemiştir.

Vekili fahimaneleri Saadetlû Fahrettin Paşa Hazretleri ile mülaki olduğum zaman ~~daiyanemde~~ bittab tarafı devletlerinden hakkı daiyanemde ibraz buyurulan teveccühattan bil istifade mahiyeti meseleyi bila ihtiyat ve vazih surette dailerine beyan buyurmuş olmadığından dolayı iftihar eylerim.

Paşayı müşarileyhin oğradıkları mahallerde meskün cemaatımın bir cüzü kalili hakkında iktisab eyledikleri efkârı küllüyen tekzibe cürat etmeyerek yalnız malûmat-ı vaka'anın bir derece mükabalâğa üzerine muesses olmak lâzım geleceğini acizane arz etmiş idim.

Daire-i ruhaniye-i daiyanemde mahza münfedit halinde bazı partizanların bulunması ihtimalı baid değil isede, bunların bir göna teşkilât-ı ve hususi ihtimagâhları bulunmadığını ve hiç bir mahiyet ve mekasidi hususiyeleri olmadığını ~~xx~~ sadık ve ciddi ve tecrübedide bir Osmanlı sıffetiyle ve bütün mevcudiyetimle hatime-i halyatıma degin şahadet ederim. Binaberin Maraş, ve Antap, ve Kilis, ve Halep, ve Adana, ve Hacın ve mahalı saire umum Ermenileri için ind allah ve ind hükûmet bunun kâfe-i mesuliyetini kabul ve bu suretle tekefül ederim.

Kendi iştiğalât-ı ve muamelât-ı ruzmeleri ile vatanın terakkı ve tealisine sayı bulunan sınıfın mazanna sıffeti ile kendi ocaklarından tard ve tebiidi vatanın terakkıyat-ı iktisadiyesinin tevakkıfına sebebiyet vereceği mülahazası dailerininin

ıztırabatını teziid ediyor.

Adananın ahvalı umumyêsine vukufiyeti fahimaneleri malûm olmakle, buradan ticaret ve ziraatta oldukca müterakkı olanlar tard edildikleri taktirde mesbuk himemat ve faaliyeti vatanperveraneleri ile bir dereceye kadar iade-i hayyat edebilmiş olan Adananın giriftar olacağı halı taktiri vicdani uluvviyelerine taktim ederim.

Bir taraftan bu gibi ahvalın terakki ve teali vatana iras eoeceği mazarrat-ı ve diger taraftan hükûmeti seniyenin bu haller neticesinde düçar olacağı maddi zararı nazarı dık-kata alarak başluca necabeti kalbiyelerini ve Zatı devletlerini tanıyanlar indinde meşnud ve mücerreb olan uluviyeti fikriyelerini ve bervecçhi mâruz hakkı daiyanemdeki emniyet ve teveccühat-ı asıfanelerini istinadgâh ittihaz ederek hususat ve maaruzat-ı daiyanem hakkında merhamet ve şekafat-ı devletlerini celb eder ve bu vechle Tahtı Âli Osmaniyenin dünyalar durdukca bekasını ve vücudu kıymettarilerinin her türlü avarızdan masuniyetini Cenabı hakdan temenni etmekliğime müsaade buyurulmasını mükemalı ihtiramla istirham eylerim, فرمان.

20 Nisan 331.

An Adana.

Edda-i

Kilikya Katogikosı:

Sahak.

Dördüncü Ordu Kumandanlığına,

İdare-i ruhaniyemdeki ahalinin sadakattan ayrılmaya-

cağına kefalet eylemiş iken cemaatımdan bazılarının mahalle-
rinden tebiidleri bedbaht dailerinin manen mezara endirdi.
Bu mezardan vicdanı pakınızdan merhamet dileyorum. Tebiid
edileceklerin acı kadehini cüzice tatlılandırmak için kadın
ve çocukların merhameti devletlerini mazhar ve tebiidden is-
tisna buyurulmalarını göz yaşlarımla niyaz ederim.

Hasta, hamile kadınlar ve gayrı baliğ ve baliğe~lerden
müteşekkil x masuminin dereler, tepeler, mezarı helakları ol-
masun. Bunların duaları kıymetle ömrünüzü müzdad kıllacak. Kalb-
lerini hakipayınıza taktim ediyorum birecik aileyim ya ölüm
veya tezarrumun kabul buyurulmasıdır. Cenabı haliki memnun
kılmak için merhamet buyurunuz. Vicdanınıza dehalet eylerim.
Başka kapum yok tır. Göz yaşlarımı silecek bir lûtf, yareme
bir merhem ihsan buyurunuz, ferman.

2 Mayıs 331.

Adana.

Katoğikos

Sahak.

Dördüncü Ordu Kumandanlığı Pişgâhı Samisine,
Devletlû Efendim Hazretleri,

Adanadan taktimine mütecasır olduğum fi 20 Nisan 331
tarihli arize ile 2 Mayıs 331 tarihli telgrafname-i daiyamenin
irade-i cevabiyesine ademi nailîyetim badii meyusiyet olmakle
beraber öteden berru rahm ve şefakâtla mali olan vicdan ve
uluvi cenabı fahimanelerine istinad ve istizarım bu kerre tek-
riri tasdiyata cesaretbahş olarak inayeti samedaniye ile bir -
likte şefakât ve rafeti veliünniamilerini istirhama ibtidar

eylerim şöyleki, mücrimler yerine masumların vatan ve mesken ve vesaiti hayatiyeden mahrumen tazib ve tecziyelerine vicda-
nı adaletnişanı hazreti KumandanZileri cevabdade olmayacağı müsellemtan olub, ancak şu hal menafii vatâniyece mültezem ettiği anlaşarak seniyenin tensib ve sevk eylediği mahallere kemalî sükün ve itaatla gitmekte oldukları vareste-i arz ve tizkârdir. Fakat maetteesüf gittikleri mahalde berhayat olanlara ekmek ve mesken ve vefat edenler için mezar yoktur, binaenaleyh ati-ül-arz hususat için uluvu merhamet ve şefakât-ı keramî keramîkârilerini isticlaba mütecasir olurum ki evvela bedbaht cema'atı daiyanemin ekmek ve mesken ve maharsız bırakılmaması saniyen bir kasaba ve kariye ahalisinden bulunanların yekdigerinin lisanlarını anlayarak birbirlerini müteselli kılmaları için hiç değil, yirmi otuz hane halkının bir mahalde ve bir arada iskânına emr itası, salisen vatan-cüda-i felekzede olan işbu cemaattan kadın ve hadis-ül-sin olanların diyarı kurbette biyaban mahallerde muinsiz, zahir-siz kalmamaları ve hini vefatlarında gözlerini yumacak ve kabırlarını kazacak kimseleri bulunması için mükellefiyet dahilinde bulunanların hitmeti askeriyeden muvakkaten olsun muafiyetleri ahassı mâruzat ve istirhamat-ı daiyanemden olmakle işbu istifamım mütehallik buyuruldukta fazl u kemal ve hissiyat-ı necabet iştimal uluvu cenablerinze mugayrı düşmeyerek lûtf ile telakkı buyurulacağına ümud ve itimadım ber kemal bulunmaktadır. Bu vesile ile gerek dailerini ve gerek binlerce masum ve mağdurları minnettar ve şükürgüzar

bırakacakları bedihi olmakle beraber temadii ömrü ikbal veliünniamileri ve huzur ve selameti vatani Osmani için isticlabı davatı hayriye buyurulacakları biistibahdır. Şunuğ ilaveten istirham eylerim ki daileri mezara, toprağa girmezden son defa olmak üzere huzuru keremnüşuru efhamilerinde didarı behcetasarı münimaneleri ile teşerrüfi daiyaneme müsaade buyulmasını kemalı tehassur ve suzişle temenni eyler isemde, d-olbabde.

2 Haziran 331.

Halep.

Kilikya Katoğikosı:

Sahak.

Harbiye Nezareti Celilesine,

Sureti Dahiliye Nezareti Celilesine,

Vatani akdeszi Osmanini iztirabat-ı ve ziyre memuriyeti ruhaniyemde bulunan Ermeni Cemaat-ı kullarının tebiid ve hicretleri her gün bir kabır kazıyor.

İşte bu k makbereden vicdanı pakı efhamileri vesatetçi ile şefakat-ı Padişahiye iltica ve dehalet eylerim. Mücrimleri teckiye-e müktezahı adalet ise, masumları himaye, siyanette umuru ilahiyeden dir. Muhaceretin acı kadehleri şu mütehakkir ihtiyarlardan zayıfe kadınlar ile atfalı bi mealdan artık menn edilmez ise, dağlar, dereler, çöller anlerin mezarı olacağı muhakkaktır. Sirişki çeşmanımı münacat-ı pür efğanımı bihisab masumların dua ve göz yaşları ile bişrleşdirerek hakipayı şefakat ihtivayı hazreti şehirâriye taktime bil müsarra şu biçare Ermeni ü ailelerinin tebiid ve hicretine

bir netice ihsan ile kanlı yarelerime merheminden şifa ve inayet buyurulmalarınıñ kemalı suzişle istirham eylerem, ferman.

2 Haziran 331

Kilikya Katoğikosı:

Sahak.

Adana Vilâyeti Celilesine

Salimen Halebe bilmüvasele buraya hicret etmiş olanların ahvalı pür melallarını gördüm. Hacından hicret ettirilenler oniki gün temadi eden seferi sefaletten sonra dünkü gün buraya yetişdiler. Tarafı devletlerinden verilen emniyetbahş emre muhalif ve rişayı âliye muğayrı surette envayı rahatsızlıklar ika ile maddi ve manevi memurini aileleri tarafından tesviyeyi zarurelerini hadim olabilecek eşyanın beraber alınmasına dahi rui müsaade gösterilmemiş. Ac, susuz kalmış, önayı rahte yedlerindeki eşyalarının sırcatıda artık büsbütün sebep olmuştur. Allah aşkına, şu ahvalı/vesaiti iaşeden mahrumiyetlerine/yes iştimalın kısmen taadili esbabının istikmalına merhamet buyurulmasını istirham eylerim.

2 Haziran 331.

Kilikya Katoğikosı:

Sahak.

Halep Ermeni Katoğikoslığına,

1. Mühtelif mevakiya sevk olunan Ermeni ahalinin her hangi birinin mal, şahsı veya namusuna tecavuz vakı alıyormı? Eger alıyor ise veya olmuş ise vakaa tesrih ederek bildirmenizi rica ederim.

2. Mümkin olan muavenet ve suhulet gösterilecektir.
3. Yazında Halap'te sizin ile görüşeceğimi ümid ederim.

8 Haziran 331.

Ordu Karagâhı.

Dördüncü Ordu Kumandanı ve Bahriye Nazırı:
Cemal.

Dördüncü Ordu Kumandanlığına
Devletlû Efendim Hazretleri.

Mahalı mühtelifeye gönderilen Ermenilerin mal ve şahsı ve hamusları hakkında tecavuz ve teaddüyat vuku bulmuş ise tavsilat-ı lâzime ve malûmat-ı sahihe arzına dair dailerine mezuniyet ita buyurulmaları hasebi ile bir taraftan ağır ve bir taraftan da merğup olan şu vazifenin ifasına emri âlii kumandanilerine itibaren ictisan eylerim.

Gerek kablelizam ve gerek esna-i rahde ati-ül-arz ve beyan ahval ve vukuatın cereyanı mevsuken haber alınmıştır; iş-bu macera hükûmeti seniyenin evamiri âliyesine muhalef olarak ifa edilmiş ise, mutlaka nazarı adalet ve rafetı samilerini isticlab edeceği bi istibah dır, şöyleki

1. Can ve mal hakkında doğrudan doğruya tearruz vuku bulmamıştır. Ancak namusa müteallik vekaiye dair varid olan haberlerin derece-i sıhetini tahkik için mahal ve mesafe-i bâyide hasebi ile fırsatâb olunamamıştır.

2. Derçi esliha behanesi ile ika edilen tazilkat esna-sında gerek dayak altında ve gerekse dayaktan masuniyet için komşu Türklerden veya Çerkeslerden gâlı ve mükerrer fiyatla

silâh iştirâ ederek teslim mecbur olmuşlardır.

3. Levazimât-ı beytiye ve rahiyeyi mehmayimkân tedarik iktiza eden vakit ve fırsat diriğ edilerek bazıları harçlıksız, bazıları çamaşır, azzık ve erzaktan mahrumen yola çıkarılmıştır, hatta bazı mahallerde, hususi ile Gebende kadınlar çamaşır yıkamak esnasında kaldırılıp gaş elbiseleri kurutmağa, serilmişleri toplamağa fırsat verilmeyerek, açık çıblak yalın ayak sürülmüşlerdir, bu cümleden olarak Hasan-Beyli ve Hacın ahalsinden bir iki gün yahut bir kaç saat müsaade talebine tesaddi edenler şediden darb edilmiş dirlir. Bu sebele bir aile içinden pederi yahut validesi kendi evladlarından ayrı olarak başka başka mahallere sevk edilmişdir. Der Zor mutasarrıflığından makamı âlii vilâyetpenahiye varid olan telgrafname ve 0 missillulardan peyderpey gelen mekâtıp meeleri bunu teeyit etmektedir.

4. Nece emek ve zahmetle meydana getirilmiş olan mezruat ve harmanların yazı ortasında bırakılması şöyle dursun, hayvanat sahibi olanlara hiç değıl yol harçlıklarını teemine medar olmak ve bu vesile ile hükûmete bar olmamak için hayvanlarını satmağa bile fırsat verilmemiştir. Bundan başka ahali^{den} fakir olanların naklına bir suhulet ve vüsat olmak üzere çiftlik ve arazi ashabına levazimât-ı zaruriye ve beytiyelerini nakl için kendi çiftliklerinde bulunan hayvanat ve arabalarını getirmeğe müsaade edilmemiştir. Mahaza bu hal ile cüziat kabilinden kaldırılan eşlâdan bile bu kadarı kâfi dir diyerek meekûlat ve levazimat-ı beytiye kısmen terk ve tenkis edilmişdir.

5. İhtiyarlar, mühtezer hastalar, hamile kadınlar, bikes

muinsiz itam ve eramil zevc ~~vebirxsıyâtxoia~~ veya evladı as-
kere gitmiş aileler bilafark ve bir sıyât yola çıkarılmışdır-
lar. Bunların hususiyeti halleri nazarı merhamete alınmaması
sebebinden yazıda, yabanda vefiyat ve aleni vazı hamllar vukua
gelmişgelmiş ve bu bedbaht nevzadlar mezbele ve yollara atılarak
savuşulmuşdır.

6. Esnayı sevkiyatta vesaiti nakliyenin ademi kifaye-
sinden ve bazende hükûmeti seniye tarafından tahsis edilmiş
olan araba ve hayvanatın leylen firar ettirilmesinden biçare
ihtiyar ve ihtiyareler, gayrı baliğ ve hadis-ül-sin çoluk ço-
cuklar günlerce yaya yürümekten maade sırtlarındaki yükleri alt
tında tab ve takatları katı olunmuş ve ekser valideler hem göks
ve hemde omuzlarına eşya ile beraber yüklenmiş oldukları ufak
çocuklarını yaya olarak taşımaktan takatfer sa yorgınlıktan
atıp savuşmuşlardır, hatta Fahrettin Paşa hazretleri bu kabil-
den beş nefer metruk çocuk Osmaniye civarlarından topladıırıp
validelerine isal ve teslimleri hakkında emr vererek ~~faikâ-i~~
ibrazı meesırı celile ve ibzalı rafete faike-i askeri buyury~~X-~~
muşdurki tarih bunu bozulmaz surette hıfz edecektir.

7. Hayvanat ve zikıymet humuleler, hatta erzak ve mekü-
lât sırkatı daimülicra olup hükûmeti mahalliye vuku bulan mü-
raccatlar semeresiz kalmıştır.

8. Tayin tedarik ve itası behanesi ile esnayı rahda
ahali günlerce susuz güneşin altında açık mahallerde ^vtezkif
olunarak ihtilattan şediden menn edilmiş, hatta yakın mahal-
lerden su getirmeğe bile müsaade olunmamıştır.

9. Esnayı rahda terfik edilen jandarmaların, askerlerin ve mantıka ve menzil memurlarının çirkin, sert ve tahkiramiz muamele ve dayakları hakkında itayı tavsilata lüzum görülmemiş dir. Ne hacet Racoda bizzat ailelerine ika edilen muamelet ahvalı carile için bir fikr teşkile kâfi dir.

10. Gerek esnayı rahda ve gerek iskân ettirilen mahallerde bazen hiç tayin verilmemekte ve bazen pek az, yani nufus başına vasaht hesabı ile 25-35 dirhem ekmek veyahut 25 para verilmekte olduğu anlaşılmış dır. Şu halde Der Zor ve kazalarda bulunan ahali marûlzıkr tayinat kifâyetsizliğine ve sefaleti hazırelerine rağmen aher köylere üçer beşer hane münkasemen gönderilmeyip kaza ve kasabalarda hükûmeti seniyenin enzarı müşfikesi önünde kalmak için can atmaktadır.

11. Adanada bulunduğum esnada Hacı ve Hasan Beylide dinamit ve bomba bulunduğu söylenildi, halbuki dinamit cereyan eden tahkikat neticesinde dinamit denilen balık saydı için tünel amelelerinden getirilmiş ufak şeyler olduğu ve bomba denilenler dahi İbrahim Paşa zamanından kalma tehi demir gülleri olup ekser mahallerde terazi taşı makamında istimal olunur idiki tehakkuk etmiş dir.

12. Gerek devaini resmiyede veg gerek Ermeni mekteb ve itamhanelerinde ifayı vazife etmek üzere mevakı-i mühtelifeden gelmiş olanlar kendi memleketlerine iadeleri için vakı olan müracaat ve istirhamları hilafına yerli itibarı ile aileleri ve memedeki sabileri ile maen sürülmüştür.

İşbu maruzatım emri samii Kumandan efhamilerine itibaren vakı olup diger istirhamât-ı hususiyem için uluvu merhamet ve şefakât-ı veliüniamilerini fi 2 Haziran sene 331 tarihli ari-

zemle niyaz ve temenni eylemiş idiğim hatrı Devletlerinde bulunacağına ~~idiğim~~ eminim, ancak mücaseretime bahşı müsaade buyurulur ise şunuda ilaveten arz ederimki gerek nasihat ve ceza olsun bu kadarı ~~ne~~ nezdi merahım fevdi hükûmeti seniyede kâfi sayılarak mütebakılarını bu beliye-i hanümansuzdan muâf tutmak lûtfunun ibzalı ile sadık ve masum Ermeni cemaatının ruh ve kalbinin badezin daima şanlı rayeti Osmaniye merbut kalması esbabının istikmalına masrufii inayetlerini kemalı suzişle istirham eylerim, olbabde...

Fi 13 Haziran 331.

Halep.

Edda-i

Kilikya Katoğikosı:

Sahak.

Adana Vilâyeti Celilesine

Adanada meskün cemaatı Ermenyanın hiç bir tarafa sevk olmayacağı hakkında geçende Devletlû Cemal Paşa hazretlerinin dailerine vuku bulan olduğu beyanatı âlisi, mucibi şükr ve mahmedet olduğu gibi Zatı Samii Vilâyetpenâhilerince cemaatı mezkûre hakkında öteden berru ve bu babde ibkal ve izhar buyurula gelen lûtf ve atıfet baysi şükr ve mucibi minnettarii daiyanem olmuş ve bu mücaseret istirhamat-ı atiyenin arzına kesbi mücaseret olunmuşdır şöyle ki, bu kerre Halebe sevk olunan Hacınlıların memleketlerinde bırakmağa mecbur oldukları emvalı beytiye ve tucariyetlerinin tarafı hükûmetten satılarak bedellerinin sahiblerine isal olacağı istihbar olunmuşdur.

Halbuki Hacında emvalı metrukeleri diger bahası ile alacak aha-
li ve tücar kalmamış olduğundan yüz kuruşluk emvallarının beş
kuruşa firuht olunacağı ve buda ashabı hakkında mağduriyeti
küllüye hasıl edeceği malümü samii rahimaneleri dir. Zaten
bunlar ihtiyacat-ı beytiyelerinin kısmı azamını ve istikbalı
atiyelerini teemin edecek emvalı tucariyelerini getiremeyerek
orada bırakmış ve bunları mar-ül-arz zaruret ve ihtiyacatlarına
mebni ileride iskân edecekleri mahaller^e celb ve nakl ettir-
mek emelinde bulunmuş olduklarından lütfen emval ve eşyayı
mezkürenin ademi firuhtı ile ledelhace berayı tesellüm tayin
edecekleri vekillerine ve ademlerine teslim ve ileride neza-
lerine nakl ve celb eylemeleri hususlarında müsaade buyurul-
ması esbab ve vesailinin istikmalını adalet ve şefkat-ı müsəl-
leme-i asaf u^mğmalarından bilhassa iltimas ve istirham olunur
olbabda...

13 Temmuz 331.

Halep.

Kilikya Katoğikosı:

Sahak.

Dördüncü Ordu Kumandanlığı Pişgâhı Samisine

Devletlû Efendim Hazretlerⁱ,

Dailerinin Halebe gelmesine ati-ül-anz iki mesele sebeb
olmuştur. Bunlardan birincisi mezheb ve kütbi mukaddesinin ta-
limi üzre zemini hükümetler hükümeti ilahiyenin bir timsalı
olup adaletle birlikte merhamet ve afvı dahi yekdigerinden
gayrı münfek surette muhafaza eden oldukları kaziyesinden

hicret ve tebiid ettirilen Ermeniler meyusiyet ve sefaleti vakıaları teesirat-ı ile teğafül ederek hükûmeti seniyeye doğru olan muhabbet ve itimadlarını ihral ve tenkis etmemeleri için teşni ve teselli etmek ve ikincisi ise Zatı samii fahimaneleri ile bitteşerrüf ictiramât-ı mahsusemi arz ile beraber tarafı daiyaneme şerefvarid olup medarı teselli ve mefheret olan telegrafname-i âlii kumandanilerinde, ikbal buyuruldukları hayırhahlık ve hüsni nihetten dolayı teşekkürat ve ihtiramât-ı faizemi taktim eylemek idi.

Halepte ikâmet buyurulmadığı için huzuru Devletleri ile teşerrüfe ümüdim yok idi, fakat mevlayı müteal hazretler¹i hakir kuşlarının arzui buyurulmayarak Zatı devletlerinin böyle ankarıp Halebi teşrifleri ve daii ehkârlerini defat-ı mükerrere ile huzuru samilerine bikkabul müstağrıki şadi ve mefheret buyurulmaları için tecelliyatta buldukları cayı şükran dır. Bu cihetle şerefi mülakât-ı devletlerine nailiyeti daiyanem bir fevk-el-memul mucibi teselli ve mesarım olup hususi ile evca ve eleminin bir fihristini taktim etmekliğime ve olbabde mümküni mertebe çaresaz olmak için tebiid olunmuşları rahatlandırmak vadını ibzale bidrizi (?) mürüvvet ve atıfet buyurmaları dahi badii teşekkürü azimdir.

Her ne zaman Zatı âlii kumandanilerinin bir emri ve bir söz veya vadi mesmui daiyanem oldukça hakkı senakâranemde ilham teesiri hasıl etmiştir, bu hususta Zatı âlii fehimanelerine doğru mevcut olan muhabbeti ciddiye-i daiyanemin duhl ve hissesi var ise de en büyük hisse Zatı Devletlerinin şiyme-i cemile-i insaniyet perveranesine ve eccümle azim felaketleri

menn eden evamir ve tebligat-ı âliye-i merahimkârilerine tabi olduğu bi iştibah dır.

Namı cemalittisamı efhemileri geçende alenen arz eylediğim vechle yegyane medari selli ve veca ve iztirabatım için şifayı acil olmak üzere kalbı sadıkanemde daima ziruh ve berhayat kalacak dır.

Ya Kumandanı besalet ünvan hazretleri, elveda, cenabı müteal hazretleri yolcığınızda muyin ve rehberiniz olsun muzaferiyetten muzaferiyete, şahlı fütuhatlara vatani muazzezi Osmaniye-i müdahelât-ı â ağıyardan muhafazaya muvaffak olasınız, son duamda şudurki, Cenabı hakk, dailerincede vadi samileri ile müteselli olarak mezarıma doğru yolculuk nasib eylesin, baki elveda ve emru irade.

26 Haziran 331

Halep.

Kilikya Katoğikosı:

Sahak.

Dördüncü Ordu Kumandanlığı Pişgâhı Samisine

Devletlü Efendim Hazretleri,

Sis Ermeni cemaatı dehirlerden beru idare-i ruhaniye merkezinin tahtı teesirinde sadakat-ı tamme ile ibrazı hüsnî hıdmet ve fealiyet ve İslâm vatandaşlarıylada karındaş gibi müfteher bulunmuş olup Hristiyanlık aleminde hükümeti Osmaniye için bir şeref, ve İslâmiyetin mütalaayı ulviye-ş ve amikesindeş bir delili ~~ruhânî~~ celidiye telakkı edilen Katoğikoslık kürsüi ruhanisi sayesinde memleketlerinde ibkaları için ümid beslemeye şayed müstahak delilidiyselerde hiç olmazsa

mar-ül-arz kürsüi ruhani ve İslâm vatandaşlarının karındaş derecesinde olan muâşereti sabıke hürmetine olsun münafii adalet ve muğayıri vicdan ilcaata hükûmeti mahalliyeinin, ihale-i semmu itibar eylemesini beklemez ediler. Şöyle ki Zatı âlii fukara ververilerinin umum muhacirin hakkında ibğal buyurdukları eltaf ve müsaadat-ı hayatefzadan mahrum edilmek maksadı ile çokları dahi teesül etmekâ derecesinde fakir ve perişan olanlar için bile ashabı servet ünvanı verilip, mühtacı muavenet olmaları isimleri hizasına şerh verdirilerek Halep vilâyeti celil^esine işar olunduğuş anlaşılmışdır. Malümi samii Devletleri bulunduğuş üzere Sis ahalinin zengin olmakdan ziyade ehli zurra ve çalışkan oldukları bedihi olup fil hakika bazıları alınlarının teri ve helal kisbleriyle kesbı yesar etmiş iselerde bunlarda mal, milk, arazi, ve çiftlik ve eşya ve alehusus simemi nasda olan matlublerini bırakıp çıkmış olduklarından bunlar için ehli servet denmek ve böyle sui niyetle hükûmetin lûtf ve iyanesinden mahrum edilmek cayı teesüf dir.

Zatı âlii Kumandan ekremilerinin tahtı hükümanisinde bulunan mevakıda umum muhacirenin makamı pederi müşfiki olduklarına ve memurinden bazılarının...ika etmekte oldukları muamele-i maruzeye meydan verilmeyeceğine kavien emin bulunduğumuzdan Sis muhacirini sefilesi dahi pençe-i mevttten masun kalmak üzere saireleri misillu bilatefrik mazharı lûtf ve inayet olmaları için icab edenlerşe evamiri âlie-i cenabı kumandanileri süratı tebliğ buyurulur ise...olbabde.

...Temmuz 331.

Halep.

Kilikya Katoğikosı:

Sahak.

Dördüncü Ordu Kumandanlığına,

Mal ve can ve ırzın siyanet edilmesi için her tarafa en kati emirler verildiği irade-i adide-i telgrafi ile emr u işâr buyurulmuş iken Diyarbekir ve hevalisinde erkekleri bila istisna katl edilip kendileri buraya sevk olunan kadın ve beş- den on yaşına kadar kız ve erkek çocuklar üzerine ~~Özkıran~~ ve Zorda ve Ras-ul-Aynda ve dul ve bakiri bulunan bütün mahallerde hedki ırz ve izale-i bikr ve kız ve kadın yağması icrayı hükm ederek niçelerinin bekâre~~tti~~ tahrip ve namusları ihlal edildikten sonra katl olunmakta dırlar, binlercesi stasyonlara yanaşdırılmayarak haftalarca sahialarda bırakılıp muhafazalarına memur jandarmalar ile köyliler tarafından hakklarında cereyan ediliyor. Arabpinar~~da~~ında ve Ras-ül-Ayn stasyonu civarında güneşin altında bırakılan kızlar, kadınlar, çocukların buraya izamları için kiraren müracaatlar vuku bulduğu halde kasden alıkonularak teaddi devam ediyor. Antapdan iki defada çıkarılan aileler esnayı rahda jandarma ve ahali tarafından abloka, emvalları nehb, bizi katl ve on ikisi cerh edilmiştir. Elaman, avaze-i istimdadımı istima buyurarak insanıyet namına şu hallere bir hatime verilmesini kemalî tezarru ile arz ve istirham eylerim, ferman.

23 Temmuz 331.

Halep.

Kilikya Katoğikosı:

Sahak.

Halep Ermeni Katoğikoslığına

Cevap. Maetteesüf Fındıcak hadisesi teehiri muhacerete imkân bırakmamış dır. Mahaza Ermeni ailelerinin her nev sefa-

letten tamamen siyaneti için yeniden her tarafa emirler verdim.

29 Temmuz 331.

Halep.

Dördüncü Ordu Kumandan ve Bahriye Nazırı:

Ahmet Cemal.

Halep Vilâyeti Celilesine,

Kâruzu Daiyanem dir,

Diyarbakir ve hevalisinde zevcleri ve ensalı zükürü bila istisna katl edilip dahili daire-i Vilâyetpenahilerine g izam ve ziri cenahı adilane-i daveranelerine iltica ve ırz ve namuslarını himaye-i asıfanelerine tevdi eyleyen on binlerce kadın kız ve beşer, sekizer yaşında erkek çocukların bizzat öhde-i muhafazalarına verilen jandarmalarla esnayı rahda tesa - düf ettikleri mahal ahalsi tarafından hedef oldukları gadr ve mezalimin tadadı harice ezdaire-i imkân görülmekte dir. Bu gün Arabpinarı ile Ras-Ül-Ayn stasyonu civarında yaşamak için lâzım gelen her bir vesaitten mahrum binlerce kadın ve kız ve erkek çocukların buraya izamı hakkında kiraren vuku bulan müracaatı daiyaneme rağmen henüz buldukları mahalde kaldıkları gibi haftalarca sahralarda güneşin altında dolaştırılarak memurini inzıbatıyla ve ahalinin yedişer onar yaşındaki kızların bekâ-retin/i tahrip kadınların namusunu ihlal ve erkek çocuklara karşı şeniyat icra ettikten sonra bunları katl ve itlaf edip etrafı insan enkazı ile doldurmakta dır. Mülhakattan sevk edilen muhacirin kafileleri mükerreren nehb ve garat ve katl ve cerh edilmekte ve hiyetı umumisi masum olan ~~kahkarih~~ cemaatı

daiyanem bakıyesinin en katı kalbleri bile rıkata getirecek derecede ve gayet dilsiz bir tarzda rencide edildikleri görüliyor, böyle her x şeyi gayb ettikten sonra sırf hayatı sefilanelerini alıp can savleti ile ~~hayatı~~ ağıuşu müşfiki Vilâyetpenahilerinze atılan kadın kız, mini mini çocukların/giriftarı pençe2i dehşet oldukları bu hal ulviyet vicdanieleri müsellem olan nezdi Samii fehimanelerinde rehin cevaz olamayacağına kanaat daiyanem ber kemal bulunduğundan, lûtfen ahvalı mâruzenin temadisine meydan verilmeyip hilafı merzayı âli harekatta bulunanlar hakkında icrayı madayet buyurularak bervechi mâruz, dul, itam ketlesinin berayı muhafaza Halebe süratı sevkleri ve haleti mâruzenin sureti tahfifine delalet buyurulmasını arz ve istirham eylerim, olbabde.

23 Temmuz 331.

Halep.

Kilikya Katoğikosı:

Sahak.

Halep Muhacirin Emvalı Metruke Reisi
ve Mülkiye Müfettişi Saadetlû Hamit Bey
Efendi Hazretlerinin Canibi Samisine.

Saadetlû Efendim, Evladım.

Ahvalı hazıre sebebinden meydana gelen gaile-i biğayeleri arasında Zatı ~~iki~~ âlilerini şifahen tasdi etmemek fikrini mebni tahriren hıssiyatımı arz ediyorum. Esalet ve necabeti müsellemleri iktizasından olarak cemaatı daiyanem efradının şu emsalı names buk muzayıka günlerinde hakklarında ibraz ve ibzal buyurulan merhamet, adalet ve himematları daisi şükran

ve badii minnettari dir.

Cenabı hakk Sahara çöllerinde Ovasisler yapıpteşneleri ab u hayat-ı ile mütenaim kıldığı gibi Zatı keremkârieleri gibileride ebyanı ş beşerin mağdur ve mazlum olanlarına muavenet ve hüsnî hizmet etmek üzere halk etmiş olduğu varesti şekk ve beyan dır.

Zatı mekârimkârielerinin şu hüsnî hizmet ve merhametlerine mukabil cemaat-ı daiyanemin hıssı minnettarielerine ter-ciman olarak ibrazı teşekkür ve tatvili ömrü saadetleri için cenabı bariden dua ve temenni eylerim.

Ruhani pederleri halinde efradı milletin ahvalı pür suzişini seyr ettikce gözlerimden sirişk ve kalbimden kan tuğyan etmekte dır. Zatı sûtude simatlarının lûtf ve himmetleri ise şu ahvalı pür melal arasında mucibi teselli olmakda dır.

Kim bilir milleti daiyanemin başına gelen şu müdhiş felâketler hitama ermezden tehammüli gayrı kabil şu barı meşakkat altında hayatı daiyanem nihayet bulur emin olunuz ki Zatı î âlileri ve evlad ve aileleri için son nefesime kadar duafüyanım. Hayatımdan sonra bir yadigârı muhlisane olmak üzere işbi arize-i taktim ediyorum, "fendim.

18 Agustus 331.

Halep.

Kilikya Katoğikosı:

Sahak.

Dördüncü Ordu Kumandanlığına,

Rakkaya sevk olunan üç kabile Ermeni muhacirinin Aneze

ürbanı tarafından kâmilten suzulup yağma edildikleri ve bakı telefatin dahi vuku-ı müstahber dır. Bununla beraber asker aileleri ve dullar dahi bila istisna sevk olunmakta dırlar. Vicdan ve rikayı Devletlerine kâmilten muğayır olan şu ahval hakkında merhamet ve inayeti samilerinin istirhamına intisar eylerim, ferman.

Teşrinievvel 331.

Katoğikos Sahak.

Dördüncü Ordu Kumandanı ve Bahriye Nazırı
Devletlû Cemal Paşa Hazretlerine,

(Sureti Harbiye Nezaretine

Dahiliye Nezaretine)

Ermenilerin meskeni kadihlerinden nakl ve takribi hü-
kûmeti ~~şu~~ seniyece tedabırı nafiyyeden görülmekle olbabdeki
evamir ve telkinata inkryad ve itaatıgerize-i kudsiyeden add
ederek mucibince hareket eylegen cemaatı merkumenin elyevm
umumîyeti itibarı ile sahra ve biyabinlarda seken^esinin elsine
ve tarzı mayışet ve muşeretlerine vakıf olmaııkları halde
ac ve ıryan kaldıkları müstaznii arzdır. Ab ve heva ve ızlımın
tebeddülü ile ülfet edilmemek ve yaşamak için müktezayı leva-
zimât-ı mübreme ve ibtidayiden mahrum bulunmak suretiyle ekse-
risi bir avuc toprakla örtilmek bile nail olamayan, binlercesi
dari ademe gitmekte ve eccümle Halebin dahili şehrinde dahi
vefatın miktarı yevmiye yüz kırkı tecavvuz etmekte, her Ermeni
nakl olunan mahallerde açık havalarda, telefatin miktarı o
nisbette bağ götürmekte olmasına nazaren tekarip eylemekte

olan şitanın teesiri ile hasıl olacak dehşetin vehameti kendi bütün teferruat-ı cigersuzıyla nazarlarda tecessüm etmekte dir. Türk kavmi necibinin kahraman ecdadı fütavhatı gagankirâne ile tahtı tabiyet ve inkıyada aldıkları ekvam ve anasırı fethden sonra emanetullah sureti ile himaye ve muhafaza ve bu suretle tarihin sehayifinin tezyin eyleyen en parlak vesaike ensal ve ihfadına teberru eyledikleri misillu Ermeni unsurunun altı yedi asırlarından beru ifa eyledikleri tebayık vazifesinde hükümeti metbuesine katiyen irası menfaat etmediği idada olunsa dahi cürm ile ceza beyninde bir nisbeti adile gözedilerek bervechi mâruz bakıye-i enkazının olsun şöylerde, açıklarda, kar ve baran altında ac ve ıryan telef ve meğarı ademle mahv olup gitmelerine müsaade ~~edilmemek~~ edilmemek ve ahvalı hazirenin kâfi sayılması suretiyle tarihce bir sahife-i fahrın ilave buyurulması hususunda abı müşfiki alem olan Padişahımız Efen- dimiz hazretlerinin hakipayı hümayunlarında delalet ve inaleti samii nezaretpenahilerini yüz binlerce şirharan, itam ve eramil sefiller namına tezarru ve istirham eylerim, ferman.

2 Teşrinievvel 331.

Halep.

Katoğikos Sahak.

Halepte Sis Katoğikoslığına

İşarı ahere kadar Halebe mülhak kazaların birind^e ikâmet eylemeniz lâzım geldiğinden Vilâyetle bilmüzakere tekarrur edecek mahalı azimetlerinin işar buyurulması.

15 Teşrinievvel 331.

Nazır İbrahim.

Meclisi Mebusanı Osmani Riyaseti

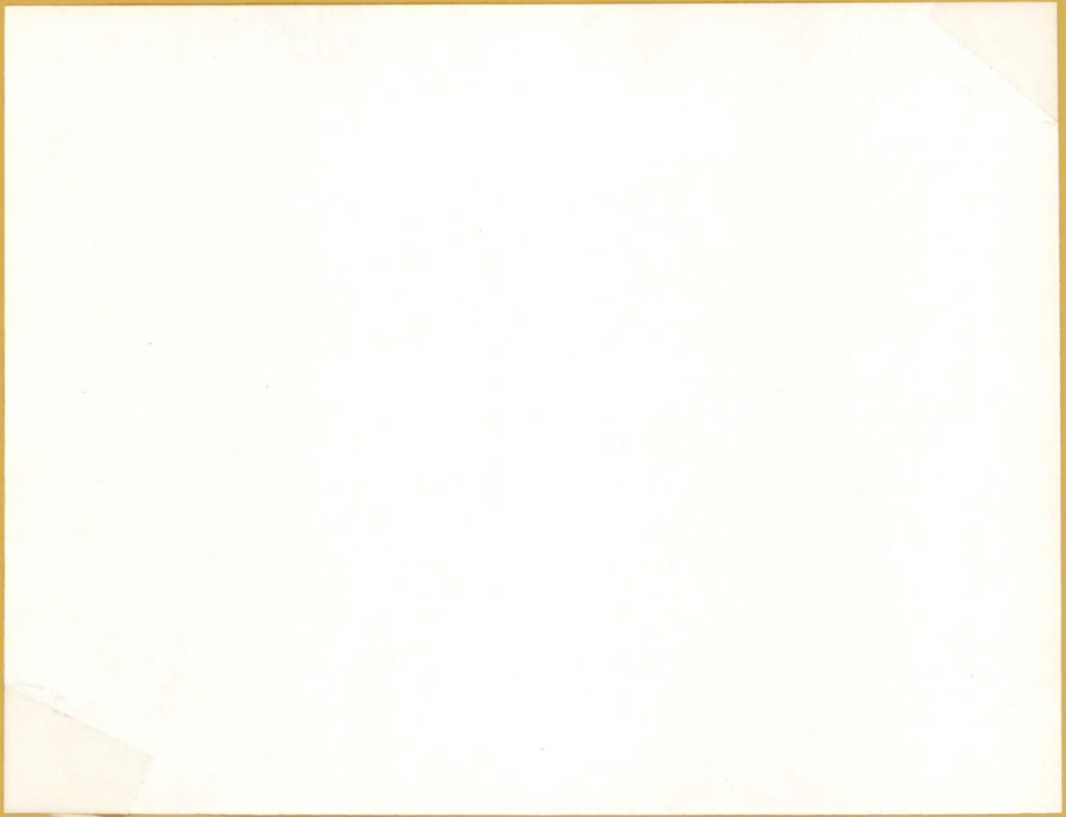
Huzuru Samilerine,

Menfaatı vatani Ermenilerin meskenı kadimelerinden nakl ve takribinde gören hükûmeti seniyenin evamir ve iradat-ı cemaatı merkume tarafından ilamı ~~z~~ kati suretiyle telakki ve mucibince hareket edilmiş ve hiyeti âlii Vükelanın kararı elyevm aynı vakt denilecek raddede infaz edilerek ortada yersiz, yurdsuz, ac, ıryan bir enkaz kalmış ve bunlardan binlercesi yevmiye mezarı ademe gitmekte bulunmuş olduğundan ahvalı hazırenin kâfi sayı- larak Meclisi Kebiri Osmanice zaten şanlı olan tarihi Osmaniye bir sahife-i atıfetkârane küşad buyurulmasını yüz binlerce şir- horan itam ve eramil namına istirham ve bu hususta vefreti tera- hümle kâinatı hayretlerde bırakan Padişahımız, abı müşfikimiz "fendimiz hazretlerinin hakipayı himayunlarında delalet ve ina- yeti celile-i riyasetpenahilerini tezarru eylerim, ferman.

2 Teşrinievvel 331

Halep.

Katoğıkıs Sahak.

Ankara Vilâyetine

Yozgat ahzı asker reisi binbaşı Salim Beyin takyita sevkinden evvel Ankara İttihad ve Terakki Murahası Necati Efendi tarafından ve yahod klup heyetinden ve ya heyeti merkeziye canibinden kol orduya serdi şikayet edilmiş olup olmadığını dahi tahkik ve işa'ar buyurulması reca olunur.

8 Mart 335.

Tehcir Divanı Harbî Örfî Reisi:

(Mahmut Hayret)

Heyeti Hakime

Selahiyet hakkında mesbuk iddia ve ~~izakat~~ iğrazen tetkik icabı müzakere olundukta vilâyeti şahanenin bir çoğunda ve bu meyanda Ankara vilâyeti ile mülhakatında ^{atında} ~~atında~~ vukua gelen tehcir vesilesiyle taktil ve nehp ~~vezarati~~ ve gâreti emval gibi bir takım ceraimi cinaiye ika edilip bundan dolayı vilâyta mezkûre valileriyle mülhakatı memurini haklarında tahkikat icrasına hükûmeti seniyece luzum görölerek Ankara vilâyetinin merkez ve mülhakatında vukua gelen bu gibi ceraim faillerinin icrai tahkikatlarına mukaddema Dersaadetce tavassut edilmiş ve esnai tahkikatta maznunlar tarafından selahiyete dair bir göna itiraz dermiyan kılınmış olması hasebiyle Dersaadetin selahiyeti tahkikiyesi kabul olunmuş idiğini ve bu kabil ceraim maznunlarının icrai muhakemelir için işbu divanı harbî örfî ba iradei seniyece cenabı padişahı teşkil buyurulup divanı harba tevdi olun^{acak} ~~atında~~ ceraim mürtekiplerinin tahkikatı evveliyesinin icrası zımında bir divanı harb heyeti tahkikiyesi vucuda getirilerek hiyeti mezkûrenin divanı harba sevk edeceği mevadın tetkik ve ruiyeti selahiyet dairesinde bulunmasına nazaren varit ve beca görülemeyen selahiyete mütedair i'itirazatının rediyle müddei umumilik makamında muvakıfı nefis ül emr olar mutala'ası vakıası vechje ruiyeti davanın selahiyet dahilinde olduğuna ekseriyetle karar verilerek usulen ve alenen tevhim kılındı.

5 Şubat 335

Muhalif kalanlar

Şevket Bey

Ali Nadir Paşa

İşbu kararı reisi Mahmut Hayret Paşa ile âzadan Artin Efendi ve Mustafa Paşanın idiği.

Reis: Mahmut Hayret

Âza Muhalif

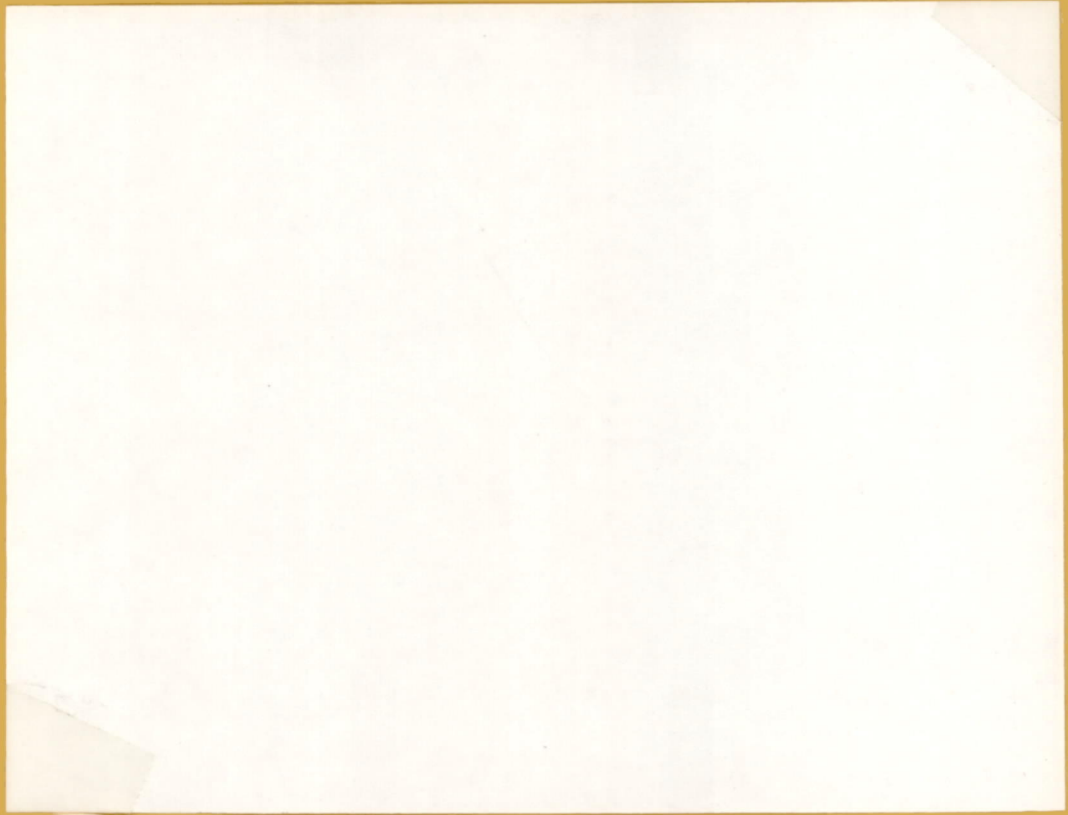
Paşa Hazretleri.

Nadir Paşa. Artin Bey. Mustafa Paşa.

Muhalfi: Şevket Bey.

Selahiyet hakkında mesbuk iddia ve itirazatı tetkik ve icabı müzakere olundıkta vilâyatı şahaninin bir çoğunda ve bu meyanda Ankara vilâyeti ile mülhukatında vukua gelen tehcir vesilesiyle taktıl ve nehp ve gayret emval gibi bir takım ceraimi cinaiye ika'a edilip bundan dolayı vilâyatı mezküre valileriyle mülhakatı memurini haklarında tahkikat icra'asında hükümeti seniyece luzum görülerek Ankara vilâyetinin merkez ve mülhakatında vukua gelen bu gibi ceraim faillerinin icrai tahkikatlarına mukaddeme Dersaadetce tavassut edilmiş ve esnai tahkikatta maznunlar tarafından selahiyeti dair bir göna itiraz dermiyan kılınmamış olması hasebiyle Dersaadetin selahiyeti tahkikiyesi kabul olunmuş idiğini ve bu kabül ceraim maznunlarının icrai muhakemeleri için işbu divanı harbî örfî ba idarei seniyei cenabı padişahi teşkil buyurulup divanı harba tevdi olunacak ceraim mürtekeblerinin tahkikatı evvelyesinin icrası zımında bir divanı harp heyeti tahkikat^ı ~~ı~~ ^{ıyesi} vicuda getirilerek hiyeti mezkürenin divanı harba sevk edeceği mevadın tetkik ve ruiyeti selahiyet dairesinde bulunmamasına nazaren varit ve beca görülemeyen selahiyeti mütedair itirazatın rediyle müddei umumilik makamında ~~muvafıkı~~ muvafıkı nefs ül emr olan mutallai vakıası vechle ruiyeti davanın selahiyet dahilinde olduğuna ekseriyetle karar verilerek usulen ve alenen taktım kılındı.

5 Şubat 335.

Halep Askeri Hat

Komiserliği

1/1294

Vilâyet dahilindeki ıstasyonlarda bulunan Őimen-
difer memurin ve müstahtimin Ermeni olanların esamisini havi
bir cadvel tanzimiyle beraber bunlardan her birinin tahkiki
hal ve hüviyetleriyle Şimdiye kadar zabıtaca ne suretle ta-
nınmıŐ bulduklarının ve efradı aileleriyle akrabalarından
kimler bulunduğunun ve bunlar hakkındada istihsal olunabilen
malumatın isimleri hizalarına dere olarak serien irsalı hakkın-
daki 23 Teşrinievvel 333 tarihli ve 503 umum numaralı tah-
riratin henuz cevabı vurud etmediğinden işarı sabık vechle
iktizasının surat-ı inbası babında.

958 Umumî

64 Hususî

Hattı Askeri Komiserliği Canibi Valasına

Mahremdir.

Saadetlû Efendim,

Dahiliye Nezaretinin 14 Şubat 334 tarih ve 58 umum
numaralı tahrirat sureti nakl olunmakla Şimendifer memurin
ve müstahtiminden Ermeni olanların isimlerini havi bir ced-
velin ~~hazırlanmasında~~ Şu bir iki gün zarfında her halde
tanzimiyle beraber her birinin isimleri hizasına malumat-ı
mustahsilenin derciyle irsalı esbabının istikmalı temenni
olunur, Efendim.

13 Mart 334.

Halep Valisi: Bedri.

2 426

Huzuru Sami Sadaretpenhahiye

Sureti: Dahiliye Nezareti Celilesine,
Ermeni Patrikliğine.

Adanadaki bilumum Ermeni hanelir dün kemalî sükûnetle taharri edildi, miktarı ikiyüze baliğ olduğu söylenen adi tüfenk ve ufak tabancalardan mâde esliha zuhur etmedi, muayyen ve malûm bir töhmette ve maznuniyete müstenid olmayarak masum olduklarına kani bulunduğum eşhas tevkif olundu (1) mevkufiyetlerin~~in~~ efradı ailelerin son derece peruşaniyet ve sefaletlerini ~~marhameten bi diriğ ve daire-i ruhaniyemdeki~~ ç intac edeceğinden bu mazlumlar hakkında şefkat-ı hükûmetin merhameten bi diriğ ve daire-i ruhaniyemdeki bütün Ermeni cemaatının sadakatından inhiraf etmeyeceği hususndaki kefaleti dayannamin lûtfen kabul buyurulmasını tazarru eylerim, Ferman..

20 Nisan 331.

Sahak Katoğikos.

Dördüncü Ordu Himayun Kumandanı

Cemal Paşa Hazretlerine.

Bu telgrafın aynı keşide olundu, ancak baladaki suretin (1) işaretinden sonra - bunlar 325 senesinde divan-ı harbca berayet eyleyen veya afvı âliye mazhar buyurulan kimeslerdir- ibaresi ilave olundu.

Suret

Dördüncü Ordu-i Himayun Kumandanı
Devletlû Cemal Paşa Hazretlerine

İdare-i ruhaniyemdeki ahalinin sadakatından ayrılmaya-
cağına kefalet eylemiş iken cemâtimden bazılarının mahallerin-
den tebiidleri bedbaht dailerini ma'anen mezara indirdi, bu
mezardan, vicdanı bâkınızdan merhamet dileyorum tebiid edile-
ceklerin acı kadehine cüzice tatlılandırmak için kadın ve ço-
cukların merhameti devletlerine mazhar ve tebiidden istisna
buyurulmalarını göz yaşlarıyla niyaz ederim. Hasta, hamile
kadınlar ve gayrı baliğ ve baliğlerden müteşekkil masumiyetin
dereler ve tepeler mezarı helakları olmasın, bunların duaları
kıymetli ömrinizi müzaid kılacaktır, kalbelerinihakupayınıza
taktim ediyorum, biricik dileğim ya ölüm veya tezarrumun kabul
buyurulması cenabı haliki memnun kılmak için merhamet buyu-
runuz, vicdanınıza dehalet eylerim başka kapum yokdur, göz
yaşlarımı silecek bir lûtf yarama bir merhem ihsan buyurunuz,
ferman.

2 Mayıs 331.

Katoğikos Sahak.

√ 312
√ 313
√ 314

13 Kânunuevvel 1918 tarihli 41 numaralı

"Joğovurt" gazetasından Sivas Ermenilerinin
Sureti ihracı.

İlk defa derdest edilmiş olan Ermenilerden iki üç yüz kişilik kafileler halinde Vali Muammer Beyin yaveri Celalın idaresindeki on onbeş jandarma nezaretindeki Sivasdan üç saat mesafedeki Ve Sana-i Mektebi civarındaki çiftliğe sevk olundular, bu bebaht kafileler işidilmiş eza ve cefa ile itlaf edildiler. İtlaf edenlerin başlıcaları:

İttihat kâtibi mesulu Gani Bey,

Şekeroğlu İsmail Efendi,

Hailisi Bey,

Sobacı Şükrü,

Akçekışla müdürü,

Karga Dülger Hüseyin,

İşbu son iki canavarlar idilerki Dendili, Burhan, Karagöz, Çini kariyelerini imha ettiler.

Muammer Beyin başlıca müşaviri kolağasının oğlu Ali

Efendi,

Divrikli Hacı Ömer,

Divlikli Hacı Ömerin oğlu Veysel,

~~Divrikli~~ Divrikli Hacı Ömerin oğlu Hanafi,

bu katiller dehşetli yağmacılar oldular.

Nuri Beyin oğlu Süleyman 95 vakıası katillerinden
Tekke Neşin İbrahim,

95 katl mürtekbilerinden Evlya Efendi

Tayip Efendi,

2

Belediye Ambar Memuru,
Bakal Nuri, Arpacı Şükrü,
Ziya Efendi,
Mektebi Sena-i Müdürü Haini Bey,
İş yurdu Müdürü Kâmil Bey,
Mektebi Sultani Müdürü Bakal Munür, Bakal Behcet

Kuruş	Kıya		Fi
20	11	Fasulya	800
12	12	Bakla	480
11,50	12	Patates	460
47,50	15	Bamya	1887
27,25	10	Şeker	1090
16	8	Gaz	620
147,70	0,50	Çay	5668

Aded 50 kibrit beher

adedi 15 para, umum yükünü 1701

220 Fasulya	400 halı hazırda kıyesi kuru
144 Bakla	160
138 patates	160
708 zeytinyağı	1650
272,50 Şeker	1600
128 Gaz	1200
72 Çay	100
18,75 kibrit	80
<hr/>	<hr/>
1701,25	5350

13 Kanunuevvel 1918 tarihli 41 numaralı
"Joğovurt" gazetasından Tokat Murahhasası
Sed Rahip Şavars Şahakian Efendinin

Sureti şhadeti

Ser levhalı varakadan mühteremdir.

* Vali Muammer Bey 1915 senesi Mayıs evahinde Tokada geldi. Müzakere-i lâzime icra edilmiş ve Vali kasabanın her tarafını gözden geçirerek mahali Ermenilerinin itlafı hükmünü vermişdi.

O bir dönüşümde hiç bir kolalı, kravatlı Ermeni gör-
meyeceğim, demiş.

1915 senesi Haziranının birihci Pazar günü Ser Rahip Şavars Efendi Kilisede son va'azını verdi, silâhları hükumete teslim etmeleri için ahaliye nasihatla bulundu.

Hayat memat dakikleri geçirilmekte olduğunu herkes hisa ediyor idi.

Haziranın birinci ikinci günü herkes silahını teslim etti.

Haziranın üçüncü Çarşamba günü zevali saat dörtte Şavars Vartabet Efendi memurini mahsuse marifetiyle daire-i hükûmete çağırıldı. Murahhasa Efendi Ermeni Seferoğlu Nazarın arabasına rakip olarak daire-i hükûmete gitti...Sivaslı Mehmet Efendi...şimdi sürgüne gideceksin, dedi, akşam üstü araba Si-vasa mütevecihen yola çıkarıldı. Murahhasa Efendi Vali ile görüşmek...

Aded 128

Kozan mutasarrıflığına

Vilâyat-ı şarkiyede icrası mukarrer olan islâhatın Adana vilâyetinede teşmili hakkında Müftizade Hazım, Agah Kuyumciyan ve saire imzalarıyla Babıâliye çekilen 22 Kanunuevvel 328 tarihli telgrafname üzerine Dahiliye Nezareti Celi-lesinden vuruğ eden 29 Kanunuevvel 328 tarihli telgrafnamede anasırı muhtelifeye mensup olan imza sahiplerinin memleket-lerinin izdiyad-ı saadet ve mâmuriyet yolunda,...vorek vicut izhar oyledikleri temenniyat beyanındaki hüsnü mevcudiyetine evvel olması itibarıyla şayanı taktir olup mevzu-ı bahs olan islâhata gelince ahalisi ekserisi göçebe ve gayri ~~tabiiyiyet~~ ~~terakkiyat~~ mutavatin aşayir ve ikrattan ibaret ve bazı ebbabı tabiiyesiyle terakkiyat-ı medeniyece vilâyat-ı saire miqyas olmayacak derecede bulunan Anadolu vilâyat-ı şarkiyesinin memaliki şahancenin aksama sairesiyle mütenasip bir hala gelincege kadar kavanini hususiye idaresi münasip görülerek icabatına tavassul edilmiş ve bu sureti hatte-i ırkiye ve yamaniyede derdesti tatbik ve icra bulunmuş olduğundan ve fakat bu istisna-i aksam memaliki Osmaniyenin mensiyet ve mahrumiyete olmayıp bilakis vilâyeti mâmure ve teziidi ömran ve serveti ve izharı kemal kabiliyeti için icab eden tedabir mahallerde mecalisi umumiyesince tezekkür ve derhal icra edilebilmek üzere tevsi mezuniyet esasına müstenit vilâyat kanunu umumisi derdesti tetkik olarak Meclisi Mebusanın ictimainı müteakip mevki tatbik vaziedileceği işâr buyurulmuş oldu-

2

ğundan mezkûr telgrafname kopyasının ahzıyla keyfiyet imza sahiplerine ve sair icab edenlere sureti münasibede tevliği tavsiye olunur.

30 Kânunuevvel 328.

Vali:

Emin.

Konya Vilâyeti

Mektup Kâlemi

2676

Şifre

Konya Vilâyetine

Sirettir.

Bozanti Külek civarında yirmibin kadar muhaciri Ermeninin bulunduğu ve bunlardan bir kısmının şimalden cenuba ve diğer kısmının cenuptan şimala sevk edilmekte oldukları anlaşıldığı ve halı hazırda şimendiğerle nakılları ~~aktarılmış~~ imkân haricinde olduğu gibi menzillerden işçeleride mümkün olmayacağı beyanıyla bunların katile katile gidecekleri mahale sevkleri Başkumandanlık vekâletinden bildiriliyor.

Keyfiyet icab edenlerden sorulmuş olmakla mezkûr ol-
mıktar Ermeni muhaciri bulunup bulunmadığının ve var ise nere-
den ve suretle gelmekte olduklarının bil etraf işârı.

7 Kânunusani 331.

Nazır:

Talât.

Bu dahi

Başkumandanlık vekâleti celilesinin müsaade-i mahsu-
sesi olmadıkca erkek ve kadın hiç bir Ermeninin hâricden
u
memaliki Osmaniyeye dühuluuna ve onyedî ile ellibeş yaşları
arasında bulunan mezkûr Ermenilerin dahi harice tahriklerine
katiyen olunduğu Dahiliyeden bildirilmiştir.

Bu dahi

Vilâyetten Avrupaya hükümet hesabına tahsil etmek üzere talebe ikâm olunmuş ise, içlerinde Ermeni talebe olup olmadığını var ise, adres ve isimleriyle tarihi izamlarının işârı.

30 Kânunusani 331

Nazır:

Talât.

Asıllarına muvafıktır.

27 Mart 335

imza

imza.

Parizde Müteşekkil Sulhu Umumî
Heyeti Riyaseti Adilanesine

Seadeti dünya ve refahı kainat hakkında makamınız menabii adalettir. Hakikat ve icraattan acıklmış susanmış ve hala zulm ile ezilmekte olan bikes kavmlar menabiiinizden cari tâmla doycaklarından intişarı necatı alem olan nimet çare çeşm ile intizar olunmaktadı.

Dünya seadetiyle adalettem mahrum brakılan Ermenilerin feryatının işittiniz kitablar ve Allahı tanırız, fakat papazlarımız katli ve kilisalarımız harab ve fahişe hane olmuştur her nev iftiraların barı sakiliyede elyemv ezilmekteyiz. Harıyat, ırz, namus temindir. ~~Binaenaleyh topraklarımıza~~ ^{ındax}

Rahat yüzü görmek Ermenilerden pek uzaktır.

Binaenaleyh topraklarında muhtelif milletler bulunan devletlere sarıyoruz, siz dahi İslâm bendenize böyle zulm yapıyormısınız? İslâmların Ermenileri istedikleri renge çevirmek acı tasalutlar yapmaları beynüldüvel ve medeniyeti dünyaya muvafıkmıdır?

Trabzon, Samsun bakır etraflarında menfi hallarında Boğazlıyana kadar gelen iki bini mütecavuz Rum ve her taraftan gelen altmış bin Ermenilerle bura Ermenilerinin mukarreat-ı bura Türklerinemi? Havale edilmişdirki Kaymakam Kemal katli âma âvaneleri olan ve esamisi posta ile gönderilen eşrafı mahalliyeinin gayret ve iştirakıyla icra edildi. Kendisi idam olup âvaneleri ceza görececek Ermenilerin ırzına

servetine varis olmak cinayetleri az gelmişti evvelce İslâm köylerinden celb eyledikleri hile ve desisoli evraklarıyla Ermenileri imha eyledikleri gibi sağ kalanlarıda iftiralar ile hapshanede işkence ve aclıkla öldürmek üzere bir iftira meclisi teşkil ve katil ormancı Hasan Efendiye memuren kariyelere gönderip muhtaran ve imamları mühürleriyle yalan yere ve çoklarınınında gıyabında zabt varaka-ı celb ve tehdid davasına kıyam eylediler.

Bu ise davacı katil ve şuhudu katil kendileri İslâm, hükümet İslâm, biz sefiller ise Ermeniğiz, İndlerinde gâvuruz, göye elleri bağlanıp balta ile katil olunur iken mudafaa edecek Ermenilerin bakiyesi İslâmları korkudarak paralarını alıyorlarmış, bundan fırsatâp ve eşrafı mahalliyeinin tesiri nufuzuyla bi tarafane adaletini gözettiğimiz hükümette siz ellerinizi bağladarak ölmediniz deye Ermenileri haps ediyor. Aceba siyasetmi hitam bulmadı? Veya her halde mukarreratımız kendilerinmi? Tenbih olunmuştur bilemeyoruz. Biz mazlumlarda Allahın kulu ve Hristiyannız hukukumuzun mî muhafazasına istical olunmazsa bile dari bir gidecek mahal göstererek helasımızı göz yaşlarıyla niyaz eyleriz. Ferman elaman.

7 Mart 1336.

Boğazlıyan Ermenileri Namına:

Sabuncu Garabed, Tacir Sarafyan Hayrabad, Soğomon Helkenyan, Toros, Setrak, Misak, Diran ve Hapet Çanlı Timurcu oğlu.

Konya Vilâyeti

Mektup Kalemi

Aded 2351

Konya Vilâyetine

Şifre Sureti

Ermeni sevkiyatının göya Almanya Hükûmetinin teşvikât-ı ile vukua geldiği yolunda bazı mahallerde şayiat devran eyledikleri haber alınmakta olduğundan, ittihaz olunan tedabirin sırf Hükûmeti Seniye'nin gördüğü lüzumu askeriye ve inzibatiyeye mebni bulunduğunun ve ahval ve umürü dahiliyeye teallük eden husşusatta hiç bir Hükûmetiñ ecnebiyenin müdahale edemeyeceğini herkesin muhakkak bilmesi lâzım geleceğinden icab eden memurini sureti münasebede tebliği tamimen beyan olunur.

3 Kânunuevvel 331.

Dahiliye Nazırı:

Talât.

383

Bu dahi

Zeyl 3 Kânunuevvel 331

Diyarbakir tariki ile mahfuzen Musula gönderilecek Ermenilerin Konyaya vasıl olub olmadıklarının ve gelmişler ise, Konyadan ne zaman yola çıkarıldıklarının inbası.

9 Kânunuevvel 331.

Nazır Namına:

Süphi.

Bu dahi

Tebiid edilmiş Ermenilerin gerek cinayet ve gerek cünha efalı ile mütehhim ve maznun olanlar hakkındaki takibât-ı kanuniyenin teccili Adliye Nezaretinin işfı üzerine Meclisi Vükelaca tezekkür kılınarak ba tezkere-i sami izbar buyurulmuş & olmakla iktizasının ifa ve neticesinin inbası.

13 Kânunuevvel 331.

Nazır:

Talât.

2346

Bu dahi

Eşhası muzirreden olmalarına binayen İzmirden Karahisar ve Konyaya gönderilen altmışbir ve gönderilecek doksan beş Ermeninin mahfuzen Diyarbekir tariki ile Musula sevkleri ve keyfiyetin inbası.

3 Kânunuevvel 331.

Nazır: Talât.

2403

Bu dahi

9 Kânunuevvel 331 tarihli numara beş. Yerli Ermenilerden tebliğat-ı ahire üzerine sevk edilmeyerek ik ikba edilmiş olanların ve mahalı ahireden gelmiş olupta keza tebliği mezkür ahkâmına tevfiiken muvakkaten bırakılmalarının mahallı ahire gitmek üzere yolda ne kadar Ermeni bulunduğunun mu-zihen nihayet üç gün zarfında inbası.

8 Kânunuevvel 331

~~Asıllarına~~ müvafıktır.

Nazır Talât.

23 Mart 1335
imza.

imza

W 237 - W 239

Ganaim Mahkeme-i Düveliyesi

Tesisine dair Lahe sulh Konferasında

tanzim olunan mukavelinin tercümesidir.

Mukaddeme? - İhtilafât-ı düveliyenin sureti müsalemetcuyanede ve tesviyesine müteallık mukavelenamenin aynıdır.

Hükûmeti müteakide bir muharebe-i bahriye zuhurunda ganaim mahkemelerince ittihaz kılınan k mukarrerattan dolayı bazen tehadüs eden muhalefâtın bir sureti mütefikanede faslı vahmi arzusunda ve mehakimi musaliha devamları lâzımeden olduğu halde bazı ahvalı muayenede ganaim işlerine ciheti taalluku olan menafii umumîye, menafii hususiyeyi mümkün olduğu mertebe telif edecek şeraiti cami bir vasta-i temyiziyeye müracaat emkânının tehie edilmesi tahtı elzemiyette idiği fikr ve itikadında bulduklarından ve diğer sureti daire-i islahiyeti ve usulu mahkemesi kemalî itina ile tanzim kılınmak üzere bir mahkeme-i düveliyenin tesis ve bu maksada vusula eslem tarik olacağı mutalaasında ve bu suretle bir muharebe-i buhriyenin netaici şedidesi tahfif ve tehvin ve bilhassa muhariblerle bitaraflar arasındaki münasibat-ı hasenenin emkânı muhafazası ve binaenaleyh sulhu müsalemetin idamesi daha ziyade taktir ve teemin edilebileceği cezm ve itikadında olduklarında bubabde bir mukavelename akdı arzusu ile murahhas tayin etmişler.

Murahhasat müşaride mümaileyhim yolunda ve muntazam görünen ruhsatnamelerini badel tevdi mevaddı atiyeye kararlaştırmışlardır.

Birinci Fasl
Ahkâmı Umumiye

Birinci Madde

Bir sefine-i tucariye veya humulesinin zabt ve müsa-
deresi hususunun usul ve nizama mutabakat-ı bunlar bittaraf-
lara veya düşmenlerçe ait ahvaldan ise mukavele-i hazire ah-
kâmına tevfikeyen bir ganaim mahkemesi huzurunda tayin ve isbat
olunur.

İkinci Madde

Ganaim müteallik hakkı kada evvel emrde zabt ve müsa-
dere-i icra eder tarafı muharibin ganaim muhakimi tarafından
icra olunur, işbu muhakimin mukarrerat-ı bir ictima-ı umumide
ita veya bitaraf veyahut düşmen hükûkete reesen tebliğ ve işâr
olunur.

Üçüncü Madde

Ganaim muhakimi milliyesinin mukarrerat-ı

Evvelen.- Muhakimi milliye kararı bitaraf bir hükümet
veya bir şahsa ait emvala müteallik olduğu zaman,

Saniyen.- Kararı mezkür düşmen emvalına raci olupta iş

a/ Bitaraf bir sefineye tahmil olunmuş emval ve
eşyaya,

b/Bitaraf bir hükümetin kara sularında zabt olun-
muş bir düşmen sefinesine "Hükümeti mezkûre
tarafından bu zabt ve müsaadereyle dolayı
diplomasi tariki ile bir talep ve iddia
vuku bulmuş ise",

c/Zabat ve müsaaderânin gerek muharib hükûmetler beyninde cari bir mukavelename ahkâmını ve gerek zabt ve müsaaderoyi icra eden muharib tarafından mevzu bir madde-i kanuniyeyi muhil bir surette icra olunduğu ifadesine mübteni bir talep ve iddiaya müteallık bulunduğu zaman,

Beynelmilel ganaim mahkemesine müracaat-ı istilzam edebilir muhakimi milliye kararı aleyhindeki müracaat kararı mezkûrin ne fiilen ve nede hoven muvafıkı cevap olub olmadığı maddesine mübteni olabilir.

Dördüncü Madde

Müracaat evvela muhakimi milliye kararını bitaraf bir hükûmetin veya tabaa ve ahalisinin emvalına irası nakısa etmiş ise "üçüncü madde evvela işaretli fıkrası" veya bir düşmen sefinesinin zabt müsaaderesi hükûmeti mezkûrenin ka^rasularında icra kılındığı iddia olunursa bitaraf bir hükûmet tarafında.

Saniyen: Mahkeme-i milliye kararını bitaraf efraddan birinin emvalına irası nakısa etmiş ise "üçüncü maddenin evvela işaretli fıkrası" bu adem tarafından "mamafih onun mensub olduğu hükûmetin kendisine mahkemeye müracaattan men etmek veya onun yerine bizzat kendi hareketi eylemek hususundaki hakkı selahiyetin mahfuziyeti meşruttur.

Salisen: Muhakeme milliye kararını Z işaretli fıkrada musarrahi hal müstesna olduğu halde üçüncü maddenin saniyen işaretli fıkrasında musarrahi ahvalda bir düşmen hükûmete men-

sub efraddan birinin emvalına idas ettiği taktirde onun tarafından icra olunabilir.

Beşinci Madde

Müracaat bunu icraya mezun olan efradın mahkeme-i milliye huzurundaki mü musarrah aynı ahval ve şerait dahilinde icra olunabileceği gibi işbu alakadaran müracaatı menafilere derecesinde ailel infirad icra edebilirler.

Ahvalı mevzu-ı bahs olan bitaraf hükümetin bitaraf veya düşmen alakadaranı tarafından bu yolda hareket olunur.

Altıncı Madde

Salif ül zikr üçüncü madde ahkâmına tevfikeyen mahkeme-i milliye selahiyettar bulunduğu zaman mahkeme-i milliyenin hakkı kadası iki dereceden şamil olamaz müracaat bidayeten lahık olan karardan sonramı yoksa yalnız istinafen veya teymizen verilen k karardan sonramı vuku bulacağı maddesi mücerret zabt ve müsadereyi icra eden tarafı muharibin kavanin ve nizamatıyla tayin olunacaktır zabt ve müsaderenin yevmi icrasına itibaren muhakimi milliyece bir kararı katii olunmadığı taktirde doğrudan doğruya mahkeme-i müracaat olunabilir.

Yedinci Madde

Eger fasl ve tesviyesi icab eden mesele-i hukukiye zabt ve müsadereyi icra eden tarafı muharib ile münazaayı bizzat kendisi veya tabaası alakadar bulunan hükümet beyrinde cari bir mukavelenamede mubarrah ise mahkeme mukavele-i mezküre ahkâmına tevfikeyen hareket eder ahkâmı mümasilenin fıkranı halında mahkeme-i hukuk düvel kavaidini tatbik eder şayed umu-

mîyetle tanılmış kavait mevcut değil ise mahkome-i kakaiddi
ümumîye-i adl ve mukatiline tevfiiken ita-i hükm karar eder,
Ahkamı salife delailin tertibatıyla istimal olunabilecek ve-
sait hakkında kabili tatbiktir eger üçüncü maddenin saniyen
işareti fitrası ahkâmına tevfiiken müracaat zabt ve müsadereyi
icra eden muharib tarafından mevzu bir madde-i kanuniyenin
nakl ve ihlalına mebni ibe mahkeme bu madde-i tatbik eyler
netaiici adl ve hakkaniye muşayir olacağı fikrinde bulunduğu
ahvalda mahkeme zabt ve müsadereyi icra eden tarafı muharibin
kavanin ve nizamat-ı iktizasından olarak ahvalı mahkemece
vaki olan inkida-i müddet ve iskat-ı hakk hususuat-ı nazari
itidara almamakta muhtertır.

Sekizinci Madde

Eger mahkeme sefinenin veya humulisinin zabt ve müsaderesi makbul olduğuna hükm ederse bu babde zabt ve müsadereyi icra eden tarafı muharibin kavanin ve nizamat-ı cihetiyle muamele olunacaktır.

Eger zabt ve müsaderenin hususiyetine hükm edilirse, mahkeme sefinenin veya humulenin iadesini emr eder ve lüzumu halde zarar ve ziyanın miktarını tayin eyler.

277

Taktik Divan-ı Harb-ı Ürfisi

Müdde-i Umumîliği Canibi Âlisine

Atufetlü Efendim Hazretleri,

Baytar miralaylığından mütekayid Minas Bey Efendinin mahdumu zevcim Doktor Berc Avedisyan Efendi Yedi Küle Ermeni Hastehanesi ütebasından olduğu ve bahusus mezkür hastehanede tehiye edilen mecruhini askeriye koğuşunda memur edilmiş bulunduğu cihetle vazifesinde bırakılmak lâzıme-i maadeletten bulunduğu halde Ermenilerin hatta memurların imhası ve mallarının nehb ve yağması hükümeti lâzıme-i itihadiyeye kararlaştırılmış olmasından naşi olsa gerekdirki hastahenedeki vazifesi nazara alınmayarak mükellef Yüzbaşı sıfetiyle 19 Kanunusani 331 tarihinde Dersaadetten Dördüncü Orduya memuren izam edilmiş ve mezkür Onikinci Kolordunun Otuzaltıncı Fırka'sı ser tabib muavini sıfetiyle fırkasıyla birlikte Haziran 331 tarihinde Bitlise gönderilmiş isede hayat ve mematından şimdiye kadar hiç bir haber alınamamıştır, zevcim Efendii mümaileyhin Bitlisede Fırka Kumandanı yaveri marifetiyle ve silâh mermisiyle mütaammiden katli edildiği ve ettirildiği "Nor Gânk" ve "76 Ca-gadamart" gazetalarında görülmüş ve hükümeti zalime-i itihadiyenin her tarafta Ermenilere karşı katli âm ve mallarını igtinam cinayat-ı tertip ve icra etmiş ve ettirmiş olduğunun ve Bitlis cinayeti resmiyeside 20 Haziran 331 tarihinde başladığının ahiren anlaşılması ve Bitlisten sonra zevcim mümaileyhin haberi afiyeti alınamaması evrakı havadis neşriyatının sıbhe-tine delalet etmekte bulunmuştur.

Zevcim mümaileyh Balkan harbinde mektebi harbiyede mec-

2

ruhini askeriyeyi tedavi etmiş olduğu gibi pederi Minas Bey Efendide kırk sene kadar bir müddeti medide baytar muallimi sıfetiyle memlekete hizmet ettikten sonra başka kütübü mevcude-i baytariyeyi telif ederek vazife-i vataniyesini bite-mamihe icra etmiş ve harbi ahir¹ müddeti devamınca selimiye ahzı azker kalemi vesaiti nakliye umurunda fahri olarak hüsnü hizmet eylemiştir, işte bir vechi mâruz hem kendisinin ve hem de pederi miri mümaileyhin hizmet-ı mesbukesinin - mükafat-ı mâkuse-i caniyesi~~ne~~ olmak üzere zevcim tabibi mümaileyhin zulmen ve amden itlaf odilmesi ve ettirilmesi suretinde irtikap edilmiş olan cinayeti resmiyeden dolayı Dördüncü Ordunun Onikinci Kolordusu Otuzaltıncı Fırkası Kumandanı ile ümera ve zabitanının ve mezkür fırka heyeti sıhhiyesinin ceza-i kanunîlerinin tertip ve icra buyur~~ul~~ması adalet namına istida olunur, Efendim.

9 Haziran 335.

Şişlide Bomonti İstasyonında

57 numaralı hanede mukime

Madam Hripsime Avedisyan.

Mühür: Hripsime.

Huzuru Âlii Hazreti Nezaretpenahiye

İnegöl kazası mustantıkı Besim Efendinin Ali Bey kariyesi muhtarı Ahmet Ağadan üç ve Hamza Bey kariyeli Kürt-
oğlu Hacı Mehmet ve refakasından kırk ve sırkattan maznun
Murat ile Selimden yetmiş lira rüşvet almakla beraber içeri
kariyeli Mehmet Ağadan dahi iki kile buğda talep ve ahz et-
miş olduğuna dair vuku bulan ihbar üzerine Nezaret Celilele-
rinden îta buyrulan emre imtisalen icra kılınan tahkikat-ı
havi evrak Hudavendigâr istinaf müdde-i umumîliğinden 7 Nisan
334 tarihliarize ile Nezareti Celilelerine bittaktim umuru
cezaiye müdüriyetine muhavel buyurulmakla müdüriyeti mümai-
leyhimden Nezareti Celile-i asifanelerine taktim olunup encü-
meni âli intihaba muhavvel buyurulan 29 Haziran 334 tarihinde
mümaileyhin azlı kararına mucib olan 30 Mayıs tarihli 19246
numaralı tezkerede arz ve tafail edilmiş olduğu üzre maznun
Besim Efendi hakkında mustantıkı mahsus marifetiyle icra-i
tahkikat olunduktan sonra heyeti ittihamiye-i mahsusece ce-
reyan eden tahkikat neticesinde mustantıkı mümaileyhe isnad
olunan mevaddan Hamze Bey kariyeli Hacı Mehmet ve refekasıyla
Arnavut Davut Selimden rüşvet aldığı anlaşılmakle bunlardan
meni muhakemesine ve ancak Tellioglu Ahmetin muhtar intiha-
bına ait varakaya ciheti adliyece ilişiği olmadığını işaret
ederek Ahmet Ağaya "Beni gönüllü eger gönüllemezsen kağıt
meclise konacak işiki bozarım" dediği ve Ahmet Ağanın muhtar
tayinine dair olan buyurultusunu ahz ettikten bir müddet son-
ra merhum Ahmet Ağadan üç lira aldığı ve mahkeme-i istinafi-

yece beraetine hükm olunan Mehmet Ben Mustafadanda beraetine yardımı olduğundan bahsle iti kile buğda taleb ettiği anlaşılmaqla bundan dolayı mümaileyhin lüzumu muhakemesine heyeti ittihamiyece karar verilmişle naklen Dersaadet istinaf cünha mahkemesinde icra kılınan muhakeme neticesinde binniyabe ifadesi ahz ettirilen şuhuttan Tellioglu Ahmet Ağanın maznun Besim Efendiye üç lira verdiği anlaşılmaqla iscede Ahmet Ağanın muhtar intihab hakkındaki varakaya "ilişigi yoktur" işaretini veren mümaileyh Besim Efendinin "Beni gönülle" dediğine ve üç lirayı Besim Efendiye bunun için verdiğini mütedair Ahmet Ağanın ifadesini teeyid edecek ahval ve amarate destres olunmadığından ve merhum Ahmet Ağaya yağ mübaya etmek için ber vechi peşin para verdiği zeminindeki Besim Efendinin ifadesinin aksi sabit olamadığı gibi merhum Mehmet Ağadan iki kile buğda arattırdığı hakkında şahid Hacı Hüseyin Beyin beyanatının mahiyeti dahi mechul kaldığından beraetine karar verilmiştir ve işbu beraet kararı kesbi katiyet etmiş iscede, Besim Efendinin bir vechi mâruz Ahmedin muhtar intihabına ait varakaya ciheti adliyece ilişigi olmadığını işaret ederek Ahmet Ağaya "Beni gönülle, eger gönüllemez isen kağıt meclisçe konacak işi bozarım" dediği ve Ahmet Ağanın muhtarlık buyurultusunu aldığından bir müddet sonra Besim Efendiye verilip üzerinde elde edilen numara işaretleri mevzu üç lira aldığı ve mahkeme-i istinafiyece beraetine hükm olunan Mehmet Ben Mustafadanda beraetine yardımı olduğundan bahsle iki kile buğda istediği maddeleri indeltahkik sabit olduğu halde esna-i muhakemede mustantıki mümaileyhin merhum Ahmedin üç lira

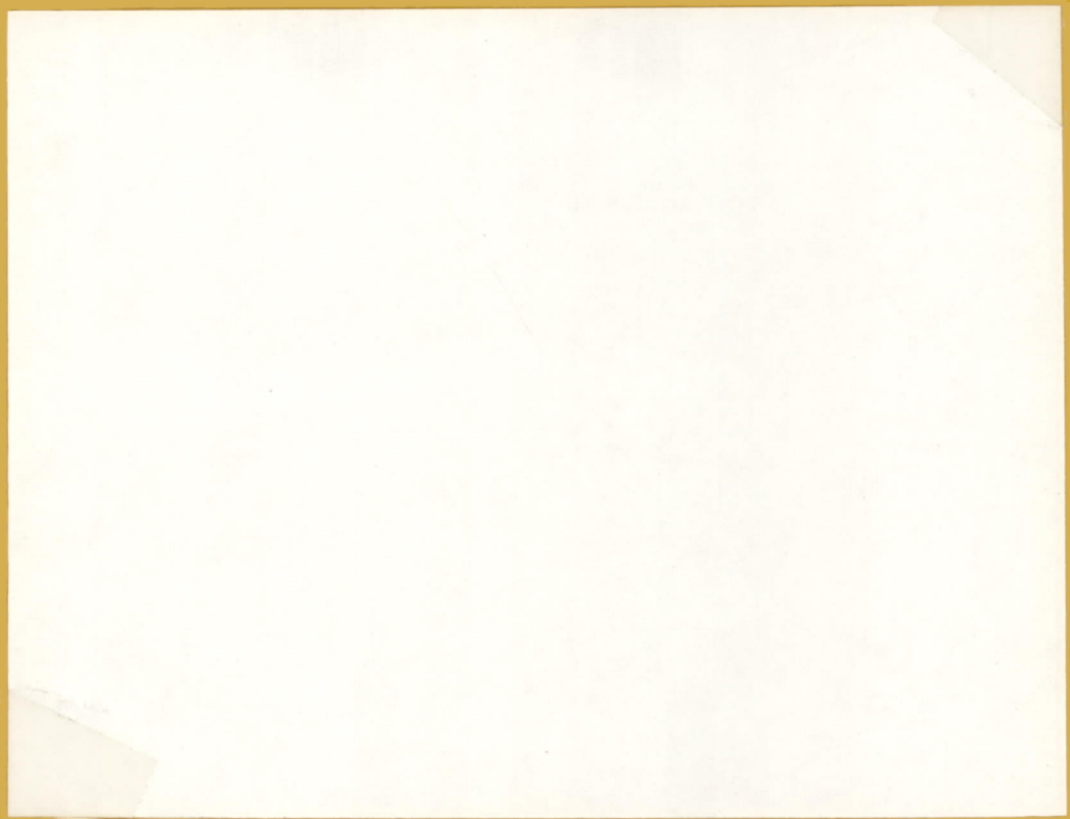
aldığı maddesine ait muhbirler alelusul mahkemeye celb ve huzuren isticvapları icra edilmesinin bir kaza mahkemesi marifetiyle binniyabe ifadelerini ahzıyla iktifa olunur ve mezkür üç liranın ber vechi muharrer tervici meram tahtında mustantıkı mümaileyhe verildiği muhbirlerin beyanatıyla muit bulunmasına karşı maznun Besim Efendinin işbu üç lira sipariş eylediği yağ esmanı olmak üzere merkume vererek bilahere siparişini merkumun infaz edememesiyle

M 288

kendisine iade ettiği merkezindeki azmının aksi sabit olamadığı delil gösterilmek ve maznun Mehmet Ağadanda iki kile buğda taleb ettiği meselesi keza-lik tahkikat-ı cariye ile müsbit bulunduğu rağmen bu babde beyanı şahadet eden muhbirin şahadeti meşhudbiha tamamen mâ-ruf iken beyanat-ının mechul kaldığından bahsla hususat-ı mezkürenin hükmünde tâmikat-ı katiye icra kılınmamak suretiyle noksani tahkikata müsteniden maznun Besim Efendinin gerek üç liranın ahzı ve gerek iki kile buğdayın talebı maddelerinden beraetine karar verilmesi yolsuz ve muhalifi kanun görülmüş olduğundan mümailoyh Besim Efendiye ait beraet kararının usulu muhakemat-ı cezaiyenin 347inci maddesine tevfikeyen nakz ettirilmesi zımında umuru cezaiye nezaret kâhki celilelerinin taktim olunan müzekere mucibince baş müdde-i umumîliye emri tahriri verilmiş isode, mahkeme-i temiz istidâ daire-i âliyesinde emri tahririi mezkür 30 Temmuz 335 tarihli 1563 numaralı ilamla redd edilmiş ve mümaileyhin beraeti kesbi katiyet eylemiş olmasına göre caiz istihtam olup olmayanağının tâyini heyeti celilenin ara-i saibesine vabeste idiği mâruzdur, ferman.

25 Agustos 335

Mahkeme-i Temiz Âzasından.

Üçüncü Kol Ordu'î Hümayun
Erkânı Harbiyesi Şü'be 2

(Numara) 829

Muharrem dir

2399

Karargahı umumi emri olmadan, kadın, erkek, ne yaşda olursa olsun, hiç bir Ermeninin memleket haricine çıkarılmaması baş kumandanlık vekâleti celilesinden tebliğ buyurulmuş dir.

6 Ağostos 331.

Digeri

2397

1. Tebdili mekyan ettirilecek Ermenilerden velisi asker, ve ya memur olanların aileleri evvelce buldukları mahallerde kalacak tır.
- 2? Eger bunların kaldıkları kasaba ve köyde beş hane-yi tecavuz edecek surette bulunurlarsa, evvelen nefer ailelerinden itibaren tâbi oldukları kaza ve sancaklar dahilinde arzu ettikleri İslâm köylerine fakat aynı kesafeti gecmemek ve yüzde beş nisbeti yalnız yüz adedi dahilinde muteber olmak şartıyla, tevzi olunacaktır.
3. Bu halde yirmi haneli bir İslâm köyünde ancak bir hane buluna bilir.
4. Yüzden fazla haneli köy ve kasabalarda beş haneden fazla bulunamaz.

2

5. Dahiliye nezaretinden vilâyetlere de bu yolda team-
mum edilmiştir.
6. Ussat ailelerinin listaları seri'an tertip edilerek,
mahalli memuriyete tevdi olunmalıdır.
7. Baş Kumandanlık vekâleti celilesinin işbu emirleri
aynen nakl olunmuştır.

Asker ve memur ailesi olup şimdiye kadar sevk olun-
muşlar varsa, bunlarında avdetlerine müsaade edilecektir.

6 Ağustos 331.

Merkez Kumandanlığına

Dördüncü ordu kumandanlığı vekâletine mevruz iki kıta'a
emirnamenin suretleri aynen balaya ihrac olunmuştır. Mealle-
rine göre ifa-ı muamele olmasına beyan olunur.

8 Ağustos 331.

Sekizinci Kol Ordu Kumandanı Vekili:

Mirliva Huseyin Hüsnî.

Sekizinci Kol Ordu Hümayun Erkânı Harbiyesi

Şube 2.

Muharremdir

6 Ağustos 331 tarih ve 2397 numaralı tezkereye zeyl dir.
Tepdile ~~asker~~ mekyan ettirilecek Ermenilerden velileri
asker ve ya memur olanların ailelerinin şerayiti malume vechle

buldukları mahallerde bırakılmaması hakkındaki karar 310 tevellüdlü efraddan olup henüz tahtı silaha alınmamış ve ya alınmakta bulunmuş olanların efradı aileleri hakkındaki synen tatbik olunacaktır.

8 Ağustos 331

Dördüncü Ordu Kumandanı Vekili.

Harbiye Nezaretinden mevrut Şifre haalidir.

Ermenilerden kalan eşya ve emtia ve mücevheratın bir tarafa tahsisi ver sarfı ca'iz olmayup, bu bapte bir talimat yapılmakta olduğundan tebligine kadar hüsnî muhafazaları, eşya ve emtiadan şayet telef olunacak aksar var ise, bunların firuht olunarak, esmanının mal sandıklarında hıfzı maliye nezaretinden tâminen vilâyetlere yazılmıştır.

Husuli malûmatta ona göre icabının iyfa'alı, şu kadar ki eşya ve emtia miyanında ordu hıdmatın ait olduğu mevad bulunduğ takdirde tekâlifi harbiye komisyonları marifetiyle fiyatları taktir edilerek kanunı mahsus mucibince alınması ve Ermenilerin müşteriken müteahhitlik eden islâm şurekzâ matlubatı hakkında kavayiti umumiye dairesinde i'fal muamele olunmakla beraber sui istimalata meydan verilmemiş olmak için, bu gibi mazabit ve senedat mahsus esmanın teâkiye edilmeyerek te'ecili tensip edilmiştir.

8 Ağustos 331.

Nazır Namına:

Suleyman Fathi.

Merkez Kumandanlığından

Numara 844

8 Ağustos 331 tarihli ve 829 numaralı tezkereye
zeyl dir.

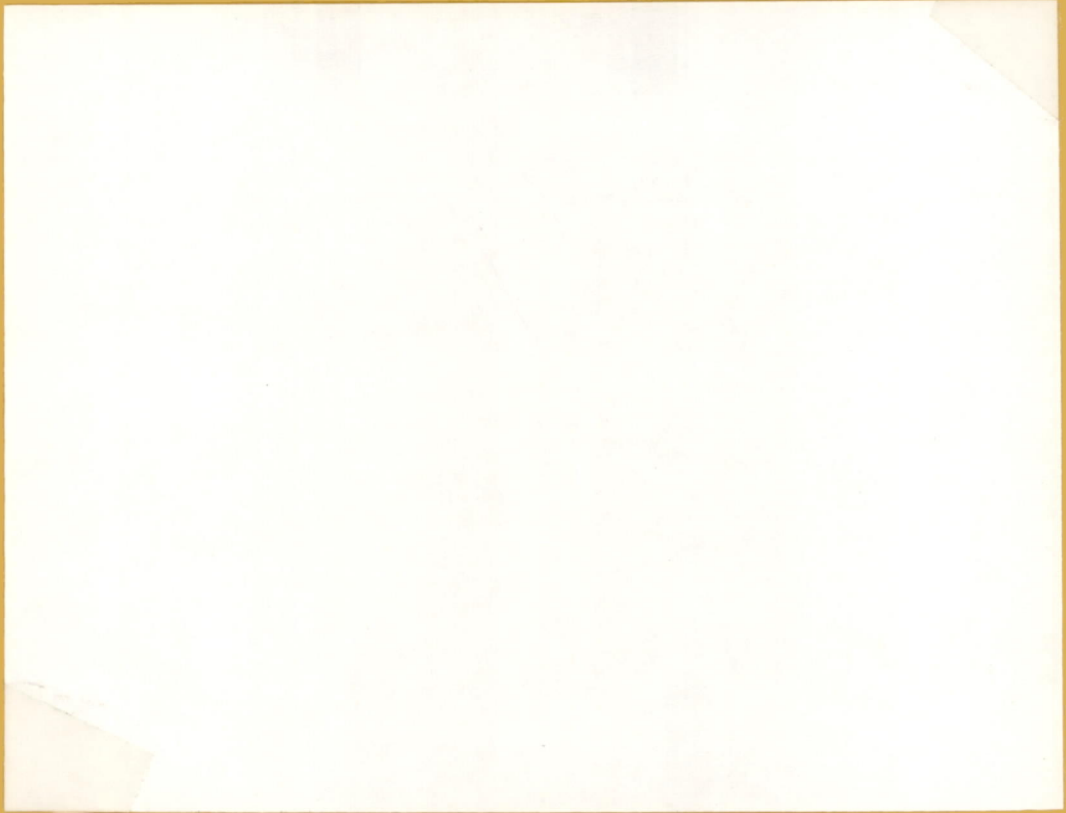
Dördüncü ordu kumandanlığı vekâletiyle Harbiye Neza-
retinin emirnameleri suretleri aynen balaya ihrac olunmuş
ve kol ordu idaresine de tebliğ edilmiştir.

Ona göre muktezasının ifası beyan olunur.

10 Ağustos 331.

Sekizinci Kol Ordu Kumandanı Vekili:

Mirliva Hüseyin Hüsni.

Yozgat Mutasarrıflığına

Jandarmanın komandanı esbaki Tewfik Beyin yüz elli hanede altı yedi yüz (600-700) nüfusu havi Kum Kuyu nam Ermeni köyü etrafına mahrukat yığdırarak ateş verip nüfusu mevcudiyeye ihrak ettiği ve ettirdiği ve beşiklerde sağ kalmış çocuklarında parçaladığı cümle ihbarattan olmakla, olbapte suratsız mükmine ile yaptırılacak tahkikat neticesinin ba telgraf işarı ve evrakı tahkikiyenin ile posta ile tesyarı ehemiyetle tevcih olunur.

Divanı Harbî Ürfî Reisi:

Fayık

Numara 74

4 Şubat 335

Boğazlıyan Kaymakamlığına

İbrahim Hakkı ve Ahmet ve Ali Murtada ve Mehmet ve Hasan Hüseyin ve Osman Nuri Efendiler tarafından tahkiki fecayi komisyonu riyasetine oradan çekilmiş olan 8 Kanunı Evvel 334 tarihli telgraf suretinin bil ahz mumaileyhin ve sair icap edinlerin malumatlarına müraca'atla neticesinin ba telgraf işarı ve evrakı tahkikiyesinin ilk posta ile te-syarı ehemiyetle tebliğ olunur.

Divanı Harbı Örfi Reisi:

Fayık

Yozgat Mutasarrıflığına

Katl ve imha edilmiş olan Ermeni kafilelerinden bazı-
sının nukud ve mücevheratı Ellenin çiftliğinde ve Elekciler
köyünde ve Keller civarında Feyyaz Bey tarafından alındığı
hengamda Yozgatlı Bakırcı Mahmut ve Tefikin Abdallah ve
komiser muavini Haydar ve Hüseyin ve pölis Adel ve Abdallah
ve Nuri ve Halkı ve Mustafa ve Hasan ve İmam Kasım Zade Şük-
rü Efendiler ve başı kel Ahmet, Töredili kariyeli jandarma
Kara Ali birlikte hazır buldukları ve cümlesinin nehp ve
ğarata iştirak ettikleri inbar olunmuş olmakla bunlar hakk-
larında oraca tahkikat yapılmıştır, içlerinden kimler hakkın-
da esbabı subutiyle tahassül etmiştir, buralarının heman ba
telgraf işarı ve şayet henüz bir göna tahkikat yapılmamışsa,
şayet namuslu ve vicdanı memurlar marifetiyle ve sureti müm-
kine ile tahkikatı lâzımenin icra ettirilmesi ve neticenin
telgrafla bildirilmesi ve evrakı tahkikiye suveri musadakasının
ilk posta ile gönderilmesi ehemiyetle tavsiye olunur.

Divanı Harbi Örfi Reisi:

Fayık

5 Şubat 335

Gayet muhim ve mustacel dir.

Yozgat Mutasarrıflığına Sureti

Yozgat İstinaf Müddei Umumileğine

Boğazlıyan kaymakamı ve Yozgat mutasarrıf vekili esbaki Kemal Beyin Yozgatta ahval-i sui istimalatından dolayı muhakemesi icra edildiği malûm isede, kendisi katlı nüfus maddesinden dolayı dahi muhakeme edildiğini söylemiştir, bu ifadesinin hilafı hakikat olduğu istintaken mazbut ifadesinin anlaşıl-makla beraber gayrı mevkuf olarak muhakemesi icra edildiğini itiraf eylemesine ve hiç bir cinayet teminin muhakeme adliyede gayrı mevkuf olarak, muhakeme edilmeyeceği ve cinayet mütehim-lerinin her halde tahtı tevfiğe alınmış olacakları ve muhake-melerinin mevkufen icra kılınacağı derkâr olmakla beraber mülkiye müfettişi Nedim Beyin beyanatı anın hakkında katlı nüfusa dair bir göna tahkikat icra etmediğini ve edemediğini ve çünkü kendisine vaktıyla verilmiş olan emri samı tahkikatın ~~xxx~~ yalnız ahval-i sui istimalatına hasır eylemesi zımında olduğu mutadamin olmasına nazaren maznun Kemal Beyin katlı nüfustan dolayı dahi muhakemesi ifa edildiği hakkındaki ifa-desinin kizp ve butlanı tezahür etmekte isede, keyfiyetin oradan istimale kararı muttahir icabından bulunmasına binaen kendinin katlı nüfustan dolayı dahi muhakeme edilip edilme-^{işse} diğın ve edilm~~işse~~, maktuleyn esamisinin ve kendisinin hilafı ahval-i ve kanun olarak gayrı mevkuf surette icrai muhakeme-sine müsa'adei mahsuse gösterilmiş olması esbabının acilen tesyarı ehemiyetle tebliğ olunur.

Divanı Harbi Ürfi Reisi:

Fayık.

Numara 74

Tarih 4 Şubat 335

Gayet muhim ve mustecel dir

Yozgat Mutasarrıflığına

Telgraf.

Yozgat evkaf memuru Feyyaz Efendi öhdesinde bulunan bil umum emvalı gayrı menkulenin cins ve miktarını ve bunların tarihi iştiralarına havi noksan ve nisyan^yandan ari bir defterin heman postaya tevdiyen irsalı ve keyfiyeti irsalının ba telgraf işarı ehemiyetle tavsiye olunur.

Divanı Harbî Örfi Reisi:

Fayık

Yozgat Mutasarrıflığına

Telgraf

Elekciler köyünde ve civarında ve Boğazlıyan kazasının Keller kariyesi civarındaki derede ve Ş Yozgat köylerinden Taş Pınar kariyesiyle civarında katl ve itlaf ve nukud ve müvevharatları nehp ve garat olduğu anlaşılın Ermeniler meyânında kasabanın en ma'aruf ve ticaretli meşgul Ermenilerden kimler bulunmuştur, Murahhasası Efendi nerede katl ve itlaf edilmiştir? Onun parmağındaki yüzük evkaf memuru Feyyaz Beyin yedine nasıl ve nerede geçmiştir? Maktellerde Feyyaz Beyden evvel silah atmak suretiyle itlaf emrini işaretini vermiş olan varmıdır, varsa kindir, bil etraf tahkik ve acilen işar ba telgraf işar ve evtaki tahkikiyesinin tesyar olunması.

Divanı Harbî Ürfi Reisi:

Fayık.

Yozgat Mutasarrıflığına

Telgraf.

Yozgat evkaf memuru Feyyaz Bey oranın İttihad ve Terikki Cemiyetinin hangi tarihte kaid olunmuştur? Numarası nedir? Klup aazalığında ve heyeti merkeziyede hangi tarihlerde bulunmuştur? Sevkiyat zamanında Feyyaz Bey riyaseti tahtında teşkil olunup Ermeni kilisesinde ictima ve ifai vazife etmiş olan ve sevk olunacak Ermenilere hin-i sevkte sevk olunmuştır ibareli vesikeler veren komisyonda Feyyaz Beyden başka daha kimler bulunmuştur? Buralarının gayet namuslu ve vicdanı işar zevatta biletraf tahkikiyle ale vech el sıhe acilen ba telgraf işarı ve olbapteki vesaik suretlerinin ilk posta ile tesyarı ehemiyetle tavsiye olunur.

Divanı Harbi Ürfi Reisi:

Fayık

Yozgat Mutasarrıflığına

Telgraf.

Boğazlıyan ve Yozgat Ermenilerinin katli ve imhasından ve nuket ve mücevharat ve emvali ~~maliklerinin~~ sairelerinin nehp ve yağmasından dolayı mefkufen muhakemesi derdesti icra bulunan Boğazlıyan Kaymakamı esbaki Kemal Beyin bazı rifekasıyla beraberce 332 yahod 333 senesinde emvali metruke sui istimalatından dolayı Yozgat istinaf ceza mahkemesinde muhakemeleri icra ve mütefavit cezalara dair hükümler ita edildiği anlaşıldığından bunların mahkemeye sebebi sevkleri olan davanın neden ibaret ve şeriki cürmleri kim olduğunun ve haklarında hangi maddeye tevfiiken ne yolda ceza verildiğinin ve katli nufus ve nehbi emval cürmlerine dair tahkikat ve muhakemat icra edilmiş olup olmadığının ve emvali metruke komisyonunda buldukları anlaşılan muhasebeci Vehbi ve evkaf memuru Feyyaz Efendiler haklarında başkaca tahkikatıve muhakemat icra ve hükm ita edilip edilmeyidiğinin ve Feyyaz Efendi yedine geçmiş olan murahhasa Efendinin yüzüğünden dolayı ne yolda muamele ceryan etmiş olduğunun bil-~~etrafı~~ acilen ba telgraf işari ve tahkikat meslekesiyle mahkeme ilâmı suveri musadakasının ilk posta ile işari ehemiyetle tavsiye olunur.

Divanı Harbî Örfî Reisi:

Fayık.

Numara 74

Tarih 4 Şubat 335

Yozgat Mutasarrıflığına

Jandarmanın esbaki binbaşı Tefik Beyin Terzili ve Çat kariyelerinde icra ettiği mezalâm ve katli am hengâmındaki feriat ve fiğanlara tahamül edemeyen bazı Müslimanların kadınlarla çocuklara kıymaması için vuku bulan recalarına ehemiyet vermediği ihbar olduğundan nisvan ve sübyanı Ermeniyeye itlaf etmemesi ve ettirilmemesi için mümaileyh recada bulunmuş olan Müslimanların buldurulup ifadeleri zabt ettirilerek şvrağı tahkikiyesinin acilen işarı ve hasıl olacak neticenin ba telgraf işarı.

Divanı Harbî Örfî Reisi:

Fayk.

Müsveddeler Suretleri

Ankara Vilâyetine

Telgraf.

Beşinci kol ordu kumandanlığından Kayseri fırka kumandanlığına verilmiş olan 9 Temmuz 331 tarihli emri telgrafiye imtisalen müzeyyidi kuvvet zımında harici mükellefiyet Müslimlerin elli yaşına kadar olanlarından her kaç şahs jandarma silkine kaid ve kabul edilmiş ise, bunların esamisiyle evsafı lâzimesine havi bir defter yapıp, Ankaraya gönderilmiş olacağı ve defteri mezkûrın gerek kol ordu dairesinde ve gerek jandarma alay kumandanlığında mevcut bulunacağı tabii olmakle, defteri mezkûr sureti musaddakasının ilk posta ile irsalı ve tezidi kuvvet muamelatı Yozgat jandarma kumandanı marifetiyle yoksa diğer bir zatın ve yahud bir heyeti mahsusenin mesaisi ilemi icra edilmiş olduğunun ve heyeti esasının işarı reca olunur.

22 Şubat 335

Tehcir Divanı Harbî Örfisi Reisi:

Mahmut Hayref.

Telgraf Posta Nezaretine

Tezkere.

Yozgat cinayati feciyesinden dolayı mevkufen muhakemeleri ve derdesti icra bulunan mutasarrıf vekili Kemal ve jandarma tabur kumandanı Tefvik ve evkaf memuru Feyyaz Efendiler taraflarından salı hal kanunu sanı ve Şubat aylarında Yozğata çekilmiş telgraflar var ise, bunların birer sureti musaddakalarının divanı harbi örfi dairesine irsalına müsaadei celilei nezaret penahileri şayan buyurulması babında.

22 Şubat 335.

Tehcir Divanı Harbi Örfi Reisi:

Mahmut Hayret.

Ankara Vilâyetine

Telgraf.

Boğazlıyan şübe reisi Mustafa Efendi tarafından beşinci kol orduya çekilmiş olan 18 numralı 14 Temmuz 331 tarihli şifre mahsulünde beyan olunan 1500den fazla maktulün esamisini havi defterin kol ordudan bil ahz ilk posta ile irsalı ehemiyetle reca olunur.

22 Şubat 335.

Tehcir Divanı Harbî Ürfî Reisi:

Mahmut Hayret.

Adliye Nezareti Celilesi

Umurı Zatiye Müdüriyeti Valasına.

Tehcir vesilesiyle vukua gelmiş olan katlı nufus ve nehbe emval cinayatının zamanı vukuını yani üç yüz otuz bir senesinde Yozğat istinaf ve bidayet reisleri ve istinaf ve bidayet müddei umumileri kimler olduğunun ziylen ve acilen beyan buyurulması siyakında müzekker terkim kılındı.

17 şubat 335

Mhr: Divanı Harbı rfi

Mahmut Hayret.

Numara 1636

Yozgat istinaf riyasetine 4 Kanunı Evvel 330 tarihinde tayin buyurulan Mehmet Behaeddin Efendi Kanunı Sani 331 tarihinde dersaadet bidayet mahkemesi azalığına tahvil ve muahiren dersaadet istinaf mahkemesi âzalığına terfii edip, memuriyet edip, elyevm orada müstahtim ~~Yozgat~~ bulunduğunu ve mümaileyhin yerine 16 Kanunı Sani 331 tarihinde Yozgat istinaf mahkemesi riyasetine olunan Mahmut Hamdi Efendi 25 Teşrini Sani 332 tarihinde baş müddei umumilik muavinliğine ve muahiren dersaadet sulh hakimliğine tahvile memuriyet edip, elyevm Üskidar sulh mahkemesi hakimlerinde müstahtim idiği ve mahkemei mezkûre istinaf müddei umumiliğine 21 Temmuz 329 tarihinde k tayin buyurulan Mehmet Tevfik Efendi 17 Mart 324 tarihinde Ankara istinaf riyasetine tayin olunup, elyevm orada bulunduğunu ve mezkûr Yozgat bidayet mahkemesi riyasetine 23 Kanunı Evvel 329 tarihinde tayin buyurulan Hamza Efendi ~~ex~~ elyevm memuriyeti mezkûrede müstahtim olduğu gibi mahkeme mezkûre müddei umumiliğine 23 Kanunı Evvel 329 tarihinde tayin buyurulmuş olan Ömer Lutfi Efendi 27 Kanunı Sani 334 tarihinde siydi şehri müddei umumiliğine tahvele memuriyet etmiş ve Nisan 334 tarihinde istifayen infikak eylemiş olduğu tetkikatı kuyudiyeden anlaşılmağa mael ihtiram arz olunur ^Lefendim.

18 Şubat 335.

Mühür: Adliye Nezareti Umurı Zatiye

Müdüriyeti

Salaheddin Haydar.

Dahiliye Nezareti Celilesine

Kayseri mutasarrıflığına çekilmiş olan 22 Teşrini Evvel 331 tarihli şifre telgrafda Kayseri divanı harbi reisi mütekayid kaymakamlardan Tefvik ve âzasından binbaşı Şehap Beylerin Ermeni tertibatı ihtilâliyesi tahkikat ve muhakemetinde bazı Ermeni zengin ve mütenefizlerini tebriye ve tahliye ettikleri ve onların hükümetce nefi ve teb'idleri sırasında kendilerini iltizamen divanı harbi berayyet etmiş olmasından bahsle nefi edilmemeleri için öteye beriye müraca'at ~~muht~~ eyledikheri ve bir takım Ermenileri ihtida ettirmek için münesibetsiz bizzat takibden çekinmedikleri ve gerçi böyle münasibetsiz hallar menn edilersede irtikap ve ~~heyanatı~~ irtişaları beyn el halk şayrı ve mütevattır bulunduğu beyanı ve beyanatı saire ile bunların divanı harp devamı memuriyetleri caiz olamayacağından azl ve tebdilleriyle emniyet ve selâmet dairesinde ifası umuri emkanının tahtı teminâ alınması esbabının istikmalî şifaen vuku bulan maruzatım üzerine ehemiyetle arz olunur denilmiş ve dahiliye nazırı ise, işbu ~~tezkere~~ telgrafnameye 24 Teşrini Evvel 331 tarihinde harbiye nezaretine tezkere deye işaret etmiş olduğu görülmüş olmakle, işbu işaret vechle harbiye nezaretine yazılmış olan tezkere sureti musaddakasının acilen divanı harp heyeti tahkikiyesine irsalı ehemiyetle tavsiye olunur.

(Z 18 Şubat 335)

Ankara Vilâyetine

Yozgat ahzı asker reisi binbaşı Salim Beyin takyita sevkinden evvel Ankara İttihad ve Terakkı Murahası Necati Efendi tarafından ve yahod klup heyetinden ve ya heyeti merkeziye canibinden kol orduya serdi şikayet edilmiş olup olmadığını dahi tahkik ve işa'ar buyurulması reca olunur.

8 Mart 335.

Tehcir Divanı Harbı Örfi Reisi:

(Mahmut Hayret)

Yozgat Mutasarrıflığına

Yüziği murahasasın parmağından kim çıkarıpta tasfiye komisyonına teslim etmiş olduğunun ve tarihi tesliminin de tahkik ve müzayede ile satıldığını ve bedelâ tesviye edildiğine dair tasfiye defterlerinde mevcut olmak lâzım gelen kuyudatın layıkı vechle tedkik buyurulması ve neticesinin bildirilmesi.

8 Mart 335.

(Tehcir Divanı Harbî Örfî Reisi:

Mahmut Hayret).

Ankara Vilâyetine

Yozgat muhasebeci Vehbi ve evkaf memuru Feyyaz Efen-
dilerin bir takım eşhas ile birleşerek ehalii Müslim^{eyi}
Ermeniler aleyhinde teşvik ve tahrik ettiklerine ve el cümle
Sarı Hamzalı Çiftliği, Burunkışla, Çakmak, Çatı Kebir, Bebek,
Kara Yakup Ermeni kariyelerinde nehp ve ğaret icra ettirdik-
leri ve muhilleⁱ asayiş diğer bazı ifa'âlâda cidayet ettik-
leri ve mahalı vakıya bir hiyet izâm kılındığı ve neticei
tahkikatın mufassalen bildirileceyi Boğazlıyan mevki kuman-
danlığının işa'arına atfen on beşinci fırka kumandanlığından
kol ordu kumandanlığına çekilmiş olan 168 numaralı 14 Temmuz
331 tarihli şifre telgrafı münderecâtı serisinden (serihisin-
den?) olmakla, olbapte icra kılınan tahkikat neticesinin
acilen ba telgrâf işarı ve dosiesi meyanında mecut olmak
lâzım gelen evrakı tahkikiye ve fezlekesinin ve yahod suveri
musaddakasının acilen ilk posta ile tesyar buyurulması ehe-
miyetle reca olunur.

1 Mart 335.

Tehcir Divanı Harbî Ürfî Reisi:

(Mahmut Hayret.)

Ankara Vilâyetine

Boğazlıyan mevki kumandanı Salim Beyin 331 senesinin hangi ayında ve kimlerin ve ya hangi dairenin şikayeti ve yahod hangi emr ve tebliğatı üzerine infisal etmiş olduğunun beşinci kol ordu kumandanlığından acilen biltahkik, ba telgraf işar ve evraki mutallükası suretlerinin ilk posta ile tesyar buyurulması ehemiyetle reca olunur.

1 Mart 335

(Tehcir Divanı Harbî Ürfî Reisi:

Mahmut Hayret).

Kayseri Fırka Kumandanlığı Vekâletine

Kum Kuyu vaka'asından dolayı hangi dairenin ve ya hangi memurların tahkikatına müstenit ne gibi rapor ve ya fezleke ile kimler Kayseri divanı harbına gönderilmiş olduklarının ve bunlara ne ceza verildiğinin heman ba telgraf işarı ve hakklarındaki tahkikatı iptidaiye evraki suretlerinin ilk posta ile tesyarı ehemiyetle tavsiye olunur.

1 Mart 335

Tehcir Divanı Harbî Ürfî Reisi:

Mahmut Hayret.

Canileri tutmadılar, tutmıyorlar.

Taktik cinayat-ı müdhişesi heman her tarafda irtikab edildi. Bundan dolayı işbu cinayatin tertibatında heyeti askeriye, mülkiye, adliye ve zabıta kâmilen zi medhel olmakla beraber, oraların mebusları dahi zi medhel olduğu şüphesizdir. Mebuslardan bir çokı çete sergerdelerinden olmakla beraber bilfarz çete sergerdesi olmadığı halde cinayat-ı mezkûrenin keyfiyeti irtikabına bi taraf bir seyirci gibi seyircilikten başka bir şey yapmamış deyu farz edilse bile madamki hükûmetin kontrolü vazifesiyle mükellef idi.

Hükûmet tarafından yapılan yapıdırılan cinayetle vahşetlerden dolayı sedayi şikayetlerini Meclisi Umumînin kürsü-i hitubetinde ayyukaçıkarmalı idiler mebuslar için. Korkacak hiç bir sebep yok idi, kürsü-i hitabetten bağıra çağıra vuku bulacak şikayetlerinde hataları olsa bile bundan dolayı mesul olmayacakları ve serbestii kelame yalnız onların malik oldukları müsellemi alimdir. Bahususki vuku bulacak şikayetlerinde hatalarıda yok idi. Şikayetleri hep caniler, zulumlar vahşiler aleyhine vuku bulacak idi, işte bu sebebden na[^]şi onların sükutları bile hakklarında mucibi ceza olacağı derkar iken yalnız sükutte iktifa etmeyip irtikab edilen zulumları cinayetleri, vahşetleri katlı âmları nehb ve ğaretleri, ırz düşmenlikleri inâniyet düşmenliklerini Meclisi Mebusan kürsüsünden taktir ve tahsin etmel^eri alkışlamaları hükûmeti caniyeye îtimad reyi vermeleri hep bu herifleri jendenlere kazıklara çıkarmak kafalarını kesmeye sebep meşru teşkil

edecek usuldan değilmidir. Mebus denilen bu caniler, bu hayduklar niçin tutulmadılar, Divan-ı Harb her nasılsa yandı, bir Yozgat işine baktı, otuz bin masumların katillerinden bir kasab mutasarrıfı vahşî Kemalı mahkum etti, şeriki cinayetlerinden Feyyazın muhakemesinin diğerleriyle icra etmek üzere tehir eyledi, aradan aylar geçti, Yozgatın diğer canileri ve bunlar meyanında mahakemesi icra edilecek olan canî Feyyaz nerede kaldı, bunların muhakemeleri niçin icra edilmeyor. Bin masum için hiç değilse otuz canî idame lâzım gelir beyhme hal bin Hristyan için yalnız

Sekizinci Kolordu Hümeyun

Erkânı Harbiye

Şöbe 2

Suret.

Mahrem dir.

6 Ağustos 1331 (1915) tarih, ve 2397 numaralı tezkere zeyli dir.

Tebdili mekyan ettirilecek Ermenilerden, velileri, asker ve memur olanların ailelerinin, ~~şerik~~ şeriyikı malüme vechle, buldukları mahallarda bırakılması hakkındaki karar, 1310 tevelleüdü (1894 tarih), efradından olup, henüz tahtı silâha alınmamış, veya alınmakta bulunmuş olanların aileleri hakkında dahi, aynen tatbik bulunacak dir.

Fi 8 Ağustos 1331 (1915)

Dördüncü Ordu Kumandanı Vekili:

(Fahrettin Paşa).

Harbiye Nezaretinden Mevruz Şifre Hallıdır

Ermenilerden kalan eşya ve emtiya ve nukud ve mücaferatın, hiç bir tarafa tahsis ve sarfı, cayiz olmayup, bu babde bir Talimât yapılmakta olduğundan, tebliğine kadar, hüsni muhafazaları, eşya ve emteadan, şayed, telef olacak aksam vadise, bunların firuha olunarak esmanın Mal-Sandıklarına hıfzı, Maliye Nezaretinden, tamimen, Vilâyetlerçe yazılmışdır. Husulu malûmatta ana göre icabının ifası.

Şu kadar ki, eşya ve emtea meyanında, ordu hıdematına ait olduğu mevadd bulunduğu taktirde, Tekâlifı Harbiye Komisyonları marifetiyle, fiyatları taktir edilerek, kanunu Mahsus mucibince alınması, ve Ermeniler ile müştereken müteahitlerinin yedine Islâm Şürekia ~~max~~ matlubat-ı hakkında, ~~müteahit~~ ~~kararının~~ Kavayidi Umumîye dairesinde, ifayı muamele olunmakla beraber, sui istimalata meydan verilmemesi olmak için, şimdilik bu gibi mezabıt ve senedatına mahsus esmanın tediye edilmeyerek, teeminı tesbit edilmiş dir.

Nazır Namına:

Süleyman Fahri.

Numara 844

Merkez Kumandanlığına

Fi Agustos 1331 (1915) tarihli ve 829 numaralı tez-
kere zeyl dir.

Dördüncü Ordu Kumandanlığı Vekâleti ile, Harbiye Neza-
retinin emirnameleri suretleri, aynen, balaya ihrac olunmuş
ve Kolordu İdaresine de tebliğ edilmiş dir.

Ana göre, muktezalının ifası beyan olunur.

Fi 10 Ağustos 1331 (1915).

~~Merkezin~~ Sekizinci Kolordu Kumandan

Vekili:

Mirliva

Talât Paşanın Ankara Valisi Atıf Beye
keşidesinde telgrafın sureti.

Bila tereddüt ve merhamet, bir aylıktan doksan yaşına
kadar itlafı, şehir deruninde, ahali huzurunda olmamasına
dikkat.

Mahrem ve mustacel

Merkez Kumandanlığına

Kıtaattaki Ermeni efradı, izinli bırakılmayacakları
Dördüncü Ordu Kumandanlığı Vekâletinden emr u işar buyurul-
makla, tamimen tebliğ olunur.

Fi 4 Eylül 1331 (1915).

Sekizinci Kolordu Kumandanı Vekili:

Mirliva....Hamit.

Fırka 25 Kumandanlığı Vekâletine,
Küçük Zabıt Mektebi Kumandanlığına,
Talimgâh Merkez Kumandanlıklarına,
Surya Sabit Jandarma Alayı Kumandanlığına,
Sevkiyat Komisyonu Riyasetine,

tebliğ edilmiştir,

Umuma tamim edilmiştir.

Fi 5 Eylül 1331 (1915)

Şamı-Şerif 11-6-1331 (1915)

846

Merkez Kumandanlığına

Fi 10 Ağustos 1331 (1915) tarihli ve 844 numaralı
tezkereye zeyl dir.

Yol inşaatına çalışan Ermeni Ameleden taşçı ve divarcı
ve saire gibi erbabı sana-i naklden müstesna olduğu Dördüncü
Ordu Kumandanlığından mevрут 9 Ağustos 1331 (1915) tarihli
2470 numaralı emrinamede işar buyurulmuştur.

Sekizinci Kolordu Kumandanı Vekili:

Mirliva ... İsmet

Tebliğ (KolorduAhzı Asker Riyasetine,
edilmiş (Fırka 25 Vekâletine,
dir (Merkez Kumandanlığına,
(Dördüncü Şübeye.

Ermeniler Hakkında

Enverin Şifre Telgraf Sureti

Ahvali hazire dolayısıyile, Ermeni neslinin kâmilin mahvı, irade-i seniyeeye iktiran etmiştir.

B^unlar hakkında şu surette icrayı muamele olunacaktır:

1. Memaliki Şahane dahilinde, Ermeni ve Ermeni ismi taşıyan, beş yaşından aşağı olan çocuklardan maade, başı-bozukların şehir ve kasaba haricine çıkarılarak, katl edilmeleri.

2. Orduyu Hümayun dahilinde mustahtem bil umum Ermeni efradının, bir vukuata meydan vermeyerek, mıntıklarından bil tefrik, şhali temasından, gizlice, kurşuna dizilemeleri.

3. Orduda bulunan zabitan, mensub oldukları Ordunun Karagâhlarında, işarı ahere kadar, haps edilecekler dir.

Bu üç madde ahkâmının, her Ordu kumandanlıklarına, tarihi tebliğinden kırksekiz saat sonra, icrası zımında, ayrıca tebliğ edilecektir.

Anden evvel, tedarikât-ı lâzımeden maade, bir muamele yapılacaktır.

Enver

Ermeniler Hakkında

Enverin bir şifre mahluludur

Ahvalı hazire dolayısıyla, Ermeni neslinin kâmilen mahvi İrade-i seniyeeye iktiran etmiştir.

Bunlar hakkında şu suretle muamele olunacaktır:

1. Memalike Şahane dahilinde Ermeni ve Ermeni ismini taşıyan, beş yaşından aşağı, çocuklardan maade, başı-bozuklarının şehir ve kasaba haricine çıkartılarak katl edilmeleri.

2. Orduyu Hümayun dahilinde mustahkem, bil umum Ermeni efradının, bir vukuata meydan vermeyerek, Mıntıkalarından bil tefrik, ahali timasından, gizlice, kurşuna dizilmeleri.

3. Orduda bulunan zabitan mensub oldukları, Ordu Karargâhlarında, işarı ahere kadar, haps edileceklerdir.

Bu üç madde Ahkâmının her Ordu kumandanlıklarına, tarih tebliğinden, kırk sekiz saat sonra, icrası zımında, ayrıca tebliğ edilecektir.

Anden evvel, tedarikât-ı lâzımeden maade, bir muamele yapılmayacaktır.

Fi 28 Şubat sene 1331.

Enver.

Ahvalı hazıre dolayısıyla, Ermeni neslinin, kâmilin mahvı bu İrade-i Seniye iktiran etmiştir.

1. Bunların haklarında şu suretle muamele olunacaktır.

2. Memaliki Mahsuse-i Şahane tabaası dahilinde bulunan Ermeni ve Ermeni ismi taşıyanlar, beş yaşına kadar çocuklardan maade, başı-bozukları, şehir ve kasaba haricine çıkarılarak, katlları.

3. Orduyu Hümayunlarda mustahkem, bil umum, Ermeni efradının, bir vukuata meşdan verilmeyerek kıtaalarından bittefrik, ahali timasında olmayarak, gizil mahallerde, kurşuna dizilmesi.

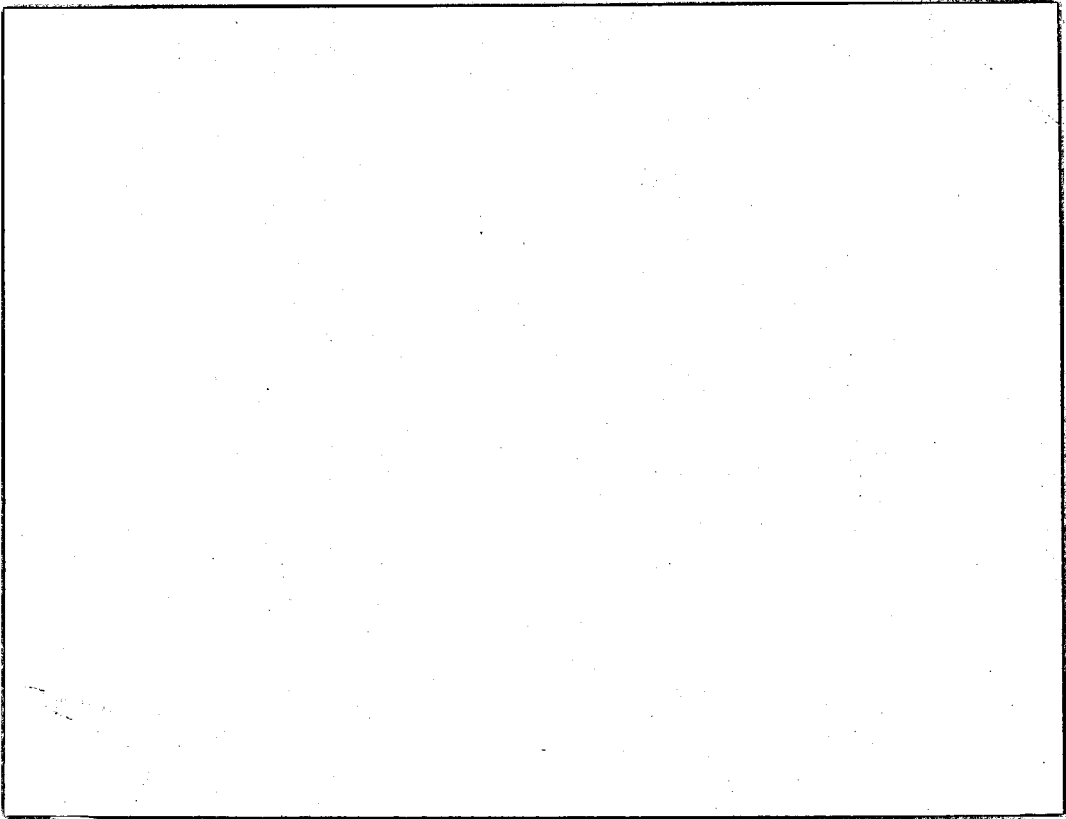
4. Orduda bulunan Ermeni zabitanın dahi mensub oldukları Ordunun karagâhlarında, işarı ahere kadar, haps edilecek dir.

5. Bu üç madde ahkâmının, her Ordu kumandanlıklarına, tanihi tebliğinden, kırk sekiz saat sonra, icrası zımında, ayrıca tebliğ edileceğinden, anden evvel tedirikât-ı lâzımeden maade, bir muamele yapılmayaçaktır.

Fi 28 Şubat 1330.

Başkumandan Vekili:

Enver.

Dahiliye Nezareti
Umuru Mülkiye Müfettişliği

Sivas Vilâyetinde Merziyun Kaymakamlığına

Cevab 15 Temmuz 331. - Yirmi yaşından aşağı kız ve on yaşından aşağı erkek çocukları kimsesiz kalıb ihtida eden, kimsesiz kadınlar alıkonulacaktır ve memleketin ihtiyacı gözedilerek hiç bir komite ile irtibatı olmayan sanâatkarlarından ihtida etmek ve isimleri bildirilmek şartıyla bir kaç brakılabilir, bunlardan başka Ermeni namıyla hiç bir kimse brakılmayacaktır.

Sivas Vilâyeti Mülhakatına:

- 1- Komitelerle irtibatı olmayanlardan memleketin ihtiyacı hakikisi gözedilerek ihtida etmek şartıyla brakılmış olanların adedi ve ism ve şöhrati.
- 2- Sanâatkar haricindekilerin alıkonulmasına ordu ve dahliye nezaretleri müsaade edilmişediklerinden bunlar kâmilen sevk edilecektir.
- 3- Hizmetçi ve yaho^t izdivac suretiyle şayanı itimad zevat hanelerinde brakılan kadın ve kızlarla öksüz yurdlarında terbiye edilmek üzere alıkonulan çocuklarıⁿ miktarı neden ibaret^t dir muvazahen ve acilen işar olunacaktır.

Dahliye Nezareti

Umuru Mülkiye Müfettişliği.

Amasia Mutasarıflığından Merziyun Kaymakamlığına:

- 4- Vilâyet dahilinde hiç bir Ermeni brakılmayacaktır. Bunlar Musul Vilâyetine sevk oluna^t

cakırlarından münasebatı mevkiye gözü gözedilerek
tayin olunacak yollardan gönderilecektir.

5- İhtida için bu meyanda müracaat vuku bulması
mühtemeldir bunun için yapılacak muamele ber
veçhi atidir. Evvela müracaatı münferide ve
ya müctemie olabilir her iki suretdede ihtida
arzusunun cidiyete ve aslını arayıp itimada
layık olduğuna kanaatı kâmile hasıl olanların
müdacaatı kabul olunacaktır.

Saniyen müctemiyen müracaat edenlerin şeraiti
muayeneyi haiz olubda ihtidası kabul olunduğu
suretde bunlar islâm köylerine tevzii ve tak-
sim suretiyle yerleştirilecektir.

Salisen ihtida hususunda kâtiyen ilm u haber
istimal ol unacağı gibi ihtidayı cidiyetle
arzu etmeyib kimsenin için bir sibge itihaz.....
memul olan eşhası mufiyeler teftik lazımdır.....
kimsesiz kalan ve on yaşından dun erkek yirmi
yaşından aşığı kız çocuğun hüsni muhafaza
edilecektir.

Bunlar şayanı itimad islâm hanelerinde evladlığa
vehrilmek ve yahod tesis olunacak öksüz yurdu-
na kâbul edilmek suretiyle iase ve terbiye
olunacaktır.

Amasia Mutasarırı

Aslına mufafıktır

Dahliye Nezareti.

Dahliye Nezareti
Umuru Mülkiye Müfettişliyi

Suret

Amasia Mutasarıflığının / 13 Temmuz 331 tarihli
ziylnamesiyle Merzifuna tebliğ edilmiştir.
Ehalisi dahile sevk olunan kazalardan bazılarında
uyğunsız islâm.....Ermenileri gizledikleri
anlaşılmıştır mukareratı hükümet hilafına
olarak Ermeniyeri hanelerinde ihfa ve mu-
hafaza sahiblerinin hanesi (eşnünde iidamı
ve hanesinin ihrakı muktezidir, bu hususun
lazım gelen kimseleri sureti münasibede....
vetebliğiyle sevk edilmemiş hiç bir Ermeni
kalmamasına iitina olunması ve icraatınızdan
peyderper malumat itası.

10 /Temuz 331

Üçüncü Ordu Komandanlığı

Möhür/: Dahliye Nezareti
Umuru Mülkiye
Müfettişliği

Aslına muvafıktır.

Merziyun Kazası

Bidayet Mahkemesi Dairesi

Sivas Vilayetinde Merzivun Kaymakamlığına

Akıllıyan Krikorun komite reisi ve Kiremitciyan

Haci Garabed ile Haci Kasbarlada silah dağıt-
dığı Haci Bası mahalesinde Papaz okur.....

hanesinde esliha olduğu ve Kalpakciyan Ohanes
ve Darakciyan Haci Nişan namında eşhası

muzariden bulunduğu tahkik edilip bu babde ted-
kikat ifasıyla merkumlarının tahtı tatkikiye
aldırılması ve tahariyat icrasıyla silahların
müsadere edilerek netecedan malumat itası.

Kâhtenin 13 Eylül 331 Şifre Mahluludur

Cevab 7/11.- Kaza dahilinde sakin olan Ermeniler
Yüz otuz dört hanede yedi yüz doksan bir nufusdan
ibaret bulunduğı ve bunlardan yidi yüz on beş nufusu
sevk edildiler ve yalnız anäsiz babasız olmak ve
~~xxxxx~~ tesahib edecek kimseleri olmamak hasebiyle
zükuru ~~xxxxx~~ on ~~xxx~~ yaşından ve enası dahi ~~xxxxx~~
on beş yaşından aşağı olmak üzere yetmiş dört nufusdan
ibaret etfalın eshabı hamiyet nezdinde terk edilmiş
olduğı ve sevk esnasında meşi ve harekete ve ~~xxxxx~~
dükub ve nuzula muktedir olamayacak derecede hasta
bulunmak hasebiyle fakir bir kadın ile kerimesinin
bilzarure sevkleri tehir edilmiş olduğı ve evamiri
müballığa hilafına olarak buraca bir kimse terk edil-
miş kimse terk edilmemis olmağla defter tanzimine
luzum kalmadığı jandarma komandanlığı ifadesiyledir.

13 Eylül 331

Vusulı evrak / 15 Eylül 331.

Kâhte Kaymakamı

Malatia Mulhakatına Taamim Teleğrafnameler

Tel Jandarma Komandanlığına

Nevahi Müdiriyetine Tezkere

20 Kânunı Evvel 334

Naxhavie Nomro 645

Henüz yıllarda defn olunmamış eczad var ise heman köpekler topyağı eşemeyececi kadar kuyulara ~~xxxx~~ defni ve bu tarihten sonra ihtar hilafında o yolda acık cesedlere tesadüf olunduğı takdirde en büyük mülkiye memurıyle jandarma komandanının derhal istizana luzum görilmek sizin işden el çek dirileceyi Nezaret ve Vilâyeti celileden verilen selahiyete binaen tebliğ olunur.

20 Kânunı Evvel 331

Malatia Mutasarırı

Jandarma, Nevahiye Kazalara yazıldı.

21 Kânunı Evvel 331

Ėayet Mstecildir

Malatya Mutasarıflığına

Dahiliye Nezaretinin Şifre teleğrafı balaya alındı, kazalar hududında bu gibi ecsad görldiyi halda heman kaymakam ve nahie mdiriyle jandarma komandanları işden el çekdirĖilib tahtı muhakemeye alınacağı beyan ve cevaba intizar olunur.

20 Knunu Evvel 331

Vali

Sabit

Vilâyeti Celilenin 6/21 Şifre Mahlulü^{4. U}dür

Malatia Mutasarıflığına

Tebliğatı ekideye rağmen yine yollarda pek çok ecsad bulunduğı istitbar ediliyor bundaki meha- ziri adide möhtacı izah olmadığı gibi bu babda tere- hi gösteren memureinin şidetle tecziyeleri dahiliye Nezareti Celilesinden ekiden bildirilmekle hudud dahilindeki umum cesedler dıkatlı bir suretde defn etdirilmek için mıkdarı yafi jandarma ile ileri gelen memuriyden bir kaç zatın bu işe memur edilerek heman her tarafa çıkarılması ve buraya malumat itası ehemiyetle teekid ve cevap intizar olunur.

21 Ağostos 331

El-Aziz Valisi

Sabit

KALEME

Aynen kâ^hle ve jandarma Komandanlığına

Husulı malumatdan sonra iadesi.

22 minhu

Görulmişdir

Minhu

NADİM.

Suret El-Aziz Vilâyetine

Bazı mahallerde defn olunmayarak açıkta bırakılmış ecsada tesadüf olunduğı haber veriliyor. Vilâyetiniz dahilinde defn olunmamış ecsad ve bakiyesi var ise defn ettirilmesi hususunda icab edenlere kemalî şiddetle tebliğı ve badema her hangi kaza dahilinde defn olunmamış bu kabil ecsad bulunduğu anlaşılrsaoradaki mülkiye memureyinin işden el çekdirilmesi ve Nezaretçe işaaratı keyfiyet olunması.

19 Kânunı Evvel 331

Dahiliye Nazırı

Talaat

Malatia Mutasarıflığına

Hösni-Mansur kaymakamlığının 3 Teşrini Sani
331 Şifre Mahlulıdır.

Bu kaza Ermenileri kâmilen sevk edilmiş olmasından şu halda yerli Ermeniden sevk edilecek kimse bulunmadığı ve yalnız ehaliden erbabı sanattan olub mâyle gelen dört beş hane Ermenilerde ihtida etmelerinden muamele şeriye ve nizamiyelerinin ifa kılındığı ve bundan başka erbabı hamiyet nezdlerine verilen sabi ve sabiyelerle izdivaca tâleb bulunan bakire kızlarında kezalik muamelelerinin icra edilmekde bulunduğı ve bunın gayrısının izdivac ve ihtidaları kûbul edilmeyecek pek çok mıkdarıda seyibi kadınlar zuhurında küçüklerinde biltâbı izdivaca sevklerine ibtidar kılınacağı.

3 Teşrini Sani 331

Hüsni-Mansur Kaymakamı

[Edhem Kadri Bey]

Erzincanda El-Aziz Valisi Sabit Bey Efendi

Hazretlerine

Cevab 21 Teşrini Evvel 331. Gerek yerli ve gerek haricinden gelerik birer suretle gizlenmiş kalmış Ermenileri zahire ihrac olunmak için tahkikat ve tedkikat ifa etmek üzere bir komosion teşkil edilmiş ~~bu babda bir~~ ve geçende bir kafe sevk olunduğı gibi emri dövletleri vechle bu babda bir kat daha tesrii muamele edilmekte bulunduğı ve o gibilerin bir kaç güne kadar arkası alınacağı maaruzdır.

Yazıdan/

21 Teşrini Evvel 331

El-Aziz Vali Vekili

/Suleymun Fayik Paşa/

Vilâyete Şifre

Cevab 25 Teşrini Evvel 331.-

Malatiada mukayed olan bin beş yüz seksen iki hanede yüz bin üç yüz kırk bir zükur ve yüz bin beş yüz doksan dört anasdan, bin beş yüz elli hanede üç bin iki yüz kırk altı zükur ve üç bin dört yüz doksan iki enas sevk edilmiş mütebaki otuz iki hanede doksan ~~iki enas sevk edilmiş~~ beş zükur ve yüz iki enas ehli sanaat olarak bırakılmış. Ve sevkiyattan gere kalan ve firar suretiyle kalıb derdesti taakib ve sevk bulunan otuz zükur ve altmış enasdan ve haricden gelerek eytamhane ve ehali nızdinde bulunan sahibsiz zükur ve enas ve sübinında mıkdarı tahminen altı yüz zükur ve dört yüz enasdan ibaret bulunmuş olduğı gibi sevkiyatın teehirinden dolayı ol babdeki emr mucibince polis müdiri tarafından terk edilen 120 zükur ve 185 enas Katolik ve 50 zükur ve 80 enas Prot ve 30 zükur ve 27 enisda Latin mevcud olduğu ve üç bini mütecavuz bir kafilenin bir kaç gün evvel sevk olunduğı ve büyük bir kafleninde Hakim Hanından geçmekte bulunduğı maaruzdır.

31 Teşrini Evvel 331

Malatia Mutasarırı

/Reşid Paşa/

Mahrem ve Müstacildir

Zatı Samii Vilâyet Penahiden Şenefvrud

21/8 Şifre Mahlulüdür

An Erzincan

El-Aziz Vilayetine

Oralarda perakende bir hayli erkek Ermenilerle
öteden beriden gelmiş sahipsiz Ermeni kadınları kal-
dığı haber veriliyor. Bu hal memleketin sefaletini
tehiye edeceyinden bu gibilerin toplatılarak
bir iki gün zarfında Diyarbekir tarikile mahfuz bir
suretde sevkleriyle inbası.

21/8 Erzincan

Vali Sabit

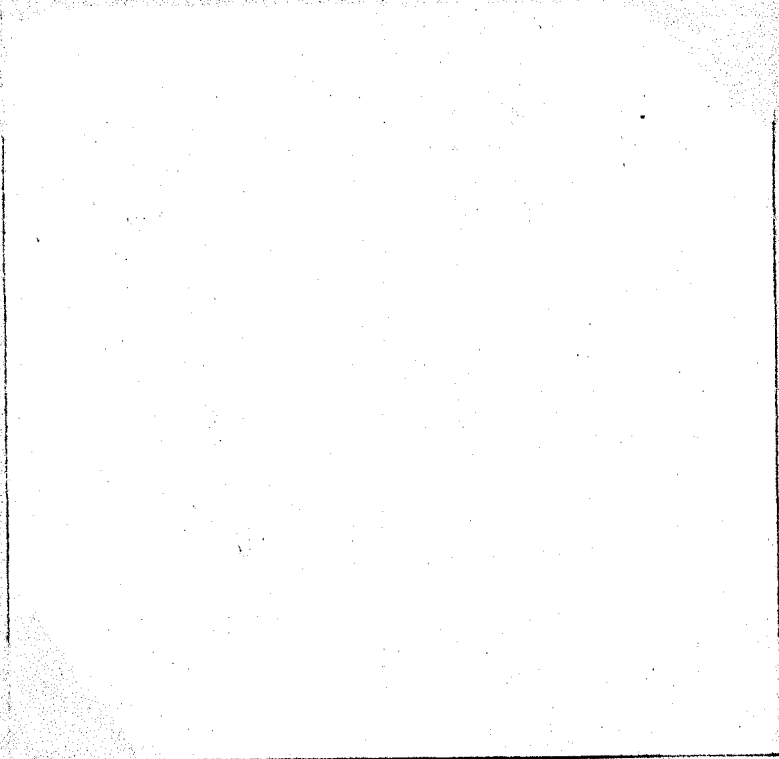
21 Teşrini Evvel 331

Husni-Mansur,

Akçe Dağ kazalarına

yazıldı.

27 Minhu.

Feci ve müthiş bir vesika

Tehcir esnasında Ermenileri katl ve imha etmek için İttihat ve Terakkı tarafından teşkil edilen çetelere talimname suretidir.

Madde 1

Cemiyetler kanunun üçüncü ve dördüncü maddelerinden istifade olunarak bilumum Ermeni cemiyetlerin kapatılması ve hiyet idareleri ile bu meyanda öteden beri İttihat ve Terakkı hükümeti aleyhine çalışanları kâmilen tevkif ve Musul ve Bağdat gibi vilâyete sevk ile yolda ve oralarda imha etmek.

Madde 2

Bilumum Ermenilerin her türlü silahlarını toplamak.

Madde 3

Münasip ve sahitti hususiye ile efkârı İslâmiyeyih ihzar etmek. Van, Erzerum ve Adana gibi zaten Ermenilerin kendi hareketleri ile İslâmlardan nefret kazandıkları mahallerde Rusyanın Bakuda yaptığı gibi mürettep vakâlar ihtaz etmek.

Madde 4

Erzerum, Van, Mamuretulaziz ve Bitlis gibi vilâyette icraatlı tamamen ehaliye bırakmak ve asker ile kuvvei inzibatiyeyi zahiren katl amı men için

kullanmak. Ve Adana, Sivas, Bursa, İzmit ve İzmir gibi yerlerde bilâkis İslâmlara kuvveyi askeriye ile müzaheret etmek.

Madde 5

İmhanın bilhassa elliden aşağı erkekler ile mektep muallimlerine tatbik, (kızlar ile çocuklar İslâm edilmek için kalsın).

Madde 6

Firara muaffak olabileceklerin ailesini ortadan kaldırmak ve memleketleri ile alakalarını tamamen katledecek tedabür ittihazı.

Madde 7

Ermeni hükümet memurlarının casusluk ettikleri ileri sürülerek bilumum devait ve söbat hükümetten tard ve ihraçları.

Madde 8

Orduda bulunanların ciheti askeriyece münasip surette imhaları.

Madde 9

Hareketi her yerde birden başlamak ve bu suretle müdafaa esbabı ehzarına vakıt brakmamak.

Madde 10

İşbu tebliğatin mahremiyetine ve yalnız bir

iki kişi arasında kalmasına fevkelâde ihtimam olunacaktır.

Tehcir olunan Ermenilerin katlı ve imhası bir vec bala gösterilen tâlimâtname mucibince icra edildiği hakikat olup tavsilattan sarfı nazar ile işbu vesikayı aynen derc ediyoruz.

APPENDIX

Numaro 4/1744, 2917.

Kayseri Fırkası Kumandanlığı Vekâletine.

Erkânı Harbiyeye.

27 Nisan 331 de başlanılan nefi muamelesi 12 Temmuz 331 ~~tarihine~~ tarihine kadar 446 kişiye baliğ Olmuştur, bunların kafesi divanı örfice nefiye mahkum edilenlermidir yoksa şüpheli olduklarından nefileri iktiva edilenmidir? İkinci kısımdan ise şüpheli olduklarına ciheti askericede kanaat bahş edille mevcudmıdır?

14 Temmuz 331.

Ankara Kol Ordu Kumandanlığı:

(Halil Rejai).

Mustaceldir

Kudsu Ermeni Katoğikos ve Patriki

Sahak Efendi Hazretlerine

Meriyeti ahkâmına İrade-i Seniye Hazreti Padışahi şerefsudur buyurularak bu kerre neşr u ilân edilen Ermeni Katoğikos ve Patriki Nizamnamesi hükmünce Sis ve Eçmiazin Katoğikoslıkları tevhit edilerek, Dersaadet ve Kuds Ermeni Patrikleri dahi Katoğikoslığa ilaveten öhdi valalarına tevcih buyurulmuş, ve ol babde lâzım gelen beratı âlinin derdesti tasdir ve tesyir bulunmuş olduğu tebliğ ve tabrik edilir.

Takvim-ı Vakayide münderic bulunan Nizamnameyi mezkûre ile Kuds Manastırı memuriyeti valalarına mahalı izâmeti ittihaz edildiği gibi Rum Patrikhanesi Nizamnamesinde gösterilen esasa tevfikeyen mâyeti asilanelerinde bir meclisi ruhani ve bir de meclisi muhtelit teşkili kararlaştırılmış ve Katoğikos ve Patriklik ile Murahhasalarıkların usulu intihabiyesi dahi esasi mezkûre tatbik ~~edilmiş~~ edilmiştir.

Heyeti ruhaniyenin hukuku meşruayı mezhebiyenin muhafaza ve teyediyle beraber riesayı ruhaniye avamın teesiri tahtında bırakarak vezayifi mezhebiyelerinin serbestce icrasına mani ve devlet ve cömaatca netayici müessifeyi dayı olan ve cömaatı sairede emsalı bulunmayan teşkilât-ı cismaniye lâğvı ile Ermeni cömaatı umuru mezhabiyesenin tarzı idaresi dahi usulu umumîyeye ~~ix~~ tevfikeyen olunmuştur.

Nizamnameyi mezkûrin bil etraf mütaleası ile şu hususda devletce teakik edilen maksadı ~~müşfik~~ müşfikaneyi hüsni

2

taktır, ve memuriyeti cedideyi valakarilerinde dahi Őimdiye kadar meŐhut olan asarı sadakat ve reviyeti iraye ile hűkűmeti seniyenin hakkı asilanelerindeki űmn u itiműdının tealisine intiham buyurulmaları kâviyen műntazırdır.

28 T^emmuz 34

Nazır Vekili:

Halil.

Taktil Divan-ı Harb-ı Örfisi

Müdde-i Umumîliği Canibi Âlisine

Atufetlû Efendim Hazretleri,

Baytar miralaylığından mütekayid Minas Bey Efendinin mahdumu zevcim Doktor Berc Avedisyan Efendi Yedi Küle Ermeni Hastehanesi ütebasından olduğu ve bahusus mezkûr hastehanede tehiye edilen mecruhini askeriye koğuşunda memur edilmiş bulunduğu cihetle vazifesinde brakılmak lâzıme-i maadeletten bulunduğu halde Ermenilerin hatta memurların imhası ve mallarının nehb ve yağması hükûmeti lâzıme-i itihadiyece kararlaştırılmış olmasından naşi olsa gerekdirki hastahenedeki vazifesi nazara alınmayarak mükellef Yüzbaşı sıffetiyle 19 Kanunusani 331 tarihinde Dersaadetten Dördüncü Orduya memuren izam edilmiş ve mezkûr Onikinci Kolordunun Otuzaltıncı Fırka'sı ser tabib muavini sıffetiyle fırkasıyla birlikte Haziran 331 tarihinde Bitlise gönderilmiş isede hayat ve mematından şimdiye kadar hiç bir haber alınamamıştır, zevcim Efendii mümaileyhin Bitlisede Fırka Kumandan yaveri marifetiyle ve silâh mermisiyle mütaammiden katl edildiği ve ettirildiği "Nor Gânk" ve "Şa Cadamart" gazetalarında görülmüş ve hükûmeti zalime-i itihadiyenin her tarafta Ermenilere karşı katli âm ve mallarını igtinam cinayat-ı tertip ve icra etmiş ve ettirmiş olduğunun ve Bitlis cinayeti resmieside 20 Haziran 331 tarihinde başladığının ahiren anlaşılması ve Bitlisten sonra zevcim mümaileyhin haberi afiyeti alınamaması evrakı havadis neşriyatının sıhhe-tine delalet etmekte bulunmuştur.

Zevcim mümaileyh Balkan harbinda mektebi harbiyede mec-

ruhini askeriyeyi tedavi etmiş olduğu gibi pederi Minas Bey Efendide kırk sene kadar bir müddeti medide baytar muallimi sıffetiyle memlekete hizmet ettikten ~~sonra~~ başka kütübü mevcude-i baytariyeyi telif ederek vazife-i vataniyesini bite-ⁱmamihe icra etmiş ve harbi ahir^{en} müddeti devamınca selimiye ahzı azker kalemi vesaiti nakliye umurunda fahri olarak hüsnü hizmet eylemiştir, işte bir vechi mâruz hem kendisinin ve hem de pederi miri mümaileyhin hıdemat-ı mesbukesinin - mükafat-ı mâkuse-i caniyesi~~ne~~ olmak üzere zevcim tabibi mümaileyhin zulmen ve amden itlaf edilmesi ve ettirilmesi suretinde irtikap edilmiş olan cinayeti resmiyeden dolayı Dördüncü Ordunun Onikinci Kolordusu Otuzaltıncı Fırkası Kumandanı ile ümera ve zabitanının ve mezkür fırka heyeti sıhhiyesinin ceza-i kanun^ılarının tertip ve icra buyur^ulması adalet namına istida olunur, "fendim.

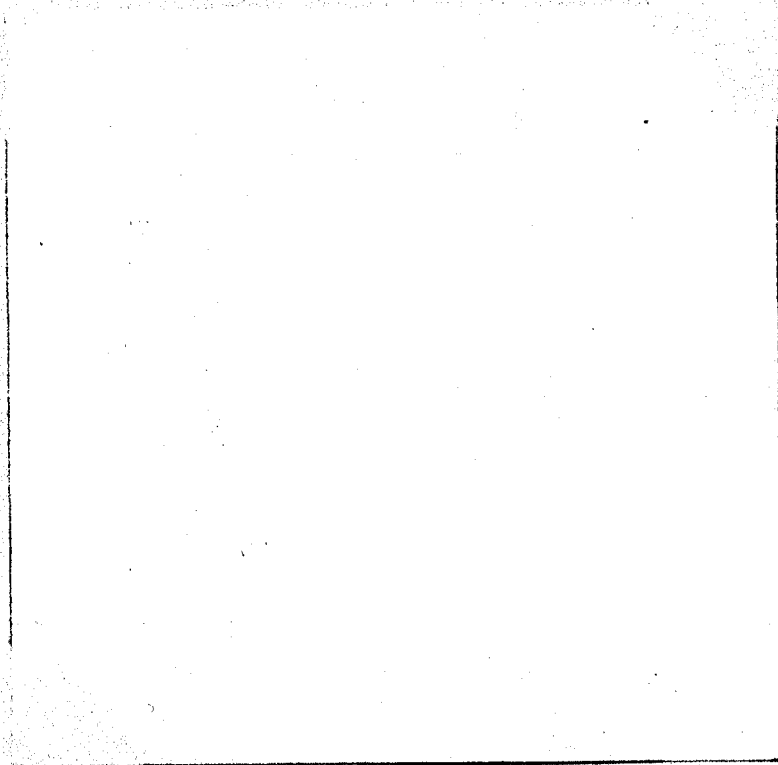
9 Haziran 335.

Şişlide Bomonti İstasyonında

57 numaralı hanede mukime

Madam Hripsime Avedisyan.

Mühür: Hripsime.

BEYANNAME RESMÎ

Anasırı Osmâniye eczasından bulunan Ermeni vatandaşlarımızın bir hayli senelerden berrî telkinatı hariciye semeresi olarak bir takım evkârı sefiye ve asayiş nikmaneye kapılarak kendi rahat ve menfaatları ile beraber mülkü Osmanının ve diğer vatandaşlarının huzur ve sükûnını ihlal ve kanlı vekayiye ictisar ve hele Ermeni cemaatının dahi düşmeni mevcudiyeti olan ve elyevm Hükümetimizle müharip bulunan edaye iltihak cesaretinde bulunmaları hem mülkün muhafazai sükün ve istirahatı ve hem Ermeni cemaatının idameyi mevcudiyet ve selameti için dövletimizi fevkalâde tedabir ve fedâkarlık ittihaz ve ihtiyarına mecbur ederek hitamı harba değin meks ve ihame etmek üzere Ermeni cemaatına vilâyeti dahiliyede ehzar ettiği mahallerde sevke mecbur kalmış olduğundan bil cümle Osmanlılara vesayai atıygeye harfiyen itaat etmeleri suneti kariyede ihtar olunur.

BİRİNCİ MADDE

Hastalar müstasna olmak üzere bil umum Ermeniler tarihe tebliğden beş gün sonra jandarmanın muhafazası tahtında kâmilen köy ve mahalle itibarı ~~gibi~~ ile hareket etmek mecburiyetinde dirler.

İkinci Madde

Esnai hareketlerinde eşyamenkulelerinden arzu ettiklerini beraber götürmekte serbest iselerde gayrı menkul emlak ve arazilerini ve fazla eşyalarını satmaktan ve şunun bunun yanına bırakmaktan memnu dırlar, çünkü kefiyeti mufareket muvakkat oılması hesabıyla emvalı gayrı menkuleleri ile beraber almayacakları eşyayı menkuleleri mahfuz ve mazbut binalar dahilinde ve denk halında Hükümetin nezareti tahtında hıfz olunarak avdetlerinde aynen

kendilerine iade kılınacaktır. Emvali menkule ve gayri menkuleyi hilâfı tenbih alan ve satan ve muhafaza eden Divanı Harba sevk olunacaktır, yalnız ordunun ihtiyaçatına yarayabilecek şeyleri bil rıza Hükümete satılması cayızdır.

Üçüncü Madde

Esnâ rahda temini istirahatları için hanlar ve münüsip binalar ehzar ettirilmiş ve birgûna tecavüz ve taarruza mâruz kalmaksızın muvakkât ikametgâhlarında salimen isalları esbabı istikmal kılınmıştır.

Dördüncü Madde

Ermeni cemaatinin bir yahod bir kaçının mal can ırzına tecavüz ve taarruzda bulunanlara müfrezeler silâh istimal edecek ve hayen derdest olunacaklar Divanı Harba sevk edilecek idam olunacaklardır, Ermenilerin işfalata kapılmaları neticeyi müessifesi olan şu tedbirin cemaati saireye bir guna taalluku olmadığından anasire saire her neşkin ve tarzda olursa olsun bu meseleye katiyyen müdahala etmiyecektir.

Beşinci Madde

Ermeniler Hükümetin şu kararına tabiyete mecbur olduklarından içlerinde asker ve jandarma üzerine silâh istimalı cüretinde bulunan olursa yalnız silâh istimal edenler bil mühabele silâh istimalıya meyitten derdest edilecektir, teza ? Hükümetin kararına muhalefetle gitmekten imtina edenler ve şurada burada ihtifa eyleyenler ile bu gibileri haneleri n sakla yan ve yeyecek vererek ve ihtifaların temin eden kesan beraet idam Divanı Harba gönderilecektir.

Altıncı Madde

Ermeniler yanlarında islihayı carihe ve nariye taşıyamacaklarından meskenleri dahil ve harcında saklamış oldukları

3

her nev silâh dabança ve bonba ve kamaları kâmilen Hükümete teslim edeceklerdir, bu gibi aslâha ve sayireden bir haylısı Hükümete ihvar olduğundan evvela vadii efkâra sapılması ve muahhiren Hükümet tarafından elde edilmesi sahiplerinin şediden mesuliet ve tecziesini intac edecektir.

Yedinci Madde

Köy ve mahalle ve yollarda gâsp ve gâyet ve saire için Ermenilere taarruz ve tecavuz teşebüsünde bulunacaklara muhafız, asker jandarmalar silâh istimal ederek bu gibi eşhası itlafa mecbur ve mezum dârlar.

Sekizinci Madde

Bank Osmaniye deyin olanlar deynine muhabil eşyayı bank ardiyesine teslim edebilirler ancak Hükümet ile dire lüzüm hiss ettiyi halda eşyayı mezküreyi cihatı askeriye hesabına ve teslim olunan bedel muhabilinde satın almağa salâhiyetdardır. Eşhası saireye olan zimmet içindahi bu şart dayresinde eşya terki caiz olup ancak zimmetin satı Hükümetce tahakkuk etmelidir. Bunun için dahi tüccarın mu^h saddek defatiri en birinci delil teşkil eder.

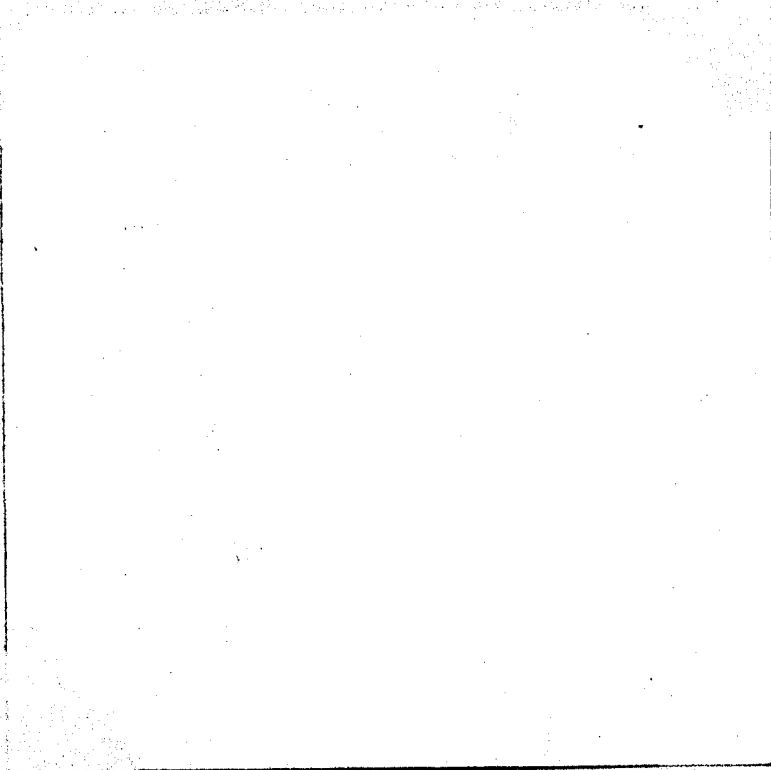
Dokuzuncu Madde

Götürülmesi mümkün olmayan büyük ve küçük hayvanat ordu namına satın alınacaktır.

Onuncu Madde

Güzergâhda nahiye, kaza, leva ve vilâyetler memureyni Ermeni cemaatına delil icra muaveneti ifa edecektir.

13 Haziran 331.

Emniyeti Umumiye Dairesinde
Sevkiyat Komisyonu Riyasetine

Atufetlû Efendim Hazretleri,

28 Teşrinisani 334 tarih ve 51 hususi numaralı tezke-
re-i asafilerine arzı cevaptır.

Acizleri, Erzurumun sukutu ve Üçüncü Ordunun izmihlala uğramışcasına kuvve-i mukavemetten düşmesi üzerine, İkinci Ordu Kumandanlığından Üçüncü Ordu Kumandanlığına tayin edil-
dim ve 14 Şubat 331 tarihinde Dersaadetten hareketle 20 Şubat
331 tarihinde (Erzincan)a muvaselet eyledim.

Üçüncü Ordu mintakasının emr ve kumandasını deröhde ettiğim zaman Ermenilerin sevk ve tehciri amelîyesi hitam bulmuş idi. Yalnız, medeniyet ve insaniyetle katiyen kabili telif olmayan vekayi-in elim bir samî vaziyetinde kalıyor idim. Fakat, o sırada işe vazı yed etmek için mühim bir fırsat elime geçdi.

Haber aldımki Erzurum ve Trabzondan sevk olunan kafileleri Erzincandan sonra Kemah istikâmetinde yola vurdular ve Boğaz dahilinde Frat nehrinin üzerindeki köprüden geçerlerken kâffesini, nukud ve haliyattan badel tehcir itlaf ve Frata atıp izlerini gayb ettiler ve topladıkları para ve sairenin sülüsünü İttihat ve Terakki Cemiyetine, sülüsünü hükümeti mahalliyeye teslim ve sülüsünü aralarında teksim ve tevzi eylediler.

Bu kafilelerin sevkine memur olan jandarma zabitanıyla cinayat-ı mesrudeyi ifa sağdedinde kendilerine yardım eden-

lerden bir ikisini heman buldukları yeryerden mahfuzen yanına celp ve bizzat istiknah-ı keyfiyet eyledim, jandarma zabıtları bu suretle hareket etmek için ol zaman Erzincan mutasarrıflığında ve halen Musul valiliğinde bulunan Memduh Beyden ve icraat-ı müesiffe fiilen iştirak edenlerinde Doktor Bahaettin Şakir Beyden emr aldıklarını ifade ve beyan eylediler.

Binaenaleyh bu malûmat üzerine heman tankikat-ı mukteziye ve serie icrasını emr ve badehu meseleyi divan-ı harba havale ettim.

Muhakeme hitam bulmamış ve çünkü işbu muhakemenin karara raptı için maznun sıffetiyle celb ve muhakemeleri iktiza eden Bitlis vali vekili Memduh ve Doktor Bahaettin Şakir ve divan-ı muhasebattan Macit Beylerin mahfuzen Erzincana izamları için vuku bulan işaret ve tekaüdata rağmen divan-ı harba izam olunamayan mümaileyhiminde tevhidden muhakemelerinin icrasına vabeste bulunmuş idi. Fakat, istimzacen hasıl ettiğim mulûmata göre mevaddı müddeabihanın subut derecesine vardığını anladım. Nâtanam kalmış olan işbu muhakemeye ait olan evrak Dokuzuncu Kolordu ahzı asker Reisi Miralay Alaettin Beyde mahfuz idi. Bu divan-ı harbın reisi mümaileyh idi. İşbu evrakın bil ahere Üçüncü Ordu muhakemat şubesine teslim edildiğini anladım. Mezkûr Ordu karagâh-ı lağv edilmiştir. Mamafih, evraki mezkûrenin Harbiye Nezareti vasıtasıyla ziyâ mutavakıfı reyî âlileridir. Bu evrak, canileri, amirleri ve bu bahsda amil ve müessir olanları

tesbit ve tayin eylemektetir.

Memuriyetim acizanem esnasında münferit iki vakaadan başka bir hadise mesbuk değildir.

1. Birinci, Kafkas Kolordusu yaveri mülazımievvel Munir Beyle emr zabıti ismini derhatır edemediğim bir mülazımievvelin cebren on yaşındaki bir Ermeni kızının bikrini izâle eyledikleri kızın validesinin vuku bulan müracaat-ı üzerine ledel tabkik anlaşılmış olmakla, her ikisi silki askeriden tard ve bakiye-i muamelesi takip edilmek üzere ciheti mülkiyeye teslim olundu.

2. Amele taburlarında bulunan Ermeni efradının lüzumu askeri üzerine Dördüncü Orduya sevki lâzım gelmiş ve efradı Merkume Sivasta topladırılarak Halepe sevkleri için vilâyete emr verilmiş idi. Aradan üç ay geçdiği halde efradı merkumenin Halepe muvaseletine dair haber alınamadığından Dördüncü Ordu Kumandanı Ahmet Cemal Paşadan istifsarı keyfiyet edilecek efradı merkumenin Ordusu mintakasına girmediği cevabı alındı.

Der hal vail Muammer Beyden sordum ve efradı merkumenin Şarkışla ile Gemerek arasında bunları sevke memur jandarma Yüzbaşısı Nuri Efendi tarafından itlaf edildiklerini öyrendim. Yüzbaşı Nuri Efendiği tahtelhafız Ordu Karargâhına celb ve mevkuşfen divan-ı harba havale ettim.

Bil muhakeme efradı merkumoyi kasten katl ve itlaf ettirdiği zabıt olarak idamına dair sadır olan hükmü acilen ibreti müessire teşkil etmek üzere zimmeti mesuliyetime alarak icra emrini verdim ve bu suretle tatbiki adalet eyledim.

Sevkiyat zamanında Üçüncü Ordu mntakası: Diyarbekir, Bitlis, Van, Erzurum, Mamuretulaziz, Sivas, Trabzon vilâyetleri ile Canik sancağından mürekkep idi.

Canik Mutasarrıfı halen Trabzon valisi olun Süleyman Necmi Bey idi. Livasından sevk olunan Ermeni kafileleri Süleyman Necmi Beyin dirayet, ciddiyet ve hüsnî niyeti sayesinde aminen ve salimen leva hududuna kadar sevk olunmuşlar. Fakat, mücavir ve müteakip levalarda elim akıbetlere uğramışlar. Birde Erzurumdan sevk olunan kafilelerde Erzincan livası dahilinde hududuna kadar bir zarara uğramamışlar. Erzincan dahilinde ⁱ ifna ve imha edilmişler.

Ol zaman, Erzurum valisi bulunan Tahsin Beyin bida-yeten hüsnî tetbiri zahir ve ayandır. Fakat kendi emr ve idaresi altında bulunan Erzincan livas-ı dahilindeki avakıp ve netaice nazarende arzu ve idaresini maiyetine tenfiz edemediği ve cereyanı hala vakıf olduktan sonra cinayat-ı malûme mütecasırini hakkında takibat-ı kanuniye icrası için teşebbüsatta bulunmadığı anlaşılıyor. Bundan dolayı kendisinden istizah-ı keyfiyet etmek iktiza edir sanırım. Kaldiki Gümüşhane deresinde gerek Trabzon civarında f ve gerek Gümüşhaneden cem ve sevki tabi tutulup ihzar olunan kafilelerden sabi, ihtiyar ve kadın ~~katl~~ ^{dan} gayrısı katl ve ifna edilmiş ve bundan dolayı Trabzon valii sabıki Cemal Azmi ve Gümüşhane Mutasarrıfı sabıki Abdulkadir Beylerden hesap talep olunması lazım gibi mütalaa kılınmıştır.

Gümüşhanede tefrik olunup Erzincana sevk olunan kadın, ihtiyar ve çocuktan mürekkep kafileye İspir civarında mu-

laki olmuş olan Erzurum valii esbaki Tahsin Bey bu kafilenin halı eliminden kemalı teesürle bendenize bahs etmiş idi. Bu aciz ve cidden şayanı himaye olan içlerinde en büyük ailelerin münevver genc kızlarınınıda sürükleyen bahtsız kafilenin kısmı mühimmi Kemah ~~ve Harput~~ Boğazına vasılı makamı ebediyet olmuştur.

Mezraa ve Harput ile civar ve mülhakatında ve bilhas- sa Malat'yada icra kılınan mezalim ayrıca şayanı kayd ve tez- kâr olup bazen sübyan ve nisvana kadar tatbik edilen imha usulunun ruesa-i müteallüke-i hükümet ve memurini mesule-i devletin nazar ve ittila-ı tahtında cereyan eylemesi ve es- babı mücbire ve manieye rağmen ne tarafı zabıtaban ve nede ciheti adliyeden takibat-ı kanuniye icrasına tevessül edil- memesi ruesa ve memurini hükümetin en hafif olarak iğmazi aynine delalet eder mevaddan olup bundan iktibası kuvvet den mütecasırlerin cinayat-ı mesmueye müstevli bir müşkile sokmalarına sebebi müstakil oldu.

Muş kasabasının takriben beş kilometro şimalında Çirik kariyesine cem ve tevkif edilen Ermeni zükür ve inas-ı ve etfal-ı köye ateş verilmek suretiyle ifna edilmişler ve tarihi İslâmda misli görülmemiş bir zulm ve vahşet nümunesi gösterilmiştir. Ol zaman Muş Mutasarrıflığında kimin bulun- duğunu bilmeyoruma, Âli Komisyonuz bunu kolaylıkla anlaya- bilir.

Nefsi Bitlisin yedi sekiz kilometro şarkında ve nefsi Bitliste ve Bitlisin otuz kilometro garbında Kâin Duhan Hanı

civarında yani üç maheldede Bitlis ve civarında topladıkları olarak sevke tabi tutulan binlerce Ermeni tin kardaşları suveri muhtelifle ile imha ve ifna kılınmış ve bu hususda ol Zaman Bitlis Jandarma Kumandanlığında bulunmuş olan Laz Hacı Osman Beyin medheldar olduğu işidilmiştir.

Kemalat-ı beyeriye ve fezaili medeniyesiyle bihakkin mümtaz ve beyn el emsal ve efrad olan Bitlis valii esbaki Mustafa Abdulnâlik beyin şu hadisat ve vekayiin katiyen mürevvic ve mizah-müharriri olmadığı halde menine zaferâb olamaması mucibi teemmül ve mülahaza olup mesuliyete mevku-niyet, uluvvı azm ve himmet, farta cesaret, ra'afet ve merhamet, istihkâr-ı m hayat, vatanperverlik ve diyanet gibi fezail ile kudret ve malûmat-ını tenmiye eden miri mümâileyhin işbu hadisattan haberdar olur olmaz secde-i gufran-ı dumu-i elem ve kederle tertil ve "gayret ullah"a dokunacağı bi irtiyap olan işbu mezalinden dolayı vatan ve milletin gazab-ı kibriyaya uğrayarak düçar-ı nikbet ve felaket olmasından sinayeti hakkında dua ve niyazlarda bulunduğu mervidir.

Hizan-ı Seyit Ali vakasında nefsi azizini tehlikelere sokarak hükûmetin namus ve haysiyetine sırf azm ve ferasetiyle kurtaran Mustafa Abdulhalik Beyin işbu mezalimi vilâyeti dahilinde men ve tahzire muktedir bulunmadığını zann ve tahmin etmekte isabet olub olmadığını taktir keyfiyetinin heyyeti mühteremelerine terk ve havale ederim.

Diyarbakir vilâyetinde icra kılınan cinayat şimdiye

kadar ta'adud ettiğim yerlerdekinden kemiyet ve keşfiyet itibarıyla bahs elim ve mühim olup hatta bazı Suryani ve Kildani ve Rumlarında bu meyana ifna edildikleri ve Ğazaz Bani ailesi gibi asrlardan berru daima devleti sadakat ve hizmetle maruf olanlarında küçük çocuklarına varıcaya kadar- hayatlarının hedre ve emvalının ğasp ve nehbe maruz kaldığı haber alınmıştır. Bundan dolayıda vaktın valisinden hisap ve kitap aramak icab eder.

Sivas vilâyetinde ihtida edenler müstesna olmak üzere diğerleri sevke tabi tutulmuş ve gerçi hayat kaygısıyla ihtida eden erkeklerden İslâm kadınlarıyla ve möhtediyelerdende İslâm erkekleriyle tehhül edenleri çok görülmüş işidilmiş isede, bundan tarafeynin riza-i zahirileri mevcut ve cebr ve ilhah mefkuttur.

Sivas vilâyetinin muhtelif menatıkında ve esna-i sevkde icra edilmiş cinayat aynı ruh ve hissin mahsulu telkinidir. ~~bu vilâyet memurinin cinayate vakıa ile ya doğrudan doğruya~~ Valisinden tutunuz jandarma neferlerine kadar eniniz, bu vilâyet memurinin cinayat-ı vakıa ile ya doğrudan doğruya ve yahut el altından alakadar ve feren zi medhel olduklarına kannim. Şu kadarki bu vilâyette nehb ve ğarat yok derecesinde dir. Emvalı metruke namı altında cem ve hıfz olunan nukud ve nakta muhavvel eşya ve müzeyyinat ğasp ve tebdilden masun kaldığı kanaatındayım. Yalnız, merkezi vilâyette umuru hayreye ve nafia ve bazen mesarifi gayri melhuzeye sarf edildiği Maliye Müfettişlerinden ~~İrfan~~ İrfan Bey ve refikinin

teftiş ve tetkilerinde tebeyyun eden on iki bin liranın tarzi sarfından dolayı ne yapmış olduğunu bilmeyorumda mavazı lehin gayriya masruf olan işbu paradan dolayı dikkat-ı ~~en~~ inzarını celb eylemeği kaydadan isale add etmemekdeğim. Maahaza, bu sarfiyat-ı emriyle icra eden valii sabık Muammer Beyin şahsi istikamet ve namus ve ıffehte riayet ve hürmet hususundaki meâliyatını lisana şükr ve taktir ile şuracıkta yad eylemeyide vacibât-ı umur sırasında mütalaa etmekteğim.

Van vilâyetine gelince, buradaki Ermeniler sevk ve teh-cir edilmemiştir. Vilâyetin Ermeniçeri vilâyetin İslâm unsurunu mahv ve ifna eylemiştir.

1. Ermeni sevkiyat-ı insaniyet, ve medeniyet ve şerefi hükûmete katiyen yakışmayacak bir tarzda yapıldı.

Ermenilerin katli ve imhas-ı ve mallarının yağma ve gasbı İttihat ve Terakki Merkezi Umumîsinin netice-i mukarrerat-ı olup Üçüncü Ordu mintakasında insan kasablarını tedarik ve onları idare ve istihtam eden Doktor Bahaettin Şakir Beydir.

Ruesa-i hükûmet Bahaettin Şakir Beyin emr ve işaretine inkiyat etmişlerdir.

Üçüncü Orduda bütün felâketi beşeriye, bütün fetnâ ve fesat Bahaettin Şakir Beyin eli altından sudur ve zuhur eylemiştir.

Hususi otomobil ile Merkezden Merkeze uğrayan Bahaettin Şakir Bey merakizdeki İttihat ve Terakki Cemiyeti heyat-ı merkeziyeleriyle hükûmet ruesasında talimat-ı şifahiye-i

mukarrereyi tebliğ edermiş.

Berikiler ipden kazaktan kurtulmuş yaranını, ötekilerde eli gözü kanlı jandarma ve polislerini ihzar ve cinayat-ı malümenin icras-ı için devletin tahtı aman ve himayesinde bir inkiyat-ı tam ile toplanmış olan o müdafaadan aciz kütle-i beşere musallat eylerledmiş.

Mukarrer bir program ve mutlak bir kasd tahtında yapılan işbu mezalim evvelen İttihat ve Terakki murahhaslarıyla heyyeti merkeziyelerinin ve Âyanıyen manun ve vicdanı bir tarafa atarak Cemiyetin arzu ve meramına alet olan ruesa-i hükümetin emr ve tensip ve takibiyle yapılmış ve bu gibi cinayat-ı ve mezalimi görüp işittikleri halde vazife-i adliyelerini ifa etmemeleriyle feren zi medhel olmaları lâzım gelen müdde-i umumîlerin işe karşı lakayd davranmalarıyla idare edilmiş ve cinayat-ı mesmuayı teşvik eyledikleri anlaşılmıştır.

Bütün bu işler sırf şifahi evamir ve talimât ile ve elde hiç bir delili tahriri brakılmamıştır. Ordu, unsuru İslâm, cinayat ve mezalimde medheldar ve alakadar değildir. Mütekteblerin, faillerin, müşevviklerin ledel tahkik anlaşılması asandır. Adaleti ilahiyede ihmal var, ihmal yoktur.

2. Gerek Taşnakşyon ve gerek Hınçak komiteleri tarafından seferberlikle beraber hatta daha evvel başlanan münferid ve fakat ahenkdar ve münasibettar vekayi ile cephe-i harbin gerisinide tehlike ve muhatara altına girmiş binaen aleyh ihtilalcı anasının alakadar ilinkân zararlarını izale mecburiyeti hasıl olmuştur zannederim. Mamafih, Ermenilerin

esbabı mücbire-i tehciriyesini selefi acize Ferik Mehmet Kâmil Paşadan istilam etmek lâzım gelir. Müşarileyh bana dair izahat vermekle beraber esna-i sevkte irtikap olunan mezalimin ne gibi esbabı mücbire ile menine muktedir olamadığına dairede mufaaten mütalaa eylemek zaruretini belki hisseder.

3. 1297 senesinde Karahisarda serzede-i zuhur olan Ermeni hadisesinden başlayarak ~~(1311)~~ 1311de umumî ve badehu havalisiyle Van vilâyetine müstevli olan ve musallâhen iğtişâş çıkarmak suretiyle devlet ve milletın başına bela kesilen Ermeni fedayilerinin ırz ve mal ve cana amansızca yaptıkları tecavuzları İslâm ve Ermeni unsurları arasında alevlenen hiyz ve intikam güçlerinin mürürüyle şiddetlenerek nihayet kabından taşmış ve harbi umumînin zuhuriyle Ermeni mefküresi lehine hasıl olan fırsat kaçırılmayarak bidayeten Van ve müteakiben Karahisar iğtişâşıyla mekasidi milliye ve menaviî zamiriyeleri tebellür etmeğe başlamıştır.

319 senesi nihayetlerine doğru Muştan, Talvorikte tecemmü eden Ermeni isyanına karşı hükümetinⁱ yapmak -mecburiyetinde kaldığı harekâtta dahil olduğu halde vilâyet-i şarikiyede cabeca serzede-i zuhur olan vekayilin Babiâlide ve Harbiye Nezaretinde mahfuz kalması lâzım gelen dosialeriyle bidayeti harbda vesaiki resmiyeye müsteniden hükümetin neşrettiği kitabı tetkik ve mütalaa ettikten sonra ancak, Ermenilik mevküresiyle gaye-i milliyelerine visal için göze aldıkları icraat ve harekât ve bunun müteakibilen hasıl ettiği hissi aksel amel tayakkun edebilir, ve ondan sonra hükmi vicdani adaletle tersi ederek hakkı ve haksızlığı yoluyla

olduğu gibi taktir ve tesbit eylemek mümkün olabilir.

4. Ermeni sevkiyatının vacib ül icra olduğu hakkında serd edilmiş veya edilecek mütalaata bendenizde iştirak ederim. Ancak, tehcirin sinni askeride bulunan ve komiteye mensubiyeti muhakkak olan eşhasa hasrı ve sevkiyatın en medâni bir hükûmete cesban olacak bir tarzı insanide yapılması ve hiç bir ferdin 7 ırz ve can ve malının rencide Osmanına imkân verilmesi lâzem idi. Böyle yapılmadı.

Memleketin nufusu, serveti ve sanâat-ı ve ürfanıyla beraber katl ve ifna olundu. Ve devletın namus ve selameti, idrak ve şuurdan küllüyn mahrum derbeder eşhası gayrı mesulenin andi ve cengiz asâ icraatına terk ve tevdi kılındı.

Yapanlar mesul, yapıranlar mesul, göz yumanlar mesul olsalar gerektir. Zaman, mekyân ve madde tayiniyle cinayat-ı memsuenin tesbiti için sevkiyat-ı icra edildiği yolları takip ederek bütün merakizde tahkikat-ı serie yapılmak k nufus kaydı esas tutularak meselayı Canik livasında

1- Ne kadar Ermeni var idi?

2- Ne kadarı tehcir edildi?

3-Amasya livasına ne kadarı teslim olundu?

Canik kafiyleyinden Tokat livasına ne kadarı vasıl oldu? Yollarda eceli mevdlarıyla ne kadarı vefat etti?

Tetkik etmek ve arada görülecek farkın hesabını müteallik olduğu livadan aramak ciheti iltizam ve alel esami kontrol icras-ı zahmetide ihtiyar olunursa mevaddı müştakia biha keyfiyet ve kimiyet itibarıyla tesbit ve mesullar tayin edilmiş olur kanaatındayım.

Zamanı aciziye ait olmamakla beraber Ordu tarafından tesadüf edilen ve Ermeniler tarafından ehali Mislüme hakkında reva görülen cinayetleri ve fecaiyinde bilahere vuku bulan tehcirle alakası bulunmakla ber vechi ziyr arz olunur.

1-. Üç yüz otuz senesi nihayetinde Rusların tecavuzu ile başlayan harekâтта Hasaâkale pişgahına kadar gelen Rus Ordusu içerisinde bir hayli gönüllü ve komite Ermenilerde bulunuyordu. Ruslar tarafından harekât-ı tecavuziye ani ve seri pek azı firara muvaffak olabilmiş heman kâffesi yerli yerinde kalmışlardı. Ordumuz tarafından mukabil tearuz icrasıyla Rus Ordusu ricata mecbur edilip huğud haricine atıldıkları sırada gerek Rus Ordusu içerisinde bulunan bu gönüllü ve komiteci Ermeniler ve gerekse teba'a-i Osmaniyeden bulunan yerli Ermeniler fealiyete geçerek ehali İslâmiyenin eli silâh tutan sahibi nüfus ve kudret olan akaamını kâmilen mahv e ifna ve mütebakisini esir olarak Rusya dahiline sürüklemişler ve bu düşmen tarafından istilaya uğradıpta bil ahere tahlis edilen akaamdaki Ermeniyâler kâmilen Rus Ordusu ile beraber Rusya dahiline hicret etmişlerdir. Halı ricaatta bulunan Rus Ordusu bu cinayat-ı mene kadir olamamış veyahut müsamaha etmiş. Muhakkak olan bir şey var ise ilk silâhı husumet Ermeniler tarafından Müslümanlara tevcih kılınmış ve 250 bu kadar parçadâh mürekkep olan Pasennin mamur köyleri kâmilen harab olduğu gibi asırlardan beri bu muntakada kardaş gibi yaşadıkları Müslüman vatandaşlarıda Ermeniler tarafından pek feci bir surette katl ve ifna edilmişlerdir.

2.- Müslümanlar tarafından Ermeni vatandaşlarına karşı bidayeti harpta nazarı rafet ve sehabetten başka bir his taşınmadığı halde bil hassayıyle Ermeniler Meski nam kariyede zabıt ve nefer yaralı üseramızın bulunduğu hanelere ateş vermişler Ordumuzun kariye-i mezküreyi istirdadında bir çok Müslüman halk ile beraber feci surette şehit edilen bu askerlerimizin elim menazırına ~~hazır~~ şahid olmuş ve bunun gibi Tahir Hoca Ulya ve Tahir Hoca Sufilada Endek ve Velibaba ve buna civar...ilahere köylerde kar kalkdıktan sonra kar altından elleri bağlanarak boğulmuş, urganlarla bağladıktan sonra bir çok azaları kat olunmak suretiyle öldürülmüş, kuyulara atılmış, çukurlara ~~doğru~~ doldurulmuş, hilasa, ölümün natıra gelmeyecek enva-i tatbik edilmiş Müslüman halka tesadüf edilmiştir.

3.- Üç yüz otuzbir senesi Mart-ı bidayetinde Ruslar, Ermenilerin bu cinayata sürülüdükleri sivil üsera kafilerinden bir kısmını iade etmişler ve yevmiatra Veli Baba mantakasına 375 kişilik kadın, çocuk ve ihtiyarlardan mürekkep bir kafiye göndermişlerdir. Bu zevallılar Pasen Karakilisa sına mensub ehaliden olup Ermeniler tarafından zorla sürüklenip götürmüşler. Gençleri katl olunduğu gibi genc kızları da kâmilen aralarından tefrik olunarak kendiler o zamana kadar haps ve işkence altında kalmışlar, nihayet Baku cemiyeti İslâmiyesinden gelen bir İslâm murahhasının muavenet ve himmetiyle Ruslara şikâyetlerle isma ettirilerek memleketlerine avdete muvaffak olmuşlardır.

Bunun gibi vekayi bütün Ordu cephesinde pek feci ve ~~â~~ dilsuz bir halde cereyan etmiş olup orduca vesayikiyle mahfuz olacağı şüphesizdir. Bu arz edilenler gözle görülen ve kayidendir.

4-. Vatandaş bulunmaktan başka bir kabahat-ı olmayan masum Müslüman halk, Rus ordusunun tecavuzıyla pek ziyade şımaran yerle ve yabancı Ermeniler tarafından bu suretle düçarı özer ve itisaf olmuş. İstilaya uğrayan mantakadaki halkın tecavuz edilmemiş hiç bir hakk ve mukaddesat-ı kalmamıştır. Ermeniler istedikleri Müslümanı öldürmüşler, öldürmediklerini sürükleyip Rusiaya götürmüşler, bil hassa genc kızları hakkında en şeni muâmelât-ı reva görmüşlerdir. Pasenin Bakireleri Ermeniler tarafından Rus Kazaklarına peşkeş çekilmiş, Tokat, Karakilisa, Azab, Bihkürt- İlah, cephe gerisinde bu İslâm tızlarından tesis edilen umumhanelerde Ermeniler vasıtasıyla Rus Ordunun kana ve ırza ve namusa susamış efradının hüsleri tatmin edilmiştir. Ciger pareleri ellerinden zorla alınarak bu suretle Ermenilerin ağısu ihtirasına atılırken ~~duğrx~~ bağı yanarak memleketine denen veya firara muvaffak olan Müslümanlar fu fecaiyi dindaşlarına nakl ve hikâye etmişlerken bile unsuru ~~mağrub~~ İslâm yalnız Allahın ~~İfex~~ lutf ve kerime sığınarak hislerine mağrub olmamışlar ve aynı akıbete düçar olmamak için terki dar ve diyar ve bir meva-i selamete hicreti ihtiyar ile iktifa etmişlerdir. İşte bu muhaceret esnasında ve zamanı tevekkutta ve yurdlarına avdette İslâmların uğradıkları zayât Ermenilerin düçar olduğu telefattan ~~dun~~ olmayıp ~~ad~~ aradaki fark İslâmların talie havale

ve ecele teslim edilmekten ve Ermenilerin amd ve kasda kurban kılınmalarından ibaret olub, sureti zahireleri gerçi, başkadır, fakat netice birdir, her ikisi mahv ve tebahdir.

İleri harekât başlamadan ve bayladıktan sonraki vekâyi-333 senesi Teşrinisani nihayetinde Rus Ordusu ile, zaman ile gayrı mukayyed bir mütarekename akd etmiş idik, şu kadarki, tarafından biri lisebebin min el esbab mütarekenin feshini arzu ettiği takdirde on gün evvel diğer tarafı keyfiyetten haberdar eylemek k mecburiyetinde idi. Vaktaki, bolşevizm karşımızda bulunan Rus Ordusuna giderek bu orduyu inhilala uğrattı hakı pakı vatanın aksanı malumesinde şiraze-i intizam ve inzibat muhtel oldu, gerek Rus ordusunda muazzaf olarak hizmet edegelen ve gerek öteden beriden Taşnakzaganlar tarafından toplanan cani ve katil Ermeniler meybanı boş buldular, unsuru İslâma ~~karşın~~ tarif ve tasfire sığmayacak muamelat ifasına başladılar. Irz ve can ve malı düçarı fena olan ibadullahı Müslümünün akraba ve ~~memur~~ ~~kardeş~~ ~~ordunun~~ ~~himayesine~~ teallukât-ı muhatara altında ~~kur~~ bulunanlardan mebus ve memurlar ordunun himayesine tezarru için tarafımıza can attılar ve vekayi-i hayatiyeyi ol vechle şerh ve tefsir ettilerki insaniyet ve medeniyet bu aciz, mazlum ve cidden sadık ve mütü olan ve devlet-i uğuruna varını yogını seve seve feda etmiş bulunan kardaşlarımızı buldukları tehlike-i azimeden kurtarmak için ileriye hareketi icab ettirdi. Bir taraftan boyı aşan karları yarararak ve incinad yüzünden haylı kurban vermek suretiyle bila aram ve tesavvuru ~~gü~~ gayrı mümkün müşkilat ile ordu harekete

ızabıttırık başlıyor, diğer taraftan menzil mıntakasında müddehir olan bir kaç haftalık erzakı kendilerine yetiştirinmek için vesaiti nakliye kifayet etmediği ve torbasında demirbaş yeyeceği bulunmadığı halde mahza atebe-i ebediyete kadar yükselen feriad ve istindarlara doğru insanıyet ve medeniyetten iktibas olunan ruh ve kuvvetle ilerileyordu. Vaktaki, Edzincan peşgâhına gelince, Sivaslı Murat nam şakii namuradin mayetindeki uşerasıyla Erzincan Müslümanları bir taraftan evlere, kışlalara doldurarak yakmakta olduğu, diğer taraftan senn ve cinsine bakmasızın katli ama başladığı haberi mevsukı alındı, ileri harekâta mübaşeretini icab ettiren vekayi, ol zaman Erzincanda kumandanlık mevkiinde bulunmuş olan Miralay Morel ile Rus Kafkas orduları baş kumandanı jeneral Odşelizenin resmen ve tahriren vuku bulan itiraflarıyla sabit olup burada Ermenilerin İslâmları katli ama başladıklarını itiraf ve bu vekayii mene kudretab olamadıklarından bahsle Erzincana hareketle Ermeni mezalimine mümanaat edilmesi lüzumu dermiyan olundu. Bu muhaberât dosialeri Üçüncü Ordu karargâhındadır ve cidden mütalâaa şayandır.

Askerimizin Erzincana duhulunu müteakib bizzat Erzincana gittim, kendi gözlerimle gördümki, yan yana saç ve sakalı bem beyaz ihtiyarlar, çocuklarını bağrına yasmış kadınlar mini mini yavrular yan yana uzanmış yatıyorlar. Taşlarla kafaları ezilmiş mayınlarıda şilur bağırsakları boyuna geçirilmiş, alât-ı tenasülesi kat edilmiş el ve ayakları doğranıp atılmış bizaregân adedi bini mütecavuzdi.

Kuyulara doldurulmuş, furunlara diri diri yakılmış, evleri doldurularak bu suretle ihrak edilmiş insanların manzarası pek dilhıraş idi. Topladılarak kısmen fotoğraflarını aldırdıktan sonra defn ettirdiğim ehli İslâmın yalnız nefsi Erzincana ait miktarı iki bini mütacavuzdur, Bayburttta Arşak nam şakinin ihrak suretiyle ifna ettiği Müslümanlar bine karerib idi.

Erzincan-Kilkit hattından ta hududa kadar ordunun devam eden ileri harekâtında küçük ve büyük şehir ve kasabalar dahil olduğu halde bu mîntakada Ermeniler tarafından yıpranılmamış bir ırz, gasba uğramamış bir mal, kasta mâruz kalmamış can yoktur. Esasen bu mîntaka ehalisinden bulunan ordu, ana ve baba, kardaş, akraba ve komşularının icsadı mübarekesini çiğ-nayarak ve kulibesinin yakıldığını ve yıkıldığını görerek ilerilerken tesadüf ettiği münferid Ermenilere ve Ermeni kafilelerine karşı zerre-i huşunet göstermeksizin bütün manasıyla disiplinini muhafaza etmiş ve bu suretle Erzurum önüne gidilmiydir. Erzincan ile Erzurum arasında Mamahatun kasabasıyla cinsi ve Karayaprak ve güzergâhdaki bütün köyler halkı bu mevkiye topladarak ihrak ve diğer suretle ifna edilmiştir. Şedid üç günlük muharebeden sonra Erzuruma girildi, burada ~~genel~~ General Antranik kumandasındaki kıtaat ve gerek başı boş Ermeniler tarafından ika olunan mezalim tarihi alemin şimdiye kadar kayd ettiği vekayii elimenin başında zikre se^zavar, bu babdaki ~~ş~~ meşhudat-ı acizanemle Erzurum mevki müstahkimi kumandanı Rus miralaylarından ismini derhatır edemediğim bir zatın ^{im} vermiş olduğu rapor başkumandanlık vekâletiy~~e~~ celilesine taktı

edilmişti. Asılları Üçüncü Ordu karargâhındadır. Bu dosialerin celb ve mütalaası muhasenattan hali değildir. Doksan üç huddundan itibaren Aleksandrapolın şarkına müsadif Celaloğlu ve Kara Kilis ile Serdarabad hattına kadar devam eden ileri yürüişde kardaşının, babasının, anasının tefssüh etmiş meydana-daki cenazelerini gördükleri halde hiç bir Ermeniye ima suretiyle dahi izaac etmeksizin ordunun muhafaza ettiği ısmet ve ibraz eylediği insaniyeti sulh müzakerat-ı için nezdimizde gelen Ermeni heyeti ma murahasası mükerreren lisanı şükran ve minnet yad ve tezkâr eylemiş.

Eçmiyazinden bütün Ermenilerin Baş Patrik Katoğkosı Beşinci Kevork tarafından Ordunun harekât-ı alicenabanesini takdisen aldığı telgrafname suretinde mebhüs dosialer arasında bulunmakla ayrıca şayanı mütalladır.

Aleksandrapol kasaba ve kurası ki min haysele mecmu iki yüz elli bin nüfusu vardır, kâmilen yedli yerinde kaldılar ve emin ve fahur olarak imrarı eyyam eylediler. Bunları şurada zikr ve hikâye etmekteki maksadım ruhu millette ve vatanın menafii âliyesine idrak eden Ordu zabitan ve efrad ve erkânında fikri insaniyet ve medeniyetin Avrupadaki emsallarından ma daha yüksek bir hissi ululviyet ve necabetle hükümlerân olduğunu göstermek ve sevkıyat zamanındaki fecayii mesmueden işbu kısmı tebrîe eylemekten ibarettir.

NETİCE

1.- İki unsur arasındaki mukatelata her zaman Ermeni unsurunun komitede tabi aksanı tarafından sebebiyet verilmiş ve başlanmışdır.

Bil hassa seferberliğin ilanı ile beraber Ordu-i himayunun gasf (?) ve mağlubiyetini icab ettirecek her vasıtaya canıyla ve başıyla müracaattan hali kalmayan ve harbin ilanı ile beraber İslâm köylerini yakıp, İslâmları katl ve itlaf eyleyen, yollarda erzak kabilelerini vuran, ikmal efradını öldüren, münferit ve müctemid hastakabilelerini telef eden yine Ermeni komitelerine merbut Ermenilerdir.

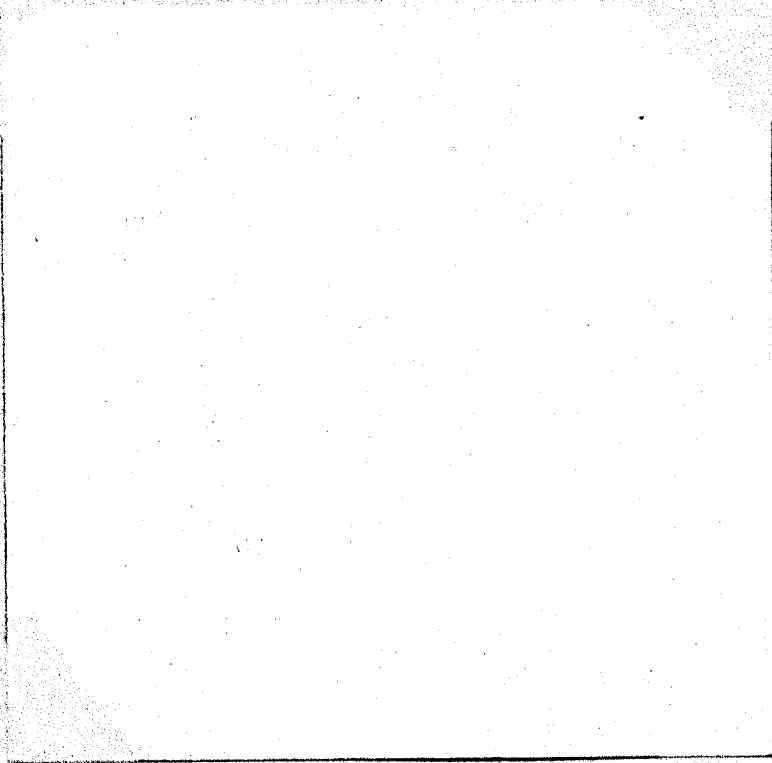
3.- Devleti Âliyenin mağlubiyeti halinde gayelerini kazanabileceklerini yakinen bilen Ermeniler bu mağlubiyetin haiznüma-i husul olması için ellerinden geleni diriğ etmediler ve orduyu her tarafı husumetle muhat bir halı elime sokdılar ve bu suretle tehciye kesbi istihkak eylediler, bundan dolayı anifen arz olunduğu vechle ile sevkiyat esnasında kabileleri akıbeti elimeye uğrattıkları tebeyyun edecek ittihat ve Terakki edkânı ve ruesa-i hükümetle beraber mukatelata evleviyetle başlayan Taşnakşyon ve Hınçak ruesasıyla General Antranik dahi bir fikri medeni ve insani takib ettiklerini göstermek istiyen mümessilini müteallikası tarafından tecziye edilmeleri elzendir.

Bir tarafın düçar olduğu ğadr ve zulmdan mütevellid esbabı teharri ederken diğer tarafın yaptığını meskât brakmak şanı adalet ve insaniyetle gayrı kabili tevfiğ olacağı kanaatıyla bast ve busat- mütalaa eylerim, olbabde emr u irade hazreti men leh ül emrindir.

Fahri Yaveranı Hazreti Padişahiden

Şark Ordular Grup Kumandanı Sabıkı:

Ferik Mahmut Vehip.

Allah

Laeclil şehade Yozgat mustantıklığıncâ celb
ve ifadesi istima ve zapt edilen Yozgat mevki
kumandan ve şube reisi esbak Salim Efendinin
ifade-i vakıasıdır.

9 Kanunuevvel 334.

Kayseri Fırka Kumandanlığından müballağ, ve 13 Recep
333 ve 16 Mayıs 331 kanununun birinci maddesinde, e vakti
seferde, ordu ve kolordu, fırka kumandanlarıyla, bunların
vekilleri, ve müstakil mevki kumandanları, ehali tarafın-
dan her hangi bir suretle evamiri hükûmete ve müdafaa-i
memleket, ve muhafaza-i asayişe müteallik icraat ve ter-
tibata karşı muhaleffet, ve silâhla tecavüz, ve mukavemat
görülürse, derakap kuvva-i askeriye ile, en şiddetli surette
tedâibat yapmağa, ve tecavüz ve mukavemeti esasından imha
etmeğe mezun ve mecbur bulduklarına,

İkinci maddesinde mezkûr kumandanlar icabatı aske-
riyeye mebni, veya casusluk ve cinayetlerini his ettikleri
kura ve kasabat ehalisini münferiden veya müctemiyen diğer
mahallere sevk ve iskân ettirebilirler,

Ve 22 Nisan 331 tarihli zeyname ile, müballağ
kanunu mufakatın bir maddesinde 19 ve 20 yaşlarındaki
efrattan maâde, elyi silâh tutabilen efradın silâh altına
alınmasına Harbiye Nezaretinin mezun, ve bu teşkilâtın
en ziyade ^{Ermenl} çok olan mahallerde tatbik edileceği bildirilen,

Ve 5 Mart 331 ve 29 numaralı mahrem emrin üçüncü maddesinde her yerde müteyakkiz ve mutabassır bulundukla beraber, bilfiil tecavüz imarat-ı görülmeyen yerlerde ehaliyi tethiş edecek kazık tazyikattan içtinap, ve bu suretle, itaat ve sêdakattan ayrılmamış olanların zarar görmeyecekleri kanaati taykiye edilmeli, ve ehaliye yisâ düşürerek asabiyetle sevk eylememelidir.

18 Temmuz 31 ve 193 numara şifrede asayiş ve inzibata müteallık işlere memurini mülkiyeden hakkı müdahalesi olmadığı, ve bütün mesuliyet münhasıran ciheti askeriyeye ait olduğu ve yağmagirliğe meydan verilmemesi ve mütecasırlarının haps¹ askeri memurların kuvve-i musalihalalarına sahip olması, ve kendi emirleri haricinde hiç bir iş görmemeleri Yozgat - Çorum sancakları dahilindeki muzir ve şüpheli Ermenilerin Kayseride yapıldığı gibi usulen ve muntazam Kayseri tarikiyle menfalarına sevk ve tebiid edilen ve edilecek olan Ermenilerin mal ve canlarının temamiyle muhafazasına son derece itina ve nazarı ehemmiyete alınması ve uygusuzluğa meydan verilmemesi,

Ve 20 Temmuz 31 ve 198 numaralı şifrede de ma aile gidecek Ermenilerin oradaki emval ve emlakı emri mucibince emvali metkruke komisyonu teşkil edilerek satılması ve esmanının sahiplerine teslim edilmesi ve bu gibi nefy edileceklerin mal ve canlarının tahtı temin ve muhafazada bulundurulması ehemmiyeti maslahat icabındandır.

Hiyni nakil ve sevklerinde zinhar yağma, ve tecavüz

ve buna misal müteaddid
ve müekked emirlerle edil
ahvali dairesinde

ve nefi muamelesi

gibi ahvali gayri laike vukuuna meydan verilmemesi kanun mucibince kumandanlar tarafından icra edileceğinden mesu- liyeti madiye ve maneviyenin dahi kumandanlara raci bulunduğundan, ona göre muktezasının ifası, ve ifayı muamele edilmesi emir buyurulmakta ve evamir suretleri mutasarrıf- lık makamı âlisine zeylen taktim edilerek el birliğiyle ifayı hüsnü hizmete sai, ve gayret edilmekteydi.

Hayfaki amali hasise ve gayrî meşrue ile zengin ol- mak hevesine mukaddes vatanın şan ve şeref ve namus ve vakarı milliye fedadan çekinmeyen bazı eşhası ve bitaissis ittihat ve Terakki Cemiyeti malûme-i mühteremesine şeref ve intisapla ve müftehed kimseler l'eva sayışının ihlâli için tertibatı fesadiyeye teşebbüs ederek, Ermenileri leke- keyebilecek resmî ve gayrî resmî musarra işaretla makamâtı işğal ve hükûmetin Ermenileri karşı ma'ruzu kanunu tatbik eylemesi esbabını vesaiti mükemeleri mevcudeleriyle ihzar ediyor- lardı,

Bu vasıta ise İttihat ve Terakki Cemiyetinin kâtibi mesulu Necati Bey idi, polis ve zabıta ifadelerine atfen, ve fırka kumandanlığına re'sen, ve bazı istilamata cevaben Yozgat Ermenilerinin Taşnakşyon ve Hınçakyan komiteleriyle bir alâkâsı olmadığı bil defa'at arz edilmişken, eşhası merkumenin Necati Bey vasıtasıyla, kolordu ve fırka kuman- danlıkları mezdindeki teşebbüs, ve delâletleri ile Yoz- gatta mefhum bir Ermeni komitesinin mevcudiyetine makâmât-ı ma'ruze ikna edilerek eslâha taharri ve derci ve müteak-

kiben Ermenilerin nefisi emirlerini istihsal eyledikleri gibi, icraatı hükümeti tenkid yollu bazı eşhas tarafından memurini inzibatiyeye vuku bulan te'arruz ve tehditlerde mevcut ve mahfuz resmî raporlarla sabittir.

Ermeni kurasından bazılarında icra eylediği geştü güzar esnasında komiteye mensubiyetleri behanesiyle biladelil ve imare imha ettirdiği Ermenilerle teskini atış edemiyen jandarma tabur kumandanı yüzbaşı Tefvik Efendinin işarına atfen makamı mutasarrıfiye 18 Haziran 331 tarihiyle alınan tezkerede, Dokuzuncu Amele taburundaki Ermeni efradının hareketi ihtilâliye iştirak edecekleri tavatiren şayi olduğu beyaniyle, efradı merkumenin Kırşehri l'evası dahilindeki taburu mezkûrın üçüncü, dördüncü bölüklerine izam edilmeklerini istirham eylemekte olduğu, ve bu suretle merkez l'eva asayişinin ankarıb ihlâl edileceği ihsas edilmekte idi.

Mübelliğ ~~amari~~ evamir dairesinde icra-i hareket eylemesi bildefat tarafı mutasarrıfeden emir buyurulan "mumaileyh yüzbaşı Tefvik Efendinin tecavüz merci-i Sivas valisi Muammer Beyden talimat istemekle, ve mutasarrıf Beyi iştikaye kalkışması cesaretinin büyük bir müdürüdür, Sarı Hamzalı Çiftliği vukuatında 13 Ermeninin katli ve beşinin cerhi üzerine mahallî valiyaya azimet eden memurini adliyenin maznunen derdest ve tevkif ettirdikleri eşhası hapishaneden Ermenilerin sevki esnasında salıvererek ve ciheti adliyece mücrimiyet kayarıyla hapishanede mevkuf

Ermenileri Çalanlı kariyesi civarında idam ettirerek, hapis-
haneden firar etmişlerdir, yollu ciheti adliye'yi de iğfali
cerâet etmesi hunrizlik/er/teki cesaretinin mübâridir.

İlk kafile sevk edilen 472 neferin (ki bunlar Sivas-
ta vali Muammer Beyin emriyle katl edilmişlerdir) hiyni
sevkinde mutasarrıf Beyle taraf acizeden verilen emir hi-
lafında reyî hud'ahile mezkûr kafile efradını katı ve imha
ettirmek gibi bir curâetle bizzat kafile ile gittiği ve İnce
Çayırda hendek kazdırarak maktel izhar ettiği anlaşılması
üzerine, jandarma mülâzımı Cevat Efendi mezkûr kafileyi
sâlimen Sivasa götürmek üzere acilen dîzam edilerek, kuman-
danı mümaileyh geriye celb edilmiş, ve bu suretle vakıa'ı
cinayenin hudusuna meydan verilmiyerek sâlimen Sivasa sevk-
leri kabil olmuştur.

Boğazlıyan kaymakamı mutasarrıf vekili Kemal Bey za-
manında ise, meydana biyabütün boş bulan mümaileyh maiyetinin
irtikâp etmedikleri zalim ve şenâyet kalmamış, ve hattâ ken-
disiyle hemfikirlerinin bu bapta'ki icraatı ~~zâin~~ canianesinin
cenetmekân Yavuz Sultan Selimin ~~hârek~~ harekâtı cihangirane-i
şehametinden daha balater tuttuğu mevzuken işitilmiş, ve her
mecliste müftâhârane beyandan çekinmediği görülmüştür.

Jandarma ve dağıyle Kayseriye sevk edilen Cavlat
degirmeni civarında dūçarî taaruz olarak seksen neferden
yalnız onikisi tahlisi geribane muvaffak olup mütebaki alt-
mış sekizinin ne oldukları bilinemeyen, ve Bebek Ermeni kari-
yesinin tekalifi, Dedik ve Derhanlı kariyeleri civarında

~~tekalifi~~ barbiye zabiresini Ankaraya nakl ile,
kayiyelerine avdet ederken

düçarı taaruz olarak, Halkalı Çayir nam mahalde onbeşi Kızılkoca müdürü Osman Nazım Beyle Çorum mürezesi takım Kumandanı Behçet, ve daha beş altı jandarma tarafından mak-tulen bulunup, tanzim ettikleri zabıt varakasıyle keşfamede merkumunun yoldan gelip geçen meçhul elheviye arabacılar tarafından öldürüldüğü beyan, ve jandarma tabur kumandan vekili Ahmet Efendinin (tabur kâtibi) makamı mutasarrıfiye tak-tim eylediği takrire rapten makamı müşarîleyhadan memu-riyeti acizîye havale velâletu heze ~~ki~~ hıfz edilmekt'e olan ^{evraki} anarşinin derecesini ispata kâfi olup, ^(mürşid) kaymakam Kemal Beyin vuruğuyla Kızılkoca müdürü Osman Nazım Bey müdüriyet-ten aldırılarak Kızılkoca kurasının imhasına polis komisen muavini Noman, Sorgün nahiyesi Ermenilerinin imhasına polis komiseri Sadık, ve ^a Sıray, ^a jandarma Rıza çavuş, ve Keller ^a makteline Yozgattan Eytam müdürü Mehmet, Bakırcı Hacı Mah-mut, Tefvikzade Abdallah Şevki, jandarma çavuşu Şükrü, Da-ğıstanlıoğlu İsmail, Akdağ nahiyesi müdürü Ferit, Boğazlıyan kadısı ve kaymakam vekili Ali Rıza, ve Taşpınar makteline de betekrar Şükrü, İsmail ve Ahmet çavuşlarla Çapanzade İsa Bey mahtumu Derviş Bey memur edilerek, vazifelerini amirlerinin emrine tevfiğe^a hüsnu suretle ifa eylemişlerdir.

Çat, Çakmak, Terzili, ^a Krayakup ve dahi isimlerini derhatır edemediğim bazı Ermeni kurasında mumailyle avne-sinin (mahiyeti çavuş onbaşlılarıyla ve başı bozuk Çerkez-lerin) icra ettikleri mezalimi ^a feciye umum memlekete meçhul olmayan ahvaldandır.

X Belediye Reisi Ahmet Efendinin
biraderisi

Cinayat-ı vakiadan daha doğrusu ukubat-ı kanuniyeden tehaşı ile emri tahriri talabına kıyan eden ve jandarılarda Ermenilerin düçar oldukları feci âkıbetle, tehdit ve cebren ifayi vazifeye mecbur tutuldukları dahi bildefat jandarma efradının bazıları tarafından mesnu olmuştada, derece-i mevsukiyeti acizlerince meçhuldur, (17) cinayat-ı vakianın şu suretle, Ermeniler tarafından değil, Yozgatta mevcut bazı eşhas tarafından tertip ve idare edildiği hakkındaki maruzatım fırka kumandanlığınca nazarı ehemmiyete alınmadığı gibi cevaben mevcudiyetin de şüphe olmıyan komiteye mensup şu vatan hafinlerinin İslâm düşmanlarının izale-i vıcut ve mazaratları emir edilmekteydi.

23 Temmuz ³³¹ Çarşamba günü Yozgata gelen Necati Beyle aynı gün akşam üzere ilhaletu heze emvali metruke tasfiye komisyonu dairesi olan İttihat ve Terakki kulübünde verdiği bir talimat neticesinde sureti hareketleri tayin edilen mensubini itihadiye ertesi günü belediye dairesinde riyaset odasında bil içtima lâzım gelen defterleri tanzim ve bu defterler zahrini polis komiseriyle, jandarma kumandanına tasdik ettirerek, o akşam makamı mutasarrıfide vuku bulan içtimada mezkür defter Necati Bey tarafından mutasarrıf Beye takdim ve cebinden çıkarıldığı bir cep defterindeki emir ve imzayı ibraz ile tebliğatı vakıası dairesinde icra-i hareket edilmesini musirren talep ve zamanı hükümeti elinde tutan Cemiyeti muhtereminin amalına muhalefet edilmesini de beyan eylemesi üzerine, orada mevcut bulunan Yozgat mebusu

Şakir Beyle İstanbula avdet etmekte olan Tokat mebusu... Bey~~ğ~~ muvacehesinde her ikimiz de müballağ ~~xxx~~ evamir ve kanun haricinde hiç bir suretle hareket edemeyeceğimizi beyan etmemiz üzerine mevcut ~~xxx~~ mebusların da inzımanı rey ve muvafakatı ile Ermenilerin salimen sevkleri takarrur etmiş ve ertesi cuma günü ber mucibi defter Ermeniler bila hadise toplattırılıp hapishanede tevkif ve yirmi altıncı cuma ertesi sabahı birinci kafile olarak 472 nefer Sivas tarıkile mahallî menfalarına olan Zor sancığına ilâm edildiler.

Aynı gün Necati Bey Elmasyanların yaylı arabasına rakiben Çorum sevkıyat-ı hakkında talimat-ı lâzımeyi ita etmek üzere ve buradaki hüsnü idare ve icrasını Yozgat klübü reisi ve âzalarına tevdi etti. ⁽²⁰⁰⁷²²⁾ Bunun müteakkip Cemal Beyin zamanı memuriyetinde 28 Temmuz 331 ve ⁴Agutos tarihle, daha iki kıta defterle Kesçili tarikiyle ikinci kafile olarak 257, ve üçüncü 99 nefer sevk edilmiş, ve bunların mahallî menfay^âe salimen gittikleri anlaşılmıştır. ⁽²⁷⁾ Müballağ evamir dairesinde ifa-i vazife eden mutasarrıf Cemal Bey ~~Necatinin~~ Necatinin bir inhâsıyla azl^m olunarak, Boğazlıyan kaymakamı Kemal Bey vekâleten getiril^miş, ve bu ^s suretle, İttihat ve Terakki Cemiyeti mensubiyetiyle, istifade-i gayrı meşrusine teşne bulunanlar, emellerine muvafık olarak tarihi beşeriyetin kayd etmediği fecayi, ve rezaili ^{gö}na gün ile "inkizisyon" mezalimine rahmet okutacak kıtallar cinayetlerle tarihi İslâm ve Osman^ı lekedar edilmiştir.

Hele aylarca müddet Yozgat Ermenil~~erinin~~erinin Taşnakşyon

ve Hınçak komitesiyle hiç bir alâkası olmadığına dair ifadat ve jurnallarıyla, gerek makamı mutasarrıfı, ve gerekse heyeti askeriyeyi temin eden Yozgat komiserinin, Necati Beyin vürudıyla, beraber teptili lisan ile umum Yozgat Ermenilerinin komiteye mensubiyetleri tasdik eylemesi, hattâ bizzat gitmesi cemiyeti mühteremenin derece-i tesir, ve ~~nu~~ nufuziyetini ispat eder sanırım.

Piyade yüzbaşılığından müstafi Necati Efendi Merkezi Umumîyeyi bil intisap Balkan harbından sonra, Ankara kâtibi mesulluğuna tayin edilmiş, ve şimdiye kadar devam eden memuriyeti vakıasında, Ermeni sevkiyatıyla seferberliğin müstesna fırsatlarından bilistifade-i katiyen unutmadığı cihetle, bu gün kendisi iki yüz bin lira gibi mühim bir servet sahibi olmuş, zenginlerimizden bulunduğu da rivayati tevatıradan olup Eskişehirdeki mağazası bunun delilidir.

Yozgatı her defa teşriflerinde, Belediye Reisi Ahmet Efendinin hanesinde gayri bir yerde misafir olmak adeti olmayan Necati Beyle, bir çok senelerden beri Belediye Riyasetile Yozgat İttihat ve Terakki Merkezinin reis ve mümessili cemiyetin icraatı gayri meşruesinin amir ve müretibi "ruhu" mahremi esrarı, müşviri hası el hası olan mümaileyhle her işi mümaileyhin odasına tezekkür ve icap edenlere evamiri lâzime oradan isdar olur idir.

Ermeni feciayısının mahremi eksamide aynı suretle oradan idare edilmesi sebebiyle dir ki Ahmet Efendi merkezi umumide Ankarada kendini İttihadın en nâfiz iztesir zevatına

tanıtmağa

ve kendini Dersaadet İttihat ve Terakki kongresi âzalığına tayin ettirmeğe muvafık olmuş, ve bu güne kadar, gayrı kanunî icraat ve hareketinden hakkında vuku bulan iştikalara mahmiyelerinin himaye ve siyaneti müessiresi sebebiyle, hiç bir makamca ehemmiyet verilmediğinden mümaileyh her vartadan tahlisi geriban ve elhaletu heze mevkinî muhafaza edegelmekte bulunmuştu.

Yozgat klübünün hayetî idare, ve merkeziyesini teşkil eden âza-i sairesi Bakırcı Hacı Mahmut, Eytam Müdürü Mehmet, Jandarma Kumandanı Tefvik, Mektebi Sultanî muallimlerinden Lûtfi, Celal, Hidayet, Ceza Reisi Hamza, bidayet müdde-i umûmîsi Lûtfi Bey Efendilerle, bilemediğim diğer bazı zevattırkı bunlarda Keller, Daşpınar ve emsalı maktellede memurânî izam edilerek, nukud ve sair zikiymet eşyayı topladıktan sonra, kıtala emir ve nezaret etmek suretiyle, Cemiyeti mühteremeye olan fartı ~~sizakakxxx~~ sadakat ve ubudiyetlerinde ihzar eylemişlerdir, bu bapte malûmat-ı vazih^e ahzı için maktell^ülerden ber hayat olarak, kurtulabilen biçaregan, ve bakiyet elseyidenin ifadatına müracaat edilmek üzere, isimleri b^er vechi ziyar arz olunur: Çalıkıyan Armenak kerimesi Zaruhi, ve Yerçanık (validelerini katl edenî bilirler), Papazyan Yeprem Ağa kerimesi Anuş, diğeri Arus, Hacı İşhanın gelini Paranzem, diğeri Maryam, kızı Hayganuş, Gözüküçüğün hemşiresi Gülyane, Abacıyanın kızı Araksi, berber İskenin karısı Narin, Tercanyanın kızı Ovsanna, Misak Kestekyanın gelini Maryam, Suzanici ailesi Gülûzar, berber Avedis kerimesi Beatris, ~~İnceoğlu ailesi~~

~~Maku, Kuyumcu, Kerop, Araksi~~ Lusigyan ailesi Yeğsapat, Balcıyan Garabet kerimesi Henazar, İnceoğlu ailesi Maku, Kuyumcu Kerop ailesi Ovsanna, Cüce Garabet Efendi ailesi Takuhi, Papaz Miyapanyan kerimesi Araksi, Apékyan kerimesi Araksi, Gürünlü Toros kerimeleri Araksi ve Hınazant, Baklaoğlu Toros kerimeleri, Kalıpçı Levon yeğeni, Nazlinçı Garabetin kerimeleri, Zamaryan Haygın üç kerimesi, Canbolyan Civanoglu Kemal, Alyanak Garabet mahtumu İshak, ve gayrehum, mutasarıf vekâletine vurudıyla beraber imha siyasetiyle ifa-i vazifeye mübaşeret eden kaymakam Kemal Bey ise, muhasebecii esbak Vehbi Efendinin hanesinde misafiretle her gece işret masası başında muhasebeci Vehbi, Reis Ahmet, Tahrirat Müdürü sabıki Mustafa ve Sair Kadeh arkadaşlarıyla ertesi günkü icraatı kararlaştırıp, o suretle komitenin mefkûreyi milliye tesmiye edilen amalı dairesinde icra-i hareket ediyordu.

Ermeni hanelerindeki eşyayı tahrir, ve bir odaya kapayıp, temhir eden komisyonlar anabasında arkadaşlarının eşya tesmimiyle uğraştıklarını gören Belediye Reisinin kapın pederi sabık reji Müdürü Şükrü Bey hane sahibesi geline cebren taaruz ve fiili seni icra ettiği gibi, Ermeni evlerinden sirkatla hanesine üdhar ettiği eşya polis komiser muavini Ziya Bey tarafından zahire ihrac edildiği halde ceza görmek şöyle dursun, damadı reisi mümaileyhin himayesiyle tekdire bile maruz kalmayarak, keyfiyet sükûtu ânı geçtiği cihettedir ki aleni yağmagirliğe meydan açılmış, ve bu suretle kuvveti lâyemut kabilinden bir nafa^kta tedarikinden aciz

olanlar büyük servetlere sahip olmuşlardır.

Bir gün makamı mutasarrıfide mirimünaileyh tarafından davet edildiğimde, Necati Beyin tekalifi kanunun şikenanesini tekrar etmesi üzerine mesuliyeti maddiye ve maneviyenin kumandanlara raci bulunduğu müddetçe tarafı âcizeden ~~MEKÂN~~ ~~MEKÂN~~ ~~MEKÂN~~ bu gibi efaalı cinaiye ika edilmişliğim üzerine başkalarının dahi ikaına meydan ~~vermek~~ vermiyeceğimi söylemekliğim üzerine fikir u emellerimizin muhalefetinden dolayı beraberce çalışmak mümkün olamayacağından hakkımda vilâyete iştika edeceğini, ve siz askerler bize cesaret vermeniz lâzım gelirken, kesri cesaretimize sebep olduğunuzu böyle millî bir ~~mevkürenin~~ sahe-i ^{vazından} icraya ^ttevellüd edecek mesuliyetten korkmamak icab ettiğini ve ^Sgayet idam edilecek olsa bile, tarih kendisini nikman ile kayıttedeceğini, Suriyada idam edilen Cezar Ahmet Paşayı misal olarak göstermesi üzerine cevaben "Cezar Ahmet Paşa Suriyada ^{e e}tabiiyi ^eOsmaniyeyi değil, ^{ie}Suryayı siyaseten ve iktisafen istilâ eden Fransızları imha ettirerek, vatana bir affî mühimini devlete kazandırdığı bu babtaki malumat-ı tarihiyesinin husulu olduğunu cesarete ^unumene-i emsal olmamız bahsinde ^egelince, burada eli kolu bağlı sevk edilen Ermenilerin değil, Çanak Kale ve Kafkas hududlarımızı tazyik eden düşmanları kahr ve tedmir etmek üzere, cesur olanların oraya teşrif buyurmasını, ve evvel ve ahir söylediğim veçhile, teklifi vakiin tarafı acizeden rüyü kabul göremeyeceğini beyan ederek yanından ayrıldım, ^(nr)ve işarı vakiî üzerine 7 Ağustos 331 tarihinde nakli mekân muamelesine

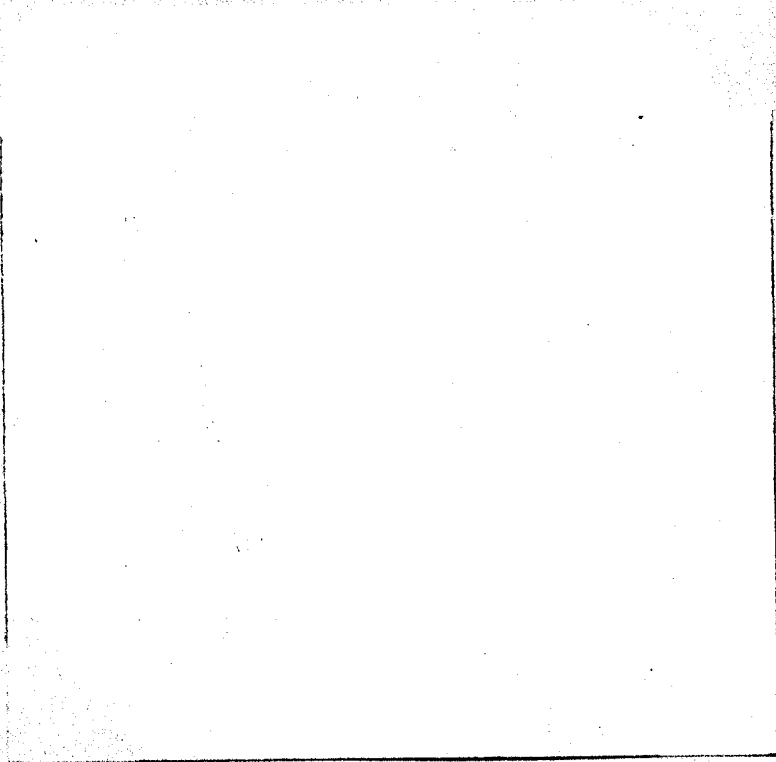
ait kâfê-i icraatın hükûmeti mülkiyeye raci bulunduğunu lüzûm gösterilense, muaveneti askeriye ifası 23 Ağustos 331 tarihinde de memuriyetime nihayet verilerek, şûbe riyasetine Alaca şûbe reisi yüzbaşı Şükrü Efendinin tayin edildiği telgrafiyeden bildirilerek işten çekildim.

Bundan sonra yapılan icraat ve alehusus muhasebeci Vehbi Beyin, Kabile hanımın sevk edilen Ermeni ailelerinin gerçlerine varıncaya kadar kasaba haricinde muayeneye tâbi tutularak altın ve saire taharri ettirilmesi gibi ahvalı gayrı layike-i ve kısmı âzamı balta, bıçak, orak, naçak, tırpan, sopa ve emsalı olan carihe, ve bir kısmı cüzesire atlarına takiben, ve kılıç ve silâh ve saireyi müstehsiben salâhaneden kan kokusu almış köpekler gibi, kafileleri tâkip eden kasabalı, köylü bir alayı cühelayı kıtala iştirak ettirmek gibi icraatı vahşiyane ve honrizane kâmilen İttihat ve Terakki mensubîniyle memurinden isimleri metini ifade-i mağrud zevat tarafından tertip ve idare edildiğini izhar hakka medar olmak üzere arz ve ifade-i vakıayı tahriren taktim eylerim.

5 Kanunusani 335.

Yozgat esbak Şûbe reisi ve mevki Kumandanı

Binbaşı Mehmet Salim.

Sahife 8

Reis- Âzasından bulunduğunuz İttihat ve Terakki Meclis-i Umumîsi ve Merkez-i Umumîsi mukarrerâtıyla serzedde zuhur olan efâl-i sekime ve bahusus harb-i umumî münasebetiyle hasıl olan meşagilden bilistifade bazı kesianın mekasid-i ihtiras kâranelerini temin için meydana çıkardıkları mesail-i nâmüddiyenin hiz arayı husul olacağına kani olarak hiç bir akl-ı selimin kabul edemeyeceği tarzda zahiyen amal-ı milliyeyi tatmin ve tamamiyet-i milliyemizi temin sadedinde göstererek teşebbüs edilen hususat ve harekâtın devletin siyasî ve idarî ve iktisadî umurunda tahavvulat ve teşevvusat-ı külliyci müntic ef'âl ve harekâtta bulunduğundan devletin başına bir galle-i âzime çıkarılmış ve seferberlik münasebetiyle, her tarafa teşmil edilen idare-i örfiyeyi bir fırsat addederek iltizam-ı zecr ve şiddetle efvanı nası sedd ve muhalefet ve tenkid-i refi ve benderek bimuhaba tatbiki menviyata kıyam ve sadedilani ahaliyi igfâl ve iglâl ederek bir takım serselilerle mücriminden teşekkül ettirilen kavafilî dalle vasıtasıyla icra ettirilen harekât-ı cinayetkâranenin projelerini ihzar ve bi-tamamiyle mevki-î fiile dilâvazı-i notaic-i elimeye isal ettiklerinden dolayı vukua gelen ve din-i mübcyyinimizce hiç bir veçhile cevaz verilmeyip kavanin ve nizam-ı Osmanıyyeye hiç bir suretle kabil-i tatbik olamayan efâl ve tevlit eylediği lâyuat fecayi ve mezalim enzarı âlemde nefret ve telinî badi oldugundan bu efâlin mütecasırları meyanında sizlerin dahi bulunduğunuz ve hususat-ı mebhuseden mühim roller icra eylediğiniz iddia olunur. Bu iddia Müdde-i umumîlik makamında tasrih ve isbat edilecektir dikkat ediniz Müdde-i Umumîye hitaben:

Sahife 9

Müdde-i Umumi Mustafa Nazmi Bey- Hazırı bir meclis ve gaibi anilmahakeme zevat hakkında iddia ve isnadolunun mevad-i cinaide krâat olunan kararnamede tavzih edilmiştir. Bunların delail ve vosaikinin kâffesi esami üzerine mürettep olan dosyelerde mevcuttur, bunları tekrar suretiyle teşrih-i meseli ederek vaktin izaesine zait görürüm ve bu maksada mebni bu gün için icrası muayyen olan muhakeme-i ferdaya talike sebep olmuş olmak istemedim. Esasen hakikat huzur-u mahkemede tecelli edecektir. Şu kadarki ruiyeti ibtidar olunan dâvanın ehemmiyetini ve adâleti şiddeti alakasını tâyin için bir iki söz ilâve edeceğim. Malumdurkki milletlerin içtimâî, devletlerin teşebbusu hak, adalet, müsâvatın heyet-i içtimaiye içinde takarrur ve masuniyetinin kuvvetli bir surette devamı maksadına mâtuftur. Bundan naşı bir mülkte hak ve adaletin vücûdü o mülkteki hakimiyetin hayatı, âdemi ise nematı meselesidir.

Siniyni ve feribende beri bu mesle mülk-i Osmanide kesb-i müskülât etmiş, Abulbeşirin bir evlâdı olan anasır-ı muhtelif-i Osmaniyye yekdiğerine düşerek maelesef tarihe kanlı sahifeler ilâve eylemiştir. Kanun-u Osmaninin menettiği, vicdan-ı Osmaninin nefret eyle^{digi}~~miş~~, hakimiyet-i Osmaninin, makam-ı Hila fet-i uzmai islâmiyyenin hiç bir zaman kabul etmediği ve etmeyeceği öyle ceraim vukua gelmiştirki bu ceraimi tercüman ve mümessili olduğun hukuk-u umumîye-i Osmaniyye artık afedemez. Osmanlı toprakları üzerinde cezasız kalmış cinayetler kanun-u Osmaninin tayin ettiği cezayı görecektir.

Türab olmuş mâsum kanlar ruhunu ~~ş~~ yeniden alarak dirilecektir. Atşan-ı adalet olan akvam-ı Osmaniyye reyânı adalet

olacaktır. Hakikaten Osmanlı toplakları adâlete susamıştır. Ahvâl-ı ruhiye-i memleket asırlardan beri gıda-ı esasîsi olan adalet-i İslâmiyenin~~in~~ sūdünden tamamen nasibdar olmadığı için bütün ananeat ve mcâliyatı memleket duçarı zâf olmuş ve 324 tarihinde ilân edilen meşrutiyet-i idareye İslâm, Hristiyan bilcümle anasırı hak, adalet aşkıyle sarılmış, ülema, nüzeha, naceba, bütün safiyetleriyle çalışmış, hayfakı hak ve adalet temerküz edecek yerde lâyuat ve lâyuhsa bir sürü mesavi ortalığı kaplamış, anasırı Osmaniyye yokdiğerinden ayrılmaya başlamış, hükûmet-i meşrutenin hizmetine şitab eden nice eshab-ı namus ve hamiyet müteellim ve müteessir olmuştur, ilânı meşrutiyetle başlayan, katl, tahrib, gasp, nehb gibi kanlı vekara silsilei seyiyat maalesef İttihat ve Terakki cemiyetine idafe edilmekte olduğu gibi Devlet-i Osmaniyye için bir felâket-i âzime teşkil eden şu harb-i umumiyedeki taktıl ve İttihat harb meydanlarında irake edilen meydan ve delirani Osmaniyyenin kanlarından feci tessürler bırakmıştır.

Taktıl gibi sibâne, İttihat gibi hasisane cinayata maalesef İttihat ve Terakki cemiyetinin Merkez-i Umumîsini ve Heyet-i Umumîsini ve Teşkilât-ı Mahsusasına isnat edilmiş ve huzur-u mahkemeye sevkolunmuş zevât vükela memurini sıfetiyle değil, yine İttihat ve Terakki cemiyeti erkânı ve Merkez-i Umumî âzaları olmaları sıfatiyle sevkedilmiştir.

Şu taktıl ve ihtikârı dolayısıyla hakipay-i Osmaniyye düşen kanlı lekeler, nasiye-i Osmaniyye sıçrayan siyah lekeler ancak adâlet kalemleriyle silinebilir ve öyle silinmek için cihad ediliyor cümüm işleyen İslâm, Hırsiyan cezalarını görecektir.

Müdde-i Umumîlik mâkamı yalnız bir taraf hakkında icra-i

tâkibata memur edilmemiştir. Makamın gibi bilumum Müdde-i umumîlikler şikayât kabulüne, taharriyat icrasına salih mev-kiler muhbir, müteşekki, mutazarrır olanların müracaatına küşade ve amadedir.

İslâm ve Haristiyan olsun hiç bir Osmanlı kanı heder olmayacaktır. Bu badire-i mukatelede İslâm öldüren Haristiyan Osmanlılar hakkında dahi takibat icra edeceğim. Her halde cürüm işleyenler cezalarını görecektir, fakat mâsum olanların zimmeti ise her halde şu macera-i kıtalden beri olduğu şu divan-ı âlide tayyün cyleyecektir.

Osmanlıların Padişahi, bütün âlemî İslâmın Halifesi Altıncı Sultan Mehmet Han Hazretleri adâlet-i İslâmiyyenin yeni baştan tecellisine karar vermiştir. Hükûmet-i haziresi dahi aynı amâl-i adâleti tâkip ile muvazzaftır, bil'cümle ana-sırı Osmaniyye ise padişahlarının sülûk-i adile-i mukânelerine ittibaen huzurunda bulunduğumuz şu Divan-i Âlinin icra-i adâle-tine nasb-i inzar ve vakf-ı amâl etmişlerdir. Kanaat edilmeli-dir ki bu heyyet-i hâkime bütün eczasiyle beraber vicdanlarında hiss-i adâletten başka bir şey beslemiyôr. Esasen mahkeme-i adâlete hiss-i intikam, teesirat-ı siyasiyye, efkâ-ı ihtiraz ve hiç bir devlet, ve hiç bir millet-i mutemedine Hükûmet-i Osmaniyyeden mehakin-i Osmaniyyeden alelittlak mücezat icrasına taleb etmemişler ve odemezler.

Bizden intizar olunabilen, hukuk-u beşer namına bir adâ-lettir. Adâlet-i İslâmiyye huzurunda halifeler el pençe divan durarak gordani gerdandada ^e ink₁lyat olmuşlardır.

Osmanlı mahkemelerinde Osmanlı hakimleri huzurunda vükela vevüzera soyyan olduğu gibi, Osmanlı adâlet-i munkatı olmayıp

carî bulunduğu cihetle kararnamede serdedilen cinayatta Doktor Bahaettin Şakir, Nâzım ve Atıf, Rıza, Cevat, Aziz, Enver, Cemâl, Talât Beyler hemfiil olarak ittiham edilmişlerdir. Mithat Şükrü, Doktor Rusuhu, ve Küçük Talât, Ziya Gökalp, ve Kemal Beylerle Sait Halim Paşa, Ahmet Nesimi, Şükrü, İbrahim ve Halil Beyler de ferân kıtal-ı mezkürde zimothal olarak maznun ve müttehim bulunmaktadır.

Haklarında muhakemat-ı âleniyenin icrasını taleb ederim.

Celâlettin Arif Bey (dava Vekili)- Paşa Hazretleri, müsaade buyurulursa hukuk-u umumiyyeye taalluku olan bu muhakemede istizan-ı umumiye tenin etmek maksadıyla vazife hakkında bazı müta-laat dermeyen edeceğim.

Reis Paşa- Buyurun.

Sahife 10 Celâlettin Arif Bey (dava vekili)- müdafaalarını deruhte eylediğimiz zevâtın heyet-i huzuruna sevki için kararname ve iddianamede isnadedilen mevaddın mahiyet-i kanuniyeleri bize evvel emirde hukuku umumiye ile alakâdar edecek bâzı izahat vermeye mecbur ediyor tabiî makam-ı iddianın dermeyen buyurduğu veçhile devlet-i Osmaniyyenin tesisinden sıvıfet otmemiş olan bu tarihî hadisenin kavanin-i mevzuamızın icabat-ı katiyesi dahilinde tedviri vazife-i mühimmesi heyet-i celilelerinin kemâl-i adâletine ve azim ve metanetine ve alelhusus futur-u (tabiidir?) mesaisine mevduudur. Mahkeme-i âliyelerinden sadrolarak olan hüküm yalnız müekkilerimizi nesl-i hazırı değil, ensal-i müs takbele-i Osmaniyyeyi ve adâletân en mübeccel ve en ulvî misallerini mutavazihane ifadeleriyle kaydeden tarih-i İslâm ve Osmaniyyi alâkadar eyleyecektir ve bütün beşeriyet şarka ve şarkın bilhassa bizlere mütevoccih olan nazarlarında memleketimizde adâletin her türlü ağrazdan, her türlü şaibeden, her

türlü ihtiraslardan münezzih olarak kabiliyet-i tatbikiyesinin derecesinin gösterecektir.

Yine mahkeme-i devletleri huzurunda ve vazifesini tamamiyle müdrük ancak hak ve hakikatın tecellisine hizmet etmek âzım ve kararıyla çıkıyor. Heyet-i celilelerinin muttasif bulunduğu seccaya-ı âliye nısfet bu tarihî vazifemizi teshil edeceğine de eminiz yine makam-ı âli-i iddianın dermeyeran buyurulduğu veçhile ağraz, intikam ve saire mahkeme-i âliyenizin işgal eylemekte olduğu o mevki-i âlinize kadar yükselemez ve bu gibi şeyler, heyet-i hakime-i celileyi bir veçhile müteessir edemez. Adâletin tomerküz etmesi lâzım gelen bu mahall-i mukaddesten, sadelikle ihtişamla, şevketle bir ses yükselecektir ve bu ses, bütün ortaya atılan o gürültüleri bastıracak ve bütün azametiyle istikbalde bile işitilecektir bu ses adâletin ve hakku hakikatın sesi olacaktır, işte bu kanaat ve samiyetlerdirki hususat-ı âtiyenin dahi arzını kendimiz için bir vacibe addediyoruz müekkillerinize isnat olunan töhmet, taktil ve sairede hemfiil olmak veya fer'en zimethal bulunmak hususlarıdır ki gerek iddianame, gerek kararname, İttihat ve Terakki cemiyeti münfesihosinin biri teşkilât-ı hâfiye, diğeri de teşkilât-ı âleniyeye ait iki tarzda idaresini irae ediyor ve teşkilât-ı hâfiyesi marifetiyle idare eylediği taktil ve saire gibi mezâlime teşkilât-ı âleniyesi dahi zahir olarak müekkillerimizden bir kısmının hemfiil ve bir kısmının da bilerek müzaheret suretiyle fer'en zimethal olduklarını dermeyeran ediyor tarz-ı iddia şu şekilde bulunmasına nazaran bu davanın heyet-i âliyelerinin vazifezine dahil olup olmaması bu ~~şey~~ meselesi, en ziyade muhtae-ı tetkik bir mesele-i kanuniye teşkil eder.

Müekillerimizden Sait Halim Paşa ile Halil, Nesimi, İbrahim ve Şükrü Beyler, mâlum olduğu veçhile vükela-i sabika-i devlettedirler. Kanun-u esasının vükela-i devlete ait olan faslın otuzbir ve otuz üçüncü maddeleri nazar-ı tekike alındığı surette görülür ki vükela-i devletinin umur-u memurlerine müteallik muhakemelerinin ancak Divan-ı Âliye aidiyeti ve memuriyetlerinden hariç sırf zâtlarına ait olan her nevi davalarının mahall-i rüyeti mehakim-i umumîyedir diğer taraftan, kanun-u esasının yirmiüçüncü maddesi gayet kat'îdir. Kanun-u esasının yirmiüçüncü maddesi diyor ki hiç kimse, kanunen mensub olduğu mahkemeden başka bir mahkemeye sevk olunamaz. Daha doğrusu icbar olunamaz ve keza kanun-u esasımızın yüzonbeşinci maddesi daha kat'î surette ifade-i meram ediyor ve diyor ki kanun-u esasının bir maddesi bile hiç bir sebep ve bahane ile tadil ve icradan iskat edilemez, demek ki şu suretle bu davanın iki muhtelif mahkemede rüyet edilememesi ahkâm-ı müselleme-i kanuniyeye müstenittir. Onun için biz bu meseleyi evvelâ dört cihetten tetkik ettik:

Birinci cihet zâtî madde, olacaktır.

İkinci cihet, müekillerimizin şahsiyet ve zıfatları.

Salisen isnat olunan fiilin eşkâl-ı kanuniyeleri ne suretle olduğu ve râbiyen de işbu davanın tahkikatına makam-ı aidince şuru edilmiş bulunması nokta-i nazarından vezife meselesinin tetkiki lâzım gelir.

Evvelen: zâtî madde. Kararname ve iddianamedeki isnadatın başlıcası tehcir kanununun hini tatbikinde vukua getirilen ceraine mütedair bulunuyor halbuki usulu dairesinde Meclis-i Vükela kararıyla bittanzim irade-i Seniyye-i Hazreti Padîşahiye

iktiran ettikten sonra neşr ve ilân olunan bir kararnamenin esna-i tatbikinde vukua getirilmiş olan cürümler olsa, kanun-u esasînin otuzburuncu maddesi mucibince tayin edilmiş olan hudut dahilindedir. Kanun-u esasînin otuzbirinci maddesi gayet sarıhtır, diyor ki: "Mebusan âzasından biri ve yahut bir kaç heyet-i mebusanın dahili daire-i vazifesi olan ahvalden dolayı vükela-i devletten bir zat hakkında mesuliyet mucip şikayet beyan ettiği halde, evvela heyet-i mebusanın nizam-ı dahilisi mucibince bu misilli mevadd-i heyet-i havalesi lâzım gelip gelmiyeceğini müzakereye memur olan şubede tetkik olunmak üzere şikayeti müşir heyet-i mebusan reisine verilecek takrir reis tarafından mihayet üç gün zarfında o şubeye gönderilir ve bu şube tarafından izahat- kâfiye istisâl olunduktan sonra şikayetin şayanı müzakere olduğuna dair ekseriyetle tertip olunacak kararname heyet-i zât davet ile biz-zat veya bilvasıta vereceği izahat istima kılınarak âza-i mevcudenin sülusan-ı ekseriyeti matlakasiyle kabul olunursa muhakeme talebinin müşir mazbatası makam-ı sadarete takdimle ledelarz müteallik olacak idare-i seniyye üzerine keyfiyet Divan-ı Âliyeden bir ya bir kaç zâtın aleyhinde vazifesi olan ahvâlden dolayı mesuliyeti mucip şikayet beyan edildiği halde o şikayetin tahkikatının icrası mühhasıran Meclis-i Mebusanın şübesine aittir, o şubede doğrudan doğruya müstantiklik vazifesini ifa eder, çünkü otuzbirinci madde gayet sarıh surette "kararname" diyor...bundan müsteben olduğu veçhile burası doğrudan doğruya müstantiklik vazifesi ifa eder.

Izahat-ı anıfeye göre zâtı madde umur-u memureden mütevellit bulunduğu cihetle kanun-u esasînin otuzüçüncü maddesinin sarahati kat'iyesi karşısında mückillerimizin memuriyetlerinden

hariç ve sırf zâtlarına ait davadan telakki etmek mümkün değildir.

Şifha 11

İddianame ve kararnameye nazaran İttihat ve Terakki Cemiyeti münfesihsinin îlân-ı meyrutiyetten tarih-i inhilâline kadar bir programa ve nizamname-i dahiliye müstenit zahiri ve alenî, diğeri de talimat-ı şifahiye ve mahremaneye müstenit mestur ve hafi iki mahiyet-i mütezaddeyi cami ve muhtevi olduğu ve taktik mezâlîmi sairinin hâfi teşkilât ile vukua getirdiği ve müekkil-^{il}lerimizden bazılarının vükela-i devletten mâtûd bulunmalar-ı hasebiyle İttihat ve Terakki Cemiyetinin Meclis-i Umumîsi aza-i tabîisinden oldukları ve bu itibarla cemiyet-i hâfiye ~~şifahi~~ tarafından ittihaz edildiği iddia olunan ef'âli cürmiyeye vakıf oldukları halde bunları menetmemek suretiyle mütaharetlerinin mesbuk olduğu dermeyan ediliyor ki buda farzedilse bile bu şekildeki isnadına umur ve vezâif-i memurlerinden mütevellit olabilir, ve kanun-u esâsin otuzüçüncü maddesinin fıkra-i evvelâsındaki "memuriyetlerinden hariç ve sırf zâtlarına ait" mesclesi bu kadrda giremez çünkü müekkillerimizden ve vükela sıfatına iktisap etmiş olan bazı zevâtın Meclis-i Umumî âza-i tabiiyesinden bulunmaları hasebiyle keza Meclis-i Umumîde vücudu farzedilen cemiyet-i hâfiye müntesibini tarafından ika olunan ceraine muttalî oldukları halde bunların ikaina mani olmamaları ve hatta - yine iddianamedeki sözü alıyorum - bilerek menetmemiş olmaları teslim edilse bile bu hareketleri vazife-i memurlerini sul-istimal etmek cürümü teşkil edebilir, çünkü vükelanın vazifesi esas itibariyle bu şeylere mani olmaktır. Bu da vazife-i memuriyetten münbais olmak itibariyle kanun-u esâsinin balaya nakletmiş olduğumuz otuzbirinci maddesi veçhile Divan-i Âliye sevkedilmeleri lâzımdır.

Yine iddianame ve kararnamede deniliyor ki bir teşkilât-ı mahsusa vardı, harbiye teşkilât-ı mahsusası. Bu teşkilât-ı mahsusanın İttihat ve Terakki ile münesebettar olduğu ihsas ediliyor ve bu da bizim müekkillerimiz için bir mesele-i tecrim olmak üzere gösteriyor. Halbuki Teşkilât-ı Mahsusa bir takım esbab-i askeriyeye mübtenediydi ve doğrudan doğruya Harbiye Nezareti tarafından ihdas edilmiş bir daire olmak hasabiyle müessesât-ı umumiyeye-i devletten bir dairedir, bir şube-i dahiliyedir. Bu dairenin bir merkez-i ve sübat-ı muhtelifesi olduğu gibi Harbiye Nezaretinden verilen talimatname-i resmi dairesinde tedvir-i umur ile mükellef bir takım memurini ve müstahdemini bulunduğu ve bunların maisatı da devletin umumî bütçesinden tediye edildiği tabiidir ki cümlece malumdur, bu Teşkilât-ı Mahsusaya ait Harbiye Nezaretinden mahfuz bulunması lâzım gelen kuyudat-ı resmîye ve dosyeler celbedilirse, görülür ki bu iddiamız mahza hakibattır, çünkü Teşkilât-ı Mahsusa bir daire-i resmîyedir ve onun başında bulunan bir takım muvazzaf zabitan ve memurin vardır ve bunlar da maaşlarını daima devletin umumî bütçesinden almışlardır. Bu dairenin umurunu tedvir eden eşhas meyanında İttihat ve Terakki Cemiyeti âzasından bir takım zevat bulunmuş, ve bunların da o suretle bulunmaları acaba Teşkilât-ı Mahsusayı devair-i resmîye-i devletten hariç tutabilirmi. Bittabi tutamaz çünkü bu gün de bir çok kimseler kendi hususî vazifeleri olduğu halde ayrı bir takım yerlere memur olabilirler ve oralarda da hizmet edebilirler, mesela İttihat ve Terakki âzasından bir takım zevat vardı ki bunlardan kimi Müdafa-i Milliyede, kimi Cemiyet-i Tedrisiye-i İslâmiyede, kimisi de Hicaz Sıhhiye Komisyonunda muvazzaftılar ve orada çalışıyorlardı, bu zevâtın oralara girmesi nasıl devair-i res-

miye-i ilmiye veya sıhhiye olmak gibi daire-i resmîyeden çıkaramazsa Teşkilât-ı Mahsusade, resmî olan bir dairede bulunmaları ve orada çalışmaları, bu, daire-i müssese-i resmîye halinden çıkaramaz.

Saniyen müekkillerimizin şahsiyet ve sıfatları hakkında bazı mütalaat dermeyen edeceğim. Arzylediğim veçhile müekkillerimizden bir kısmı vükela-i devlottendir, vükela, kanun-u esasımızın mevadd-i sarıhasına göre devletin siyaset-i umumîyesinden müstereken ve daire-i nezaretlerine ait olan muamelattan dolayı münferiden ve dahiliî daire-i vazifesi olan ahvaldan dolayı da cezaen Divan-ı Âli huzurunda mesuldur. Kanun-u esasının mevadd-i mâruzası kâtiyesine iptinaen mesuliyet maddesine heyet-i istintakiye ve iddia tarafından ve ne de mahkeme-i devletleri tarafından tefsir edilemez çünkü, kanun-u esasının yuzonyedinci maddesinin fıkrası dairesi mucibince tefsir-i selâhiyeti Meclis-i Âyana aittir ve ancak bu tefsiri Meclis-i Âyan yapar nitekim heyet-i âyan, Meclis-i Âyan zabıtnamesinin 29 Kânunuevvel 334 tarihli zabıtnamesinde münderiç olduğu veçhile tehcir ve taktil failâlerinin tecziyesinde Hükûmetin derece-i faaliyetinin anlamak üzere Meclis-i Âyan Reis-i sabıkı Ahmet Rıza Bey tarafından vakı olan suale, Hükûmet namına cevap veren Adliye Nazırı Beyefendi, tehcir suretiyle ika edilen ceraimi üç dereceye ayırmıştı:

Bunlardan birincisi: Divan-ı Âliye sevki lâzım gelen memurun tarafından ika olunması muhtemel bulunan ceraimdir.

İkincisi, bunların gayrı memurin canibinden ika olunan ceraim.

Üçüncüsü, eşhas-i âdiye tarafından ika olunan ceraimdir.

Hükûmet-i Osmaniyye namına orada söz söyleyen Adliye Nazırı

Beyefendi, Meclis-i Âyana bu yolda beyanatta bulunmuş ve demişdi ki: Divan-ı Âliye sevki lâzım gelenler hakkında ve bu işlere taallük eden ahvalde Müdde-i umumîlerin hiç bir takibatta bulunmayacağı ve tahkikat esasında .u kabil cereame müsârif olursa, bunu tesbit ederek makam-ı nezarete bildirmesi iktiza edeceği, ve Divan-ı Âliye ait olan muhakematta şayan-ı dikkat bir mesele vardır ki o da, cürüm efrad-ı ahali ile müşterek olursa en büyük mahkemeye tabi olması kaide-i hukukîyesidir.

Şu halde Divan-ı Âliye sevki lâzım gelen mesailde efrad-ı ahali den bazılarının methalı olduğu takdirde bu gibi efradın da kâffeten Divan-ı Âliye sevkeleri icapeder, çünkü, cürüm ceraimi mürtebetedendir. Demek ki bu mesele Meclis-i Âyanda yani kanun-u esasîyi tefsire selâhiyetttar olan Meclis-i Âyanda müzakere edilmiş ve Meclis-i Âyanın kararı mâlum olduğu üzere tefsir mahiyetini haiz bulunmuştur. Verilen karar, doğrudan doğruya vükeladan gayri varsa onların da Divan-ı Âliye sevkleri esası Meclis-i Âyanda kabul edilmişti, bu mesel, arzettiğim veçhile Meclis-i Âyanda dur-u-diraz- müzakere edilmiş ve Damat Ferit Paşa Hazretleri tarafından Divan-ı Âli teşkilî hususunu intibat-ı cedideye taaluk ve vükela-i maznun muhakemelerinin Divan-ı harplerde musareten sevki hakkındaki takrirleri mülkiye encümenin mazbatasıyla birlikte Meclis-i Âyanda müzakere edilmiş ve Adliye Nazarı arzeyelediğim veçhile ifadatta bulunduktan sonra Ferit Paşa Hazretlerinin takriri Meclis-i Âyanda reddedilmiş ve Adliye Nazarının tefsir mahiyetinde Meclis-i Âyanda dermeyen ettiği sözler Meclis-i Âyanca kabul edilmiştir. Demek ki Meclis-i Âyanın bu suretle vermiş olduğu karar, bir tefsir kararıdır. Onun için yine tekrar ediyorum ne müstantik, ne de makam-ı âli-î iddia ve ne de makam-ı devletlerinin kanun-u esasîyi tefsir edebilmek selâhiyetini

haiz olamazlar.

Kararı mezkûr ile tehcir ve taktîl ceraimin ve vûkelanın memuriyetlerinden hariç olmayıp umur-u memuriyetlerinden mütevellit olduğu Meclis-i Âyanca kabul edilmiş ve vûkelanın Divan-ı Âliye sevkleri Meclis-i Âyanca takarrur etmişti. Bu kararın muvacehe-i ilmiyesinde heyet-i celilerince mevzuubahs davaya rüyet-i vazifedar olduğuna dair karar verildiği takdirde tabiidir ki sadr-ı lâhik hazretlerinin Meclis-i Âyanda deddolunan takdirlerini mahkeme-i devletleri terviç makamında telakki buyurmuş olacak ki bu da, kanun-u esasîyle ne dereceye kadar kabil-i teeliftir, burası da cayî tecmüldür.

İşte şu arzettiğimiz esasa ibtihaendir ki ve müekkillerimizin mevkileri hasebiyle kendileri ancak Divan-ı Âlide muhakeme olunabilir.

Sâlisen, müekkillerimize isnat olunan ceraimin mahiyet ve şekli kanunîsi kararnamenin bir fıkra-i mahsusasında beyan olduğu veçhile isnat olunan ceraimin müekkillerimizin vazifeleri haricinde ceraimi âdiyeden madud olduğu farz ve tesavvur olunsa bile bu misillü ceraimin mahall-i rüyeti yine mahkeme-i âminiz divan-ı harp değil, mehakim-i âdiye olmak iktiza eder, çünkü divan-ı harplar istisnai mahiyeti haiz ve selâhiyeti kararîleri derecesi idare-i örfiye kararnamesinde musarrah olduğu veçhile mahdud ve muayyen mehakim-i hususiyedendir, burası, üçyüzyirmibeş senesinden beri idare-i örfiye altındadır.

İstanbul'da îlân olunan idare-i örfiyeler bir zamanlar Gazi Muhtar Paşa kabinesi zamanında kaldırılmış ve fakat yeniden memlekette görülen asar-ı ihtilâl üzerine yenedenvazedilmiştir.

Zaten kanun-u esasımızın yüzonüçüncü maddesi idare-i örfiyeyi târif ediyor, diyor ki: Mülkün bir cihetinde ihtilâl zuhur edeceğini müeyyit asar ve imarat görüldüğü halde hükümet-i seniyyenin o mahalte mahsus olmak üzere muvakkâten idare-i örfiye ilânının hakkı vardır.

İdare-i örfiyeyi târif ediyor. Kavanin ve nizamat-ı mülkiyenin muvakkâten tâtilinden ibaret olup idare-i örfiye tahtında bulunan mahallin surer-i kararname-i şekil ve suretinde olmak üzere neşr ve ilân olunuyor ve idare-i örfiyenin selâhiyeti kanun-u bir surette tahdir edilmiş oluyor. Filhakika kanun-u esasının madde-nâruzesi, idare-i örfiyeye ihtilâl haline hasretmesi, emniyet-i hariciye ve dahiliye mevzuubahs olması mütalâat-ı hakiranemize tamamiyle teyid eden vesai ki - kanuniyedendir, çünkü kanun-u esasıyla mutlaka bu suretle divan-ı harplerin selâhiyetleri tamamiyle tahdir ve tâyin edilmiştir müekkillerimizin Divan-ı Âli huzurunda muhakemelerinden bir lâhzacık olsun sarf-ı nazar cylesek ve idare-i örfiye kararnamesinin haklarında tatbikini kabul etsek bile, müekkillerimize isnat olunan cürümlerin kararnamenin yedinci maddesi mucibince muhakeme-i adliye tarafından rüyet edilmesi lâzım gelir. Divan-ı Harp münhasıran makamına kaim olduğu mehakim-i adiyeye-i cezaiyenin vezaifiyle mükellef olduğundan bir mahkeme-i fevkalâde olan ve en büyük mahkeme telâkki edilmesi lâzım gelen Divan-ı Âlinin makamına hiç bir sebep ve suretle kaim olamaz. Kezalik idare-i örfiye kararnamesinin dokuzuncu maddesini aynen okuyorum:

"Divan-ı Harp münhasırın makamına kaim olduğu mehakimi adiyeye-i cezaiyenin vezaifiyle mükellef olduğundan idare-i örfiye ilân olunan mahallin haricinde kâin mahkemede bakılan veya bakılacak olan mahallin mehakim-i âdiyenin selâhiyeti dahilinde olma-

yan bir işe müdahaleye hakkı olmayacağı gibi idare-i örfiye altında bulunan mevkiin mehakim-i âdiyesinin idare-i örfiye îlânından evvel bir dereceye kadar rüyet etmiş olduğu işlere dahi bakamayacaktır.

Denilmekle Divan-ı Harbin hem daire selâhiyeti, hem daire-i kazaiyesi ve hemde vazifesi tahdid edilmiş oluyor. Mehakim-i âdiyeden bir dereceye kadar rüyet etmiş olduğu işlere vaziyeden menodilen Divan-ı Harp, hasıl olur da es büyük mahkeme olan Divan-ı Âlinin derühte etmiş olduğu bir işe vaziyed edebilir ve o işi görmek ister. Kezalik iddia ve kararnamede müekkillerimizden vükolalıkta bulunmuş olanların İttihat ve Terakki Cemiyeti Meclis-i Umumîsinin âza-i tabiiyesinden bulunmaları hasebiyle Cemiyetin teşkilât-ı hâfiyesi tarafından ikaİ iddia edilen efâli cinaiyeye muttali oldukları halde bilerek müzaheret ettikleri dermeyan olunmaktadır.

Bu iddia hâfi cemiyetlere dahil bulunan ve o cemiyetlerin hedef ve gayesinâ tâkip edenlere ve şamil olabilir, yoksa mücerret vükela-i devletin İttihat ve Terakki Cemiyet Meclis-i Umumîsi âza-i tabiiyesinden bulunmaları keyfiyeti âza-i Cemiyetten bazıları tarafından hâfiyen teşkil edildiği farzolunan cemiyeti hâfiyeye mensubiyetlerine delalet edemez. Zaten bu sebobe mebnidir ki böyle bir iddia ve ishah ne iddianame ve ne de kararnamede mesbuk değildir, farzımahal olarak İttihat ve Terakki Meclis-i Umumîsinde âzalık sıfatını iddia-i vakinin subutuna bir sebep-i hâfi addetsek bile anasır-ı muhtelifeden mürekkep olan İttihat ve Terakki Meclis-i Umumîsi bilumum âzasında mefruz cemiyet-i hâfiyeye müzaheretlerini kabul etmek lâzım gelirdi. Filhakika bu müzaheret tarzında olan bu ishah Divaniye Mebusu

merhum Fuat Bey tarafından ikna edilip vükelanın Divan-ı Âliyeye sevki hakkındaki tahrir muhteviyatında da mevcut bulunuyordu ve bu isnatla beraber ayrı ayrı bir takım fef'âli cürmiye atfedilmiş olmasına nazaran içtimâî cerain kaide-i kanuniyesi mucibince bu cerainin kanun-u esasi mucibince Divan-ı Âli huzurunda rüyeti muktezadır. Müsaade buyurulursa Saadettin Bey devam etsinler.

Sahife 13

Saadettin Ferit Bey (dava vekili)- Divaniye Mebusu merhum Fuat Bey tarafından verilmiş olan tahrir Meclis-i Mebusan zabıtnamelerinde muharrerdir, orada hatır-ı âcizanemde kalğana göre on veya oniki bend üzerine o kadar şumullü ve o kadar umumî surette düşünülmüş ve yazılmıştır ki İttihat ve Terakki Cemiyetinin şu memlekette ika ettiği tasavvur olunan ve yahut tasavvur edilecek olan tekmil ihata etmiş ve tamamıyla kanun-u esasın hududu dairesinde düşünülerek gerek vükelanın Divan-ı Âliye merbutiyeti dolayısıyla onlar hakkındaki aksamın ve gerekse efra-ı ahaliden bulunan diğer kesanın yine bu müşterek ve mürtebit bulunan fiilden dolayı onlere tabiyen Divan-ı Âlide muhakemesinin icrası lâzım geleceği dermeyen edilmiş ve uzun uzadıya teşrih ve izah olunmuştur.

Yine Meclis-i Mebusan zabıtnameleriyle ve netaic-i fiiliyeyle sabit olduğu veçhile o tahrir kabul edilerek tahkikat vazifesini icra edecek olan şube-i mahsusasına havale olundu. Tahkikat ef'âlinibu gün heyet-i muhteremenizde, Divan-ı celileniz de mevzuubahs bulunan ancak bir kısmıdır bu cihetin tahkiki dahi yine bu şubede mevzuubahs bulunmuştur. Şube-i tahkikiye malum-u âlinizdir ki bir cüzüdür. Cüzü ise ya bilfiil mevcut veya bilkuvve mevcut olan bir küllün parçasıdır, feridir, taasiri mahsus-u ile demin refik-i muhteremim Celâlettin Arif Beyefendi tarafından bir

heyet-i istintakiye şeklinde gösterilmiş olan bir heyet-i tahkikiyedir, tahkik ise istintakın şekli-i umumîsi olmak üzere doğrudan doğruya Divan-ı Âliye nisbet olunmaktadır, tereddüt edilmeyecek mertebededir işte bu suretle bu davaya Divan-ı Âli vaziyet etmeso bile bir dava bir mahkemede derdest-i tetkik ve tahkikken aynı davanın başka bir mahkeme tarafından tahkik ve tetkik ve rüyetine mesâğı kanun-u yoktur şu müsellem ve kanun-u esasının yirmiüçüncü maddesine müstenit olan ve vazife hiç bir nazariye ve hiç bir içtihad-ı şahsî ile tağyir edilemez. Kararnamede müekkillerinizden bazı zevât tarafından esna-i tahkikte şu vazife meselesinin dermeyen edilmiş olduğu zikrediliyor ve esbab-ı mucibesıyla şu talepleri reddediliyor. Tabiîdir ki esna-i tahkikte dermeyen edilmiş olan bu itiraz-ı mütekaddimin reddi üzerine bir itiraz, bir vaziyet-i kanuniye almak ihtimâli yoktur çünkü Divan-ı Harb-i mahsusun şu nokta-i nazarı da ne şekilde yani bu heyet-i takririye mukarreratını ne derece üzerine tetkik etmek imkânıyla mücehhez bulunduğu malum değildir binaenaleyh hukuk-u umumîyeden ve mahkemenin selâhiyetinden bahsetmeyi tabiîdir ki bu gün mahkeme-i âliyyeniz huzurunda isbat-ı vücud etmeye talik edilmiş bulunuyorlar, Efendim, kararnamede, vükelanın vazifelerinden mütevellit bir cürm-i siyaseleri olursa Divan-ı Âliye sevkolunurlar ve doksanikinci madde ile kanun-u esasının otuzüçüncü maddesine atf-ı nazar edilmek lâzım gelir, diyorlar. Zannederim ki otuzüçüncü maddeden evvel eğer otuzbirinci maddeyi tetkik olsaydılar demin refik-i muhtereminin Celâlettin Arif Bey tarafından pek vakıfane arzedilmiş olan otuzbirinci maddede vükelanın ne gibi ahvalden dolayı Divan-ı Âliye sevki lâzım geleceği musarrah bulunduğu tahattur eder ve otuzüçüncü maddeye temessük

etmek lûzumunu hissetmezdi halbuki otuzüçüncü madde yine heyet-i tahkikiyenin vazife iddiasını red yolunda ittihaz ettiği kararı teyid etmiyor, Efendim, madde gayet sariftir orada vükelanın vazife-i memuriyetinden hariç sırf zâtlarına ait denilmiştir. Şimdi burada kanunun istimâl ettiği bir kelimeyi her halde ikmâl etmek, ihmal etmemek mukteziyat-ı kanuniyeden olduğu gibi vazife-i memuriyetlerinden hariç demekle vazife-i memuriyetleri dahilinde bulunan ahvâlın Divan-ı Âliye aidiyeti tekrar teyid ettikten sonra sırf zatlarda ait yani bir cürm-i şahsî adıye-i saireye vuku bulan taaruzları meselâ vükeladan birisinin yolda birisine bir tokat atması, tahkik etmesi yahut o şahsa ait olarak bir sahtakârlık fiili irtikâp etmesi gibi ahvâl ki bu fiil o memurdan yani zâttan sıffet-i memuriyeti itibariyle değil, sıffat-ı zâtiyesi itibariyle sadir olmuş bulunuyor, yoksa vazife-i memuriyeti itibariyle yapılmamasına ve yahut yaptırmamağa dikkate mecbur bulunduğu ahvâli yaptırmaması veya yaptırmakla mükellef bulunduğu ahvâli yaptırmaması gibi eşhas-ı saireye karşı vuku bulmuş olan cerain otuzbirinci madde mucibince doğrudan doğruya Divan-ı Âliye aittir.

Heyet-i tahkikiyenin şu fiilde cürm-i siyasî mahiyeti tasavvur etmesi bizce zayıf bir nazariye halinde kalmış oluyor çünkü bunu def ve red yolunda doksanikinci maddeye temessük etmişler, Doksanikinci madde vükela ile mahkeme-i temyiz rüesa ve âzasının ve zât ve hukuk-u şahane aleyhinde harekete ve devletin bir hal-i muhataraya ilkaya tesatti eyleyenlerin muhakemesine aittir, deniliyor, binaenaleyh vükelanın Divan-ı Âliye gitmesi lâzım gelir ve dava şu şekli siyasiyede olmasıyla mukayyettir, tabiîdir ki

biz buna, bu noktaya heyet-i tahkikiyenin maksadına vüsul arzu-
siyle vasıl oluyoruz halbuki bu madde Divan-ı Âlinin teşekkülüne
taallük ediyor ve fasla Divan-ı Âli deniyor. Doksanikinci madde
orada başlıyor, evvelâ Divan-ı Âlinin suret-i teşkilinden bahs-
ediliyor, sonrâ da deniliyor ki "vazifesi vükela ile mahkeme-i
temyiz rüesa ve âzasının ve zât ve hukuk-u şahane aleyhinde hare-
ket ve devlet-i bir hal-ı muhataraya ilkaya tasaddi eyleyenlerin
muhakemesidir." Bu fıkrada evvelâ vükeladan bahsediliyor demek
ki Divan-ı Âlinin vazifesi vükelaı muhakeme etmektir, şu kayd-ı
mutlak tabîdir ki vükelanın Divan-ı Âlinin muhakemesini istilzam
eden hususattır.

Evet, Divan-ı Âlinin vazifesi otuzbirinci maddenin sarahatı
ve otuzüçüncü maddenin teyidile vükelanın Divan-ı Âli huzurunda
rüyot edilecek davalarını rüyot ve tetkik etmek, ikinci mahkeme-i
temyiz rüesa ve âzasının muhakemesidir. Malûm-u âlinizdir ki mah-
keme-i temyiz amma mehakindir onun fev kinde bir mahkeme yoktur
derecat -itibariyle mehakim-i rüesa ve âza ve eczasının nerede
muhakeme edilceği malûm ve musarrahtır, mahkeme-i temyiz âza-
sındaengevkinde bir mahkeme bulunmadığından ve onlara tevdi edil-
miş olan vezâif ruh-u adaleti teması tam halinde bulunduğundan
gerek kast-i mahsus ile gerek vazife-i memuriyetini sui-istimal
neticesi olarak ifâ edilmiş olan cürümden mütehasıl zararı telâfi
etmek için başka bir nakam kalmadığından...

Reis- Bunlar matûm şeyler müekkillerinize ait olan vukuattan
Sahife 14 bahsediniz.

Saadettin Ferit Bey (devamla) binaenaleyh şu nokta-i nazardan
mahkeme-i temyiz âzasından vazife-i memuriyetlerinden munbais

olan fiilleri yine Divan-ı Âliye girecektir, diğer hususattan dolayı tahvil-i mahale lüzum görmüyorum - şimdiye kadar iria etmiş olduğunuz şu vazife iktirazı vükela-i sabıka-i devletinden bulunmuş olan müekkillerimize ait gibi görünüyor, fakat esas itibariyle Divan-ı Âliye ait olmayan bir fiille tecrim edilmiş olan, hemfiil aadedilmiş bulunan zevâtın efâlinde zimethal olmak üzere bulunurlar.-

Tabiidir ki hazır-ı bilnuhakeme olan değil, doğrudan doğruya fail-i asil gibi ittiham edilmiş vükela da bulunuyor -fer'en zimethal olmak itibariyle şu cürmin müekkillerimizi izrar etmek ihtimâli olsa dahi evvelce de arzedilmiş olduğu üzere feriyet itibariyle cürmen mahallı tetkiki, mahallı rüyeti Divan-ı Âli olunca bunda mürtebit olmak dolayısıyla divan-ı zaten Divan-ı Harbe merbut olmadığı tasavvür edilen zevâtın dahi şu hakkımızı dermeyan etmeğe hakları olacağı derkârdır, çünkü Divan-ı Âli davaya vaziyet etmiş ve davayı rüyete başlamış ve en büyük mahkeme olmak dolayısıyla tekmil davayı rüyet etmesi lâzım gelir. Adaletin salim bir surette ve tarık-i kanuniğe cereyan etmesi için böyle olmak icab eder, Reis Paşa Hazretleri.

Refik-i muhteremin Celâlettin Arif Beyefendi tarafından muhakemede arzedildiği veçhile diva-ı nöhteremenize karşı emniyet ve itimat namütenahdir Fakat bizim bir vazife-i kanunuyemiz var ki müekkillerimiz hakkında yapılacak muhakemenin her halde merci-i mahsusunda ve onlar hakkında verilecek hükmün ve o hükmü ita ile mükellef olan tarafından verilmesini talep etmektedir, Reis Paşa Hazretleri, bizim bu vazife-i itirazımız esasen bu davayı heyet-i muhteremeniz bizi yine dinliyor, ihtimâl bizim tarafımızdan vaki

keme-i Âliyelerine sevk edilen cürümden mada bir cürüm isnat olunuyor şu halde kendilerinde içtima-î ceraim var demektir. Ceraim-i içtimaiye halinde mecmu ceraimin kâffesi birden muhakeme edilir, onların en ağırı hakkında hüküm sadir olur en ağır cezayı müstelzem olan hüküm, diğerlerinin yerine kaim olur. Yoksa ceraim tefrik edilerek bir kısmı bir mahkemede bir hükme iktiran diğeri diğeri bir mahkemede bulmuhakeme hükme iktiran etmek yani, ayrı ayrı cürümler için ayrı ayrı vermek caiz olmaz. Binaenaleyh kendileri hakların da diğer mahkemede derdest-i rüyet olan bir dava için madan ki Divan-ı Âliye ait olan davaya mahkeme-i Âlileri vaziyet etmemek icabeder, çünkü bu halde, yani içtimai ceraim halinde ceraimin tetkik ve ayrı ayrı muhakemesi kanunen caiz olanaz.

Cemâl Munla Bey- Reis Paşa Hazretleri, bendeniz de refik-i muhterememe iştirak ediyorum. Diğer bahisler kendi şahsına ait bazı mülahazattan ibarettir, vazife meselesini tekrar ediyorum.

Mustafa Nazmi Bey- (Müdde-i Umumî) Dermeyan edilen vazife ve saşâhiyet meselesi hakkında bendeniz de nokta-i nazarımı arzedeceğim. İcrası talep olunan muhakemenin (içitilmiyor sadaları) bu Divan-ı Harb mi, yoksa kanun-u esasının tâyin ettiği umur-u memuriden münbais olup olmadığının tâyinine mutavakkıttır ve kararnamede ve iddianamedede iddia olunan cürümler, memuriyet itibariyle tahaddüs etmemiş, Merkez-i Umumîde ve Merkez-i Umumînin içtima-i umumîsinde tahaddüs etmiş ceraimden dolayıdır. Şu halde suret-i sevki dava vazife-i memureden münbais olmak üzere telâkkiye müsaid değildir. İbrahim Bey hakkındaki ceraim-i içtimaiye meselesi henüz malûm değildir bazı evrakan, Meclis-i Mebusandan Müdde-i umumîlik makamına gönderildiğini haber verdiler,

eğer bu cürüm hiyn-i muhakemed vazife-i memuriye taalluku tahakkuk ederse, o vakit nazar-ı dikkate alınabilir. Vazife ve salâhiyet meselesi kûtiyen mevzu-û bahs olamaz. Fakat hal-i hazır itibariyle bu mahkeme-i âliyenizi daire salâhiyetindedir, çünkü sevkiî dava şundan ibarettir. Karanamede kıraat olunan sırf şahsî ceraimdir. Eğer hin-i muhakemede öyle olmadığı tahakkuk ederse o vakit nazar-ı dikkate alınabilir.

Reis- Lâzım gelen tetkikat-i ifasından sonra kararınızı tebliğ edeceğiz Perşembe günü, saat birde inşallah ikinci muhakemeye mübaşeret ederiz.

Birinci muhakemenin sonu.

Saat 3, dakika 30.

Divan-ı Harb-i Ürfi Zabıt Heyetine Memur:

Ziyaettin.